موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوري

طرح نیازسنجی نیروی انسانی متخصص و

سیاست گذاری توسعه منابع انسانی کشور

طرح پژوهشی شماره ۳۰

بررسی جریان های مختلف آموزش عالی در ایران

ویراست ۱

پژوهشگر:

طیبه فیروزکوهی مقدم

پاییز ۱۳۸۰

به نام خدا

موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

عنوان گزارش ▫ **بررسی جریان های مختلف آموزش عالی در ایران**

پژوهشگر ▫ **طیبه فیروزکوهی مقدم**

تاریخ تهیه ▫ ویراست ۱ ـ پاییز ۱۳۸۰

تایپ و صفحه آرایی ▫ **مریم دارستانی فراهانی**

ناشر ▫ **موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی**

تهران، خیابان آفریقا، کوی گلفام، پلاک ۱، کد پستی ۱۹۱۵۶

حقوق نشر ▫ **تکثیر این گزارش بدون اجازه ناشر مجاز نیست.**

پیشگفتار

مدیر اجرایی طرح

طرح نیازسنجی نیروی انسانی متخصص و سیاستگذاری توسعه منابع انسانی کشور، که قرارداد اولیه آن با سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور در خرداد ۱۳۷۸ بامضا رسید، از آبانماه ۱۳۷۸ در مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی آغاز و در حال حاضر مراحل پایانی خود را می گذراند. موضوع طرح « انجام مطالعات و پژوهش های مرتبط با تدوین برنامه جامع ده ساله تربیت نیروی انسانی متخصص کشور، موضوع تبصره ۳۶ قانون برنامه دوم توسعه منابع انسانی و ردیف اعتباری ۵۰۳۰۲۹ قانون بودجه سال ۱۳۷۸ کل کشور» بوده است.

در چارچوب طرح نیازسنجی نیروی انسانی متخصص، بالغ بر ۴۰ طرح پژوهشی و مطالعاتی در چهار محور پژوهشی به شرح زیر به اجرا درآمده است.

۱ـ برآورد و تحلیل تقاضای اقتصادی نیروی انسانی متخصص

۲ـ برآورد و تحلیل تقاضای اجتماعی ورود به آموزش عالی

۳ـ تحلیل بازار کار نیروی انسانی متخصص

۴ـ تحلیل نظام آموزش عالی کشور

گزارش حاضر ارایه دهنده نتایج یکی از طرح های پژوهشی انجام شده حول محور چهارم است.

نتایج طرحهای پژوهشی انجام شده به صورت تعدادی گزارش تلفیق، با تایید و مسؤولیت کمیته علمی طرح، تهیه و در اختیار سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور قرار گرفته است. مسؤولیت تحلیل های به عمل آمده در این گزارش با پژوهشگر است.

مجموعه کامل طرح های پژوهشی انجام شده در چارچوب طرح نیازسنجی نیروی انسانی متخصص به صورت لوح فشرده (CD) تهیه شده و از طریق انتشارات مؤسسه قابل دسترس است.

حقوق معنوی نتایج این طرح پژوهشی متعلق به مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی است و استفاده از آن تنها با ذکر نام مؤسسه مجاز است.

محمد باقر غفرانی
مدیر اجرایی
طرح نیازسنجی نیروی انسانی متخصص
و برنامه ریزی توسعه منابع انسانی در کشور
پاییز ۱۳۸۰

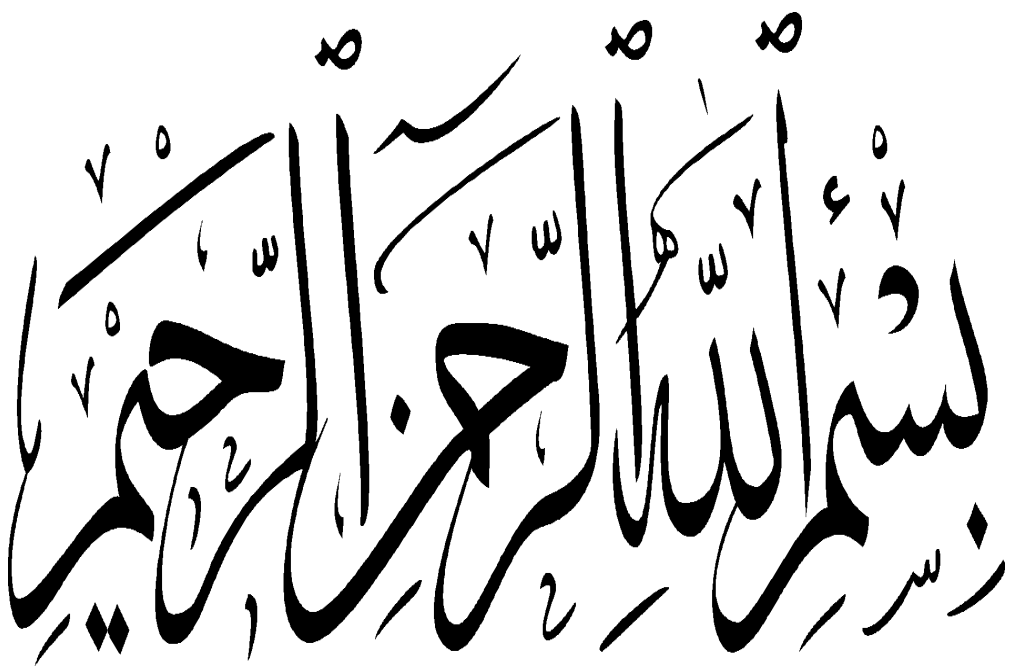
بسم الله الرحمن الرحيم

تشکر و قدرداني

بدینوسیله مراتب تشکر و سپاسگزاری خود را از افراد زیر اعلام می دارم.

ـــ از جناب اقای دکتر غفرانی و جناب آقای دکتر طائی برای فراهم کردن زمینه مناسب برای انجام این بررسی.

ـــ از جناب آقای دکتر رحمان سرشت و هدایت علمی این پژوهش را به عهده داشته‌اند.

ـــ از سرکار خانم صبوحی و جناب آقای سهرابی که از مشاوره علمی ایشان بهره‌مند شده‌ام.

ـــ از سرکار خانم بختیاری که در جمع‌آوری اطلاعات با اینجانب همکاری داشته‌اند.

ـــ از کلیه مسئولین و کارشناسانی که در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آمـوزش عالی، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی مستندات لازم را در اختیار قرار داده‌اند.

ـــ از سرکار خانم دارستانی فراهانی که این گزارش را با دقت تایپ نموده‌اند.

طیبه فیروزکوهي مقدم

چکیده

موضوع این پژوهش «بررسی جریان‌های مختلف آموزش عالی در تحلیل و پیش‌بینی نظام عرضه» است. هدف اساسی این بررسی تحلیل ضرورت نیاز به وجود این جریان‌ها (یا نظام‌ها) و اثربخشی آنها در شرایط فعلی است. این پژوهش با استفاده از منابع و مدارک موجود از جمله اساسنامه‌ها، آیین‌نامه‌ها، گزارشات تحلیلی در زمینه‌های کمی و کیفی مربوط به فعالیت جریان‌های مختلف آموزش عالی (دولتی – حضوری، دولتی نیمه حضوری، فنی – حرفه‌ای، علمی – کاربردی، وابسته به سایر وزاتخانه‌ها و...، غیردولتی – غیرانتفاعی و سایر...) به توصیف و مقایسه ابعاد مختلف آنها پرداخته و تحولات ایجاد شده در عرضه نیروی انسانی متخصص توسط این جریان‌ها را مورد ارزیابی و مقایسه با اهداف خود و اهداف برنامه قرار داده است.

بررسی‌های انجام شده در این پژوهش نتایجی به شرح زیر نشان داده است.

ـ فعالیت‌های انجام شده توسط هر یک از جریان‌ها تفاوت‌هایی را با اهداف منظور شده در اساسنامه‌های آنان دارد.

ـ کلیه جریان‌های عرضه آموزش عالی از جریان عرضه آموزش عالی دولتی – حضوری الگوبرداری کرده‌اند و فعالیتی مشابه این جریان را از نظر شیوه پذیرش، شیوه آموزش و ... داشته‌اند.

ـ گسترش و توسعه جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی از بدو فعالیت تاکنون نامتوازن و خطی بوده است این عملکرد غالباً با تاسیس و راه‌اندازی فزاینده مراکز جدید آموزش عالی وابسته به هر جریان، تعداد پذیرفته شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان بازتاب یافته است.

ـ هدف اصلی فعالیت جریان‌ها توسعه کمی بوده است. تحقق این هدف غالباً از هدف‌های کمی پیش‌بینی شده در برنامه‌های توسعه فراتر رفته است.

ـ علیرغم آن که ارتقاء کیفیت یکی از اهداف اصلی در کلیه برنامه‌های توسعه بلند مدت بخش آموزش عالی بوده است، لیکن محاسبه شاخص‌های کیفی مربوط به جریان‌ها گویای افت کیفی در آنهاست.

ـ علیرغم توسعه آموزش‌های عالی علمی – کاربردی به موازات آموزش‌های فنی – حرفه‌ای، سمت و سوی فعالیت این جریان در تامین و آموزش نیروی انسانی متخصص مورد نیاز در مجموعه نظام آموزش عالی و برنامه‌های توسعه مشخص نیست.

ـ میزان انعطاف‌پذیری برخی از جریان‌ها در ارتباط با تحولات پیش آمده در دوره فعالیت آنان بسیار محدود است.

ـــ روش‌های آموزشی و امکانات پیش‌بینی شده برای برخی از جریان‌ها (از جمله آموزش عالی از راه دور منطبق با نظام آموزشی طراحی شده برای آن جریان‌ها نبوده است.

ـــ نظارت و ارزیابی بر نحوه عملکرد هر یک از جریان‌ها در بخش آموزش عالی بسیار مبهم است انجام این وظیفه می‌توانست موجب اصلاح جریان‌ها همزمان با فعالیت آنها باشد.

ـــ اطلاعات لازم در مورد پیگیری وضعیت فارغ‌التحصیلان از نظر اشتغال آنها پس از فراغت از تحصیل و اطلاعات مربوط به نیازهای کارفرمایان تقریباً وجود ندارد.

در پایان این تحقیق با توجه به نتایج حاصل، پیشنهاداتی ارائه شده است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
پیشگفتار مدیر اجرایی طرح	
تشکر و قدردانی	
چکیده	
خلاصه اجرایی	
۱- فصل اول – طرح پژوهش	۱
- مقدمه	۲
۱-۱- اهداف پژوهش	۳
۱-۲- سئوالات پژوهش	۳
۱-۳- اهمیت پژوهش	٤
۱-٤- تعریف عملیاتي مفاهیم اساسي پژوهش	٤
۱-٥- روش پژوهش	٥
۱-٦- قلمرو پژوهش	٦
- منابع و مآخذ	۸
فصل دوم – تاریخچه پیدایش جریان‌های مختلف آموزش عالی	۹
۲-۱- تاريخچه آموزش عالي در جهان	۹
۲-۱-۱- آموزش عالي در دوران باستان	۱۱
۲-۱-۲- آموزش عالي در قرون وسطي	۱۳
۲-۱-۳- آموزش عالي، نوزايي و اصلاحات	۱٥
۲-۱-٤- آموزش عالي در دوران اخير	۱۷
۲-۲- تاريخچه آموزش عالي در ايران	۱۷
۲-۲-۱- آموزش عالي در ايران باستان	۱۸
۲-۲-۲- آموزش عالي در ايران پس از اسلام	۲۱
۲-۲-۳- آموزش عالي در دوران اخير	۲٦
۲-۳- رويكردهاي موثر بر پيدايش جريان‌هاي مختلف آموزش عالي	۲٦
۲-۳-۱- آموزش عالي و دستيابي عادلانه به آن	۲۸
۲-۳-۲- آموزش عالي و تقاضاي اجتماعي	۲۹
۲-۳-۳- آموزش عالي و عرضه نيروي انساني متخصص مورد نياز	۳۲
۲-٤- معرفي جريان‌هاي مختلف عرضه آموزش عالي	۳۲
۲-٤-۱- آموزش عالي دولتي – حضوري	

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۲-۴-۲- آموزش‌های عالی فنی و حرفه‌ای و علمی - کاربردی	۳۴
۲-۴-۳- آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی (سایر موسسات)	۳۸
۲-۴-۴- آموزش عالی نیمه حضوری (آموزش از راه دور)	۴۱
۲-۴-۵- آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی (خصوصی)	۴۷
۲-۴-۶- سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص	۵۰
۲-۴-۶-۱- دوره‌های شبانه	۵۰
۲-۴-۶-۲- دوره‌های معادل	۵۳
۲-۴-۶-۳- آموزش‌های عالی آزاد (کوتاه مدت و مستمر)	۵۳
۲-۵- نتیجه‌گیری	۵۷
- منابع و مآخذ	۵۹
فصل سوم - بررسي جريان‌هاي مختلف آموزش عالي در كشورهاي منتخب	۶۵
۳-۱- آموزش عالی دولتی - حضوری	۶۵
۳-۲- آموزش‌های عالی فنی - حرفه‌ای و علمی - کاربردی	۷۱
۳-۳- آموزش‌های عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی (سایر موسسات)	۷۴
۳-۴- آموزش عالی نیمه حضوری (آموزش از راه دور)	۷۵
۳-۵- آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی (خصوصی)	۷۶
۳-۶- سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص	۷۷
۳-۶-۱- دوره‌های شبانه	۷۷
۳-۶-۲- آموزش‌های عالی آزاد (کوتاه مدت و مستمر)	۷۸
۳-۷- نتیجه‌گیری	۷۹
- منابع و مآخذ	۸۰
فصل چهارم - ارزيابي عملكرد جريان‌هاي مختلف عرضه آموزش عالي در ايران	۸۱
۴-۱- جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه و شبانه)	۸۲
۴-۱-۱- دوره‌های روزانه	۸۲
۴-۱-۲- دوره‌های شبانه	۹۳

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
۴-۲- جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای و علمی - کاربردی	۹۶
۴-۲-۱- آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای	۹۶
۴-۲-۲- آموزش عالی دولتی عالی - کاربردی	۱۰۴
۴-۳- جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی	۱۱۳
۴-۳-۱- مراکز تربیت معلم (وابسته به وزارت آموزش و پرورش)	۱۱۳
۴-۳-۲- موسسات آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی (سایرموسسات)	۱۱۶
۴-۴- عملکردهای کمی در مقایسه با اهداف برنامه (بخش دولتی)	۱۲۳
۴-۵- جریان عرضه آموزش عالی دولتی - نیمه حضوری (پیام نور)	۱۲۹
۴-۵-۱- عملکردهای کمی در مقایسه با اهداف برنامه (نیمه حضوری)	۱۳۰
۴-۶- جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (آزاد - غیرانتفاعی)	۱۳۸
۴-۶-۱- عملکردهای کمی در مقایسه با اهداف برنامه (غیردولتی)	۱۴۰
۴-۷- سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های معادل و آزاد)	۱۵۰
۴-۷-۱- دوره‌های معادل	۱۵۰
۴-۷-۲- دوره‌های آموزش عالی آزاد	۱۵۴
۴-۸- نتیجه‌گیری	۱۵۶
ـــ منابع و مآخذ	۱۵۹
۵- جمع‌بندي و آینده‌نگري	۱۶۲
ـــ منابع و مآخذ	۱۷۰
پیوست‌ها	۱۷۱
پیوست ۱- جداول مربوط به مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشورهای منتخب	۱۷۲
پیوست ۲- جداول مربوط به مشخصات جریان‌های مختلف آموزش عالی در ایران	۲۲۵
پیوست ۳- جداول مربوط به عملکردهای کمی جریان‌های آموزش عالی غیردولتی (آزاد - غیرانتفاعی)	۲۷۲
پیوست ۴- منابع و مآخذ (فارسی و لاتین)	۲۷۹

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۲-۱- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری پزشکی و غیرپزشکی (روزانه)، ۷۸-۱۳۶۸	۳۵
جدول ۲-۲- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای (وابسته به آموزش و پرورش)، ۷۸-۱۳۶۸	۳۹
جدول ۲-۳- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی، ۷۸-۱۳۶۸	۴۰
جدول ۲-۴- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها وسازمان‌های‌دولتی(مراکز تربیت‌معلم)، ۷۸-۱۳۶۸	۴۲
جدول ۲-۵- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های‌دولتی (سایر موسسات)، ۷۸-۱۳۶۸	۴۳
جدول ۲-۶- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان، فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی نیمه حضوری، (آموزش از راه دور)، ۷۸-۱۳۶۸	۴۸
جدول ۲-۷- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان، فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی)، ۷۸-۱۳۶۸	۵۱
جدول ۲-۸- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان، فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (موسسات غیرانتفاعی)، ۷۸-۱۳۶۸	۵۲
جدول ۲-۹- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان، فارغ‌التحصیلان سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های شبانه)، ۷۸-۱۳۶۸	۵۴
جدول ۲-۱۰- توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان، فارغ‌التحصیلان سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های معادل)، ۷۸-۱۳۶۸	۵۵
جدول ۴-۱- تعداد رشته - محل‌های دانشگاهی برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۶۸	۸۵
جدول ۴-۲- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۶۸	۸۷
جدول ۴-۳- عملکرد تعداد فارغ‌التحصلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳۶۸	۸۸
جدول ۴-۴- تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳۶۸	۹۰

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۴-۵- مساحت ظرفیت‌های آموزشی و کمک آموزشی جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۷۷	۹۱
جدول ۴-۶- عملکرد اعتبارات (جاری - عمرانی) در جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه)، برحسب منابع اعتباری، ۷۸-۱۳۶۸	۹۲
جدول ۴-۷- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان دوره‌های شبانه برحسب گروههای آموزشی و سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳۶۸	۹۵
جدول ۴-۸- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای (وابسته به وزارت آموزش و پرورش) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۶۸	۹۹
جدول ۴-۹- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان‌عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای (وابسته به وزارت آموزش و پرورش) برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳۶۸	۱۰۰
جدول ۴-۱۰- تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت جریان‌عرضه‌آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای (وابسته به وزارت آموزش و پرورش) برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳۶۸	۱۰۱
جدول ۴-۱۱- مساحت ظرفیت‌های آموزشی و کمک آموزشی جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای برحسب گروه‌های آموزشی، ۷۸-۱۳۶۸	۱۰۲
جدول ۴-۱۲- عملکرد اعتبارات (جاری - عمرانی) جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای برحسب منابع اعتباری، ۷۸-۱۳۶۸	۱۰۳
جدول ۴-۱۳- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۶۸	۱۰۷
جدول ۴-۱۴- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳۶۸	۱۱۰
جدول ۴-۱۵- تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت جریان عرضه آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳۶۸	۱۱۱
جدول ۴-۱۶- مساحت ظرفیت‌های آموزشی و کمک آموزشی در جریان عرضه آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۶۸	۱۱۲
جدول ۴-۱۷- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی (مراکز تربیت معلم) برحسب گروههای آموزشی و سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳۶۸	۱۱۵

فهرست جداول

عنوان **صفحه**

جدول ۴-۱۸- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایروزارتخانه‌هاوسازمان‌های دولتی (سایر موسسات) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۱۹

جدول ۴-۱۹- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دلوتی (سایر موسسات) برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۲۰

جدول ۴-۲۰- تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی (سایر موسسات) برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۲۲

جدول ۴-۲۱- مقایسه عملکرد تعداد پذیرفته‌شدگان، دانشجویان در جریان‌های عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری (روزانه و شبانه)، با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۲۴

جدول ۴-۲۲- مقایسه عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان در جریان‌های عرضه آموزش عالی دولتی حضوری (روزانه و شبانه) برحسب گروههای‌آموزشی با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۲۵

جدول ۴-۲۳- مقایسه عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان در جریان‌های عرضه آموزش عالی دولتی حضوری (روزانه و شبانه)، برحسب سطوح تحصیلی با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۲۷

جدول ۴-۲۴- تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت در جریان‌های عرضه آموزش عالی دولتی حضوری (روزانه و شبانه) برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۲۸

جدول ۴-۲۵- مقایسه عملکرد تعداد دانشجویان و پذیرفته‌شدگان در جریان عرضه آموزش عالی دولتی - نیمه حضوری، (دانشگاه پیام نور) با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۳۲

جدول ۴-۲۶- مقایسه عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی - نیمه حضوری (دانشگاه پیام نور) برحسب گروههای آموزشی و سطوح تحصیلی، با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۳۳

جدول ۴-۲۷- تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت در جریان عرضه آموزش عالی دولتی - نیمه حضوری (دانشگاه پیام نور)، برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۳۶

جدول ۴-۲۸- عملکرد اعتبارات (جاری و عمرانی) جریان عرضه آموزش عالی دولتی - نیمه حضوری (دانشگاه پیام نور) برحسب منابع اعتباری، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۳۷

جدول ۴-۲۹- مقایسه عملکرد تعداد دانشجویان و پذیرفته‌شدگان در جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (آزاد و غیرانتفاعی)، با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۴۱

فهرست جداول

عنوان **صفحه**

جدول ۴-۳۰- مقایسه عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان در جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (آزاد و غیرانتفاعی)، برحسب گروههای آموزشی و سطوح تحصیلی، با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۴۲

جدول ۴-۳۱- تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت در جریان عرضه آموزش‌های عالی غیردولتی (آزاد و غیرانتفاعی)، برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۴۴

جدول ۴-۳۲- مساحت ظرفیت‌های آموزشی و کمک آموزشی جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی)، ۷۸-۱۳۷۷ ۱۴۷

جدول ۴-۳۳- عملکرد اعتبارات (جاری و عمرانی) جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی) برحسب منابع اعتباری، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۴۸

جدول ۴-۳۴- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های معادل) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۵۲

جدول ۴-۳۵- عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های معادل) برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳۶۸ ۱۵۳

فهرست نمودارها

عنوان	صفحه
نمودار شماره ۱ – تحولات آموزش عالی در ایران	۲۴
نمودار شماره ۲ – نظام آموزش از راه دور	۴۵

خلاصه اجرایی

مقدمه

يكي از پيوندهاي اصلي بين نظام آموزش عالي و جامعهأي كه در آن كار مي‌كند ايـن اسـت كـه نظـام آموزش عالي فارغ‌التحصيلاني صاحب صلاحيت را در زمينه‌هاي مختلف تخصصي براي فعـاليت در عرصـه‌هاي مختلف فرهنگي، اجتماعي، سياسي و اقتصادي آن جامعه عرضه نمايد. از سوي ديگر نظام آموزش عالي مصـرف نوع مهمي از سرمايه‌گذاري در منابع انساني است كـه بـا فراهـم آوردن و ارتقـاء بخشـيدن دانـش، مـهارت‌ها و نگرش‌هاي مورد نياز كاركنان ارشد فني، حرفه‌أي و مديريتي به توسعه اقتصادي كمك مي‌كنـد و از ايـن راه نـه تنها موجب ترويج دانش مي‌شود بلكه با پيشرفت‌هاي تحقيقاتي، تكنولوژيكي و علمـي، دانـش جديـدي نـيز بـه وجود مي‌آورد. از اين رو برنامه‌ريزي‌هاي آموزش عالي به منظور عرضه نيروي انساني متخصص و ماهر از توجـه خاصي هم در كشورهاي پيشرفته و هم در كشورهاي در حال توسعه برخوردار است. همزمان با اين رونـد، توجـه به كمبود نيروي انساني متخصص، نگراني‌هايي در مورد عرضه وسيع فارغ‌التحصيلان در بسياري از كشـورها بـه وجود آورده است، چرا كه در پي گسترش سريع جريان‌هاي مختلف آموزش عالي، فرصت‌هاي اشتغال تحت تاثير ركود اقتصادي يا عوامل وابسته به آن، كاهش يافته است.

در حال حاضر جريان‌هاي متنوع از آموزش عالي در قلمرو وسيعي از رشته‌ها و مقاطع تحصيلـي توسـط دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالي مختلف ارائه مي‌شود. اما براي اين كه بدانيم اين جريان‌هـا در نظـام عرضـه نيروي انساني مي‌توانند پاسخگوي مهمترين مسئوليت اجتماعي خود، يعني تربيـت نـيروي انسـاني متخصـص و مورد نياز، باشند، مطالعات و بررسي‌هاي متعددي را مي‌طلبد. يكي از اين اقدامات شناسايي و بررسي جريان‌هـاي مختلف آموزش عالي در تحليل و پيش‌بيني نظام عرضه است. اين كار زمينه شناخت توانمندي‌ها و نارسـايي‌هاي نظام عرضه نيروي انساني متخصص را فراهم مي‌آورد و لزوم توجه بيشتر به هدايت و برنامه‌ريزي نظام آمـوزش عالي در جهت ارتقاي كارايي و اثربخشي آن را ضروري مي‌سازد. تحقيق حاضر حاصل بررسي‌هايي است كـه در اين زمينه صورت گرفته است.

۱- هدف تحقیق

در سراسر جهان دانشگاهها و موسسات آموزش عالي به شكل‌هاي متفاوتي گسترش يافته‌اند. ريشه‌هاي اين تفاوت از يك سو در اهدافي است كه جوامع براي دانشگاهها تعيين نموده‌اند و از سوي ديگر در سازمان آموزش حرفه‌اي بيرون از دانشگاهها نهفته است.

موسسات آموزش عالي در ايران نيز شكل‌هاي متنوعي از آموزش‌هاي عالي را در سطوح مختلف ارائه مي‌كنند و هر يك از آنان علاوه بر كمك به ارتقاء سطح فرهنگ و دانش جامعه، پاسخگويي به تقاضاي اجتماعي و رسالت تربيت نيروي انساني متخصص را به منظور ارتقاء دانش كار و انجام مهارت‌ها در دوره‌ها و تخصص‌هاي مختلف و يا به عبارت ديگر عرضه نيروي انساني متخصص را به عهده دارند.

يكي از مسائلي كه در نظام آموزش عالي كشور مطرح است، ترديد در مورد ضرورت وجود جريان‌هاي مختلف آموزش عالي است. منظور اساسي اين بررسي نيز تحليل ضرورت نياز به اين جريان‌ها و اثربخشي آنها در شرايط فعلي است.

۲- سئوالات تحقيق

به منظور پاسخگويي به هدف اين تحقيق سئوالات زير در نظر گرفته شده است:

ـ آيا جريان‌هاي مختلف آموزش عالي منطبق با اهداف (كمي، كيفي) پيش‌بيني شده براي آنها (اساسنامه تاسيس) عمل كرده‌اند؟

ـ عملكرد جريان‌هاي مختلف آموزش عالي در مقايسه با اهداف برنامه (دولتي، دولتي نيمه حضوري، غيردولتي) چگونه است؟

ـ جريان‌هاي مختلف آموزش عالي از انعطاف لازم براي انطباق با تغييرات مورد نياز بازار كار برخوردار هستند؟

ـ آيا روش‌هاي آموزشي و امكانات پيش‌بيني شده براي جريان‌هاي مختلف آموزش عالي مطابق عملكرد آنها در اين زمينه بوده است؟

ـ جريان‌هاي مختلف آموزش عالي در ساير كشورهاي جهان چگونه عمل مي‌كنند؟

۳- اصطلاحات اصلی مورد استفاده در این تحقیق:

ـ جریان‌هاي مختلف آموزش عالي: منظور از جریان‌هاي مختلف آموزش عالي، انواع آموزش‌هاي ارائـه شـده در مقطع سوم آموزشي مي‌باشد. این آموزش‌ها در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عـالي وابسـته بـه سـه وزارتخانـه علوم، تحقیقات و فنآوري، بهداشت، درمان‌و آموزش پزشکي و آموزش و پرورش. آموزش‌هاي علمي ـ کـاربردي، مراکز آموزش عالي دستگاه‌هاي اجرایي، دانشگاه آزاد اسلامي و موسسات غیرانتفاعي ارائه مي‌گردد.

ـ عرضه: مقادیري از کالا و خدمات (یا نیروي کار) که مجموعه تولید کنندگان آنها (نظام آموزش عالي در مـورد نیروي کار) حاضرند با قابلیت‌هاي کمي و کیفي متفاوت در قیمت‌هاي متفاوت ارائه نمایند.

ـ اثربخشي: میزان توافق رفتار اجتماعي مشهود (عملکرد) با انتظارات نقش معین سازماني (هدفها) است..

٤- روش بررسی

این تحقیق با استفاده از روش توصیفي[1] انجام شده اسـت. در ایـن بررسـي ابتـدا تصویـري از عملکـرد نهادهاي مختلف آموزشي در دوران‌هاي مختلف تاریخي، چگونگي شکل‌گـیري و پیدایـش جریان‌هـاي مختلـف آموزش عالي در جهان و ایران ارائه شد و ضمن شناسایي برخي از واقعیت‌هـاي جـهان آمـوزش عـالي از جملـه رویکردهاي موثر بر این شکل‌گیري، اشکال متنوع جریان‌هاي آموزش عالي در نظام آموزش عالي معرفي گردید. سپس ضمن بررسي جریان‌هاي مختلف آموزش عالي در کشورهاي منتخب (۱۰ کشور)[2]، بـا اسـتفاده از منـابع و مدارك موجود از جمله اساسنامه‌ها، قوانین، آیین نامه‌ها و گزارشات عملکردي و تحلیلـي در زمینـه‌هاي کمـي و کیفي مربوط به فعالیت این جریان‌ها در ایران، به توصیف و مقایسه ابعاد مختلف آنـها پرداختـه شـد و تحـولات ایجاد شده در عرضه نیروي انساني متخصص مورد نیاز توسط این جریان‌ها با توجه به وابسـتگي سـازماني آنـها مورد ارزیابي و مقایسه با اهداف خود و اهداف برنامه قرار گرفت.

قلمرو موضوعي: بررسي و شناسایي جریان‌هاي مختلف آموزش عالي و مطالعه اطلاعات و دیدگاهها در مورد هر یك از جریان‌هاي آموزشي برحسب نوع وابستگي سازماني، هدف تاسیس، سطوح تحصیلي، گروهـهاي آموزشي، نحوه فعالیت آموزشي (شیوه پذیرش، شیوه آموزش، شیوه ارائه مدارك تحصیلي)، نحـوه تـامین اعضـاء هیات علمي، نحوه تامین منابع مالي، ارکان سازماني و عملکردهاي کمي آنها موضوعات اصلي مـورد بررسـي در این پژوهش است.

۱- descriptive Research

۲- Ù ÎÅÙ ÛÈÉÝųœà ÛÇÊœàž ãÅŁîžÎÙ ÛÃÎžì

قلمرو زماني: به منظور بررسي عملكردهاي كمي مقاطع زمـاني ٦٩-١٣٦٨ ، ٧٣-١٣٧٢ ، ٧٥-١٣٧٤ و ٧٨-١٣٧٧ كه منطبق با سال‌هاي شروع و خاتمه برنامه اول و دوم توسعه فرهنگي، اجتماعي و اقتصادي مي‌باشد انتخاب گرديده است.

قلمرو سازماني: با توجه به گوناگوني جريان‌هاي عرضه آموزش عـالي در نظـام آمـوزش عـالي كشـور، جريان‌هاي عرضه آموزش عالي در اين پژوهش به لحاظ وابستگي سازماني به شرح زير مورد بررسي قرار گرفته:

ـ جريان‌هاي عرضه آموزش عالي دولتي ـ حضوري، پزشكي و غيرپزشكي (روزانه و شبانه).

ـ جريان‌هاي عرضه آموزش عالي دولتي ـ فني، حرفه‌اي، علمي ـ كاربردي.

ـ جريان‌هاي عرضه آموزش عالي دولتي ـ وابسته به ساير وزارتخانه‌ها و سازمان‌هاي دولتي.

ـ جريان‌هاي عرضه آموزش عالي دولتي ـ نيمه حضوري (پيام نور).

ـ جريان‌هاي عرضه آموزش عالي غيردولتي (دانشگاه آزاد و موسسات آموزش عالي غيرانتفاعي).

ـ ساير جريان‌هاي عرضه نيروي انساني متخصص (دوره‌هاي معادل و آزاد).

۵- يافته‌های تحقيق:

۱-۵- بررسی جريان‌های مختلف آموزش عالی در كشورهای منتخب نشان می‌دهد كه:

ـ جريان‌هاي عرضه آموزش عالي در اين كشورها هر چند بـه كـارآيي و اثربخشـي فعاليت‌هـاي خـود توجه نموده‌اند ليكن همه كشورها به طور يكسان به اين دو جنبه حساس نبوده‌اند.

ـ جريان‌هاي عرضه آموزش عالي دولتي ـ حضوري در اكثركشورهاي مورد بررسي وجه غالب را دارد.

ـ تكنولوژي مورد استفاده در جريان آموزش عالي نيمه حضوري در كشـورهاي منتخـب پيشـرفته‌تر از شرايط موجود در ايران است.

ـ آموزش‌هاي طبقه‌بندي شده تحت عنوان علمي ـ كاربردي در اكثر كشورهاي مـورد بررسـي ارتبـاط بيشتري با بخش‌هاي توليدي و... آن كشور داشته است و ميزان مشاركت اين بخش‌ها با بخش متولي تربيـت نيروي انساني نزديك‌تر است.

ـ ارائه مدرك رسمي به شيوه تمام جريان‌هاي آموزش عـالي در ايـران در برخـي از كشـورهاي مـورد بررسي، مورد نظر نيست و پاره‌اي از آموزش‌هاي ارائه شده (از جمله آموزش‌هاي آزاد) به صدور گواهينامـه و نـه

مدرك تحصيلي عالي منجر مي‌شود كه براي كاريابي معتبر و مورد توجه است. اين امر سـبب عـدم گرايـش بـه پديدة مدرك‌گرايي گرديده است.

ــ ميزان تمركز اداره امور آموزش عالي در كشورهاي منتخب از نظر وزارتخانـه متولـي كمـتر از ايـران است. برعكس نحوة مشاركت افراد موجود در آموزش عـالي در ادارة دانشـگاه‌ها و حتـي برنامـه‌هاي آموزشـي و درسي در آنها فراگيرتر از شرايط ايران است.

۲-۵- نتايج حاصل ازارزيابی‌جريان‌های مختلف عرضه‌آموزش عالی درايران بيانگرموارد زير است:

– بررسي نحوه پيدايش جريان‌هاي مختلف آموزش عالي نشان داد كه هر يك از اين جريان‌ها براساس اساسنامه‌هاي مدون و مصوب به وجود آمده‌اند، اما خلاء موجود براي ضرورت ادامه فعاليت همه اين جريان‌هـا و اثربخشي آنها در شرايط فعلي به هيچ وجه شفاف نيست.

– كليه جريان‌هاي عرضه در آموزش عالي از جريان آموزش عالي دولتي ـ حضوري الگوبرداري كرده‌اند و فعاليتي مشابه اين جريان را از نظر شيوه پذيرش، شيوه آموزش و... داشته‌اند.

– بررسي اساسنامه‌هاي مربوط به تاسيس جريان‌هاي مختلف عرضه، گويـاي آن اسـت كـه اكـثر ايـن اساسنامه‌ها از جامعيت لازم براي فعاليت آن جريان برخوردار نيست.

– گسترش و توسعه جريان‌هاي عرضه نيروي انساني متخصص در آموزش عالي در ايران از بدو فعاليت تاكنون نامتوازن و خطي بوده است. اين توسعه در افزايش تعداد مراكز آموزشي وابسـته بـه هـر جريـان و تعـداد رشته‌هاي تحصيلي، تعداد پذيرفته‌شدگان، دانشجويان و فارغ‌التحصيلان آن بازتاب يافته است.

– هدف اصلي برخي از جريان‌هاي عرضه نيروي انساني در بخش آموزش عالي، تربيت نـيروي انسـاني متخصص و پاسخگويي به تقاضاي اقتصادي بوده است. اين هدف در سال‌هاي بعد بـا توجـه بـه تـامين نـيروي انساني متخصص و مازاد آن به پاسخگويي به تقاضاي اجتماعي تبديل شده است (آموزش‌هاي عالي وابسـته بـه ساير وزارتخانه‌ها و دوره‌هاي شبانه، دانشگاه آزاد و...).

– در برخي از جريان‌ها شاهد تفاوت (يا انحراف) از مفاد اوليه اساسنامه شـامل هـدف، شـيوه آمـوزش، نحوه پذيرش، نحوه تامين منابع مالي و... هستيم. اين تفاوت در برخي از جريان‌ها در بدو فعاليت (آموزش نيمه حضوري،دانشگاه آزاد) در بعضي ديگر پس از چندين سال فعـاليت (دوره‌هـاي شـبانه، دولتـي ـ تربيـت مـدرس، موسسات پژوهشي و ساير موسسات وابسته) به وجود آمده است.

– ميزان انعطـاف پذيـري جريان‌هـاي مختلـف آمـوزش عـالي از نظـر شـيوه‌هاي پذيـرش و آمـوزش دانشجويان، دامنه گسترش رشته‌هاي تحصيلي، تامين منابع مالي و... در ارتباط با تحولات پيش آمـده در دوره فعاليت اين جريان‌ها بسيار محدود بوده است و تقريباً در هيچ يك از جريان‌ها تجديد نظر اساسي در اساســنامه و يا نحوه فعاليت آنها متناسب با تغيير و تحولات به وجود آمده انجام نگرفته است.

– ارتباطات جريان‌هاي مختلف عرضه آموزش عالي با وزارتخانه اصلــي متولـي امـر آمـوزش عـالي در كشور (از جمله در بخش غيردولتي، دانشگاه آزاد و ساير وزارتخانه‌هاي دولتي) به ويژه در زمينه هدايت و كنــترل آنها در چگونگي توسعه رشته‌ها، مقاطع تحصيلي و عرضه نيروي انساني متخصص در انطبـاق بـا نيازمندي‌هـاي نيروي انساني كشور نامشخص است.

– هدف اصلي فعاليت كليه جريان‌هاي عرضه آموزش عالي توسعه كمي بوده است. تحقق اين هدف در كليه جريان‌هاي عرضه آموزش عالي به ويژه در بخش دولتي ـ نيمه حضــوري و غـيردولتي از هدف‌هـاي كمـي برنامه فراتر رفته است.

– هدف‌هاي كمي منظور شده در برنامه‌هاي توسعه بخــش آمـوزش عـالي از شـفافيت لازم برخـوردار نيست. به عبارت واضح‌تر نمي‌توان در صورت داشتن عملكرد كمي هر يك از جريان‌ها، اين عملكرد را در قيـاس با اهداف كمي متناظر قرار داد.

– به دليل منظور نشدن اهداف كيفي براي هر يك از جريان‌هاي عرضه آمـوزش عـالي در برنامـه‌هاي توسعه (به استثناء برنامه اول كه تاحدودي سياست‌هاي اجرايي و اهداف كمي تعداد بيشتري از جريان‌ها از جملــه مراكز تربيت معلم، آموزش فني ـ حرفه‌اي و دولتي ـ حضوري مد نظر قــرار گرفتــه اسـت)، در بررسـي عملكـرد جريان‌ها نمي‌توان به صراحت اظهار نمود كه اين جريان در راستاي كدام يك از سياست‌هاي اجرايــي پيش‌بينـي شده بود و يا به عبارتي كدام مشكل را مرتفع نموده و ميزان موفقيت كيفي آن چه اندازه بوده است.

– تفاوتي بين مراكز متعدد وابسته به يك جريان از نظر رتبه يا شرايط علمي ملاحظه نمي‌گردد و نحـوه برخورد يك جريان عرضه (مثل دولتي ـ حضوري) با كليه واحدهاي وابسته به آن تقريباً به يـك شـيوه و طريـق است. (از جمله نحوه برخورد وزارت علوم، تحقيقات و فناوري بـا دانشـگاه تـهران و دانشـگاه ياسـوج بـه عنـوان قديمي‌ترين و جديدترين دانشگاه هاي كشور).

– عليرغم توسعه جريان عرضه آموزش عالي علمي ـ كاربردي به موازات آموزش‌هاي فنـي و حرفـه‌اي طي سال‌هاي اخير، سمت و سوي فعاليت اين جريان در تامين يا آموزش نيروي انساني متخصص مـورد نيـاز در مجموعه نظام آموزش عالي و برنامه‌هاي توسعه مشخص نمي‌باشد.

– روش‌هاي آموزشي و امكانات پيش‌بيني شده براي برخي از جريان‌ها (از جمله جريان عرضه آمـوزش عالي نيمه حضوري) منطبق با نظام آموزشي طراحي شده براي آن جريان‌ها نبوده است.

– كيفيت برخي از جريان‌هاي آموزش عالي مانند دوره‌هاي معادل به دليل پيش‌بيني نكردن و يا حـذف برخي از الزامات اصلي در برنامه‌ريزي درسي آنها مانند حذف تدوين رساله در دوره‌هاي كارشناسـي ارشـد معـادل (كه فعاليت اين مقطع نيز مغاير با هدف‌هاي اساسنامه مربوطه است) مورد ترديد بيشتري است.

– علي‌رغم آن كه «ارتقاء كيفيت» يكي از اهداف اصلي برنامه‌هاي توسعه بلنـد مـدت بخـش آمـوزش عالي بوده است. اما شاخص‌هاي كيفي مربوط به جريان‌هاي عرضه آموزش عالي (به ويژه در بخش غـيردولتي و دولتي غيرحضوري) گوياي افت كيفي آنهاست.

– تفاوت‌هاي فاحشي بين هزينه‌هاي سرانه تربيت يك نيروي انساني در يك رشته يـا گـروه آموزشـي بين جريان‌هاي مختلف آموزش عالي وجود دارد. اين امر نشانگر تمركـز بيشـتر منـابع دولتـي در يـك جريـان و محدوديت آن در جريان ديگر است. فاصله اين تفاوت در بخش غيردولتي (دانشگاه آزاد) با بخـش دولتـي بسـيار زياد است. البته پاره‌اي ديگر از علل (ازجمله تعداد دانشجويان و محل استقرار واحدهاي وابسته به يك جريـان از نظر جغرافيايي و...) نيز براي اين تفاوت قابل ذكر است.

– نظام نظارت و ارزيابي بر نحوه عملكرد هر يك از جريان‌هاي عرضه نيروي انساني در بخش آمـوزش عالي بسيار مبهم است. انجام اين وظيفه مي‌توانست موجـب اصـلاح جريان‌هـا همزمـان بـا فعـاليت آنـها شـود. بررسي‌هاي متعدد نشان داد جز پاره‌اي از گزارشات نظارتي كـه توسـط دفـاتر بخشـي سـازمان برنامـه و بودجـه (سازمان مديريت و برنامه‌ريزي فعلي) تهيه شده و هيچ ضمانتي براي عمـل هـم در آنـها ديـده نمي‌شـود، هيـچ گزارش ديگري در راستاي انجام اين وظيفه وجود ندارد.

– اطلاعات لازم در مورد پيگيري وضعيـت فـارغ‌التحصيلان از نظـر اشـتغال آنـان پـس از فراغـت از تحصيل تقريباً وجود ندارد.

٦- جمع‌بندی و توصیه‌های کاربردی:

١-٦- جریان عرضه آموزش عالی دولتی ـ حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه ـ شبانه): عدم تطابق فعاليت‌هاي آموزشي در بيشتر جوامع امروزي با نيازها، شرايط و مسائل زندگي روزمره به طور يقين يكي از مهمترين علل سرخوردگي نسل جوان از دانش اندوزي و دانش‌آموزي به معني صحيح كلمه مي‌باشد. ويليامز[1] رابطه مستقيمي بين عدم هماهنگي و تطابق هدف‌ها و فعاليت‌هاي آموزشي و پرورشي در بيشتر جوامع امروزي و طغيان و عصيان دانشجويان قائل شده و مي‌گويد كه فزوني يافتن عصيان‌هاي دانشجويان در سراسر جهان انسان را به فكر وامي‌دارد و اين سئوال را پيش مي‌آورد كه براستي تعليم و تربيت امروز تا چه اندازه با مسائل حقيقي انسان‌ها ارتباط مستقيم دارد.

بررسي‌ها نشان داد كه جريان آموزش عالي دولتي وجه غالب و نقش اصلي را در تربيت نيروي انساني متخصص مورد نياز كشور دارد. در حال حاضر اين جريان مهم عرضه نيروي انساني ماهر در ايران با مشكلات جدي نظير تحولات محدود در شيوه پذيرش دانشجويان، افت كيفيت آموزش عالي، ثبات برنامه‌ريزي آموزشي و تداوم برنامه‌ها و شيوه‌هاي سنتي آموزشي، توسعه رشته‌هاي تحصيلي بدون اطلاع كافي از ساختارهاي شغلي جامعه و عدم انعطاف غالب رشته‌ها و آموزش‌هاي مربوط با نيازهاي شغلي كشور، كمبود كادر هيات علمي از نظر تعداد، تركيب و روزآمدي، فقدان نظام كارآمد ارزيابي و اعتبار سنجي مواجه مي‌باشد كه حركت اين جريان نظام عرضه آموزش عالي به سوي:

ـ بازنگري در نظام پذيرش دانشجو به منظور اتخاذ يك شيوة كارآ و اثربخش به ويژه در مورد از بين بردن نابرابري‌هاي موجود در جهت برخورداري كليه داوطلبان از شرايط يكسان.

ـ انتخاب تعدادي از دانشگاهها و رشته‌هاي تحصيلي به عنوان قطب علمي براي توليد دانش و پرورش پيشتازان علم و انديشمندان.

ـ روزآمد كردن محتواي رشته‌هاي درسي از طريق اعطاي اختيارات برنامه‌ريزي درسي به دانشگاهها و موسسات آموزش عالي.

ـ تهيه شاخص‌هاي كمي و كيفي براي تدوين نظام ارزيابي و تقويت نهادها و مراجع مستقل براي اعتبار سنجي علمي دانشگاهها.

١- Williams.

ـ تدوين آيين‌نامه اجرايي برنامه تربيت، جذب و بهبود تركيب اعضاي هيات علمي دانشگاهها و منظور كردن تسهيلات براي اعضاي هيات علمي براساس ارزيابي عملكرد علمي و شايستگي اساتيد.
مي‌تواند راهگشا باشد.

دوره‌هاي شبانه: اين دوره‌ها به منظور «تسريع در تامين نيروي انساني متخصص و مورد نيـاز كشـور و رفع كمبود نيروي انساني مورد نياز مناطق محروم» و همچنين «فراهم نمودن امكانات ادامه تحصيل شاغلين بـا تاكيد بر انعقاد قرارداد با دستگاههاي اجرايي» و در نهايت پاسخگويي به تقاضاي اجتمـاعي آمـوزش عـالي دايـر گرديده است تا با استفادة حداكثر از امكانات موجود در دانشـگاهها و موسسـات آمـوزش عـالي و بـهره‌گـيري از امكانات مردمي در تامين بخشي از هزينه‌هاي آموزشي، اهداف فوق محقق گردد. هرچند عرضه نـيروي انسـاني متخصص در اين دوره‌ها مورد استقبال دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالي دولتي بوده است ليكن توسعه فعاليت آموزشي آنها به ويژه در مقاطع مختلف تحصيلي عمدتاً به سوي پاسخگويي به تقاضاي اجتماعي به جاي تربيـت نيروي انساني متخصص شاغل بوده است و با توجه به رشـد فزاينـدة تعـداد دانشـجويان و محدوديـت امكانـات آموزشي از جمله محدوديت تعداد اعضاء هيات علمي، آثاري مانند ادغـام برخـي كلاس‌هـاي دوره‌هـاي شـبانه و روزانه با يكديگر، تحميل بخش اعظم هزينه‌هاي اين دوره‌ها به منابع عمومي (دولتي) دانشگاهها به جـاي منـابع درآمدي حاصل از فعاليت اين دوره‌ها را داشته است. بروز اين آثار تجديد نظر جدي را در اهداف و نحـوة فعـاليت اين جريان عرضه نيروي انساني متخصص ضروري مي‌نمايانند.

۲-٦ - جريان عرضه آموزش عالی دولتی علمی ـ كاربردی: در نظام آموزش‌هاي علمي ـ كاربردي هدف اصلي انتقال و ارتقاي دانش و فن‌آوري، كار و ايجاد مهارت و توانايي در افراد شاغل است. همچنان كه از اهداف آموزش‌هاي علمي ـ كاربردي روشن است، در اين جريـان بـر آموزش‌هـاي عملـي و حرفـه‌اي تـاكيد مي‌شـود. بنابراين، برخلاف نظام آموزش عالي رايج، كه براساس خط‌مشـي موضوعـي شـكل گرفتـه اسـت، در ايـن روش محتواي دروس هر دوره براساس هدف‌هاي نظام آموزشي و تجزيه و تحليل مشاغل تعريف مي‌شـوند. بنـابراين، سمت‌گيري برنامه‌هاي آموزشي علمي ـ كاربردي متوجه مهارت‌هاي شغلي و حرفه‌اي شده و گرايـش عمـده بـر دورس عملي و به وجود آوردن زمينه‌هاي كسب تجربه خواهد شد.

برمبناي اهداف، ماهيت و ويژگي‌هاي اين جريان از آموزش عالي توجه بـه سـه نكتـه اصلـي پيشـنهاد مي‌گردد. نخست آن كه براساس اهداف منظور شده، اين آموزش‌ها عمدتاً براي كارايي بهتر افراد شاغل طراحـي

گرديده‌اند. در حالي كه عملكرد اين جريان آموزشي حكايت از افزايش داوطلبان آزاد شركت كننده در كنكـور آن دارد. به گونه‌اي كه در كنكور سوم اين جريان نسبت داوطلبان شاغل و آزاد در حدود هم و در حد ۵۰ درصد كـل داوطلبان بوده است. دوم آنكه اين آموزش‌ها با مشاركت دستگاههاي اجرايي و بنگاههاي اقتصادي متقاضي ارائه گردد. بررسي سازمان‌هاي متقاضي در اين جريان نيز نشان مي‌دهد كه تعداد سازمان‌هاي متقاضي در كنكورهـاي سراسري علمي – كاربردي اگر چه در كنكور دوم از ۲۳ سازمان در كنكور اول به ۳۷ سازمان افزايش يافته است. ليكن تعداد اين سازمان‌ها در كنكور سوم به ۳۱ سازمان و آنهم عمدتاً دولتي كاهش يافته است. اين امر ضـرورت فعاليت اين جريان را درحد تقاضاي مربوط به نياز آن به ويژه در سازمان‌هاي دولتي متذكر مي‌گردد. سوم آن كـه برنامه درسي اين دوره‌ها به گونه‌اي طراحي شود كه تغييرات لازم در ميزان توانايي و مهارت كاركنان براي انجام دادن كار، حرفه‌ها و مشاغل متعدد را ايجاد نمايد. بررسي اجمالي برنامه درسي اين دوره‌هـا گويـاي تمركـز ايـن برنامه‌ريزي براي كليه مراكز است. در حالي كه جهت تدوين دروس مربوط بـه ايـن دوره‌هـا، بايسـتي از تحليـل شغلي مبتني بر پاره كارها و وظايف جزء به جزء آتي هنرجو متناسب با محل خدمت او مدد جست، كـه ايـن امـر خود طلب مي‌كند كه برنامه درسي اين گروه در ارتباط تنگاتنگ با مراكز خدماتي و صنعتي با توجه به مكان‌يـابي فعاليت‌ها و شناخت قابليت‌هاي اقتصادي در مناطق مختلف كشور برنامـه‌ريزي گـردد و نبـايد نسـخه واحـدي را بدون در نظر گرفتن نيازهاي شغلي آتي براي كليه مراكز و مناطق از پيش تعيين كرد. بـه عبـارت ديگـر جـهت تدوين برنامه‌هاي درسي اين نوع آموزش‌ها بايستي به صورت غيرمتمركز عمل كرد و به صورت متمركز نظـارت مستمر بر اجرا داشت.

۳-٦- جريان عرضه آموزش عالی دولتی، مؤسسات وابسته به سـایر وزارتخانـه‌ها و سـازمان‌های دولتی: بررسي اساسنامه مراكز آموزش عالي وابسته به سازمان‌هاي دولتي نشان داد كه مهمترين هـدف فعـاليت آنها، تربيت نيروي انساني متخصص مورد نيـاز دسـتگاه متبـوع بـوده اسـت. عـلاوه بـر آن اسـتفاده از امكانـات دستگاههاي مذكور و بهره‌گيري از نيروي انساني كارآمد شاغل و آشنا به وظايف و اهداف دستگاهها براي بـهبود كيفيت آموزش‌ها از طريق توام سـاختن آموزش‌هـاي نظـري بـا دروس كـارورزي و كـارآموزي از ديگـر مـوارد پيش‌بيني شده براي شروع فعاليت آموزش عالي در دستگاههاي اجرايي بوده است.

با توجه به اين كه فلسفه وجودي مراكز آموزش عالي وابسـته بـه سـازمان‌هاي دولتـي تربيـت نـيروي انساني مورد نياز سازمان تابعه است. علي‌القاعده آموزش‌هاي اين قبيل مراكز و برنامه‌هاي درسي آن بـايد كـاملاً

مرتبط با نيازهاي موسسات تابعه بوده و نيازهاي كمي و كيفي آنان را به گونه‌اي كـه سـاير دانشـگاهها و مراكـز آموزش عالي (به لحاظ ظرفيت‌هاي موجود و يا به لحاظ تفاوت محتوي دوره) از عهده آن برنيايند. و يا برقــراري رابطه بين مهارت‌ها و نيازهاي شغلي سـازمان‌هاي دولتـي بـا آموزش‌هـاي دانشـگاهها و مراكـز آمـوزش عـالي امكان‌پذير نباشد. اما عملكرد فعاليت اين جريان عرضه نيروي انساني متخصص نشان مي‌دهد كه:

ــ در مورد ايجاد و گسترش مراكز آموزش عالي وابسته به دستگاهاي اجرايي، تعدد مراكز تصميم‌گيري وجود دارد (وزارت علوم، تحقيقات و فناوري، شوراي عالي انقـلاب فرهنگـي، شـوراي گسـترش آمـوزش عـالي، شوراي آموزش‌هاي علمي و كاربردي، سازمان امور اداري و استخدامي سـابق) بـه گونـه‌اي كـه امكـان كنـترل، نظارت و هماهنگي در نحوه و چگونگي توسعه مراكز آموزش عالي وابسـته بـه سـازمان‌هاي دولتـي و همچنيـن سياست‌گذاري براي فعاليت آنها را خدشه‌دار نموده است.

ــ بيشتر رشته‌هاي تحصيلي دائر در اين جريان مشترك با رشته‌هاي تحصيلي دائر در ساير دانشـگاها و مراكز آموزش عالي است.

ــ برنامه‌هاي درسي رشته‌هاي فعال در اين مراكز در مقايسه با ساير دانشــگاهها و موسسـات آمـوزش عالي تشابه دارد و اين برنامه به تصويب شوراي عالي برنامه‌ريزي رسانده شده است.

ــــ سطح علمي پذيرفته‌شدگان اين جريان نسبت به پذيرفته شدگان برخي جريان‌هـاي ديگـر آمـوزش عالي (دولتي – حضوري) پايين‌تر و هزينه سرانه مربوط به آموزش دانشجويان آن بالاتر از بــهترين دانشـگاهها و موسسات آموزش عالي در يك رشته خاص است.

پيشنهادهاي زير براي بهبود وضعيت اين جريان عرضه نيروي انساني متخصص قابل طرح است:

ــ فعال كردن واحدهاي آموزش در وزارتخانه‌ها و موسسات دولتي براي ارائه آموزش‌هاي ضمن خدمت و دوره‌هاي كوتاه مدت براي پركردن خلاء موجود بيــن دانـش و مـهارت فـارغ‌التحصيلان دانشـگاهها و مراكـز آموزش عالي با نيازهاي شغلي به جاي گسترش كمي مراكز آموزش عالي وابسته.

ــ محدود ساختن اجازه فعاليت آموزش عالي در دستگاههاي اجرايي (بــه اسـتثناء مـوارد خـاص مـانند وزارت اطلاعات) با توجه به توسعه ظرفيت‌هاي آموزش عالي در كشــور و امكانـات موجـود در آن بـراي تربيـت نيروي انساني متخصص موردنياز كليه دستگاههاي اجرايي.

تجميع امكانات فيزيكي و منابع مالي مربوط به فعاليت آموزش عالي در دستگاههاي اجرايي در وزارتخانه متولـي از طريق تصويب قوانين لازم.

٤-٦- جريان عرضه آموزش عالی دولتی، نیمه حضوری (پیام نور): به دلیل نیاز به گسترش موقعيت‌هاي يادگيري در سطوح مختلف براي افرادي كه به دلايل گوناگون امكان دستيابي به آموزش را ندارند، آموزش باز يا از راه دور به وجود آمده است. براي مثال محدوديت‌هاي اقتصادي و زماني كه مرتبط با مسئوليت‌هاي شغلي و خانوادگي است و بعد مسافت مراكز آموزشي از جمله عواملي هستند كه نياز به آموزش از راه دور را مسلم مي‌نمايند. اين نظام، يادگيري را فرآيند مستمر و مادام‌العمر مي‌داند كه پيشرفت‌هاي فرهنگي و حرفه‌اي را فراهم مي‌سازد، مهارت‌هاي فني را افزايش مي‌دهد و عموم مردم را ترغيب مي‌كند تا همواره از مباحث علمي و پيشرفت‌هاي علمي و تكنولوژيكي آگاه باشند.

هدف طراحان آموزشي در اين نظام اين است كه با استفاده از عوامل جديد و با تغيير وزن و نقش عوامل قديم يادگيري دانشجو را جايگزين تدريس به شيوه معمول نمايند. در اين روش كلاس‌ها فقط براي رفع اشكال فراگيران تشكيل مي‌شوند و به عبارتي اساس اين نوع آموزش، خودآموزي با كمك متون درسي، عوامل انساني و تكنولوژيكي است. به همين جهت نيز تهيه نوارهاي ديداري و شنيداري و پخش آن از طريق شبكه‌هاي سراسري و استفاده وسيع و همه جانبه از انواع تكنولوژي مخابراتي ويژگي اصلي اين نوع از آموزش‌ها است.

تجربه جهاني نشان مي‌دهد كه آموزش از راه دور علاوه بر آن كه توانسته است نيازهاي آموزشي روزافزون مردم در تمام سنين و سطوح جامعه را پاسخ دهد، سبب به كارگيري تكنولوژي‌هاي پيچيده نظير تله كنفرانس يا رفع اشكال از راه دور گرديده و به دنبال ارتقاء سطح كيفي آموزش است. اما اين روش در كشورهايي مانند ايران كه با مسائل جمعيتي روبرو هستند، به عنوان جرياني درآمده تا قسمتي از تقاضاي اجتماعي جوانان (نه مردم در تمام سنين و سطوح) براي ورود به آموزش عالي را پاسخ دهد و به لحاظ حرفه‌اي شايد موجبات ارتقاء سطح علمي قشري از شاغلان (عمدتاً كادر آموزشي مدارس) را فراهم سازد. علاوه بر اين، اين جريان آموزش عالي در حال حاضر با مشكلات عمده ديگري مانند موارد زير مواجه است:

ـ توسعه خطي تعداد مراكز و دانشجويان

ـ كمبود كادر علمي مجرب كه قادر به تهيه جزوه خودآموز و منابع آموزشي باشند.

ـ اجراي ناقص نظام آموزش از راه دور و عدول از اصول اين نوع از آموزش‌ها و تمايل به تطابق آن با عادات سنتي آموزش.

ـ موانع و مشكلات مربوط به همكاري دانشگاه با سازمان صدا و سيماي جمهوري اسلامي ايران.

راهبرد پيشنهادي براي ادامه فعاليت اين جريان آموزش عالي به قرار زير پيشنهاد مي‌گردد:

ارتقاء سطح كيفي آموزش‌هاي عالي از راه دور به جاي توسعه كمي آن از طريق:

ـ مشاركت در بين‌المللي كردن توليد برنامه‌هاي آموزشي ديداري و شنيداري.

ـ بهبود كيفيت كادر علمي دانشگاه از طريق جذب اعضاي هيات علمي جديد مجرب براي بهبود شاخص كادر هيات علمي به دانشجو

ـ ايجاد يك شبكه جديد و مستقل در سيما براي استفاده در امر آموزش در تمام سطوح.

ـ اتخاذ و اجراي شيوه مديريت متناسب و هماهنگ با الزامات نظام آموزش از راه دور.

۵-٦- جریان‌های عرضه آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی و مؤسسات آموزش عالی غیرانتفاعی): نقش اصلي نظام آموزش عالي، تربيت نيروي انساني متخصص در سطوح عالي و يا در واقع تامين «سرمايه انساني» مورد نياز كشور است. از آنجا كه «سرمايه انساني» در نهايت خصوصيت و روند توسعه اقتصادي و اجتماعي كشور را تعيين مي‌كند. از ين رو بهادادن به آن از اهميت بسياري برخوردار است. بنابه دلايل فوق است كه گسترش آموزش عالي در ايران به لحاظ كمي و كيفي در سال‌هاي اخير، ضرورتي

[illegible] كه امكانات بودجه عمومي دولت نمي‌توانست جوابگوي گسترش فوق باشد، لذا

ـ ايجاد برخي واحدها و رشته‌ها بدون مطالعات لازم و امكانات موجود.

ـ فقدان يا ضعف نظام برنامه‌ريزي و نظارت و ارزيابي.

ـ تمركز گرايي در اداره امور واحدهاي دانشگاه آزاد اسلامي ايران.

سياست‌هاي پيشنهادي براي اين جريان آموزش عالي را مي‌توان به قرار زير ذكر كرد:

ـ مشخص كردن جايگاه و رسالت دانشگاه آزاد اسلامي در نظام آموزش عالي كشور از طريق تدوين برنامه‌هاي بلندمدت و كوتاه مدت در قالب برنامه‌هاي توسعه آموزش‌هاي عالي كشور.

ـ توسعه كمي مطابق با اهداف كمي برنامه سوم در سال‌هاي آتي به همراه تغيير الگوي پذيرش دانشجو در جهت بهبود ساختار توزيعي دانشجويان ميان گروههاي آموزشي و سطوح تحصيلي.

ـ توجه به انجام سرمايه‌گذاري‌هاي مناسب فيزيكي و تجهيزاتي متناسب با گسترش‌هاي آتي.

ـ بهبود وضع شاخص نسبت دانشجو به استاد و مرتبه علمي اساتيد از طريق جذب متخصصين ايراني مقيم خارج از كشور براي عضويت در هيات علمي، جذب دانشجويان دوره‌هاي دكتري دانشگاههاي دولتي و غيردولتي از طريق اعطاي بورس‌هاي تحصيلي، ايجاد فرصت‌هاي مطالعاتي براي ارتقاي سطح علمي اعضاي هيات علمي موجود.

ـ تمركززدايي در اداره امور واحدهاي دانشگاههاي آزاد اسلامي و دادن اختيارات لازم به واحدهاي آموزش عالي مستقر در مناطق.

٦-٦- سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های آزاد و معادل): از ميان رسالت‌هايي كه براي آموزش عالي در نظر گرفته مي‌شود بالابردن مهارت‌هاي كاربردي افراد جامعه و تامين نيروي انساني متخصص، برجسته‌تر از بقيه رسالت‌هاي دانشگاه به نظر مي‌رسد. بالا بردن مهارت‌ها مي‌تواند هم از طريق آموزش‌هاي رسمي كه با دروس مصوب تدريس مي‌شود، باشد و هم از طريق آموزش‌هاي غيررسمي. از طرف ديگر فشار بودجه‌اي دولت‌ها براي تامين هزينه‌هاي بالاي آموزش عالي باعث شده است كه دانشگاهها و موسسات آموزش عالي در پي راههاي جديدي براي تامين منابع مالي خود باشند. آموزش‌هاي عالي آزاد در هر دو زمينه مي‌تواند موثر باشد. اين آموزش‌ها به صورت بالقوه نقش بسزايي در بالابردن كيفيت نيروي انساني متخصص و در نتيجه افزايش سرمايه انساني كشور دارد و فارغ از مسائل مربوط به مدرك‌گرايي، سطح توانايي‌ها و مهارت‌هاي افراد را به صورت واقعي افزايش دهد.

علاوه بر اين آموزش‌هاي عالي آزاد مي‌تواند براي فارغ‌التحصيلان دوره متوسطه كه موفق به قبولي در دانشگاه و در دوره‌هاي رسمي دانشگاهي نشده‌اند و به دنبال كسب مهارت براي شغل‌يابي هستند، افرادي كه علاقمند يا مجبور به تغيير شغل هستند و تمام كساني كه در صدد كسب علوم و مهارت‌هاي گوناگون هستند، موثر باشد.

ليكن بررسي عملكرد اين جريان آموزش عالي در ايران و مقايسه آن با شرايط جهاني نشان داد كه به دليل وابستگي شديد دانشگاههاي دولتي به منابع بودجه عمومي كه آن هم از درآمدهاي نفتي حاصل مي‌شود، دانشگاهها در زمينه ابداع روش‌هاي متنوع تامين منابع مالي (با حفظ رسالت‌هاي اصلي دانشگاهي) بسيار ضعيف عمل كرده‌اند و آنچه كه دانشگاهها در قالب دوره‌هاي غيررسمي ارائه داده‌اند بيشتر به دوره‌هاي معادل برمي‌گردد كه كاري سهل و آسان است، چرا كه همان برنامه‌هاي آموزشي دوره‌هاي رسمي را با كيفيتي پايين‌تر (به دليل كيفيت پذيرفته شدگان) انجام داده‌اند و تلاشي در جهت طراحي دوره‌هاي آموزش عالي آزاد (كوتاه مدت و تكدرس) به خرج نداده‌اند.

در مورد موانع گسترش آموزش عالي آزاد در دانشگاهاي ايران، علاوه بر علت اتكاي دانشگاهها به بودجه عمومي، عدم آگاهي دانشگاها، شركت‌هاي توليدي و آحاد مردم نسبت به فايده‌ها و منافع اين دوره‌ها نيز دخالت داشته است. به عبارت ديگر نه فقط طرف عرضه اين دوره‌ها (دانشگاهها) بلكه طرف تقاضا (بنگاههاي اقتصادي و افراد) نيز بايد اطلاعات و آگاهي بيشتري نسبت به آموزش عالي آزاد كسب كنند. به منظور دستيابي به اين آگاهي موارد زير در مورد ساير جريان‌هاي آموزش عالي (به ويژه آموزش‌هاي آزاد) مورد پيشنهاد است.

ـ توقف كامل دوره‌هاي معادل در كليه سطوح تحصيلي با توجه به گسترش ظرفيت‌هاي آموزشي در كليه رشته‌ها در دانشگاهها و موسسات آموزش عالي دولتي و غيردولتي و با عنايت به امكان تامين نيروي انساني متخصص مورد نياز كشور از طريق نظام‌هاي مختلف عرضه نيروي انساني متخصص.

ـ قائل شدن ارزش استخدامي براي دارندگان گواهينامه‌هاي دوره‌هاي آموزش عالي آزاد يا اولويت دادن به مدرك اين آموزش‌ها در امر استخدام.

ـ تدوين ساز و كارهاي مناسب براي ايجاد ارتباط بين بنگاه‌هاي اقتصادي و افراد (طرف تقاضا) و مراكز آموزشي (طرف عرضه) در زمينه شناخت خدمات آموزشي مورد نياز.

ـ ايجاد و تقويت واحدهاي كارشناسي و برنامه‌ريزي آموزشي و درسي در وزارتخانه‌هاي متولي و دانشگاهها جهت طراحي و اجراي برنامه‌هاي آموزش عالي آزاد.

فصل اول

طرح پژوهش

مقدمه

یکی از پیوندهای اصلی بین نظام آموزش عالی و جامعه‌أی که در آن کار می‌کند این است که نظام آموزش عالی فارغ‌التحصیلانی صاحب صلاحیت را در زمینه‌های مختلف تخصصی برای فعالیت در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اقتصادی آن جامعه عرضه نماید[۱]. از سوی دیگر نظام آموزش عالی مصرف نوع مهمی از سرمایه‌گذاری در منابع انسانی است که با فراهم آوردن و ارتقاء بخشیدن دانش، مهارت‌ها و نگرش‌های مورد نیاز کارکنان ارشد فنی، حرفه‌أی و مدیریتی به توسعه اقتصادی کمک می‌کند و از این راه نه تنها موجب ترویج دانش می‌شود بلکه با پیشرفت‌های تحقیقاتی، تکنولوژیکی و علمی، دانش جدیدی نیز به وجود می‌آورد[۲]. از این رو برنامه‌ریزی‌های آموزش عالی به منظور عرضه نیروی انسانی متخصص و ماهر از توجه خاصی هم در کشورهای پیشرفته و هم در کشورهای در حال توسعه برخوردار است. همزمان با این روند، توجه به کمبود نیروی انسانی متخصص، نگرانی‌هایی در مورد عرضه وسیع فارغ‌التحصیلان در بسیاری از کشورها به وجود آورده است، چرا که در پی گسترش سریع جریان‌های مختلف آموزش عالی، فرصت‌های اشتغال تحت تاثیر رکود اقتصادی یا عوامل وابسته به آن، کاهش یافته است.

در حال حاضر جریان‌های متنوع از آموزش عالی در قلمرو وسیعی از رشته‌ها و مقاطع تحصیلی توسط دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی مختلف ارائه می‌شود. اما برای این که بدانیم این جریان‌ها در نظام عرضه نیروی انسانی می‌توانند پاسخگوی مهمترین مسئولیت اجتماعی خود، یعنی تربیت نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز، باشند، مطالعات و بررسی‌های متعددی را می‌طلبد. یکی از این اقدامات شناسایی، بررسی و تحلیل جریان‌های مختلف آموزش عالی در تحلیل و پیش‌بینی نظام عرضه است. این کار زمینه شناخت توانمندی‌ها و نارسایی‌های نظام عرضه نیروی انسانی متخصص را فراهم می‌آورد و لزوم توجه بیشتر به هدایت و برنامه‌ریزی نظام آموزش عالی در جهت ارتقای کارایی و اثربخشی آن را ضروری می‌سازد. تحقیق حاضر حاصل بررسی‌هایی است که در این زمینه صورت گرفته است.

فصل اول این گزارش به توضیحات مربوط به طرح پژوهش اختصاص دارد. فصل دوم تاریخچه پیدایش جریان‌های مختلف آموزش عالی در ایران و جهان را بررسی می‌کند. این بررسی در فصل سوم به کشورهای منتخب تعلق گرفته است. فصل چهارم گزارش عملکرد جریان‌های عرضه آموزش عالی در ایران را مورد ارزیابی قرار می‌دهد. نتایج حاصل از بررسی‌های انجام شده در این فصول که در انتهای هر فصل به اختصار آمده است، زمینه ارائه راهبردها در فصل پنجم بوده است.

۱-۱ - اهداف پژوهش

در قرن حاضر جایگاه آموزش عالی در جامعه در اکثر کشورها دستخوش تغییرات عظیم شده است. این تغییرات را می‌توان پیامد و لازمه تغییرات نظام اشتغال دانست که روی هم رفته حاصل پیشرفت‌های انقلابی علوم و تکنولوژی و تاثیر آنها بر نظام اقتصادی است. همان طور که کلارک[1] توجه کرده است، نظام‌های آموزش عالی، هر دم پیچیده‌تر می شوند، زیرا از آنها انتظار می‌رود که برای سایر بخش‌های جامعه – از تقویت اقتصاد کشور و حمایت از دولت گرفته تا پرورش استعدادهای فردی– کار بیشتری انجام دهند[۳].

در سراسر جهان دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی روند توده‌أی را جانشین روند نخبه‌گرایی کرده‌اند، اما این گسترش به مراحل مختلفی رسیده و پیامدهای متفاوتی داشته است. ریشه‌های تفاوت، هم در اهدافی است که جوامع برای دانشگاه‌ها تعیین می‌کنند و هم در سازمان آموزش حرفه‌أی بیرون از دانشگاه‌ها نهفته است. در بعضی از کشورها مثل ایتالیا، دانشگاه‌ها جایگاه علمی خود را بدین تعبیر که وظیفه اصلی آنها تربیت نیروی انسانی و شهروند است نه تربیت عده‌أی متخصص، حفظ کرده‌اند. برعکس، آلمان و دیگر نظام‌های آموزشی اروپای مرکزی، دانشکده‌های فنی و مراکز آموزشی حرفه‌أی پابرجایی در سطح فراتر از متوسطه یا در آخرین سال‌های دوره متوسطه ایجاد کرده‌اند که وظیفه آموزشی دانشگاه را تاحدودی ایفا می‌کنند.

در اکثر کشورها موسسات آموزش عالی به صورت دولتی اداره می‌شوند. وجود و تعدد موسسات خصوصی نظیر آنچه در ایالات متحده آمریکا، ژاپن و... ملاحظه می‌شود، تصویر آموزش عالی را از لحاظ جایگاه (تکیه بر کلیسا، بنیادها یا منابع دیگر)، نحوه ادغام قانونی آن در نظام آموزشی کشور و گرفتن یا نگرفتن کمک بلاعوض از دولت، تعدیل می‌کند[۴] به علاوه موسسات ویژه سطح سوم تحصیلات در حوزه وسیع آموزش بزرگسالان یا انواع موسسات مسئول بازآموزی در سال‌های اخیر برای آموزش‌های غیر رسمی دایر شده اند و بسیاری از دانشگاه‌ها نیز درهای خود را بروی فعالیت‌های خارجی خاص گشوده اند.

موسسات آ موزش عالی در ایران شکل‌های متنوعی از آموزش‌های عالی را در سطوح مختلف ارائه می‌کنند. نظام آموزش عالی ایران در یک طبقه‌بندی کلی قابل تفکیک به سه بخش عمده آموزش‌های دولتی حضوری، آموزش‌های دولتی ـ نیمه حضوری و آموزش‌های غیر دولتی است. در نگاهی دقیق‌تر این بخش‌ها قابل طبقه‌بندی به اجزاء دیگر هستند به عنوان مثال آموزش‌های دولتی – حضور ی خود به آموزش‌های غیرپزشکی تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و آموزش‌های پزشکی تحت نظارت وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، آموزش‌های فنی ـ حرفه‌أی با تولیت وزارت آموزش و پرورش، آموزش‌های علمی– کاربردی، آموزش‌های ارائه شده در سایر سازمان‌ها (وزارت امور خارجه، وزارت صنایع و...) دوره‌های شبانه و...

1- Clark 1987.

تقسیم می‌شوند و یا آموزش‌های غیردولتی به دانشگاه آزاد اسلامی و موسسات غیردولتی – غیرانتفاعی (با انواع آن) قابل تفکیک می‌باشند. هر یک از بخش‌های فوق‌الذکر علاوه بر کمک به ارتقاء سطح فرهنگ و دانش جامعه، پاسخگویی به تقاضاهای اجتماعی و رسالت تربیت نیروی انسانی متخصص را به منظور ارتقاء دانش کار و ایجاد مهارت‌ها در دوره‌ها و تخصص‌های مختلف و یا به عبارت دیگر عرضه نیروی انسانی متخصص را به عهده دارند.

یکی از مسائلی که در نظام آموزش عالی کشور مطرح است تردید در مورد ضرورت وجود نظام‌ها یا جریان‌های مختلف آموزش عالی است. منظور اساسی این بررسی تحلیل ضرورت نیاز به ادامه فعالیت همه این نظام‌ها و اثربخشی[1] آنها در شرایط فعلی است.

۱-۲- سئوالات پژوهش

مهمترین سئوالات این تحقیق به شرح زیر است:

ـ آیا جریان‌های مختلف آموزش عالی منطبق با اهداف (کمی، کیفی) پیش‌بینی شده برای آنها (اساسنامه تاسیس) عمل کرده‌اند؟

ـ عملکرد جریان‌های مختلف آموزش عالی در مقایسه با اهداف برنامه (دولتی، دولتی نیمه حضوری، غیردولتی) چگونه است؟

ـ جریان‌های مختلف آموزش عالی از انعطاف لازم برای انطباق با تغییرات مورد نیاز بازار کار برخوردار هستند؟

ـ آیا روش‌های آموزشی و امکانات پیش‌بینی شده برای جریان‌های مختلف آموزش عالی مطابق عملکرد آنها در این زمینه بوده است؟

ـ جریان‌های مختلف آموزش عالی در سایر کشورهای جهان چگونه عمل می‌کنند؟

۱-۳- اهمیت پژوهش

اهمیت نظام‌های آموزشی و لزوم افزایش هر چه بیشتر کارایی و موفقیت آن در گرو توجه بنیادی به برنامه‌ریزی‌های راهبردی در سطح کلان و تحول در برنامه‌ریزی‌های آموزشی می‌باشد. انجام این امر مستلزم تشخیص مسائل و شناسایی نارسایی‌ها و کاستی‌های آن از طریق انجام پژوهش‌های علمی است. شناخت توانمندی‌ها و نارسایی‌های نظام عرضه نیروی انسانی متخصص و راههای ارتقای کارایی و اثربخشی آن ازجمله مسائل‌مطرح درنظام‌های‌مختلف‌آموزش‌عالی‌است‌که می‌تواند در تحلیل یکی از ابعاد بازار کار کمک نماید.

1- Effectiveness.

تغییر و تحول نظام آموزشی به طوری که بتواند مهمترین تخصص‌های لازم برای رشد اقتصادی مداوم را تامین کند تنها در صورت هماهنگ ساختن برنامه‌های آموزشی با برنامه‌های اقتصادی و بازار کار میسر می‌باشد. لیکن قابل پیش‌بینی نبودن این تحولات و گسترش آموزش عالی براساس آن، مشکلاتی را در ساختار عرضه نیروی انسانی متخصص موجب گردیده است.

انواع موسسات آموزش عالی معمولاً ترکیبی از دانشگاه، دانشکده، موسسه، آموزشکده و مرکز آموزش عالی است که برای اهداف مشخص شده‌ای متاثر از بروز تغییرات در زمینه‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و ملی جامعه‌ای که در آن کار می‌کنند تاسیس شده‌اند. لیکن عدم هم‌سویی بین اهداف و عملکرد آنها، موجب توسعه جریان‌های آموزشی همشکل از یک سو و عدم تناسب بازدهی این جریان‌ها (فارغ‌التحصیلان) با تغییرات مورد نیاز بازار کار از سوی دیگر است.

این گوناگونی و پیچیدگی روبه رشد، به اضافه سرعت تغییرات جمعیتی، اقتصادی و تکنولوژیکی و اثرات آن بر جامعه ضرورت دستیابی به نوعی سیاست راهبردی و رهیافت برنامه‌ریزی را در نظام عرضه نیروی انسانی متخصص ایجاب می‌نماید. اولین قدم در این زمینه ارائه تصویری روشن از این جریان‌ها است.

۱-٤- تعریف عملیاتی مفاهیم اساسی پژوهش

اصطلاحات اصلی مورد استفاده در این پژوهش به شرح زیر قابل تعریف است:

ـــ جریان‌های مختلف آموزش عالی: منظور از جریان‌های مختلف آموزش عالی، انواع آموزش‌های ارائه شده در مقطع سوم آموزشی می‌باشد. این آموزش‌ها در دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی وابسته به سه وزارتخانه علوم، تحقیقات و فنآوری، بهداشت، درمان‌و آموزش پزشکی و آموزش و پرورش. آموزش‌های علمی – کاربردی، مراکز آموزش عالی دستگاه‌های اجرایی، دانشگاه آزاد اسلامی و موسسات غیرانتفاعی ارائه می‌گردد.

ـــ عرضه: مقادیری از کالا و خدمات (یا نیروی کار) که مجموعه تولید کنندگان آنها (نظام آموزش عالی در مورد نیروی کار) حاضرند با قابلیت‌های کمی و کیفی متفاوت در قیمت‌های متفاوت ارائه نمایند.

ـــ اثربخشی: میزان توافق رفتار اجتماعی مشهود (عملکرد) با انتظارات نقش معین سازمانی (هدفها) است[۵].

۱-۵- روش پژوهش

روش بررسی در این پژوهش روش توصیفی[1] است. هدف از انجام این نوع پژوهش توصیف عینی، واقعی و منظم خصوصیات یک موقعیت و یا یک موضوع است[۶]. به عبارت دیگر در این گونه تحقیقات سعی بر آن است که آنچه هست بدو ن هیچ گونه دخالت یا استنتاج ذهنی گزارش شود در این روش:

الف) محقق به جمع‌آوری اطلاعات واقعی و مفصل از پدیده‌های ویژه می‌پردازد.

1- descriptive Research

ب) پژوهشگر به شناسایی و بررسی مسائل، شرایط و وقایع جاری مبادرت می‌ورزد.
ج) به مقایسه و ارزشیابی وقایع می‌پردازد.

در این پژوهش با استفاده از منابع و مدارک موجود از جمله اساسنامه‌ها، آیین‌نامه‌ها، گزارشات تحلیلی مختلف در زمینه‌های کمی و کیفی مربوط به فعالیت جریان‌های مختلف آموزش عالی به توصیف و مقایسه ابعاد مختلف آنها پرداخته می‌شود و تحولات ایجاد شده در عرضه نیروی انسانی متخصص توسط این جریان‌ها با توجه به وابستگی سازمانی آنها مورد ارزیابی و مقایسه با اهداف خود و اهداف برنامه قرار می‌گیرد. علاوه بر این جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشورهای منتخب (۱۰ کشور) جهان نیز بررسی می‌گردد.

۱-٦- قلمرو پژوهش

قلمرو موضوعی: بررسی و شناسایی جریان‌های مختلف آموزش عالی و مطالعه اطلاعات و دیدگاه‌ها در مورد هر یک از جریان‌های آموزشی بر حسب نوع وابستگی سازمانی هدف تاسیس، سطوح تحصیلی، گروه‌های آموزشی، نحوه فعالیت آموزشی (نحوه پذیرش دانشجو، شیوه آموزش، شیوه ارائه مدارک تحصیلی، نحوه تامین اعضاءهیات‌علمی، نحوه‌تامین منابع‌مالی و ارکان سازمانی و عملکردهای آنها موضوعات اصلی مورد بررسی در این پژوهش است.

قلمرو زمانی: در این بررسی مقاطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸، ۷۳-۱۳۷۲، ۷۵-۱۳۷۴ و ۷۸-۱۳۷۷ که منطبق با سالهای شروع‌وخاتمه برنامه اول‌و برنامه دوم توسعه فرهنگی، اجتماعی واقتصادی می‌باشد، انتخاب گردیده است.

قلمرو سازمانی: با توجه به گوناگونی جریان‌های عرضه آموزش عالی در نظام آموزش عالی کشور، جریان‌های عرضه آموزش عالی مورد بررسی در این پژوهش به لحاظ وابستگی سازمانی به شرح زیر می‌باشد.

ـ جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه و شبانه).
ـ جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای و علمی - کاربردی.
ـ جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی.
ـ جریان عرضه آموزش عالی دولتی - نیمه حضوری یا آموزش از راه دور (دانشگاه پیام نور).
ـ جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی و موسسات آموزش عالی غیرانتفاعی)
ـ سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های معادل و آزاد).

منابع و مآخذ فصل اول:

۱- چن، اف، ۱۳۷۶، پیش‌بینی نیاز به نیروی انسانی متخصص، ترجمه حسن طائی، گزیده مقالات دایرةاالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۲- وودهال، ام، ۱۳۷۶ ، توسعه اقتصادی و آموزش عالی، ترجمه هادی شیرازی بهشتی، گزیده مقالات دایرةاالعمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۳- کوپ، ر، ۱۳۷۶ ، برنامه‌ریزی: در سطح موسسات، ترجمه عبدالحسین نفیسی، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۴- میتر، و، ۱۳۷۶، آموزش و پرورش مقایسه‌أی، ترجمه دکتر غلامعلی سرمد، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۵- علاقه‌بند، علی، ۱۳۶۲ ، مقدمات مدیریت آموزشی، انتشارات رز، تهران، ص ۴۶ .

۶- نادری، عزت اله، سیف نراقی، مریم، ۱۳۷۴، روش‌های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.

فصل دوم

تاريخچه پيدايش جريان‌هاي مختلف آموزش عالي

۲- تاریخچه پیدایش جریان‌های مختلف آموزش عالی

دانشگاهها و موسسات آموزش عالی به عنوان تعمیم دهنده تمدن بشری و رویاننده دانش در سرزمین‌های جامعه بزرگ جهانی پایگاههایی هستند که نقش محوری در فرایند خلق آرمان‌ها در جهت تغییر و تکامل حیات مادی و معنوی انسان داشته و دارند. تحولات و پژوهش‌های علمی در این پایگاهها صورت گرفته و کارآفرینان فکری در این مکان‌ها پرورش یافته‌اند. از این رو بررسی چگونگی شکل‌گیری و توسعه آنها و رسالت‌هایی که در طی تاریخ از گذشته تاکنون به عهده داشته‌اند مستلزم ارائه تصویری از عملکرد این نهادهای آموزشی در دوران‌های مختلف تاریخی و شناسایی برخی از واقعیت‌های جهان آموزش عالی از جمله رویکردهای موثر بر این شکل‌گیری و اشکال متنوع جریان‌های مختلف آموزشی در نظام آموزش عالی است که در این فصل به آنها پرداخته می‌شود.

۲-۱- تاریخچه آموزش عالی در جهان

۲- ۱-۱- آموزش عالی در دوران باستان

از مطالعه شواهد تاریخی موجود این گونه تلقی می‌شود که دوران آموزش عالی در جهان با تدریس فیثاغورث در کروتونای در یونان (۵۲۰ ق.م) برای طلاب علوم در رشته‌های مختلف و در مدارسی که به صورت دیر اداره می‌شد شکل گرفته است و زنان برابر مردان از تعلیمات او بهره می‌جستند[۱].

ویل دورانت[۱] مولف کتاب «تاریخ تمدن» درباره پیشینه آموزش عالی و تحصیلات دانشگاهی در جهان چنین نگارش نموده است: کهنه‌ترین آموزشگاههایی که در این دوران بر ما معلومند، به مصر و بین‌النهرین تعلق داشت، همچنین مدرسه‌های فن حکومت ابتکار مصریان بود. در مصر مدارس وابسته به معابد بود و کاهنان مصری مقدمات علوم را به فرزندان خانواده‌های ثروتمند می‌آموختند. یکی از کاهنان منصبی معادل وزیر آموزش و پرورش امروز داشت، بنام «رئیس طویلهٔ شاهی برای تعلیم و تربیت». کار آموزگار در آن زمان این بود که منشی‌هایی برای دستگاههای دولتی تربیت کنند. عده کثیری از فارغ‌التحصیلان مدارس وابسته به معابد به مدارس عالی وابسته به اداره خزانه‌داری واصل می‌شدند که قدیمی‌ترین مدارس دولتی شناخته شده در تاریخ است. منشی های جوان تعلیمات مربوط به امور اداری را فرا می‌گرفتند و پس از اتمام این مدرسه مدتی به عنوان کارآموزی در نزد کارمندان شاغل تمرین می‌کردند تا آزموده شوند[۲].

در تمدن بابل نیز همانند مصر مدارس پیوسته به معابد بود و کاهنان ابتدا آنچه را برای خدایان مفید می‌دانستند از جمله سرمشق‌های اخلاقی، قواعد حساب و تعلیمات دینی، به شاگردان خود تعلیم می‌دادند، لیکن همانند دینی، ریاضیات و از علوم ریاضی به کمک دین، اسباب

تعلیمات بابلیها

دانشگاه «ناکنده» که پرآوازه‌ترین نهادهای تعلیمات بودائی بود از طریق وقف درآمد یکصد روستا توسط دولت، نگهداری می‌شد. هر کدام از این دانشگاهها مایه سرافرازی این کشور در قرون بعدی این سرزمین بودند[۵].

افلاطون در سال ۳۸۶ قبل از میلاد با خرید باغی در اطراف شهر آتن دانشگاهی تأسیس کرد که نهصد سال مرکز علم و فرهنگ یونان بود. در این دانشگاه یا آکادمی که در حقیقت انجمن اخوت مذهبی و در خدمت پرستش خدایان قرار داشت، شاگردان شهریه نمی‌پرداختند، ولی از آنجایی که بیشتر از خانواده‌های اعیان و اشراف برای تحصیل می‌آمدند، از این رو از والدین آنها انتظار می‌رفت که به موسسه کمک مالی قابل توجهی بکنند[۶].

دانشگاه آتن که بین سال‌های (۱۴۶ ق م و ۱۹۳ م) فعالیت می‌کرد علاوه بر ۱۰ کرسی رسمی که هزینه آنها را شهر یا امپراطور می‌پرداخت، تعداد کثیری نیز مدرس و معلم خصوصی داشت. در آنجا ادبیات، علم بیان، فلسفه، ریاضیات، هیئت، پزشکی و حقوق تدریس می‌شد و محل تدریس معابد یا تئاترها و ژیمنازیوم‌ها و یا خانه‌های خصوصی بود. دوره آموزش جز در فن خطابه و حقوق، به هیچ وجه در بند تجهیز دانشجو برای تامین معاش نبود. بلکه در پی این بود که ذهنش را تجهیز و فهمش را عمیق گرداند و از نظر درآمد تا حد زیادی به دانشجویانش وابسته بود. بیشتر مدرسین از حقوقی که هر شاگرد می‌پرداخت اشاعه می‌کردند و عده کمی از استادان از دولت حقوق می‌گرفتند[۷].

آنچه در رم باستان معادل تحصیلات دانشکده و دانشگاه زمان ما بود، در مدارس و مکاتب استادان معانی بیان به هم می‌رسید. چنین کسانی ممکن بود مکتبی بگشایند، دستیارانی به کار گیرند و عده زیادی دانشجو گرد خود جمع‌آورند. شاگردان از ۱۶ سالگی به این مکاتب وارد می‌شدند و تا ۲۰۰۰ «سسترس» حق‌التحقیق یک رشته را می‌پرداختند. رشته‌های عمده عبارت بود از: خطابه، هندسه، نجوم و فلسفه، اینها «تحصیلات آزادمنشانه» را تشکیل می‌دادند. ظاهراً در این مکاتب هیچ گونه گواهینامه‌أی اعطاء نمی‌شد و دانشجو می‌توانست مادام که مایل است بماند و هر چند رشته را که می‌خواهد بخواند[۸].

از دیگر دانشگاههای بزرگ مشرق زمین در این دوران می‌توان قسطنطنیه، انطاکیه و جندی شاهپور را نام برد که به ترتیب در ادبیات و علم بلاغت و پزشکی تخصص داشتند[۹].

تحلیل ویل دورانت حکایت از این دارد که بخش مهمی از عناصر فرهنگی تمدن از جمله علم، فلسفه و ادب در نهادهای آموزشی مشرق زمین پدید آمد و پروده گردید و سپس این میراث فرهنگی در سرتاسر دنیای مغرب آن دوران گسترده شد[۱۰].

۲-۱-۲- آموزش عالی در قرون وسطی

در این دوره در اروپا تعلیم مسائل دینی و وظیفه انتقال دانش از نسلی به نسلی دیگر بر عـهده خـانواده کلیسا بود. در فرانسه مدارس کلیسایی آن کشور در اوان قرن یازدهم شهرت بین‌المللی داشتند. پیدایش دانشـگاه پاریس (۱۱۰۳ م) محصول نهضت فکری به وجود آمده بر اثر دروسی بود که در راهروهای سرپوشـیده کلیسـای جامع نوتردام توسط استادی بنام «گیوم دوشامپو» ارائه می‌شد. تا اواسط قرن سیزدهم، استادان دانشـگاه پـاریس به چهار شعبه یا دانشکده تقسیم شده بودند: علوم الهی، قانون کلیسـائی، طـب و هنرهـا یـا فنـون ذوقـی. ایـن دانشگاه کارش را به عنوان دانشگاه واحدی و در درجه اول برای دوره لیسانس آغاز کرد. معمولاً اجازه تدریس به طور رایگان به کسی که مدتی کافی شاگرد یک استاد مجاز بود و تقاضـای وی از جـانب اسـتادش بـه تصویـب می‌رسید داده می‌شد. تدریس گاهی با دایر ساختن مجالس و مناظره عمومی بیـن اسـتادان، دانشـجویان زبـده و مهمانان عالی قدر انجام می‌گرفت[۱۱].

در قرن دوازدهم مدرسه کنتربری در انگلستان خود تقریباً به صورت دانشگاهی درآمد، صاحب کتابخانـه عظیمی شد و ریاست آن برعهده یکی از خردمندترین حکما و فضلای قرون وسطی بود. در ایـن قبیـل مـدارس تمام مخارج آن دسته از طلبه‌هایی که خود را برای تصدی مقامات روحانی آمـاده می‌سـاختند ظـاهراً از صنـدوق کلیسا پرداخت می‌شد و حال آنکه دیگران ملزم به پرداخت مبلغ مختصری بودند[۱۲].

در سال ۱۲۰۹ م طبق آمار تخمینی یکی از آگاهان آن عهد، در حدود ۳۰۰۰ نفر دانشـجو و مـدرس در کالج آکسفورد بودند. در این دانشگاه نیز عین پاریس چهار دانشکده وجود داشت که به ترتیب هنر، الهیات، طـب و قانون کلیسایی تدریس می‌شد. در انگلستان کالج‌ها در آغاز کار به صورت خانه‌های موقوفه‌ای بودند کـه در آن دانشجویان و مدرسان حجره‌هایی داشتند و به تعلیم و تعلم می‌پرداختند. تا پایان قرن سیزدهم این مجالس درس از نظر صوری و تربیتی از اجزاء متشکله دانشگاه شده بودند[۱۳].

در حدود سال ۱۲۸۰ یونیورسیتی‌هال که امروزه یونیورسیتی کالج (مجتمع دانشگاهی) خوانـده می‌شـود در انگلستان تاسیس شد. وضعیت محقر دوران آغازین این کالج‌ها که اکنون شهرت بسزایی دارند از بودجـه‌هایی که برای تاسیس آن اختصاص داده شده بود امکاناتی فقط برای ۱۴ استاد و آن عده از دانشجویانی که مـایل بـه اقامت نزد استادان بودند فراهم می‌گردید.

انقلاب اقتصادی سبب تحولات چندی در امور تربیتی در قرون وسطی گردید. شهرهایی کـه توسـعه و آبادانی خویش را مدیون بازرگانی و صنعت بودند به لزوم کارمندانی ورزیده در فنون اصلی واقف شدند و با وجـود مخالفت‌های روحانیون به تاسیس مدارس غیرمذهبی اقدام نمودند. در این آموزشگاهها مدرسـان غیرروحـانی، در برابر شهریه‌ای که والدین می‌پرداختند، دانش آموختگان را برای کسب و کار آماده می‌کردند.

تقاضای روزافزون به اطلاعات حقوقی و بازرگانی، بقایای بنیادهای شهری، همه دست به دست هم داد و ایتالیا را مفتخر به تاسیس اولین دانشگاه قرون وسطایی نمود. در سال ۱۹۲۵ دانشگاه «پاویا» هـزار و صدمیـن سالگرد خود را جشن گرفت[۱]. محتملاً این مرکز علمی بیشتر جنبه یک مدرسه حقـوق داشـت تـا دانشـگاهی بـه معنی اعم. در سال ۱۳۶۱ میلادی این مرکز به دریـافت منشـور رسـمی و عنـوان «سـتودیوم گنوالـه» (مدرسـه عمومی) یا نامی که در قرون وسطی به دانشگاهی متشکل از دانشـکده‌های مختلـف اطـلاق مـی‌گردیـد، نـایل آمد[۱۴].

از تاریخ تاسیس مدرسه‌ای برای تدریس فنون ذوقی هفتگانه و تاریخ پیدایش مدرسـه مشـهور طـب در بولونیای ایتالیا اطلاعی در دست نیست. این دانشگاه به منزله دانشگاهی مربـوط بـه دوره‌هـای بعـد از لیسـانس شروع به کار کرد، تنـها رابطـه میـان سـه نـوع مدرسـه (حقـوق، طـب و فنـون ذوقـی) عبـارت از آن بـود کـه فارغ‌التحصیلان آنها گواهینامه‌های خویش را از دست «شـــماس اعظـم» بولونیـا دریـافت می‌داشـتند[۱۵]. ایـن مدرسه در سال ۱۰۸۸ میلادی استقلال خود را از کلیسا و دولت دریافت نمود و دانشجویان موفق شدند که نتایج پژوهش‌های خود را در برنامه‌های درسی منظور نمایند[۱۶].

مقارن این دوران در قرن هشتم میلادی نخستین دانشگاه ژاپنی در کیوتـو توسـط امپراتـور «موم‌هـو» تاسیس گردید و بتدریج با سرپرستی دولت‌ها، مدارسی در ولایات به وجود آمد. فـارغ‌التحصیلان ایـن مـدارس از حق رفتن به دانشگاه برخوردار بودند و دانشگاه رفته‌ها می‌توانستند پس از گذرانـــدن امتحـان بـه خدمـت دولـت درآیند[۱۷].

قدیمی ترین دانشگاههای کشورهای اسلامی در این دوره و بـه سـال ۹۸۸ میـلادی (۳۷۹ هــ ق) در مسجد جامع الازهر کار خود را با تعلیم ۳۵ شاگرد به هزینه خلیفه آغاز نمود. طالبان علم از همه اقطار اسـلام بـه سوی این دانشگاه می‌آمدند. خلفا، وزیران و مردم ثروتمند برای تعلیم رایگان طلاب هزینه تحصیلی می‌دادند. بـه طوری که تعداد آنها به ۱۰ هزار نفر و شمار استادان به ۳۰۰ نفر رسیده بود. دانشجویان در ایوان‌های این مسـجد هزارساله هر گروه در یک نیم دایره کناره سـتونی، جلـو یکـی از علمـا می‌نشسـتند و علمـا از اقطـار جـهان بـه جامع‌الازهر می‌آمدند تا طالبان علم را نحو، علم، بلاغت، ریاضیات، عروض، منطق، الاهیات، حدیث، تفسیر قرآن و فقه آموزند. شاگردان در برابر آموزشی کـه دریـافت می‌کردنـد چـیزی نمـی‌پرداختنـد و اسـتادان نـیز مقـرری نمی‌گرفتند. دانشگاه به کمک دولت و بخشش متمکنان تکیه داشـت. بیمارسـتان‌های موجـود در قلمـرو اسـلام مهمترین جای تدریس طب در قرن دهم میلادی بود. هیچ کس حق طبابت نداشت مگر این که در امتحانی کـه برای این منظور ترتیب داده می‌شد شرکت کند و از دولت اجازه بگیرد. داروسـاز، شکسـته‌بند و... تـابع نظامـاتی بودند که دولت برای مراقبت اعمال آنها وضع کرده بود[۱۸].

۱- ¢ -ÇÈè ÿÆÌ ÈŁËÅĶ āìŸŁ ē۲۵ üÅè îì ɔĶÎÅ¢ɔ.

دانشگاههای کمبریج و آکسفورد هنوز انحصار تعلیمات دانشگاهی را در اختیار داشتند، گرچه مانند قرون وسطی دارای قدرت و آیین نامه‌های بیشمار نبودند. در این زمان نیز دانشگاهها فقط برای پسران و مردان بود.

اسپانیا دانشگاههای عالی داشت که تعدادشان به ۱۴ می‌رسد. دانشگاه «سالامانکا» در این کشور در سال ۱۵۷۴، میلادی حدود ۷۰ نفر استاد و ۶۷۷۸ نفر دانشجو داشت. حقوق استاد از روی تعداد دانش‌آموزانش تعیین می‌شد و داوطلبان مقام استادی پس از شرکت در یک دوره تدریس آزمایشی، توسط دانشجویان خود انتخاب می‌شدند. تدریس به روش سخنرانی اجرا می‌شد و گاهی با ایجاد مناظره در میان شاگردان از یکنواختی درمی‌آمد. جزوه‌نویسی جای کتاب درسی را در اغلب رشته‌ها می‌گرفت و آزمایشگاه اصلاً وجود نداشت مگر برای کیمیاگران. بسیاری از شاگردان با کارکردن در کالج‌ها دوره تحصیلی خود را طی می‌کردند. کلاس‌ها از ۶ صبح تا ۵ بعداظهر دایر بود. تحصیلات با اخذ دانشنامه پایان می‌یافت[۲۲].

مقارن این سال‌ها، در تمدن عثمانی ابزار تحصیل به طور کلی در اختیار طلابی بود که قید داشتند فن آموزش، حقوق و امور اداری را فرا گیرند، در این رشته‌ها برنامه‌ها بسیار سخت و مفصل بود. در همین دوره مدارسی تاسیس شد که معلمان آنها از موقعیت بهتری نسبت به همکارانشان در عالم مسیحیت برخوردار بودند. آموزش در آنها مبتنی بر تعالیم قرآن بود و مباحثی چون ادبیات، ریاضیات و فلسفه نیز در آنها گنجانیده می‌شدند. به طوری که فارالتحصیلان این مدارس گرچه در الهیات تبحر بیشتری داشتند تا در علوم اما باز از لحاظ فنون مهندسی و سیاست کشورداری کاملاً با کاروان مغرب زمین همگام بودند[۲۳].

قرن هفدهم رویهم رفته یکی از دوران‌های درخشان تاریخ دانش بشمار می‌آید. در پهنه وسیع آن نفوذ دانش در همه علوم در شعاعی وسیع گسترش یافت. لیکن ابتکار از دانشگاهها رخت بربست و به فرهنگستان‌های خصوصی و مطالعات غیردانشگاهی محدود شد. در کشور آلمان ۲۲ دانشگاه جدید ایجاد شد، هرچند حقوق استادان به اندازه‌ای کم بود که آنها مجبور می‌شدند برای معاش مختصری مشاغل دیگر برگزینند. چندین دانشگاه در متصرفات اسپانیا در امریکا تاسیس شد. یعنی مدت‌ها قبل از تاسیس کالج هاروارد. در سال ۱۶۳۶ م هلندی‌ها هم شش دانشگاه تاسیس کردند در همه آنها، استادان و دانشجویان مجبور بودند که مذهب رسمی را بپذیرند و آزادی دانشگاهها هم به وسیله دولت و هم به وسیله کلیسا محدود می‌شد[۲۴].

در قرن هیجدهم دانشگاههای اروپا به جز دانشگاههای هلند دچار انحطاط شدند. زیرا فرقه‌های پیروزمند در آنها تصفیه به راه انداختند. در فرانسه دانشگاهها که با قدرت کلیسا از یک سو و قدرت شاه از سوی دیگر مواجه بودند، پس از انقلاب به بهانه این که دانشگاهیان هیات ممتازی را تشکیل می‌دهند تعطیل شدند. گواهینامه‌های دانشگاهی در فرانسه و آلمان، در معرض خرید و فروش قرار گرفته بودند. هیچ یک از فلاسفه بزرگ و یا دانشمندان آن دوره جزو استادان دانشگاه نبودند. چند دانشگاه جدید در این دوره افتتاح شد لیکن اینها غالباً موسسات کوچکی بودند که بندرت بیش از ۲۰ استاد یا ۴۰۰ دانشجو داشتند. برنامه‌های درسی با گذشت

زمان به خشکی و انجماد گرائیده و مقررات مذهب رسمی و مرسوم دست و بال دانشجویان و آموزگاران را بسته بود[۲۵].

به تعبیر ویل دورانت تا قرن ۱۸، صنعت به علم بیشتر تحرک بخشید تا علم به صنعت، در این قرن دانشگاهها از علایق جدید مردم عقب مانده بودند، لیکن آکادمی‌های خصوصی به پیشواز آنها رفتند، زیرا آنها در مطالعه و تحقیق مخصوصاً در علم آزاد بودند.

۲-۱-٤- آموزش عالی در دوران اخیر

در قرن نوزدهم رسالت دانشگاهها در کشورها تنوع بیشتری پیدا کرد. نظام جدید آموزش عالی فرانسه که با ایجاد دانشگاه امپراتوری به دست ناپلئون در اوایل این قرن استقرار یافت، از لحاظ سازمانی و قانونی، بنیادی دولتی و عمومی بود و از جنبه عملی زیر نظر کلیسای کاتولیک و دولت قانونی، از قدرت انحصاری برخوردار بود. به علاوه تعدادی مدارس عالی به ویژه موسسات تخصصی که در ارتباط تنگاتنگ با خدمات دولتی بودند، توسط این امپراتوری ایجاد شد. در سراسر قرن نوزدهم آموزش عالی تنها در دسترس طبقات عالی و متوسط بود. قانون آزاد بودن آموزش عالی که در سال ۱۸۷۵ میلادی تصویب شد، میان بخش خصوصی مدارس عالی و دانشگاهها و بخش دولتی تقسیمات ساختاری ایجاد نمود. بخش دولتی خدمات عمومی آموزش عالی نامیده شد و زیر نظر دولت قرار گرفت.

در قرن بیستم این کشور نیز مانند بسیاری از کشورهای اروپایی با پدیده انفجار آموزشگاهی که به صورت وظیفه سنگین درازمدتی آموزش عالی را تحت تاثیر قرار داده بود، روبرو شد به طوری که تعداد دانشجویان در سال تحصیلی ۶۱ - ۱۹۶۰ به ۲۶۵۰۰۰ نفر بالغ گردید[۲۶].

در انگلیس نیز کلیسای رسمی تا پایان سده نوزدهم در درجه اول اهمیت بود. دانشگاههای نوین به عنوان دانشگاهی واحد در درجه اول برای دوره لیسانس آغاز گردیدند و کالجهای تخصصی برای دوره‌های بعد از لیسانس مطرح گردیدند سازمان دانشگاه بر ارزیابی و تایید شیوه تدریس آنها نظارت داشت.

جدایی تدریس از امتحان و معمول شدن کار پژوهش در آموزش عالی از اصول اساسی گسترش آموزش عالی این کشور قرار گرفت. نظام همه‌گیر «کالجهای دانشگاهی» در سراسر کشور سازمان یافت اما نحوه تدریس آنها از طریق لندن ارزیابی و تایید می‌شد. انبوهی از کالجهای آموزش عالی غیردانشگاهی که اکثراً فنی بودند و برخی نیز عنوان پلی‌تکنیک داشتند در قرن بیستم ایجاد شدند. این مراکز، کالجهای آموزشی بودند و مدرک معادل مدرک تحصیلی لندن و یا گواهینامه تحصیلی می‌دادند.

در امریکا به منظور حمایت از گسترش آموزش عالی، در مناطق غربی کشور «قانون واگذاری زمین» یا قانون «موریل» در نیمه دوم قرن نوزدهم از تصویب کنگره گذشت. مطابق این قانون مقرر گردید وجوه حاصل از فروش زمین‌های دولتی برای مصارف زیر در اختیار ایالت‌ها قرار گیرد:

«اعطاء، حمایت و تامین هزینه‌های حداقل یکی از کالج‌هایی که هدف اساسی آن صرفنظر از سایر مطالعات علمی و کلاسیک و تاکتیک‌های نظامی، آموزش دادن رشته‌های مربوط به کشاورزی، مهارت‌های فنی، اعتلای علوم انسانی و آموزش‌های کاربردی در کلاس‌های صنعتی برخی از حرف و مشاغل زندگی باشد»[۲۷].

در ژاپن نخستین دانشگاه به سبک غربی در نیمه دوم قرن نوزدهم میلادی ایجاد شد که در پی آن چندین کالج فنی و حرفه‌أی از همین دست نیز ایجاد شدند. سپس دانشگاه توکیو به همراه هفت دانشگاه سلطنتی دیگر تاسیس گردید که با شیوه سلسله مراتبی اداره می‌شدند و هدف آنها ایجاد قشرهای مختلف اجتماعی از طریق سطوح مختلف آموزش عالی بود. کل نظام آموزش عالی در خدمت عده معدودی از اهالی کشور بود، که فارغ‌التحصیلان آنها بر امور دولتی یا سیاسی و قلمرو قضاوت تسلط داشتند. دانشکده‌های دیگری نیز به صورت تک‌رشته‌أی فعال بودند و دانشگاه‌های دولتی محلی، خصوصی و تعدادی کالج‌های فنی و حرفه‌أی که تحصیل در آنها به مدرک رسمی منجر نمی‌شد و نیز کالج‌های مستقل زنانه تاسیس شدند[۲۸].

در قرن بیستم نظام سلسله مراتبی تعدیل شد و جای خود را به نظام مساوات طلب داد. تا تمام فارغ‌التحصیلان متوسطه بتوانند در آن شرکت کنند. سیاست ایجاد تنوع در آموزش عالی با توجه به توسعه صنعت و نیاز کشورها به نیروی انسانی ادامه یافت و اشکال گوناگونی از جریانات مختلف آموزش عالی به خصوص در نیمه دوم این قرن در جهان گسترده شد.

۲-۲- تاریخچه آموزش عالی در ایران

۲-۲-۱- آموزش عالی در ایران باستان

مورخان یونانی پیدایش دانشگاه را در ایران به عهد و زمان ساسانیان نسبت دادند و بدین گونه معتقدند که دوران آموزش عالی در ایران از زمان ساسانیان آغاز گردیده است. اما تحقیقات دیگری نشان می‌دهد که حتی در دوران سلطنت کورش، برخی از مراکز آموزش عالی در جهت تربیت متخصص و کاردان در دوران هخامنشی وجود داشته و فعالیت می‌کرده است[۲۹]. اسناد تاریخی حکایت از وجود مدرسه پزشکی «سائیس» با کتابخانه‌ای معتبر در زمان داریوش می‌کند و نیز باید از مجمع علمی همدان با یکصدتن از برزگان دانش و فرهنگستان اردشیر در شهر سارد نام برد[۳۰]. بنا بر شواهد موجود، راه‌سازی و مهندسی آب در ایران باستان پیشرفته بوده است. بنابراین می‌توان انتظار داشت مدارسی نیز برای آموزش مهندسی وجود داشته است. اما شواهد تاریخی بر این امر دیده نشده است. این امر در مورد نجوم نیز صادق‌است.

به طور کلی می‌توان گفت آموزش عالی در ایران از زمانی آغاز شده است که نیاز به متخصص و کارشناس پیدا شد. ایرانیان در مرحله اول برای آنکه بتوانند خویشتن را تربیت کنند از دیگر ممالک جهان کارشناسان را به عنوان مدرس به ایران آوردند. به نظر می‌رسد که پزشکی بیش از هر دانش دیگری مورد توجه ایرانیان بوده است زیرا در کتاب «اوستا) در «وندیداد» فصولی به امر طب و اوصاف پزشک و امثال آن اختصاص داده شده است. این معنی را ایجاد و بنیادگذاری دانشگاه جندی شاهپور (مدرسه پزشکی جندی شاهپور) در قرن چهارم میلادی تایید می‌کند. این دانشگاه که بیش از ۵۰۰ سال عمر کرد، پایدارترین مدرسه عالی در تاریخ ایران است که در زمان ساسانیان تاسیس شد و به فرمان خسروانوشیروان آثار افلاطون و ارسطو به زبان پهلوی ترجمه و در این دانشگاه تدریس شد. این دانشگاه را مسیحیان [اسیر، مهاجر] ایرانی تبار اداره می‌کردند [۳۱].

مجاورت ایرانیان با یونانیان و آمیزش آنها با رومیان همچنین ایجاد روابطی با هندوستان در دوره ساسانیان سبب شد مسائل عقلی و دینی نیز مورد توجه مراکز علمی و تحقیقاتی ایران قرار گیرد. اخذ و اقتباس از علوم و ادبیات هند و یونان باعث توسعه فرهنگ و تکامل و مایه گرفتن زبان و ادبیات پهلوی گردید و دانشگاه جندی‌شاهپور از این رو شهرتی بسزا پیدا نمود[۳۲].

دکتر مهدی فرشاد دیدگاه دیگری در خصوص این تاثیر فرهنگی ارائه می‌کند[۳۳]. وی ضمن اشاره به شواهدی از دوران هخامنشیان و اشکانیان، از تاثیر فرهنگ علمی ایران بر اندیشه‌های یونان و نقش آن در انتقال پیوند بین معارف تمدن‌های چین، هندوستان و یونان سخن می‌گوید به اعتقاد وی «عصر ساسانیان یعنی آخرین دوره تاریخ ایران پیش از اسلام، روزگار باروری و آمادگی بوده است و سنت‌های (ریاضی، ستاره‌شناسی) ایرانی،

یونانی و هندی در بطن فرهنگ ساسانی درهم آمیخته شده بودند و با ترجمه این آثار در دوران بعد، آثار فرهنگی قرون اولیه اسلامی زاده شد».

در این دوران به جز دانشگاه جندی شاهپور از «مدرسه ایرانیان» در نصیبین نامبرده می‌شود. که آن نیز توسط یکی از اسقفان ایرانی تبار در اواسط قرن پنجم میلادی تاسیس شد. و باعث تقویت مذهب نسطوری و نشر ادبیات سریانی در کلیساهای ایران می‌گردد[۳۴]. در هر صورت این گونه مراکز آموزشی نخست به منظور ارائه خدمت پزشکی اجازه فعالیت دریافت می‌کردند و در کنار آن به امر آموزش هم می‌پرداختند.

از بررسی آموزش در دوران باستان ایران این طور می‌توان نتیجه گرفت که آموزش عالی در این دوران دارای محاسنی بوده است که از مهم‌ترین آنها می‌توان توجه به علوم و فنون و آموزش آن در جهت تربیت متخصصین به خصوص در علم طب و توسعه و گسترش آثار فرهنگی و علمی ایران نام برد هر چند این علم و دانش و مهارت‌آموزی منحصر به طبقات ممتاز جامعه بود و عموم مردم علیرغم علاقه بسیار و مشارکت در پیشبرد دانش و هنر آن روز از کسب آن محروم بودند.

۲-۲-۲ آموزش عالی در ایران پس از اسلام

تمدن اسلامی که لااقل از پایان فتوح مسلمین تا ظهور مغول قلمرو اسلام را از لحاظ توسعه و ترقی علم و ادب، طی قرن‌های دراز پیشاهنگ تمام دنیای متمدن و مربی فرهنگ عالم انسانیت قرار داد، بیشک یک دوره درخشان از تمدن انسانی است. چنین تمدنی اروپا را از قرون وسطی تا قرن شانزدهم هم در طب، فلسفه و شاید ریاضی وام‌دار خویش نگهداشته بود. به قول دکتر عبدالحسین زرین‌کوب «در حقیقت اسلام بود که با تشویق مسلمین به علم روح معاضدت و تساهل را جانشین تعصبات دنیای باستانی کرد و با ایجاد دارالاسلام که مرکز واقعی آن قرآن بود نه شام نه عراق – تعصبات قومی و نژادی را با یک نوع «جهان وطنی» چاره کرد. درست است که آن علم مورد توصیه در اوایل عبارت بود از معرفت قرآن و دین، اما بعدها تمام علوم دیگر مخصوصاً علم ابدان – طب و متفرغات و مقدمات آن مورد توجه خاص مسلمین قرار گرفت[۳۵].

مطالعات تاریخی نشان می‌دهد که آموزش عالی سازمان یافته در ایران بعد از اسلام، از پایان قرن دوم هجری سرعت گرفت. مورخان از ایجاد فضائی که محل تعلیمات عالی یا تشکیلات و نظامات مخصوص باشد نام نمی‌برند. ولی مولفان کتاب «فلسفه تعلیم و تربیت»، موسسات آموزش عالی را که در جهان اسلام از جمله ایران فعال بوده‌اند به شرح زیر طبقه‌بندی می‌نمایند. قابل ذکر است دانشگاه جندی شاهپور همچنان به عنوان یک مرکز پژوهش بزرگ تا اواسط دوره عباسیان باقی ماند و در تعلیمات عالی مخصوصاً طب و داروسازی و فلسفه به خدمت خود ادامه داد[۳۶].

مدرسه‌ها: به عنوان جایگاهی برای ارائه آموزش‌های پیشرفته از اواخر قرن سوم هجری فعال شدند.
مساجد دانشگاهی یا جامع: این گونه مساجد فعالیت خـود را در زمینـه‌های فرهنگـی و آموزشـی در مدینـه آغـاز کردند، ولی بعداً در شهرهای بزرگ بناهای با شکوه با امکانات فراوان فراهم آمد مانند جامع دمشق، جامع اعظـم قریه‌اندلس، (نیمه دوم قرن دوم هجری)، جامع منصور در بغداد، جامع زیتونیه در تونس، جـامع قزویـن در فـالس مراکش و جامع الازهر در مصر، که این دو دانشگاه اخیر هنوز هم فعال هستند. در ایران نیز در قرن اول هجـری مسجد آدینه سیستان و در همان قرن جامع بخارا تاسیس شد[۳۷].
فرهنگستان‌ها یا آکادمی‌ها: که از نیمه دوم قرن دوم هجری به بعد به وجود آمدند. این نـهادهای عـالی بـه نـام دارالعلم قاهره یا رصدخانه مراغه نامیده شده‌اند و مهمترین وجه تمایز ایـن نـهادها بـا سـایر نـهادها یـا مسـاجد دانشگاهی آن بود که اولاً اینان مستقل و جدا از مساجد بودند، ثانیاً برنامه‌های آموزشی آنـها بـر خـلاف مسـاجد تحت‌الشعاع برنامـه‌های تخصصـی و پژوهشـی بـود. بـه عبـارت دیگـر جنبـه تخصصـی داشـت و وجـه سـوم، کتابخانه‌های بزرگ در کنار این بنگاههای علمی و تخصصی وجود داشت[۳۸].
سایر. مراکز: خانقاه‌ها و بیت‌الحکمـه‌ها بودنـد کـه بیشـتر مخصـوص پـیروان عرفـا و صوفیـه بودنـد و بـالاخره بیمارستان‌ها، تنها محل اجرای سیاست آموزشی مبتنی بر تلفیق عمل و نظر در رشته پزشکی بود.

استاد ذبیح‌الله صفا در خصایص اکثر مدارس فوق‌الذکر چنین می‌گوید:[۳۹] «هر یـک از ایـن مـدارس معمولاً برای فرقه معینی از فرق اسلامی تاسیس می‌شد و پیروان فرقـه دیگـر را در آن اجـازه ورود نمی‌دادنـد و فقها مباحث فقهی و کلامی آن فرقه معین را در آنجـا تدریـس می‌کردنـد. هـر یـک از ایـن مـدارس، مدرسـین مخصوصی داشت و در بعضی از آنها برای مدرسین و محصلین راتبهٔ خاص معین می‌شد. برای تعلیم علوم عقلـی معمولاً مراکز رسمی و عمومی وجود نداشت و این گونه حوزه‌های درسی، اختصاصی بود فکر تعلیم فن طب نـیز در بیمارستان‌ها صورت می‌گرفت».
نظامیه‌ها: در تاریخ اسلام و ایران به نام مدارسی برمی‌خوریم که این مدرسه‌ها صورت سلسله و پیوسـته دارنـد و آنچه حائز کمال اهمیت است این است که مدراس مزبور واقعاً به شکل دانشگاهی اداره می‌شده و در آنها یکی از اصول آموزش مترقبانه امروز در حد کمال رعایت می‌گردیده است. به این معنی که در چنین مدارسی شـاگـرد در عین تعلیم، تعلم هم می‌داده است. به خاطر شاگردی پولی می‌پرداخته و به خاطر معلمی پولی دریـافت می‌کـرده است و نیز در این سلسله مدارس استادانی وجود داشته‌اند که به صورت تمام وقت تدریس می‌کرده‌اند و زنـدگـی آنها از راه موقوفات مدارس تامین می‌شده است. باز نکته جالب آنکه گاه مدرسین یـک از ایـن مـدارس را بـرای مدت معدودی به مدرسهٔ دیگری در نقطه‌أی دورافتاده‌تر فرامی‌خواندند تا شاگردان آن مدرسه نیز از افاضات ایـن

استاد بهره‌مند گردند. مهمترین این نوع مدارس، مدارسی است که توسط خواجه حسن بن علی بن اسحاق ملقب به نظام‌الملک با نام نظامیه تاسیس گردیده است[۴۰]

تاسیس نظامیه‌ها در تاریخ فرهنگ ایران یک رویداد بزرگ و یک پدیده شگفت‌انگیز است. این نظامیه‌ها را نظام‌الملک در شهرهایی چون نیشابور، بلخ، هرات، مرو، اصفهان، آمل، خواف، بصره، بغداد و موصل بنا کرد. در این مدارس برنامه‌هایی برقرار بود که استادان براساس آن برنامه‌ها تدریس می‌کردند. پیدایش این مدارس کمک و مساعدت شایانی بود به فرهنگ ایرانی اسلامی و علمای ایرانی که در این مدارس دانشگاه مانند درس می‌دادند. آنان با استفاده از زندگانی راحت و آسوده‌أی که بر ایشان فراهم بود شروع به ایجاد و توسعه کتابخانه‌های تازه کردند و تالیفات متعددی را براساس تحقیقات خود به وجود آوردند.

مدارس سیار: در عهد مغول، سلطان محمد خدابنده این مدارس را همراه اردوی خویش داشت[۴۱]

چنانچه بخواهیم وضعیت آموزش عالی را در دوران‌های مختلف ۱۳ قرن نخستین هجری شمسی در بلاد اسلام از جمله ایران ارزیابی کنیم ابتدا باید از نوع و ارزش محصولات علمی و معنوی آن که در دو زمینه عمده شامل مجموعه قرآنی و فقهی، ادبیات و زبان (حکمت عقلی) و مجموعه علوم طبیعی شامل پزشکی، ریاضی، نجوم، فلسفه (حکمت عقلی و طبیعی) می‌گنجد نام برد. سپس از کثرت این مدارس که هنوز هم مایه حیرت است. این مدارس که بزرگان و علماء اسلام تربیت یافته آنها بودند همه یا غالب آنها از محل اوقاف اداره می‌شده است[۴۲] خلفا و سلاطین به طور مستمر و مستقیم در آنها نظارت نداشتند و به اصطلاح امروز این مدارس ملی و آزاد بودند. چنانچه به جز در مواردی که به بعضی فرقه‌ها اختصاص داشت، در غالب آنها تعلیم آزاد بود. لازم به ذکر است که واقف می‌توانست متولی، ناظر و شرایط انتخاب آنها و شرایط طلاب را تعیین کند و وقف‌نامه حاوی جزئیات بیشتری نیز به خصوص در هزینه‌ها بود. میزان این موقوفات به حدی بود که در دوره صفویه رسیدگی به آن بر عهده بالاترین مقام روحانی و در دارالحکومه نزدیک‌ترین جا به سلطان وی بود[۴۳] مدرسان نیز که عموماً از علما بودند مقام و منزلت والایی داشتند و در مدارس درجات داشتند. استاد و مدرس با لباس‌های خاص ظاهر می‌شدند[۴۴] عده‌أی از آنها مستمری فقط در حد رفع نیازهای اولیه خود دریافت می‌داشتند و عده‌أی دیگر برای تامین مخارج خود به حرفه‌أی عادی اشتغال می‌ورزیدند و از مردم پولی بابت آموزش دریافت نمی‌کردند.

به طور کلی مدارس فضای تعلیمات عالی بود و کسانی می‌توانستند به آنها وارد شوند که بیش از آن از طریق مکاتب یا دبستان‌ها دوره آموزش مقدماتی را طی کرده و آمادگی لازم را برای رفتن به مدرسه کسب کرده باشند. در بعضی از مدارس به علت تعداد زیاد داوطلبان و برای بالا بردن کیفیت آموزشی آنها از شاگردان در هنگام ورود امتحان می‌گرفتند و تعداد لازم از بین آنها انتخاب می‌شد[۴۵] آموزش در این مدارس رایگان بود

و تعلیم و تعلم به ترتیبی توام بود که هر طلبه‌أی ضمن شرکت در دروس استادان با سابقه و متخصص،خود تدریس طلبه‌های کم سابقه‌تر را به عهده داشت و ارائه خدمات اجتماعی به عامه مردم در جوار تدریس به خصوص در زمینه‌های پزشکی و مذهبی رایج بود. حتی از لحاظ توجه به حقوق زنان در تحصیلات عالیه، به دانشگاههای جدید اروپا سبقت داشته‌اند.

۲-۲-۳ آموزش عالی در دوران اخیر

در دوران سلطنت صفویه مسئله آموزش عالی در ایران همچون دیگر شیوه‌های اجتماعی رنگ مذهبی شدیدی به خود گرفت و در مدارس بزرگ اسلامی مخصوصاً تعلیم فقه و اصول شیعه که مذهب رسمی ایران شده بود، رونق فراوان یافت، در این زمان تالیفات و تصنیفات متعددی در مذهب و ابواب مختلف آن تالیف گردید.

تاثیر تمدن غرب و گشوده شدن راه مراده ایران و اروپا در دوران حکومت قاجاریه و به قدرت رسیدن مردی کافی و توانا به نام میرزاتقی‌خان امیرکبیر دگرگونی بزرگی در کار آموزش در ایران به وجود آورد و نباید فراموش کرد که تحول اجتماعی ایران از زمانی آغاز شده که دارالفنون تاسیس گردید.

تاسیس دارلفنون که بزرگترین اقدام فرهنگی عصر قاجار است، محتاج بررسی و تعمقی بیشتر از حد عادی است. زیرا که دارالفنون پایه دانشگاه‌های دولتی امروز ایران بشمار می‌آید[۴۶]

وجهه نظر امیرکبیر را در ایجاد دارلفنون باید به درستی بشناسیم. ذهن امیر در اینجا در درجه اول معطوف به دانش و فن جدید بود، و بعد به علوم نظامی توجه داشت، این معنی از مطالعه تطبیقی برنامه درس‌های دارالفنون و برنامه‌های امیر راجع به رشته تدریس استادانی که استخدام شدند روشن می‌گردد. رشته‌های اصلی تعلیمات دارالفنون عبارت بودند از پیاده نظام و فرماندهی، توپخانه، سواره‌نظام و مهندسی، ریاضیات، نقشه‌کشی، معدن شناسی، فیزیک و کیمیای فرنگی و داروسازی، طب و تشریح و جراحی، تاریخ و جغرافیا و زبان‌های خارجی.

سنگ بنای دارالفنون در اوایل سال ۱۲۶۶ هـ ق در زمینی واقع در شمال شرقی ارک سلطنتی که پیش از آن سربازخانه بود شروع و تا اوایل سال ۱۲۶۹ (به مدت سه سال) پایان یافت و مدتها پس از ساختمان اولیه، قسمت‌های دیگری به آن افزوده شد. مدرسه هفت شعبه داشت و پاره‌أی مواد مذکور مشترک بود. در ضمن برای فنون نظامی دستگاه تعلیمات جداگانه‌أی در خود تشکیلات لشکری ایجاد شده بود و شعبه علوم جنگی دارالفنون مکمل آن بشمار می‌رفت و همان مربیان قشونی، شعبه نظامی مدرسه را هم اداره می‌کردند. در بیان منظور از ایجاد دارالفنون به کلانتر تهران نوشته شد: برای «تحصیل علوم غریبه از بابت حکمت و هندسه و

معدن‌شناسی و آداب جنگ و غیره» مدرسه‌ای تاسیس یافت. همچنین در روزنامه وقـایع اتفاقیـه اعـلام گردیـد: امنای دولت مقرر داشتند «تعلیم خانه‌ای بسازند که علوم و صنایع در آنجا تعلیم و تعلم شود» بـه پـیروی همیـن طرح و رواج علم و صنعت، شش نفر از صنعتکاران به روسیه فرستاده شدند کـه در تاسیسـات آنجـا اصـول فنـی جدید را فراگیرند[۴۷]

برای تکمیل عده استادان و تنظیم برنامه درس‌های دارالفنون از میان اتباع فرنگی که در خدمت دولـت بودند و هیئت مترجمان دولتی و نیز از ایرانیانی که در فرنگستان درس خوانده بودند. تعدادی برای تدریـس و یـا ترجمانی معلمان خارجی برگزیده شدند.

دوره تحصیل در دارالفنون در سال‌های اول مشخص نیست اما در دوره‌های بعد، شش الی هفـت سـال بود. امتحان مدرسه سالی سه بار برگزار می‌شد. چاپخانه درالفنون به نام «مطبعهٔ دولتـی» خوانـده می‌شـد و آثـار استادان و پاره‌ای کتاب‌های دیگر در آنجا بطبع می‌رسید.

بودجه دارالفنون در سال تاسیس ۷۷۵۰ تومان بود و در سال ۱۳۰۷ هـــ ق بودجـه آن را ۳۰۰۰ تومـان نوشته‌اند. عده شاگردان دارالفنون در سال تاسیس ۱۰۵ نفر بود در سال ۱۳۰۷ این تعداد به ۳۸۷ نفر رسید.

دارالفنون به عنوان یک بنیاد فرهنگی در سه جهت اصلی در هیئت جامعه ایران تـاثیر بخشـید. یکـم از نظر تحول عقلانی: گرچه تعلیمات دارالفنون مقدماتی بود و به دلیل برکناری امیرکبیر از صدارت، کار آن طور که وی می‌خواست جریان نیافت اما در خلاء فکری و سرخوردگی عصر قاجار ارزش آن از لحاظ کیفیـت بـه مراتـب مهمتر از کمیت آن بود. دوم این که از نخستین سال گشایش دارالفنون معلمان بـــه نگـارش کتاب‌هـای تـازه‌ای پرداختند که با همکاری مترجمان و شاگردان بطبع رسید. و بر اثر آن دانش غربی میان طبقه وسیع‌تری از اجتماع شناخته شد از این نظر دارالفنون دریچه‌ای به سوی جهان معرفت نوباز کرد. سوم ایـــن کـه بـا گذشـت زمـان از فارغ‌التحصیلان آن مدرسه صنعت تازه‌ای به وجود آمد که هر چند بیشتر آنها از فرزنـــدان دیوانیـان، لشـکریان و درباریان و برخی شاهزادگان بودند لیکن این طبقه به روشنفکران گرائیدند و از میان آنها عناصر نوجو و ترقیخـواه برخاستند که در تحول فکری نسل‌های بعد بی‌تاثیر نبودند[۴۸]

در آستانه مشروطیت ایران، کوشش برای ایجاد آگاهی مردم فزونی یـــافت. روزنامـه‌ها از پیشـرفت‌های علمی و فنی غرب خاصه اروپای قرن نوزدهم گزارش‌های حیرت‌انگیزی می‌دادند. برخی نظام آموزش عالی کهن ایران را به تازیانه انتقاد می‌بستند و برخی دیگر مدرسه به سبک جدید را با این توقع که آثـاری همـانند آنچـه در غرب ظاهر شده در کشور ما نیز بروز نماید، می‌گشودند و در آن به تدریس علوم جدید می‌پرداختند.

بعد از انقلاب مشروطیت مدارس حقوق، علوم سیاسی، طب و داروسازی و دندانپزشکی از دارالفنون جدا شده و مستقل شدند و این بنیاد فرهنگی در حد یک مدرسه در سطح آموزش متوسطه تنزل یافت.

در سال ۱۳۲۸ هـ ق وزارت معارف رسمیت یافت و به تدریج نظارت بر سازمان‌های آموزشی و توسعه آنها را به عهده گرفت. اندکی بعد ۳۰ نفر برای تحصیل به اروپا فرستاده شدند. این عده به تعبیری هسته اصلی آموزش عالی ایران را در آینده تشکیل دادند.

بنیان آموزش‌های عالی وابسته به سایر سازمان‌ها و وزارتخانه‌های دولتی در سال ۱۳۰۱ هـ.ش با تاسیس مدرسه عالی فلاحت وابسته به وزارت کشاورزی گذاشته شد. مدرسه عالی تجارت، مدرسه دارالمعلمین برای تربیت مدرس و مدرسه دامپزشکی وابسته به وزارت کشاورزی طی سال‌های ۱۳۰۵ تا ۱۳۱۲ هـ .ش، تاسیس گردید.

در سال ۱۳۰۷ هـ.ش، برای پرورش کارشناس و رفع حوایج علمی و فنی کشور مقرر شد در شش سال هر سال حداقل یکصد دانشجو از میان فارغ‌التحصیلان دبیرستان‌ها از طریق مسابقه انتخاب و برای تحصیل علوم طبیعی، ریاضی، پزشکی، مهندسی و تعلیم تربیت به دانشگاههای اروپا فرستاده شوند. علاوه بر این برخی موسسات دولتی نیز مستقلاً عده‌أی را برای تحصیل و اخذ مهارت‌های فنی و علمی به اروپا فرستادند و جمعی نیز به هزینه خودشان برای تحصیل به کشورهای اروپا و امریکا رفتند.

معافیت از خدمت سربازی، تحصیل مجانی، کمک هزینه تحصیلی و موقعیت‌های شغلی همه از عواملی بود که به گسترش تحصیلات در سطوح متوسطه و عالی کمک می‌کرد[۴۹].

با گسترش موسسات آموزش عالی فکر ایجاد دانشگاه تهران با هدف تعلیم درجات عالیه و فنون و ادبیات و فلسفه پیش آمد و نهادهای دانشگاه و دانشکده در سال ۱۳۱۳ هـ ش با قانون تاسیس دانشگاه تهران تصویب شدند. تحولات آموزش عالی در ایران در نمودار ۱ نشان داده می‌شود.

در سال‌های بعد الگوی دانشگاه تهران برای تاسیس دانشگاههای مراکز استان‌ها و سایر دانشگاههایی که بعد از آنها تاسیس شدند، مورد استفاده قرار گرفت.

طبق ماده واحده مصوب مجلس در سوم خرداد ماه سال ۱۳۲۸ هـ.ش، «وزارت فرهنگ (معارف قبلی) موظف گردید علاوه بر تکمیل دانشکده‌های پزشکی تاسیس شده، در هر شهرستانی که لازم بداند به تدریج که وسایل و موجبات فراهم می‌شود به تاسیس دانشکده پزشکی اقدام نماید. در صورتی که موجبات تاسیس دانشگاه در شهرستانی فراهم آمد و بودجه آن از طرف مردم یا بنگاههای ملی آن شهر تامین گردید، وزارت فرهنگ با تصویب شورای عالی فرهنگ مجوز آن را صادر خواهد کرد و دولت نیز در حد قدرت مالی خود مساعدت خواهد نمود[۵۰]

نمودار ۱- تحولات آموزش عالی در ایران

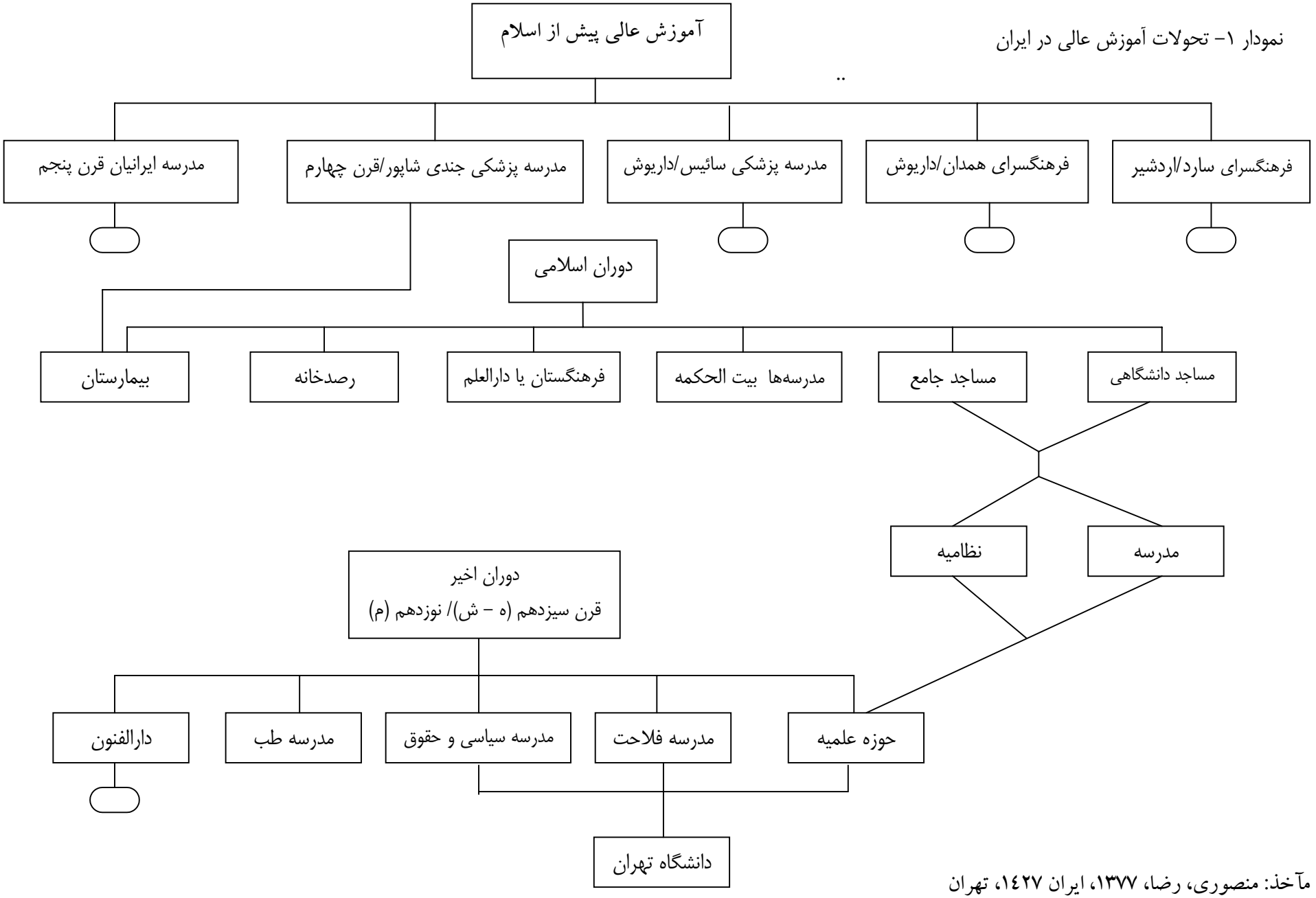

مآخذ: منصوری، رضا، ۱۳۷۷، ایران ۱۴۲۷، تهران

از مجموعه شواهد چنین برمی‌آید که آموزش عالی در ایران در این دوره همواره متمرکـز، بـوده اسـت. نحوه اداره و کنترل مدارس عالی و برنامه درسی ابتدا در دست وزیر وزارتخانه متبوع و ریاست دانشگاه بود که به وسیله شاه انتصاب می‌شد. اما در تشکیلات سازمانی دانشگاه تهران شورائی به نـام «شـورای دانشـگاه» در نظـر گرفته شده بود که شامل رئیس دانشگاه، معاونان، روسای دانشکده، و یک استاد از هر دانشکده می‌شد و وظیفـه تعیین شرایط ورودی دانشجو به دانشگاه، تعیین مقررات امتحانات و... را به عهده داشت. به تدریج از سال ۱۳۴۰ هـ ش هیات‌هایی در دانشگاهها جهت نظارت بر فعالیت‌های علمی و آموزشی، تصمیم‌گیری درباره امـور مـالی، اداری و استخدامی و سازمانی دانشگاهها به وجود آمدند. در آذرماه سال ۱۳۴۴ هـ ش جداسازی آموزش عـالی از آموزش و پرورش، و بالاخره با تاسیس وزارت علوم و آموزش عالی در سال ۱۳۴۶ هـ ش ایـن جدایـی رسـمیت یافت[۵۱].

در اسفند ماه سال ۱۳۵۰ هـ ش قانون «هیات‌های امناء موسسات عـالی علمـی دولتـی» بـه تصویـب مجلس وقت رسید لیکن در سال ۱۳۵۷ منحل و جای خود را به هیات‌های سه نفری جانشـین هیات‌هـای امنـاء دادند.

به طور کلی در دو دهـه اخـیر آمـوزش عـالی در ایـران بـه دو گـروه «دولتـی» و «غـیردولتی» قـابل طبقه‌بندی است. آموزش عالی دولتی با توجه به نوع رشته تحصیلی و برخی ماموریت‌های خـاص کـه در سـطح کشور برای آنها تعریف شده است توسط وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری (وزارت فرهنگ و آموزش عالی سابق)، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، آموزش و پرورش، و سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتـی هدایـت، اداره و تامین مالی می‌شوند. بخش غیردولتی نـیز تحـت عنـوان دانشـگاه آزاد اسـلامی و موسسـات غـیردولتی غیرانتفاعی با تامین اعتبار از محل شهریه دریافتی از دانشجویان و بعضاً کمک‌های مردمی در جوار بخش دولتـی در سطح کشور گسترده شده‌اند.

۲-۳- رویکردهای موثر بر پیدایش جریان‌های مختلف آموزش عالی

چگونگی پیدایش نظام‌های مختلف آموزش عالی و گسترش آنها در جوامع بشری از دیرباز مورد توجه پژوهشگران، برنامه‌ریزان، تصمیم‌سازان و تصمیم‌گیران بخش‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی بوده است. برخی از محققان تغییرات و گسترش نظام آموزش عالی را متاثر از توجه بخش‌های علمی و سیاسی جوامع به دسترسی به آموزش عالی بیش از توجه به خود آموزش عالی دانسته‌اند. گروهی این توسعه را ناشی از دگرگونی‌های نیازهای اجتماعی و اقتصادی مردم تلقی نموده و گروهی دیگر از نظریه‌پردازان دگرگونی‌های پدید آمده را واکنش‌هایی در برابر تقاضاهای نیرومند گروههای خاص و ذینفع از قبیل متخصصان یا کارفرمایان بیان کرده‌اند. برخی از این دیدگاههای متفاوت که بی‌تردید در فرایند سیاستگذاری توسعه جریان‌های مختلف آموزش عالی نقش داشته و دارند به طور اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۲-۳-۱- آموزش عالی و دستیابی عادلانه به آن

آموزش برای همه و «مردمی‌سازی» فرصت‌های آموزش در آموزش عالی، از اهداف بزرگ سیاسی است که در غالب کشورها، قدرت‌های حاکم حداقل آن را در اصول قبول می‌کنند در عین حال بی‌عدالتی، تفاوت‌ها و نابرابری‌های فرصت دستیابی به آموزش عالی کماکان موجب نگرانی مسئولان طراحی سیاست‌های آموزشی در سازمان‌های بین‌المللی از جمله یونسکو بوده است. به طوری که در تدوین دیدگاه نوین در مورد آموزش عالی، دستیابی عادلانه به آن در راس بیانیه جهانی آموزش عالی در سال ۱۹۹۸ م قرار گرفته است.

ایجاد تنوع در جریان‌های آموزش عالی، شیوه و معیارهای پذیرش در جهت افزایش تساوی فرصت‌ها موضوع دیگری است که در ماده ۸ بیانیه جهانی آموزش عالی برای قرن آینده به عنوان یکی از مواد دیدگاه نوین آموزش عالی تدوین شده است. نظام‌های بسیار متنوع آموزش عالی مورد نظر در این بیانیه موسساتی از نوع جدید – دولتی یا خصوصی و به ویژه غیرانتفاعی هستند «این موسسات باید بتوانند مجموعه بزرگی از امکانات آموزشی و مهارت‌آموزی را عرضه کنند که عبارت است از رده‌بندی‌های سنتی (لیسانس، فوق لیسانس و...) دوره‌های کوتاه مدت، دوره‌های نیمه وقت، کار توام با آموزش و با زمان شناور، برگزاری کلاس‌ها در ساعات متغیر، آموزش از راه دور و غیره...»[۵۲].

اصول سیاست عمومی در دستیابی برابر به آموزش عالی در کشورهای مختلف به صورت‌های بسیار متفاوتی تدوین شده‌اند. چنین فرض می‌شود که می‌توان این اصول را به الگوهای عمومی تغییرات اجتماعی، از

جمله توسعه نظام‌های ملی آموزش عالی و تغییراتی که این نظام‌ها در کشورهای متعدد بـاعث آن بوده‌انـد – در اثر آنچه ترو[1] «گذر از نخبه‌گرایی» می‌نامید – و به نظام‌های قابل دسترسی توده‌ها تبدیل شده‌اند، پیوند داد[۵۳].

به نظر «فولتون»[2] می‌توان توسعه آموزش عالی را، به طور کلی، کارکردی بـرای جوامـع، یـا محصـول تضاد و تعارض تلقی کرد. اگر از دید کارکرد گرایی به آن نگریسته شـود، بـه سـادگـی می‌تـوان تغیـرات نظـام آموزش عالی را در خدمت دگرگونی‌های نیازهای اجتماعی و اقتصادی مردم دانست. از این رو گسـترش آمـوزش عالی، ترکیب دانشجویان متعلق به پایگاهای متفاوت اجتماعی در این نظام و نیز تغییر مسـیر آشـکار فرایندهـای درونی آن بنابه نظر «هالسی»[3] از اجتماعی ساختن جوانان بـرای عضویـت در گروه‌هـای دارای پایگـاه برجسـته اجتماعی به سوی آموزش برای اشتغال – همه و همـه در خدمـت نیازهـای دوگانـه جامعـه – یعنـی اسـتفاده از استعداد افراد و حفظ نظم اجتماعی بوده است[۵۴].

مارشال[4] جامعـه شـناس امریکـایی دگـرگونی‌هـای حـاصل در مـورد دسترسـی بـه آمـوزش عـالی را واکنش‌هایی در برابر تقاضای نیرومند گروه‌های خاص و ذینفع از جملـه طبقـات اجتمـاعی یـا دیگـر گروهـهای محروم نظیر زنان، اعضاء جوامع روستایی و اعضای اقلیت‌های نژادی یا برعکس گروه‌هائی از قبیـل متخصصـان یا کارفرمایان بخش خصوصی تلقی می‌نماید[۵۵].

کالینز[5] موسسات آموزش را حوزه‌های کلیدی برای توزیع فرصت‌های مساعد در جامعـه امـروز می‌بینـد وی عقیده دارد که این موسسات بیش‌از آمـوزش حرفـه و فـن، بـر اجتمـاعی کـردن آموزش‌هـای عـالی تکیـه می‌کنند[۵۶].

آگاهی از نابرابری بالقوه اجتماعی و تلاش به سمت ایجاد برابری، به اندازه آمـوزش عـالی قدمـت دارد. دانشگاههای بعد از قرون وسطی و رنساس نقش خود را فراهم ساختن امکانات دستیابی دانشجویان فقیر نه تنـها به تحصیلات عالی بلکه به تصدی مشاغل تخصصی ویژه تعریف می‌کردنـد و بـرای تحقـق آن بـه دانشـجویان بورس تحصیلی می‌دادند. اما در قرن نوزدهم در اروپا دانشگاهها با تکیه به مسـئله برابـری بتدریـج نقـش قـرن هجدهم خود را به عنوان جایگاه اجتماعی ساختن کسانی که در نتیجه امتیازات خانوادگی، ثروت و یا حمایت‌های خاص برای مشاغل نخبگان در نظر گرفته شده بودند، به جایگاه گزینش شایستگان و آموزش مهارت‌های جدیـد مطرح شده در جامعه، تغییر دادند. با بروز روش‌های پذیرش در آموزش عـالی از طریـق آزمـون ورودی و آزمـون

1- Trow
2- Fulton
3- Halsey
4- Marshal
5- Callins

علمی و تخصصی لازم برای مشاغل تخصصی نقش جدید نظام آموزش‌های عالی در زمینه برابـری بـا لفعـل در دستیابی به آموزش عالی توجیه گردید. در سطح سیاستگذاری آموزش عالی فولتون برابری فرصت را مشتمل بـر سه رکن، از بین رفتن تبعیض، اطمینان از کمک مالی، و فراهم ساختن فضای کافی برای پذیرش کلیه داوطلبان مستعد و واجد شرایط می‌داند. از دید فولتون سومین رکن اساسی مرتبط با تامین فرصت برابر که از دهه ۱۹۶۰ م به بعد در اکثر کشورها مطرح بوده و به عنوان یک اصل پذیرفته شده، گسترش مجموع مراکـز آموزشـی عـالی، توسعه فضاهای آموزشی موجود و ایجاد فضای جدید و تخصیص منابع متنوع را به دنبال داشته است.

۲-۳-۲- آموزش عالی و تقاضای اجتماعی

دیر زمانی است که از سوی افراد جامعه برای دریافت خدمات آموزش عالی تقاضای ورود به دانشـگاهها و موسسات آموزش عالی رشد فزاینده‌أی یافته است. در بسیاری از کشورها اعتقاد بر ایـن اسـت کـه آمـوزش از حقوق اولیه افراد است. از نظر پرفسور هوزن[1]، استاد برجسته سوئدی این مسئله و مزایایی کـه تحصیـلات عـالی دربر دارد با بهبود ارتباطات در جوامع امروزی بهتر درک شده است. زمانی که افراد از سطحی از آموزش برخوردار می‌گردند، به منافع آن بیشتر پی‌می‌برند و درصدد ادامه تحصیلات برمی‌آیند[۵۷]

تحول تعداد محصلان در غالب کشورها که برخی از مواقع آن را «انفجار جمعیت تحصیلـی» می‌نـامند، تقاضای خصوصی بسیار زیادی را برای آموزش عالی پدیدار نموده است. همزمان، در بخش‌های جدید و سـازمان یافته اقتصادی، داشتن تحصیلات از شرایط استخدام محسوب می‌شود؛ شـرایطی کـه احتمـالاً بـه نـوع و مـدت تحصیل بستگی دارد. از نظر هوزن انگیزه‌های خاص اقتصادی، اعتبار، قدرت و موقعیت‌هایی که پـس از اشـتغال در انتظار فارغ‌التحصیلان تحصیلات عالی است، فارغ‌التحصیلان را عاملی موثر در جهت جذب تعـداد بسـیاری از دانشجویان به تحصیلات عالی قلمداد می‌نماید. این باور کـه آمـوزش عـالی بـه بـهبود چشـم‌اندازهای شـغلی و درآمدهای بالاتر مادام‌العمر می‌انجامد، عاملی تعیین کننده و قوی در خصوص تقاضای اجتمـاعی بـرای آمـوزش عالی است. با وجود این، عوامل سیاسی و فرهنگی نیز اغلب بـه همـان انـدازه در توسـعه آمـوزش عـالی سـهیم هستند. دستیابی به جایگاه برتر اجتماعی نه فقط مورد توجه افراد بلکه مورد توجه مقامات و مردم یک کشـور یـا منطقه نیز هست موسسات آموزش عالی برای تمام کشورها و برای کلیه مناطق هر یک از کشورها نشانه اعتبـار ملی یا محلی است. از طرفی تلاش‌های صورت گرفته جـهت افزایـش مشـارکت زنـان و اقلیت‌هـای قومـی در آموزش عالی، در افزایش تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی در بسیاری از کشورها موثر بوده است.

1- Hozen

به نظر کالینز، سه عامل بر فشار تقاضا برای آموزش عالی تاثیر گذارده‌اند. رشد جمعیتی، نیازهـای بـازار کار و توسعه آموزش متوسطه. عامل اخیر، علت اصلی افزایش تقاضا به آموزش عالی در دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ بوده است. تغییرات عمیق در ساخت آموزش متوسطه در دهه ۱۹۶۰ به شدت تعداد بـالقوه داوطلبـان را افزایـش داد و افزایش میزان مشارکت در دوره دوم آمـوزش متوسـطه نـیز شـروع گردیـد کـه بخشـی از آن نتیجـه سـال‌های دمکراتیک کردن آموزش بود. پس از دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میزان بـالای موالیـد بعـد از جنـگ ظـاهراً تعـداد فارغ‌التحصیلان متوسطه مستعد برای دسترسی به آموزش عالی در کشورهای توسعه یافته را افزایش داد.

عامل کلیدی در افزایش پذیرش دانشجو از نظر کالینز، تداوم تقاضای سطح بالای افراد است و کـاهش میزان موالید، خصوصاً حجم خانواده تاثیر چندانی نداشته است و تقاضا برای آموزش عـالی در خانواده‌هـای دارای فرزندان کم، به طور متوسط بیشتر از خانواده‌های بزرگتر است. همچنین سطح تحصیلات مادران تاثیر فراوانی بر تقاضای آموزش عالی فرزندان دارد. وی مشارکت روبه رشد زنان در آموزش عالی، اقلیت‌های قومـی و مـهاجران در برنامه‌های دوره پایانی دبیرستان که برای آماده‌سازی ورود به دانشگاههاست، از دیگر عوامل افزایش تقاضـای اجتماعی آموزش عالی برمی‌شمارد.

عوامل یاد شده در بسیاری از کشورها دست به دست هم دادنـد تـا فشـار شـدیدی بـر دولت‌هـا بـرای گسترش مستمر آموزش عالی وارد نماید. چگونگی پاسخگویی به این مسـئله در جوامـع مختلـف توجـه فزاینـده دولت‌ها را به این امر نشان می‌دهد.

۲-۳-۳- آموزش عالی و عرضه نیروی انسانی متخصص مورد نیاز

در جوامع امروزی انتظار از نظام آموزش عـالی اینسـت کـه نسـبت بـه نیازمندی‌هـای نـیروی انسـانی متخصص حساس باشد به علاوه به عنوان یک عـامل تعییـن کننـده متغیرهـای مرتبـط بـا بـازار کـار از جملـه بهره‌وری، می‌بایستی به نیازمندی‌های بخش‌های مختلف اقتصادی – اجتمـاعی – فرهنگـی بـه نـیروی انسـانی متخصص پاسخ دهد. و نمی‌تواند آن را نادیده بگیرد. توجه به این خواستگاه در «بیانیه جهانی آموزش عالی برای قرن آینده» در کنفرانس جهانی آموزش عالی در یونسکو در سال ۱۹۹۸ ناشی از این رویکرد است. دیدگاه مطرح در این بیانیه (ماده ۷) می‌گوید:

«موسسات آموزش عالی به عنوان منبع دائمی آموزش متعالی و چرخه حرفـه‌أی بـاید بـه طـور منظـم تحولات بخش‌های علمی، فن‌آوری، اقتصادی و کـاری را مدنظـر داشـته باشـند. بـرای پاسـخگویی بـه نیازهـا، نظام‌های آموزش عالی و جهان کار بایستی به طور مشترک فرآیندهـای یـادگـیری را کـه دربـر گـیرنده نظریـه آموزش در حین خدمت، برنامه‌های مرحله‌ای، برنامه‌های تحولات و همچنین فراگیری‌های بعدی است، تدوین و

متحول سازند. در چارچوب وظیفه آینده‌نگری، موسسات آموزش عالی می‌توانند در ایجاد مشاغل، بدون آنکه این مسئله تنها هدف آنها باشد مشارکت کنند»[۵۸].

بعضی از نظریه‌پردازان معتقدند آموزش عالی و اشتغال با یکدیگر از این نظر که آموزش عالی افراد ماهری به وجود می‌آورد که جذب فعالیت‌های اقتصادی – اجتماعی – فرهنگی می‌شوند و این افراد دارای بهره‌وری بالاتری نسبت به سایرین هستند و توسعه کشور را تامین می‌کنند، مرتبط است[۵۹].

به نظر وودهال[1] «فراهم آوردن دانش و مهارت‌های مورد نیاز نیروی کار آینده یکی از مستقیم‌ترین و بدیهی‌ترین راههایی است که آموزش عالی می‌تواند به توسعه اقتصادی کمک کند. از آنجا که تربیت نیروی انسانی ماهر و متخصص سال‌های متمادی به طول می‌انجامد، لذا در بسیاری از کشورها در خصوص نیروی کار مورد نیاز پیش‌بینی‌های بلند مدت مورد توجه و استفاده قرار گرفته تا راهنمایی برای برنامه‌ریزی آموزشی به منظور تضمین ایجاد و ارائه ترکیب درستی از مهارت‌ها در نظام آموزشی باشد»[۶۰].

به نظر می‌رسد نظام آموزش عالی به عنوان نخستین عامل گزینش و تائید داوطلبان ورود به مشاغل و تخصص‌های مورد نیاز جامعه، وظایف چندی را ایفا می‌کند. به ویژه در بحث حاضر این وظایف را می‌توان رفع نیاز بازار کار و تامین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز دانست. بازار کار انتظار دارد که آموزش عالی دانشجویانی را گزینش نماید، اجتماعی را ایجاد کند و آموزش دهد که پس از فارغ‌التحصیلی به کارکنان شایسته در سطوح مختلف شغلی تبدیل شوند.

تحقیقات متعددی درباره پیوندهای موجود بین آموزش و بازار کار صورت گرفته است و تلاش‌های زیادی نیز برای آنچه «ناهمخوانی» بین آموزش و دنیای کار نامیده می‌شود و از یک سو منجر به بیکاری و از سوی دیگر منجر به کمبودهای نیروی انسانی ماهر می‌شود انجام پذیرفته است. بیانیه دولت انگلستان درباره آموزش عالی در سال ۱۹۸۷ موسوم به «سند سفید» که بارها در اسناد دولتی سراسر جهان بازتاب یافته است در توجیه ابتکار مربوط به خط‌مشی‌ها و پیشرفت‌های مورد نظر برای افزایش سهم نظام‌های آموزشی در اشتغال چنین عنوان می‌کند. «بیش از هرچیز یک نیاز فوری احساس می‌شود که به طور کلی به نفع دانشگاهها، پلی‌تکنیک‌ها و مدارس عالی است، و آن این است که آموزش عالی باید به نیازهای اقتصادی کشور بیش از پیش توجه کند». به نظر وودهال در بسیاری از کشورها باور عمومی دیگری هم وجود دارد مبنی بر این که اگر آموزش عالی به جای توجه زیاد به توانایی فکری عموم و دانش «محض» به سوی مهارت‌های حرفه‌أی و استعدادها سوق داده شود، نقش اقتصادی موثرتری ایفا خواهد کرد[۶۱].

1- Woodhall

از نظر چن[1] روند تاریخی به گونه‌أی عمل کرده است که از یک طرف بـا شـتاب بیشـتر پیشـرفت‌های علمی و نیاز شدیدتر به رشد اقتصادی، نیاز نظام‌های آموزش عالی به ارتباط بیشـتر بـا توسـعه اقتصـادی فزونـی گرفته است و از طرف دیگر با محدودتر شدن منابع در دسترس برای آموزش عالی، توجیـه هزینـه‌های آمـوزش عالی ظرافت بیشتری یافته است. بدین ترتیب، هر دو پدیده منجر به ایجاد و توسعه موسسـات آمـوزش عـالی و جریان‌های آموزشی متنوع گردیده است تا با اطمینان تعداد چشمگیری نیروی متخصص در زمینه‌های گوناگـون که، متناسب با سطح توسعه آن باشد، تربیت کنند[۶۲].

1- Chen

۲-٤- معرفی جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی

منظور از آموزش عالی هر گونه مطالعه یا مهارت‌آموزی یا آمـوزش بـرای پژوهشـی در سـطوح بعـد از متوسطه است که توسط یک نهاد دانشگاهی یا مراکزی که به عنوان موسسه آموزش عالی شناخته شده‌اند ارائـه می‌شود [۶۳]. در آستانه قرن بیستم این فرایند که نقش بسیار حیاتی در توسعه فرهنگی اجتماعی و اقتصادی ایفا می‌کند مورد استقبال بی‌سابقه‌أی قرار گرفته است و از تنوع و دگرگونی بسیار و گسترش چشـم‌گـیری برخـوردار گردیده است به نحوی که میزان فعالیت آنها در سطح جـهانی شـش برابـر شـده اسـت یعنـی ۱۳ میلیـون نفـر دانشجوی سال ۱۹۶۰ به ۸۲ میلیون نفر در سال ۱۹۹۵ افزایـش یافتـه اسـت. و قریـب بـه ۲۶ هـزار دانشـگاه و موسسـه آمـوزش عـالی در سـال ۱۹۹۶ در جـهان ارائـه شـکل‌های مختلـف آموزش‌هـای عـالی را بـه عـهده داشته‌اند[۶۴].

بررسی‌ها نشان می‌دهد که نظام عرضه[1] آموزش عالی با افزایش دسترسی به اطلاعات جدید، فـن‌آوری (تکنولوژی) و ارتباطات تنوع بسیاری یافته است. شمار زیادی از کشورها شیوه یـادگـیری از راه دور، برنامـه‌های کوتاه مدت، برنامه‌های فشرده عملی / نظری[2]، حضوری روزانه و شبانه، و برنامه‌های مشترک با صنعت (علمی – کاربردی) را در پیش گرفته‌اند. از طرفی فرایند کنترل و مدیریت آموزش عالی نیز براثر تنوع یافتن منـابع تـامین سرمایه و در برخی موارد تلاش سنجیده برای کاستن از مسئولیت دولت در آموزش عالی، صورت‌های متنوعی به خود گرفته است و جریان‌های مختلف دولتی، غیردولتی، غیرانتفاعی (خصوصی) و آموزش‌های آزاد را پدیـد آورده است.

جایگاه هر یک از این جریان‌ها با توجه به ابعاد ساختاری و رفتاری آنها در شرایط محیطـی متفـاوت، و نظرات پژوهشگران در باب این جریان‌ها در این قسمت ارائه می‌شود.

۲-٤-۱- آموزش عالی دولتی - حضوری

در کشورهای مختلف دولت‌ها به دلیل نیاز به ترتیب نیروی انسانی متخصص در شـرایط فعلـی و آتـی برای نیل به رشد اقتصادی با آموزش عالی ارتباط دارند. با چنین رویکـردی می‌تـوان چنیـن اسـتدلال کـرد کـه دولت‌ها: یکم)، تمایل خواهند داشت که به هر وسیله ممکن نسل جوان را برای ورود به آمـوزش عـالی تشـویق کنند و مطمئناً از دلسرد کردن آنها امتناع خواهند کرد. دوم)، از نظر اقتصـادی، بـه محـض ایـن کـه ایـن افـراد فارغ‌التحصیل شوند از منافع تخصص آنها بهره‌مند خواهند شد و سوم)، در نتیجه آمادگی خواهند داشـت تـا حـد زیادی، آموزش عالی را از منابع دولتی تامین نمایند[۶۵].

1- Delivery

2- Sandwich Programmes

تامین هزینه‌های سنگین بخش آموزش عالی از منابع دولت معمولاً به مفهوم کنترل و نظارت دولتی و تا حدودی ایجاد هماهنگی در نحوه مدیریت و پاسخگوئی مراکز آموزش عالی تلقی می‌شود. واژه «دولتی» و نقش دولت در آموزش عالی از نظر پژوهشگران و در کشورهای مختلف ممکن است مفهومی کاملاً متفاوت داشته باشد. طرفداران دخالت دولت در امر آموزش عالی فوائد اجتماعی متنوعی را ناشی از این دخالت برمی‌شمرند از جمله:

اعتلای سطح مشارکت سیاسی و تقویت رهبری سیاسی

ـ کمک به توزیع مجدد درآمدها

ـ افزایش تحرک اجتماعی[1]

ـ افزایش کمیت و کیفیت تحقیقات

ـ بهبود کیفیت و ساختار و ترکیب نیروی انسانی متخصص در جامعه

ـ ارتقاء سطح بهره‌وری سرمایه فیزیکی[2] [۶۶].

«ووگت»[3] با مروری بر مطالعات انجام شده در مورد نظام‌های آموزش عالی در جهان، دو راهبرد مشخص را که دولت‌ها در هدایت آموزش عالی خود به کار می‌گیرند. پی می‌گیرد و این دو راهبرد را «الگوی کنترل دولتی» و «الگوی نظارت دولتی» می‌نامد. وی الگوی کنترل دولتی را با تصمیم‌گیری عقلانی و تمرکز (کشور فرانسه) و الگوی نظارت دولتی را با آزادی عمل در بخش موسسات آموزش عالی (ایالات متحده امریکا) پیوند می‌دهد[۶۷].

نتایج بررسی‌های دکتر رحمان‌سرشت حاکی از این است که آموزش عالی ایران به ویژه آموزش عالی دولتی از طریق دیوانسالاری آنهم در اغلب مواقع به صورت کامل کنترل و هدایت شده است[۶۸].

بررسی‌های سابقه آموزش عالی ایران نشان می‌دهد که جریان آموزش عالی دولتی به معنی تامین منابع آن صرفاً از منابع عمومی دولت، از زمان راه‌اندازی دارالفنون شکل گرفته است. با افزایش تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی و نیاز به فارغ‌التحصیلانی که از آنها انتظار می‌رفت دستگاه پیچیده دولت را بگردانند، موسسات آموزش عالی دولتی رو به گسترش نهاد و نظارت بر آنها با تاسیس وزارتخانه‌ای تحت عنوان وزارت علوم که بعدها وزارت فرهنگ و آموزش عالی نام گرفت، به عهده این وزارتخانه گذاشته شد.

در سال‌های اول پس از انقلاب اسلامی با کاهش مشارکت بخش خصوصی در فعالیت‌های آموزش عالی و اعمال سیاست ادغام موسسات مشابه، بار مسئولیت دولت برای اداره و تامین منابع واحدهای دولتی

1- Social Mobilty

2- Capital

3- Vught

افزایش یافت و با انتزاع گروه آموزش پزشکی و دانشکده‌های مربوطه از دانشگاههای تحت نظارت وزارت علـوم و آموزش عالی وقت و تبدیل آنها به دانشگاههای علوم پزشکی تحت نظارت وزارت بهداشت، درمـان و آمـوزش پزشکی، منابع بیشتری از درآمد عمومی دولت به این بخش اختصاص یافت. علاوه بر این‌ها موسسـات آمـوزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و موسسات آموزش عالی، مراکـز آمـوزش فنـی و حرفـه‌أی وابسـته بـه وزارت آموزش و پرورش، مراکز آموزش عالی علمی – کاربردی و دوره‌های شبانه نیز به طور مسـتقیم و غیرمسـتقیم از منابع دولتی تامین می‌شوند، که با توجه به طبقه‌بندی صورت گرفته براساس نـوع فعـالیت آموزشـی هـر یـک از جریان‌های آموزش عالی مرتبط، به آنها پرداخته می‌شود.

بخش اصلی آموزش عالی دولتی – حضوری توسط دانشگاهها و موسساتی ارائه می‌شود که از طریق دو وزارتخانهٔ علوم، تحقیقات و فن‌آوری (وزارت فرهنگ و آموزش عالی سابق) و بهداشت، درمان و آموزش پزشـکی در سطح کلان هدایت، کنترل و نظارت می‌شوند.

در سال تحصیلی ۶۹–۱۳۶۸ از ۶۸ واحد آموزش عالی فعال (اعم از دانشگاه، دانشکده، موسسـه و...) در کل کشور، ۲۷ واحد در گروه آموزش پزشکی و ۴۱ واحد در گروههای آموزشی غـیرپزشـکی (فنـی و مهندسـی، کشاورزی و دامپزشکی، علوم پایه، هنر، علوم انسانی و اجتماعی) تحت نظارت این دو وزارتخانه فعالیت داشـته‌اند در سال ۷۸–۱۳۷۷ از ۹۰ واحد آموزش عالی فعال در این جریان آموزشی در کل کشـور، ۴۰ واحـد فعـال تحـت نظارت و کنترل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و۵۰ واحد تحت نظارت و کنترل وزارت علوم تحقیقات و فن‌آوری قرار داشته‌اند. تحولات این نظام آموزش عالی شامل پذیرفته شدگان، دانشـجویان و فـارغ‌التحصیلان طی دوره ۷۸–۱۳۶۸ در جدول ۲–۱ منعکس است.

۲-٤-۲- آموزش‌های، فنی - حرفه‌أی و علمی - کاربردی

شکل‌های مختلفی از آموزش فنی و حرفه‌أی در سراسر جهان وجود دارد که بـا توجـه بـه گسـتردگـی علایق و خواستگاه دانشجویان، از تنوع زیادی برخوردارند. در چنین شرایطی موسسات مربوطه دوره‌های آمـوزش فنی و حرفه‌أی را در قلمرو وسیعی از رشته‌ها و مقاطع تحصیلی از دوره‌های کوتاه مـدت، مـهارت‌های حرفـه‌أی گرفته تا سطوح حرفه‌أی در حد تحصیلات تکمیلی پوشش می‌دهند. لذا هیچ گونـه وحـدت نظـری دربـاره ایـن اصطلاح وجود ندارد. در بعضی از کشورها این آموزش‌ها به عنـوان آمـوزش عـالی غـیر دانشـگاهی در محـدوده بخش آموزش عالی و بطور عمده بر دوره‌هـای غـیر پیشـرفته و در حـدی پـایین‌تر از دوره‌هـای آمـوزش عـالی دانشگاه‌ها قرار دارند (انگلستان و استرالیا) و در برخی از کشورها آموزس عالی «بزرگسالان» یا آموزش در سـطح آموزشکده تلقی می‌شود.

جدول شماره ۲-۱ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری پزشکی و غیرپزشکی (روزانه)، ۷۸-۱۳۶۸

	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری				*وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی*			
	۱۳۶۸-۶۹[1]	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۴-۷۵	۱۳۷۷-۷۸	۱۳۶۸-۶۹	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۴-۷۵	۱۳۷۷-۷۸
مراکز فعال	۴۱	۴۷	۴۸	۵۰	۲۷	۳۵	۳۸	۴۰
پذیرفته‌شدگان (نفر)	۲۷۸۳۸	۳۵۵۳۰	۴۲۷۴۹	۴۷۹۹۱	۱۳۰۱۳	۱۳۷۷۶	۱۴۵۴۷	۱۷۸۱۴
دانشجویان (نفر)	۱۷۱۶۳۹	۱۸۲۵۴۴	۱۹۹۷۹۶	۲۱۴۶۸۴	۷۴۸۲۴	۸۰۶۷۰	۸۱۲۷۷	۷۵۶۳۱
فارغ‌التحصیلان (نفر)	۲۰۹۹۸	۲۹۰۲۱	۲۹۵۵۱	۳۷۶۸۶	۱۰۰۱۹	۱۸۱۳۷	۱۹۲۶۵	۱۶۶۷۹

۱- آمار دانشجویان و پذیرفته‌شدگان مربوط به سال ۷۰-۱۳۶۹ ، است.

مآخذ: آمار آموزش عالی، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.

به نظر کنتور[1] پیشرفت تکنولوژی در حال شکل‌دهی «جامعه اطلاعاتی» است که بیش از کار کردن با تکنولوژی پیشرفته، نیروی کار و دانش و مهارت را طلب می‌کند و اقتصاد و بازار کار در بسیاری از کشورها نیز دگرگونی محسوسی از صنایع تولیدی و اولیه به سمت صنایع خدماتی پیدا کرده است. در نتیجه بسیاری از موسسات آموزشی حرفه‌أی در این کشورها مجبور شده‌اند که بخش‌های آموزشی خود را گسترش دهند. افزون بر این علاوه بر گسترش دوره‌های حرفه‌أی (پیشه‌أی)، تربیت افراد با آموزشی که آنها را قادر سازد تا آموزش پیشرفته‌تر و مدارج آموزشی سطح بالاتری را کسب کنند. تحت عنوان مهارت‌های کاربردی – تکنولوژی (علمی – کاربردی) در برخی از نظام‌های آموزشی دنیا، افزایش یافته است[۶۹].

از دیدگاهی دیگر در برخی از کشورها با توجه به اهمیت ارتباط نزدیک هر نظام آموزشی کاراً با اقتصاد کارآمد، دولت‌ها نقشی مداخله‌گر در حفظ این نوع موسسات در پیش گرفته‌اند و در برخی دیگر سهم مشارکت بخش خصوصی در برنامه‌های آموزش فنی به طور فزاینده‌أی به حساب آورده شده است.

کنتور در بررسی مباحث و مسائل عمده ناشی از رشد بسیار زیاد آموزش فنی و حرفه‌أی این نکته را روشن می‌نماید که موسسات آموزشی باتدارک برنامه‌های آموزش حرفه‌أی و مهارت‌آموزی در تمامی کشورهای پیشرفته چه دولتی و چه خصوصی، فشارهای فوق‌العاده زیاد و گاهی متضادی را طی دهه ۱۹۸۰ تحمل کرده‌اند. درک روزافزون دولت‌ها از نیاز به توسعه هر چه کاملتر مهارت‌های نیروی کار و معرفی تکنولوژی‌های پیشرفته و پیشرفته‌تر موجب کهنه شدن مهارت‌های فنی شغلی‌أی می‌گردد که در بسیاری از برنامه‌های حرفه‌أی آموخته می‌شوند.

مک‌کورمیک[2]، در مطالعه سیستم آموزشی و حرفه‌أی ژاپن، توجه خود را به افزایش نقش صنعت و تجارت بعضی از کشورها در برنامه‌ریزی آموزش فنی و حرفه‌أی معطوف داشته است و بیان می‌دارد که چنانچه برنامه‌های آموزش به دستور کارفرمایان در برابر نیازهای فوری اشتغال صورت پذیرد، نه تنها غنای فرهنگی افراد بلکه پیشرفت و توسعه ابزارهای اصلی اندیشه مورد نیاز در به کارگیری دانش و مهارت‌های جدید، نادیده گرفته خواهد شد[۷۰]

از دیدگاه باقرکرد آموزش برای آماده‌سازی انسان برای کار و حرفه، خود ضرورتی اجتناب ناپذیر است. آنچه امروزه بخشی از آموزش‌ها را تحت عنوان آموزش‌های علمی – کاربر دی ممیز می‌سازد، آن دسته از آموزش‌هاست که نبود آنها عملاً موجب رکود فیزیکی کارها و عدم توانایی نگهداری و بهبود سیستم‌ها می‌گردد. به نظر وی «این آموزش‌ها رابطه نزدیک و هم‌عرض با اشتغال دارد. یعنی آموزش‌های کاربردی و اشتغال دو

1- Kontor

2- M. Kormik

طرف معادله‌أی هستند که ایجاد هر نامساوی بین آنها موجب خزان اقتصادی، مشکلات اجتماعی و بحران‌هـــای ناشی از نیروی انسانی خواهد شد»[۷۱].

علی سلطانی نقش آموزش‌های علمی – کاربردی را در تربیت و تامین نیروی انسانی به عنوان یکـــی از مهمترین عوامل تولید و رکن اساسی هر گونه فعالیت اقتصادی، از طریق گذراندن دوره‌های آموزشـــی تخصصـــی به جای روش‌های سنتی استاد – شاگردی مهم و ضروری می‌داند[۷۲].

از دیدگاهی دیگر در سیستم آموزش نظری، محصولات برای بازار تولید می‌شوند و بازار مصرف از بیـــن تولیدات، محصول متناسب با نیاز خود را انتخاب می‌کند ولی در سیســـتم آموزش‌هـــای علمـــی – کـــاربردی فقـــط براساس سفارشی که وجود دارد تولید انجام می‌شود. آن چیزی که نیاز بازار است، بـــاید تربیـــت و از مراکـــز تولیـــد مستقیماً به محل مصرف منتقل نمود. برخی از صاحب نظران ویژگی‌های برتر آموزش‌های علمـــی – کـــاربردی را در مقایسه با آموزش‌های دانشگاهی یکی بودن محیط آموزش و محیط کار و تجربه‌اندوزی، فراهم‌سازی امکـــان تعامل دانشجو با محیط کار، انتخاب دانشجویان بر مبنای علایق و تجربیـــات کـــاری آنـــها و برخـــورداری برنامـــه درسی از تمامی جنبه‌های یک برنامـــه آموزشـــی اعـــم از تحلیـــل آموزشـــی، نیازســـنجی، تحلیـــل محتـــوی دروس، زمانبندی دقیق، شیوه‌های تدریس عملی، تجهیزات استاندارد و انعطاف آنـــها نســـبت بـــه تحـــولات تکنولـــوژیـــک برمی‌شمرند[۷۳].

امروزه آموزش‌های علمی و فنی به طور چشـــم‌گـــیری گســـترش یافتـــه و امکـــان دسترســـی بیشـــتر بـــه دانش‌های گوناگون را در اختیار تعداد بیشتری از افراد بشر قرار داده است. مدیران و صاحبان صنعـــت همـــواره در و هســـتند.

آنچه در این گزارش به عنوان آموزش‌های فنی – حرفه‌أی در سطح عالی و در ایران مورد بررسی قـرار گرفت از طریق آموزشکده‌های فنی و حرفه‌أی و واحدهای آموزش عالی تحت تولیت وزارت آمـوزش و پـرورش ارائه می‌گردد. آموزش‌های علمی – کاربردی در بخش‌های مختلـف صنعـت، کشـاورزی، خدمـات و علـوم پایـه کامپیوتر با مسئولیت سایر وزارتخانه‌های متولی و نظارت و هماهنگی آموزشی دانشگاه جامع علمـی – کـاربردی (بین سازمان‌های دولتی و خصوصی با آموزش عالی) ارائه می‌گردد.

در سال تحصیلی ۷۸–۱۳۷۷ ۱۰۱ واحد آموزش عالی (اعم از آموزشکده، دانشکده، مرکز آموزش عـالی و موسسه و...) در قالب نظام عرضه آموزش عالی دولتی، فنی – حرفـه‌ای و ۶۵ مرکـز آمـوزش عـالی علمـی – کاربردی در سراسر کشور فعالیت دارشته‌اند، تعداد مراکز، پذیرفته شدگان، دانشجو و فارغ‌التحصیل این مراکز طی سال‌های ۷۸–۱۳۶۸ در جداول ۲–۲ و ۲–۳ ارائه شده است.

۲–٤–۳– آموزش‌های عالی وابسته بـه سـایر سـازمان‌ها و وزارتخانـه‌های دولتـی (سـایر موسسات)

این موسسات به عنوان جریانی از آموزش‌های عالی که تحت نظارت سـایر وزارتخانـه‌ها و موسسـات و نهادهای مختلف دولتی قرار دارند در زمینه‌های خاص و مرتبط با فعالیت‌ها و تخصص وزارتخانه و یـا موسسـات متبوع خود به آموزش و تربیت نیروی انسانی متخصص می‌پردازد.

بررسی‌های انجام شده حاکی از این است که در بسیاری از کشورها مراکز آموزش عالی وابسته به سـایر وزارتخانه‌ها و نهادها از جمله بنیادهای خیریه و موسسات صنعتی وجود دارند. به طـور کلـی هـدف ایـن جریـان آموزشی نیز همانند سایر جریان‌های آموزشی، تامین نیروی انسانی متخصص است.

علت فعالیت این موسسات آموزشی در ارتباط با بازار کار این گونه تعریف شده است دانشگاهها و مراکز آموزش عالی کشور از عهده تامین نیازهای نیروی انسـانی برخـی از دسـتگاههای اجرایـی در رشـته‌های خـاص برنیامده‌اند، لذا این قبیل دستگاههای اجرایی با دایر کردن رشته‌هایی خاص در مراکز آمـوزش عـالی وابسـته بـه خود، تامین نیازهای تخصصـی خـود را بـه عـهده گرفتـه‌اند. از طـرف دیگـر بـرای کـاربردی کـردن برخـی از آموزش‌های مهارتی (به خصوص فنی، حرفه‌أی و علمی – کاربردی) اقدام به برگـزاری آموزش‌هـایی در سـطوح عالی می‌کنند.

تجربه این جریان آموزشی در ایران در سال‌های قبل از انقلاب اسلامی بـرای حـدود ۱۸ وزارتخانـه یـا سازمان دولتی، ۸۵ مرکز آموزشی در ۶ گروه آموزشی بـوده اسـت کـه در میـان آنـها وزارت بهداشـت، درمـان و آموزش پزشکی با فعالیت ۴۱ واحد وابسته در این گروه بیشترین سهم را داشته است. سهم سایر سازمان‌های

جدول شماره ۲-۲ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای (وابسته به وزارت آموزش و پرورش)، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹'	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷٤-۷۵	۱۳۷۷-۷۸
مراکز فعال	۱۹	۲۲	۴۸	۱۰۱
پذیرفته‌شدگان	۷۱۱۸	۷۴۴۲	۱۳۱۵۰	۳۰۳۰۸
دانشجویان	۲۱۱۲۷	۲۵۸۱۵	۳۴۴۲۰	۷۱۳۱۷
فارغ‌التحصیلان	۴۳۵۰	۵۱۳۹	۸۶۶۷	۱۴۹۹۸

۱- آمار دانشجویان و پذیرفته شدگان مربوط به سال ۷۰-۱۳۶۹ است.

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ۲-۳ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی، علمی - کاربردی، ۷۸-۱۳۶۸

	۱۳۶۸-۶۹	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۴-۷۵	۱۳۷۷-۷۸[1]
مراکز فعال	ـــــ	ـــــ	۴۱	۶۵
پذیرفته‌شدگان	۳۷۵۰	۳۲۰۲	۶۷۵۲	۱۱۳۳۰
دانشجویان	۱۲۵۳۷	۱۳۱۸۱	۲۱۱۵۱	۱۷۴۰۹
فارغ‌التحصیلان	ـــــ	۲۳۹۱	۶۷۵۷	۳۳۴۵

۱- آمار مربوط به سال ۷۷-۱۳۷۶ است.

مآخذ: مستندات مربوط به عملکرد برنامه دوم (۷۷-۱۳۶۸)، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی - کارنامه دانشگاه جامع علمی - کاربردی، ۱۳۷۸، حوزه نظارت و سنجش واحد آمار.

دولتی از ۴۴ مرکز آموزشی باقیمانده محدود به یک مرکز آموزشی بوده است بررسی توزیع ایـــن مرکـز برحسـب گروههای تخصصی نشان می‌دهد که در گروه علوم انســـانی ۱۶ واحـد آموزشـی، در گـروه علـوم پایـه ۷ واحـد آموزشی، در گروه فنی و مهندسی ۱۴ واحد آموزشی، در گروه کشاورزی ۴ واحد آموزشی و در گروه هـنر ۳ واحـد آموزشی فعال بوده است. این روند در سال‌های اول انقلاب به دلیل ادغام بسیاری از موسسات مشابه و اسـتقلال وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به عنوان یک نهاد مستقل ناظر بر دانشگاهها و دانشکده‌های پزشـــکی سیر نزولی داشته است[۷۵].

تعداد مراکز فعال در این جریان آموزش عالی شامل واحدهای تحت پوشش وزارت آمـــوزش و پـرورش در جدول ۲-۴ (مراکز تربیت معلم) و واحدهای آموزشی تحت پوشش سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتـــی در جدول ۲-۵ (سایر موسسات) منعکس می‌باشد که روند تغییرات پذیرفته شدگـان، دانشـجویان و فـارغ‌التحصیلان این نظام عرضه را نشان می‌دهد.

۲-٤-٤- آموزش عالی نیمه حضوری (آموزش از راه دور)

آموزش از راه دور جریان آموزشی جوانی است که نخستین بار در سال ۱۸۵۰ م به صورت مکاتبه‌أی در «موسسه آموزش مکاتبه‌أی» شوروی سابق و متعاقباً در برلین و سوئد ارائه گردید. جوهره آموزش از راه دور ایـن است که بخش عمده‌أی از آموزش توسط شخصی انجام می‌گیرد که از نظر زمانی و مکانی با شاگرد فاصلـه دارد. وجه تمایز آن با آموزش سنتی و یا «کلاسیک» در جدایی فیزیکی بین استاد و دانشجو یا معلـم و دانش‌آمـوز در فرایند آموزش خلاصه می‌شود. تاکید به جنبه «از راه دور» در این نوع آموزش نیاز به از بین بردن بعد مسـافت را در آموزش با کمک تکنولوژی‌های امروزی به وجود آورده است. به نظر شین «آموزش احتیاج به شناخت متقـابل و مکالمه دارد». لذا اثربخشی و کیفیت چنین نظامی نیاز بـه یـک برنامـه‌ریزی جـامع جـهت اسـتفاده از عوامـل تکنولوژی و نحوه انتقال مفاهیم آموزشی از طریق این عوامل دارد[۷۶].

سانیال[1] مهمترین دلایل پیدایش نظام آموزش از راه دور را به شرح زیر آورده است:

ـــ پاسخگویی به نیاز روزافزون تقاضای اجتماعی با توجه به محدودیت امکانات بخش آموزش عالی.

ـــ وجود تکنولوژی‌های جدید با روش‌های جدید و کم هزینه آموزشی.

ـــ جهان شمولی آموزش عالی.

ـــ تغییر در متقاضیان و الگوهای آموزش عالی[۷۷].

1- Sanyal.

جدول شماره ۲-٤ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی، (مراکز تربیت معلم)، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷٤-۷۵	۱۳۷۷-۷۸[1]
مراکز فعال	۱۷۶	۲۱۶	۱۲۱	۷۱
پذیرفته‌شدگان (نفر)	۲۴۳۵۷	۳۴۲۸۲	۹۲۷۲	۶۰۷۰
دانشجویان (نفر)	۴۷۲۲۵	۶۴۹۸۷	۲۵۹۳۹	۱۰۰۸۰
فارغ‌التحصیلان (نفر)	۲۲۴۱۱	۳۰۰۳۹	۱۲۸۲۳	۴۴۰۶

۱- آمار مربوط به سال تحصیلی ۷۷-۱۳۷۶ است.

مآخذ: مستندات مربوط به عملکرد برنامه دوم (۷۷-۱۳۶۸)، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ۲-۵ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی، (سایر موسسات)، ۷۸-۱۳۶۸

	۱۳۶۸-۶۹[1]	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۴-۷۵	۱۳۷۷-۷۸
مراکز فعال	۲۱	۲۸	۴۱	۴۳
پذیرفته‌شدگان (نفر)	۳۳۵۲	۴۳۳۱	۵۵۹۰	۸۶۵۵
دانشجویان (نفر)	۱۴۲۱۳	۱۷۷۷۴	۲۱۱۰۰	۲۷۲۵۹
فارغ‌التحصیلان	۱۷۹۹	۳۲۳۳	۵۱۱۲	۶۵۱۳

۱- آمار پذیرفته‌شدگان و دانشجویان مربوط به سال تحصیلی ۷۰-۱۳۶۹ ، است.

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.

در سال‌های اخیر موسسات و آموزش عالی جهان روش‌های مختلفی را در این نظام آموزشی آزموده‌اند. از جمله:

ـــ آموزش چهره به چهره یا تصویری – شنیداری[1] با بهره‌جویی همزمان و مشترک از دو مونیتور ثـابت، تصـاویر ویدیوئی و یا به کمک تابلوهای گرافیکی که ارتباط دوجانبـه بی‌وقفـه و نسـبتاً نـامحدود شـنیداری، ویدیوئـی و نوشتاری بین شاگرد و معلم برقرار می‌سازد.

ـــ تدریس کلاسی (کلاس‌های اجباری فشرده) معلمین پاره‌وقت و تمام وقت و جلسـات آموزشـی و مشـاوره در مراکز محلی یا منطقه‌أی.

ـــ استفاده از برنامه‌های آموزشی از راه دور و بسته‌های آموزشی جهت ارتقاء دانش کارکنان و تربیت معلمان.

ـــ نظام کلاس ویدیوئی، «دانشگاه باز» که تلویزیون می‌تواند سرعت آموزش را از هر دانشـگاه بـازی بـرای هـر دانشجویی که نیاز به دروس دانشگاهی دارد، فراهم آورد.

ـــ دانشگاه هوایی، وسیله‌أی برای آموزش مادام‌العمر و مستمر در مناطق مختلف تحصیلی از طریـق تلویزیـون و ماهواره[۷۸].

در نمودار ۲ یک نظام آموزشی از راه دور و ارتباط آن مشخص گردیده است.

طبقه‌بندی موسسات آموزش از راه دور روز به روز دشوارتر می‌شود. بـا گذشـت زمـان نیازهـای ملـی و منطقه‌أی تغییر می‌کند و ماهیت تدارک آموزش از راه دور هم متنـوع می‌شـود. در بسـیاری از کشـورها، بازتـاب آموزش از راه دور را می‌توان در استفاده از این نظام به عنوان یکی از عناصر آموزشـی قـابل انعطـاف همـراه بـا عناصر آموزش حضوری مشاهده کرد[۷۹].

موسسات آموزش از راه دور در یک طبقه‌بندی کلی عبارتند از:

ـــ دانشگاههای مستقل آموزش از راه دور، ۲۰ نمونه از این دانشگاهها در سطح جهان فعالیت آموزشـی دارند.

ـــ دانشگاهها و موسسات انحصاری آموزش از راه دور (دروس حرفه‌أی و تربیتی) که دوره‌هـای درسـی دانشگاهی عرضه می‌کنند، و عمدتاً دروس حرفه‌أی و تربیتی را تعلیم می‌دهند.

ـــ موسسات دوگانه آموزش حضوری و آموزش از راه دور که تحت عنوان دانشگاه و یا انواع موسسـات وجود دارند، که به ارائه آموزش به صورت حضوری می‌پردازند و در عین حال برنامه‌هایی برای عرضـه دروس در برنامه آموزش از راه دور تدارک دیده‌اند که از طریق یک گروه آموزشی ارائه می‌شوند.

1- Audiographic comminucation

نمودار ۲- نظام آموزش از راه دور

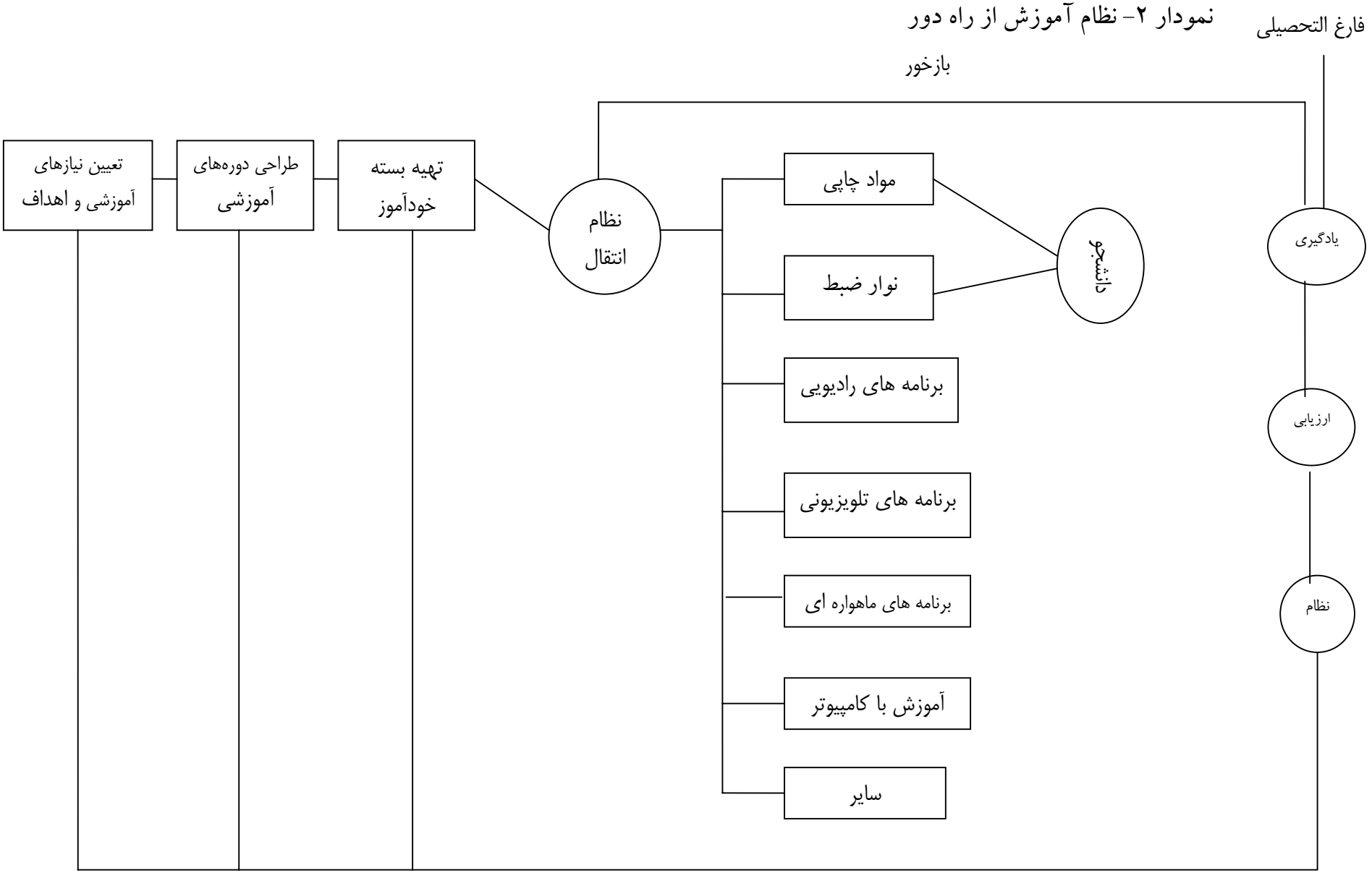

مآخذ: گرایی نژاد، غلامرضا، ۱۳۷۷، زمینه ها و چشم انداز آموزش از راه دور در جهان و ایران، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، تهران

مطالعات انجام شده در خصوص آموزش غیر حضوری یا آمـوزش از راه دور توسـط انجمـن بین‌المللـی ئمام وقــت

در حال حاضر این نظام آموزش عالی نیز مانند سایر نظام‌های آموزش عالی ایران گسترش یافته است، به طوری که تعداد مراکز فعال در این نظام عرضه از ۳۰ مرکز در سال ۱۳۶۸ به ۱۴۷ مرکز در سال ۱۳۷۸رسیده است. جدول ۲-۶ روند تحولات پذیرش، دانشجو و فارغ‌التحصیلان این نظام را نشان می‌دهد.

۲-٤-٥- آموزش عالی غیردولتی، غیرانتفاعی (خصوصی)

بسیاری از دولت‌ها در رویارویی با افزایش دائمی هزینه‌های آموزش عالی، برای کاهش فشار این بار تحمیلی بر بودجه عمومی، و احتمالاً افزایش کارآیی اجتماعی و اقتصادی آموزش عالی فعالیت بخش خصوصی در آموزش عالی را مورد تاکید و حتی تشویق قرار داده و در جهت ایجاد بخش خصوصی آموزش عالی بر محور شیوه‌های متداول بازار، دریافت شهریه، فروش کالا و خدمات و تشویق فعالیت‌های نوع دوستانه فردی و جمعی گام برداشته‌اند. بخش خصوصی آموزش عالی در بهترین حالت خود، شکلی از جابجایی جزیی یا کلی در برقراری توازن مالی و نظارتی بر آموزش عالی، تلقی می‌گردد. یکی از فواید مسلم خصوصی‌سازی آموزش عالی، ایجاد رقابت و در نتیجه تلاش در جهت کارآمد کردن و تعالی و تناسب بخشیدن به آموزش عالی است. در زندگی واقعی مشکل بتوان گفت که دانشگاههای کاملاً خصوصی و یا کاملاً دولتی وجود دارند. موسساتی که از اعتبارات دولتی استفاده می‌کنند ممکن است دارای هیات رئیسه یا هیئت امنای غیردولتی باشند همین طور موسساتی که اعتبارات آنها از بخش خصوصی تامین می‌شود، اغلب با مقررات و قوانین دولتی اداره می‌شوند. در عین حال ممکن است در نظام‌های کاملاً دولتی، (مثل سوئد) موسسات خصوصی طرف قرارداد با دولت هنوز وجود داشته باشد و نظام‌های دولتی نیز ممکن است از طریق برقراری شهریه و دریافت هزینه‌های آموزشی موجبات تشویق بازار آزاد عرضه و تقاضا را فراهم کنند (امریکا). فعالیت بخش خصوصی در هر نظام آموزش عالی با توجه به اهداف آن، شکل‌های متفاوتی به خود می‌گیرد[۸۳].

دکتر جونز[1] در تحلیلی از حرکت «به سوی خصوصی سازی» در مسیر تداوم بخشیدن به توازن عوامل متعدد دولتی – خصوصی در آموزش عالی این گونه بیان می‌کند «واکنش‌های قابل پیش‌بینی افراد و موسسات و بخش‌هایی از جامعه در برابر انحصار وسیع دولتی، هم‌اکنون بربی‌میلی دولت در تدارک هر چه بیشتر اعتبارات مالی افزوده و در برخی موارد، این تردید را به وجود آورده که فقدان ویژگی‌های خصوصی، انعطاف پذیری آموزش عالی را افزایش و حساسیت در مقابل آن را کاهش داده است. لذا اشکال متعددی که خصوصی‌سازی ممکن است به خود بگیرد، همچنان مبتنی بر گوناگونی اندیشه‌های فلسفی، اختلاف دیدگاههای حامیان و

1- D. Jones

جدول شماره ۲-٦ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی نیمه حضوری (آموزش از راه دور)، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹[1]	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷٤-۷۵	۱۳۷۷-۷۸
مراکز فعال	۳۰	۸۹	۱۲۳	۱۴۷
پذیرفته‌شدگان (نفر)	۹۴۴۷	۲۱۳۴۶	۲۷۱۶۳	۳۳۲۳۶
دانشجویان (نفر)	۱۶۵۱۸	۸۱۹۷۵	۱۰۷۸۴۸	۱۳۹۴۴۱
فارغ‌التحصیلان (نفر)	۲۶	۴۰۸۸	۱۰۷۳۰	۱۳۳۶۸

۱- آمار دانشجویان و پذیرفته شدگان مربوط به سال ۷۰-۱۳۶۹ است.

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

گوناگونی انتظارات است. از طرفی خصوصی‌سازی آموزش عالی ممکن است تنوع و همچنین رقابت را به میزان زیادی تایید و تشویق کند. اعتقاد کلی بر اینست که تنوع، از فوائد عمومی بیشتری برخوردار است»[۸۴].

آنجا که آموزش عالی

تردیدی نیست که نظام آموزش عالی تامین «سرمایه انسانی» را که در نهایت خصوصیت و روند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را معین می‌سازند، در عهده دارد. از این رو گسترش آموزش عالی در کشور ما نیز در راستای تحقق این مهم تبین شده است لیکن با توجه به تجربیات کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه از آنجایی که امکانات دولتی جوابگوی گسترش فوق نبوده است. توسعه و تجهیز دانشگاهها و موسسات آموزش عالی غیردولتی و غیرانتفاعی مورد توجه قرار گرفته است.

در راستای این سیاست دانشگاه آزاد اسلامی که فعال‌ترین نظام عرضه آموزش عالی غیردولتی کشورمان محسوب می‌شود، در سال ۱۳۶۱ تاسیس گردید.

دانشگاه آزاد از سال ۱۳۶۱ به طور مرتب گسترش یافته است به طوری که در حال حاضر با تعداد ۱۳۱ واحد دانشگاهی در سراسر کشور در گروههای آموزشی و مقاطع تحصیلی مختلف فعالیت دارد. جدول ۲-۷ روند تحولات این دانشگاه را از نظر پذیرفته شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ نشان می‌دهد.

در سال‌های اخیر فرایند توسعه بخش خصوصی به صورت موسسات آموزش عالی غیردولتی - غیر انتفاعی توسعه یافت. هم‌اکنون ۲۶ واحد آموزش عالی اعم از دانشگاه، دانشکده و مرکز آموزش عالی و... در این حوزه فعالیت دارند. جدول ۲-۸ تصویری از وضعیت پذیرش، دانشجو و فارغ‌التحصیل این موسسات را به عنوان نظام عرضه آموزش عالی غیردولتی ارائه می‌نماید.

۲-٤-٦- سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص

۲-٤-٦-۱- دوره‌های شبانه

یکی از راههای افزایش عرضه آموزش‌های عالی برای استفاده افراد شاغل و یا کسانی که نمی‌توانند تمام وقت به امر آموزش عالی بپردازند ارائه دوره شبانه توسط دانشگاهها و موسسات آموزش عالی است. این شیوه عرضه آموزش عالی امکان استفاده از امکانات موجود و بلاستفاده را فراهم ساخته و با استفاده از وقت آزاد اعضاء هیات علمی و تامین بخشی از هزینه‌های آموزش از محل کمک‌های مردمی به تامین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کمک می‌نماید.

برگزاری دوره‌های شبانه در اغلب نظام‌های آموزش عالی دنیا رایج است. در بعضی کشورها تا قبل از سال ۱۹۷۰ میلادی نسبت زیادی از پذیرش زنان به آموزش عالی در دوره‌های شبانه اختصاص داشت اما در حال حاضر پذیرش برای همه یکسان شده است[۸۷].

جدول شماره ۲-۷ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی)، ۷۸-۱۳۶۸

	۱۳۶۸-۶۹	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۴-۷۵	۱۳۷۷-۷۸
واحد فعال	۱۳			
پذیرفته‌شدگان (نفر)				
دانشجویان (نفر)				
فارغ‌التحصیلان (نفر)				

جدول شماره ۲-۸ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (موسسات غیرانتفاعی)، ۷۸-۱۳۶۸

	۱۳۶۸-۶۹[1]	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۴-۷۵	۱۳۷۷-۷۸
مراکز فعال	۴	۶	۱۶	۲۶
پذیرفته‌شدگان (نفر)	۴۳۴	۳۴۵	۳۴۸۰	۵۴۸۱
دانشجویان (نفر)	۲۰۱۲	۲۸۰۰	۶۱۴۰	۱۵۹۱۶
فارغ‌التحصیلان (نفر)	۱۹۲	۳۶۵	۸۷۹	۱۳۱۲

۱- آمار پذیرفته‌شدگان و دانشجویان مربوط به سال ۷۰-۶۹ است.

مآخذ: آمار آموزش عالی، ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

در کشور ما در اجرای مفاد تبصره ۴۸ قانون برنامه اول طرح ایجاد دوره‌های شبانه با بهره‌گیری از امکانات فوق‌الذکر به تصویب رسید. در ابتدا این نظام عرضه آموزش عالی از رشد شتابانی برخوردار بوده است به طوری که از ۵۶ واحد دانشگاهی فعال اعم از دانشگاه، دانشکده و... در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۷۵ واحد دانشگاهی در سال ۱۳۷۵ و ۷۹ واحد فعال در سال ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. روند تحولات پذیرفته شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصلان این نظام عرضه آموزش عالی در جدول ۲-۹ منعکس است.

۲-٤-٦-۲- دوره‌های معادل

این جریان عرضه آموزش عالی به منظور بهره‌گیری بیشتر از توان نیروی انسانی متخصص شاغل ارائه می‌گردد. برگزاری این دوره‌ها بنا به درخواست وزارتخانه‌ها و یا سازمان‌های متقاضی توسط دانشگاهها و موسسات آموزش عالی برگزار می‌گردد و عموماً با تعدیل‌هایی در برنامه‌های درسی از جمله عدم تدوین رساله در دوره‌های کارشناسی ارشد همراه بوده است.

فعالیت این جریان در کشور ما از اوایل دهه ۷۰ شروع شده است. توزیع تعداد مراکز فعال، تعداد پذیرفته شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان این نظام آموزشی در جدول ۲-۱۰ منعکس گردیده است.

۲-٤-٦-۳- آموزش‌های عالی آزاد (کوتاه مدت، مستمر)

آموزش عالی آزاد آن دسته از آموزش‌های غیررسمی[1] تعریف می‌شوند که با استفاده از امکانات دانشگاهها به منظور بالا بردن سطح مهارت‌های افراد و در نتیجه بالا بردن کیفیت نیروی انسانی به صورت دوره‌های کوتاه مدت، دوره‌های کاربردی، آموزش تکدرس، آموزش ضمن خدمت کارکنان آموزش در طول زندگی و آموزش مستمر و نظایر آن ارائه می‌گردند و منجر به مدرک رسمی دانشگاهی (لیسانس، فوق لیسانس و...) نمی‌شوند بلکه در پایان دوره گواهینامه‌أی مبنی بر تایید گذرانیدن این دوره به داوطلبان اعطاء می‌گردد[۸۸].

آموزش‌های عالی آزاد یا غیررسمی را به تعبیری می‌توان مکمل آموزش‌های رسمی تلقی کرد. زیرا همگام با پیشرفت آموزش رسمی، موسساتی نیز در جهت تکمیل یافته‌های رسمی افراد فعالیت می‌کنند و در کارآمدی نظام آموزش عالی نقش دارند. و یا به مهارت‌های افراد برای حل مسائل فردی و اجتماعی کمک می‌کنند. علاوه بر این، آموزش‌های آزاد می‌تواند در جهت برآورده کردن تقاضای افرادی باشد که الزاماً به دنبال ارتقای مهارت‌های شغلی خود نیستند بلکه صرفاً به خاطر علاقه مشخص و پرکردن اوقات فراغت خود آن را پی می‌گیرند.

1- non Formal Education

جدول شماره ۲-۹ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های شبانه)، ۷۸-۱۳۶۸

	۱۳۶۸-۶۹	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۴-۷۵	۱۳۷۷-۷۸
مراکز فعال	ـــــ	۵۶	۷۵	۷۹
پذیرفته‌شدگان (نفر)	ـــــ	۱۲۳۸۰	۱۵۰۳۴	۱۹۰۳۲
دانشجویان (نفر)	ـــــ	۲۷۷۱۳	۵۰۸۹۱	۷۶۷۱۷
فارغ‌التحصیلان (نفر)	ـــــ	۲۰۶۴	۶۵۴۵	۱۱۹۷۷

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ۲-۱۰ : توزیع تعداد مراکز، پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های معادل)، ۷۸-۱۳۶۸

	۱۳۶۸-۶۹	۱۳۷۲-۷۳	۱۳۷۴-۷۵	۱۳۷۷-۷۸
واحد فعال	ـــــ	۴۹	۶۰	۵۴
پذیرفته‌شدگان (نفر)	ـــــ	۵۲۲۱	۷۹۵۰	۳۶۰۲
دانشجویان (نفر)	ـــــ	۱۷۳۰۹	۲۵۱۲۱	۱۸۰۶۹
فارغ‌التحصیلان (نفر)	ـــــ	۱۸۱۹	۲۶۳۶	۳۴۰۴

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

به لحاظ اقتصادی تغییرات و تحولات تکنولوژیکی و در نتیجه تغییر در طبیعت مشاغل که نیازمند مهارت‌های جدید می‌باشند از جمله عواملی هستند که باعث تقاضای روبه افزایش بنگاه‌های اقتصادی به آموزش‌های غیررسمی یا آزاد، شده است. تا از این طریق ارتباط بیشتری بین دانش و مهارت نیروی کار خود فراهم نمایند. چنین ضرورتی باعث شده است که شرکت‌های تولیدی و خدماتی آمریکا سالانه ۲۰۰ میلیارد دلار صرف چنین آموزش‌ها و مهارت‌هایی بنمایند[۸۹].

رمز موفقیت دانشگاههایی که در زمینه ارائه و توسعه آموزش‌های غیررسمی (آزاد) موفق بوده‌اند، انعطاف پذیری در تطبیق محتوی برنامه‌های آموزشی، نیازهای مشتریان و واکنش سریع به تقاضاهای آنها و از همه مهمتر کیفیت بالای آموزش‌ها به علاوه مدیریت اجرایی و مالی دوره‌ها ذکر شده است.

جریان آموزش‌های عالی غیررسمی یا آزاد در دانشگاههای ایران به طور جدی از سال ۱۳۷۰ فعال شد و با تصویب آیین نامه‌های مربوطه، شامل آیین‌نامه آموزش‌های عالی کوتاه مدت (مصوب ۱۳۷۰/۲/۸) آیین نامه دوره‌های آموزش مستمر (مصوب ۱۳۷۰/۶/۱) و در نهایت آیین‌های دوره‌های آموزش عالی آزاد (مصوب ۱۳۷۸/۸/۷) ایجاد و راه‌اندازی این دوره‌ها در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ایران تسهیل گردید. در راستای مصوبات مربوط سازمان‌های دولتی و خصوصی می‌توانند برای آموزش کارکنان خود از طریق دانشگاه، متقاضی برگزاری این دوره‌ها باشند، اقدام نمایند.

بررسی اطلاعات موجود در خصوص وضعیت آموزش عالی آزاد در ایران آنهم صرفاً دانشگاههای زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نشان می‌دهد که طی یک دوره ۷ ساله (۷۷-۱۳۷۰) از ۵۱ دانشگاه موجود، ۳۱ دانشگاه در این زمینه فعال بوده و حدود ۱۰۷ دوره برگزار نموده‌اند. تعداد کسانی که در گروه‌های آموزشی پزشکی، کشاورزی، علوم پایه، فنی و مهندسی، علوم انسانی در این دوره‌ها آموزش دیده‌اند، ۳۲۶۲ نفر بوده است[۹۰].

۲-۵- نتیجه‌گیری

۱- بررسی‌ها نشان می‌دهد که آموزش عالی دولتی به دلیل نیاز دولت‌ها به نیروی انسانی متخصص، ابتدا برای اداره امور خود و سپس برای نیل به رشد اقتصادی پدید آمده است. نقش دولت در هدایت این جریان علاوه بر تامین هزینه‌ها به صورت طیفی است که یک سر این طیف الگوی کنترل دولتی و در سر دیگر طیف الگوی نظارت دولتی قرار دارد که از نظر قالب‌بندی و ساختاری با بکارگیری دیوانسالاری کامل و یا غیردیوانسالاری نقش خود را در هدایت و اداره موسسات آموزش عالی دولتی ایفاء می نماید. سابقه این جریان در ایران با تاسیس دارالفنون شکل گرفته است. هدایت و کنترل آموزش عالی دولتی در ایران از نظر صاحب نظران همواره از طریق دیوانسالاری آنهم در اغلب مواقع به صورت کامل آن بوده است.

۲- عرضه آموزش عالی فنی - حرفه‌ای و علمی - کاربردی، که پیدایش آن به آموزشگاههای فن‌آموزی در تمدن بابل در دوران باستان برمی‌گردد، در قلمرو وسیعی از موسسات آموزشی، دوره‌های حرفه‌ای و تربیت افراد با مهارت‌های کاربردی و تکنولوژیکی گسترش یافته است. آموزش در محیط کار و تجربه‌اندوزی، برخورداری برنامه درسی از تمامی جنبه‌های یک برنامه آموزشی درسی (اعم از تحلیل آموزشی، شیوه‌های تدریس عملی، نیازسنجی شغلی و...)، انعطاف برنامه آموزشی به سمت تحولات تکنولوژیکی و اجرای برنامه‌های آموزشی براساس اعلام نیاز کارفرمایان مورد توجه اغلب صاحب‌نظران در این جریان آموزشی است.

۳- عرضه آموزش عالی از طریق موسسات آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و نهادها (از جمله بنیادهای خیریه و موسسات صنعتی) با هدف تامین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز خود به طور اخص و کاربردی کردن برخی از آموزش‌های مهارتی در سطوح عالی به طور اعم گسترش یافته است. فعالیت این جریان در شرایطی توصیه شده است که دیگر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی از عهده این آموزش برنیایند. بنیان این جریان در ایران با تاسیس مدرسه فلاحت وابسته به وزارت کشاورزی چند سال پس از تاسیس دارالفنون گذاشته شده است.

۴- آموزش از راه دور به عنوان یک جریان آموزش عالی جهان شمول عمدتاً در پاسخگویی به تقاضای اجتماعی روزافزون مردم برای ورود به آموزش عالی پدید آمده است. عرضه این جریان آموزشی با استفاده از تکنولوژی‌های جدید و کم هزینه آموزشی از طریق دانشگاههای مستقل و موسسات اختصاصی و یا موسسات و دانشگاههای دوگانه آموزشی (حضوری و غیرحضوری) در سطح جهان توسعه یافته است.

۵- شواهد تاریخی حاکی از این است که بسیاری از مراکز آموزشی در ادوار گذشته از محل موقوفات و یا کمک والدین دانشجویان (شهریه) و به تعبیر امروز از طریق بخش غیردولتی (خصوصی) تاسیس گردیده‌اند و فارغ از نظارت مستقیم و مستمر آنها به ویژه در امر آموزش به صورت آزاد اداره می‌شده‌اند. بررسی‌ها نشان

می‌دهد که توسعه آموزش عالی غیردولتی (خصوصی) در دوران اخیر عمدتاً در جـهت کـاهش فشـار هزینـه‌های آموزش عالی بر دولت بوده است. فعالیت این بخش در هر نظام آموزش عالی با توجه به اهـداف آن، شـکل‌های متنوعی به خود گرفته است. برخی از موسسات که اعتبارات آنها از محل بخـش خصوصـی تـامین مـی‌گـردد بـا قوانین و مقررات دولتی اداره می‌شوند و برخی دیگر از موسسات غیردولتی در قالب نظام دولتی طرف قـرارداد بـا دولت هستند و یا هیات رئیسه و یا هیات امنای غیردولتی دارند و از سوی دیگر محدودیت قلمـرو بخـش دولتـی آموزش عالی در برخی از موارد موجب گردیده است که بخش غیردولتی در رقابت با بخش دولتـی و بـه مـوازات آن حرکت نماید و برای پاسخگویی به تقاضای اجتماعی عمومی گام پیش نهند. در جایی دیگر که دولت تـامین کننده اصلی آموزش عالی است و یا نقش برتری دارد، سهم کوچکی بـرای موسسـات آمـوزش عـالی غـیردولتی (خصوصی) باقی مانده است. به علاوه در صورت نفوذ فرهنگی برخی از گروههای موسس، این موسسات از نظـر فرهنگی سنت‌های متفاوتی را از خود نشان می‌دهند.

۶- آموزش‌های عالی آزاد یا غیررسمی مکمل آموزش‌های رسمی تلقی شده‌اند. تحولات تکنولوژیکی و در نتیجه تغییر در طبیعت مشاغل که نیازمند مهارت‌های جدید بـرای نیازهـای فـوری اشـتغال هسـتند از جملـه عوامل موثر بر توسعه این نوع از آموزش عالی برشمرده می‌شود.

فهرست منابع و مآخذ:

۱- دورانت، ویل، ۱۳۷۲ ، تاریخ تمدن. انتشارات امیرکبیر تهران، جلد ۲ فصل ۷ و ۲۱ ص ۱۸۳ و ۵۷۳ .

۲- همان مآخذ ۱۳۷۲ ، جلد ۱ فصل ۸ ص ۲۰۳ تا ۲۰۵ .

۳- همان مآخذ جلد ۱ ، فصل ۹ ص ۳۰۱ تا ۳۰۲.

۴- همان مآخذ، جلد ۱ ، سخن پایانی، ص ۹۹۲.

۵- همان مآخذ، جلد ۱ ، فصل ۲۰ ص ۶۳۱ تا ۶۳۲.

۶- همان مآخذ، جلد ۳ ، ص ۴۳۳ تا ۴۳۴.

۷- همان مآخذ، جلد ۳ ، فصل ۲۳ ، ص ۵۷۵.

۸- همان مآخذ، جلد ۴ ، فصل ۳۴ ، ص ۲۳۴.

۹- همان مآخذ، جلد ۴، فصل ۶ ، ص ،۱۵۰.

۱۰- همان مآخذ، جلد ۱ ، سخن پایانی، ص ۹۹۱ الی ۹۹۴.

۱۱- همان مآخذ، جلد ۴ ، فصل ۳۴ ، ص ۱۲۴۲ الی ۱۲۴۸.

۱۲- همان مآخذ، جلد ۴ ، فصل ۳۴ ، ص ۱۲۳۵ تا ۱۲۳۶.

۱۳- همان مآخذ، جلد ۴ ، فصل ۳۴ ص ۱۲۴۸ تا ۱۲۵۱.

۱۴- همان مآخذ، جلد ۴ ، فصل ۳۴ ص ۱۲۳۷ تا ۱۲۴۲.

۱۵- همان مآخذ.

۱۶- صالحی، عبدالرضا، ۱۳۷۸ ، هویت و سابقه تاریخی نهاد دانشگاه. موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ص ۲۰ .

۱۷- مآخذ شماره ۱، جلد ۱ فصل ۳۰ ، صفحه ۹۳۷.

۱۸- همان مآخذ، جلد ۴ فصول ۱۲ و ۱۳ ص ۳۱۵ و ۳۶۷.

۱۹- همان مآخذ، جلد ۴ ، فصل ۱۳ ص ۳۸۷ و فصل ۳۴ ص ۱۲۳۷ تا ۱۲۴۲.

۲۰- همان مآخذ، جلد ۴ ، فصل ۳۴ ص ۱۲۴۲.

۲۱- همان مآخذ، جلد ۶ ، فصل ۳۵ ص ۹۳۱ تا ۹۳۷.

۲۲- همان مآخذ، جلد ۶ ، فصل ۱۲ ص ۲۷۸.

۲۳- همان مآخذ، جلد ۶ ، فصل ۳۱ ص ۸۴۲.

۲۴- همان مآخذ، جلد ۷ ، فصل ۲۳ ص ۶۸۷.

۲۵- همان مآخذ، جلد ۸ ، فصل ۱۸ ص ۵۶۷.

۲۶- پون‌یورنی، - دوران - س، ۱۳۷۸، فرانسه، ترجمه علیمحمد کاردان، گزیده مقـالات دایرةالمعـارف آمـوزش عالی، جلد دوم، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۲۷- استاتمن، و، ۱۳۷۸ ، ایالات متحده امریکا، ترجمه محمدعلی نائلی، گزیــده مقـالات دایرةالمعـارف آمـوزش عالی، جلد دوم، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۲۸- کوبایاشی، تی، ژاپن، ۱۳۷۸، ترجمه غلامعلی سرمد، دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد دوم، موسسه پژوهــش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ص ۳۰۸ و ۳۰۹.

۲۹- آموزش در ایران «از عهد باستان تا امروز»، ۱۳۵۰ ، انتشارات دانشگاه جندی شاهپور،ص ۷ الی ۱۷.

۳۰- منصوری. رضا، ۱۳۷۷ ، ایران ۱۴۲۷، تهران، ص ۱۲۲ و ۱۲۳.

۳۱- نفیسی، عبدالحسین، ۱۳۷۵ ، بررسی و تحلیل نیروها و عوامل موثر در شکل‌گیری و عملکرد نظام آمــوزش عالی ایران، سازمان برنامه و بودجه، تهران، ص ۵۲.

۳۲- مآخذ شماره ۲۹ ، ص ۷ الی ۱۷ .

۳۳- فرشاد، مهدی، ۱۳۶۵ ، تاریخ علم در ایران، جلد اول، انتشارات امیرکبیر، تهران، ص ۷۰ - ۷۵.

۳۴- سلطان‌زاده، حسین، ۱۳۶۴، تاریخ مدارس‌ایرانی، از عهد باستان تا تاسیس دارالفنون، تهران، انتشارات آگاه.

۳۵- زرین کوب، عبدالحسین، ۱۳۷۶ ، کارنامه اسلام، انتشارات امیرکبیر، تهران.

۳۶- مآخذ شماره ۳۱ .

۳۷- مآخذ شماره ۳۴ .

۳۸- «فلسفه تعلیم و تربیت» به نقل از تاریخ دانشگاههای بزرگ اسلامی، ص ۹۹.

۳۹- مآخذ شماره ۲۹ ، ص ۲۸.

۴۰- همان مآخذ، ص ۲۹.

۴۱-مآخذ شماره ۳۵ ، ص ۴۶.

۴۲- همان مآخذ، ص ۴۴.

۴۳- مآخذ شماره ۳۱ ، ص ۶۶.

۴۴- مآخذ شماره ۳۵ ، ص ۴۵.

۴۵- مآخذ شماره ۳۴ ، ص ۳۹۲.

۴۶- مآخذ شماره ۲۹ ، ص ۵۷ و ۵۸.

۴۷- آدمیت، فریدون، ۱۳۵۰ ، سازمان‌ها و نهادهای علمی در ایران، وزارت علوم و آموزش عالی.

۴۸- مآخذ شماره ۳۰ .

۴۹- مآخذ شماره ۲۹ .

۵۰- همان مآخذ، ص ۱۶ .

۵۱- مآخذ شماره ۱۶ ص ۱۵.

۵۲- بیانیه جهانی آموزش عالی برای قرن آینده، کنفرانس جهانی آموزش عالی، (یونسکو، ۱۹۹۸)، ۱۳۷۸ ، موسسه پژوهش برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ص ۴ .

۵۳- فولتون، او، ۱۳۷۶ ، برابری و آموزش عالی، ترجمه غلامعلی سرمد، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۵۴- همان مآخذ.

۵۵- همان مآخذ.

۵۶- همان مآخذ.

۵۷- هوزن، تورستن، ۱۳۷۴ ، آموزش عالی و قشربندی اجتماعی یک مقایسه بین‌المللی، ترجمه زهرا گوتاش، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۵۸- مآخذ شماره ۵۲ .

۵۹- سهرابی و همکاران، ۱۳۷۶ ، عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص در ایران، سازمان برنامه و بودجه، معاونت فرهنگی، آموزشی و پژوهشی، ص ۱۰۵.

۶۰- وودهال، ام، ۱۳۷۶ ، توسعه اقتصادی و آموزش عالی، ترجمه هادی شیرازی بهشتی، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۶۱- همان مآخذ.

۶۲- چن، اف، ۱۳۷۶ . پیش‌بینی نیاز نیروی انسانی متخصص، ترجمه حسن طایی، گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۶۳- مآخذ شماره ۵۹ .

۶۴- گزیده مقالات دائره‌المعارف آموزش عالی، ۱۳۷۶، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ص ۴.

۶۵- هوگ، جی.آر، ۱۳۷۶ ، امور مالی، ترجمه معصومه قارون، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی ایران، تهران.

۶۶- مآخذ شماره ۳۱ ، ص ۲۲ و ۲۳

۶۷- رحمان‌سرشت. ح، به نقل از ووگـت، ۱۳۷۶ ، کنـترل دولتـی آمـوزش عـالی در جمـهوری اسـلامی ایـران، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۱۵ و ۱۶ ص ۱۱۴ الی ۱۵۲ .

۶۸- همان مآخذ.

69-.Contor. L. 1989 a vocational Education and learning in the developed world Routledge London.

۷۰- همان مآخذ.

۷۱- کرد، باقر، ۱۳۷۳، آموزش‌های علمی - کاربردی و اشتغال، خلاصه مقالات سمینار بین‌المللـی آموزش‌هـای علمی - کاربردی، فنی و حرفه‌ای، تهران، ص ۵۴.

۷۲- سلطانی، علی، ۱۳۷۳ ، آموزش‌های علمی - کاربردی، خلاصه مقـالات سـمینار بین‌المللـی آمـوزش عـالی علمی - کاربردی و فنی و حرفه‌ای تهران.

۷۳- روزنامه همشهری، آشنایی با نظام آموزشی دانشگاه جامع علمی - کاربردی، ۱۳۷۹/۱/۲۴.

۷۴- توفیق، علی‌اصغر، ویژه‌نامه دانشگاه جامع علمی - کاربردی - ص ۳.

۷۵- محسنی‌نیا، تاج‌محرابی، ۱۳۷۶، بررسی رابطه بین بازار کار و آموزش‌های موجود در سـطوح عـالی و فنـی و حرفه‌ای، تهران.

۷۶- برگزیده مقالات آموزش از راه دور، به نقل از شین Shane ، ۱۳۷۲ ، ترجمه محمود علیمحمـدی، معشـوره عالی پور، تهران.

77- Bikas C. Sanyal, Innovations in University Mangements, Unesco. Paris. 1995.

۷۸- همان مآخذ.

۷۹- کیت، هاری. اسماعیلی، نظیره، اطلاع رسـانی در آمـوزش از راه دور، مرکـز بین‌المللـی آمـوزش از راه دور، انگلستان، ۱۹۹۱، ترجمه محمود علیمحمدی، ص ۱۱۴.

80- The Compulsory Annual Residential Intensive Course. F. H. Aziz, N. A. Azli and M. N. Rahman. University sains malaysia malasia.

۸۱- گرایی‌نژاد، غلامرضا، ۱۳۷۷، زمینه‌ها و چشم‌انداز آموزش از راه دور در جهان و ایـران، سـازمان مدیریـت و برنامه‌ریزی کشور، تهران، ص ۴.

۸۲- دانشگاه آزاد ایران، ۱۳۵۲ ، گزارش کمیته اجرایی، موسسه تحقیقات برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، تهران.

83- D. R. Jones. 1987. Privatizing higher Education – A new strategic Issue, university of Melbourne.

۸۴- جونز، آر، ۱۳۷۶ ، خصوصی سازی (در بخش آموزش عالی)، ترجمه هادی شیرازی بهشتی، گزیـده مقـالات دایرۀالمعارف آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی ایران، تهران.

85- Geiger. L. 1986. Private sectors in Higher Education: structure, Function , and changes in Eight Countries. Uhiversity of Michigan Press. PIO.

۸۶- روزنامه همشهری، دانشگاههای خصوصی، آینه‌أی جدید را برای جوانان رقم می‌زنند، ۱۳۷۹/۲/۱۲ ص ۱۰.

۸۷- موله، اچ، ۱۳۷۸ ، جمهوری دمکراتیک آلمان، ترجمه پروین احمدی، گزیده مقـالات دایرۀالمعـارف آمـوزش عالی، جلد دوم، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی ایران، تهران، ص ۲۴۹.

۸۸- روشن، احمدرضا، ۱۳۷۹ ، بررسی جایگاه آموزش‌هـای عـالی آزاد در دانشـگاههای زیـر نظـر وزارت علـوم، تحقیقات وفناوری، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش وبرنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ص ۲ .

۸۹- همان مآخذ به نقل از nancy Elizabethwilder.

۹۰- همان مآخذ.

فصل سوم

بررسي جريان‌هاي مختلف آموزش عالي در كشورهاي منتخب جهان

۳- بررسی جریان‌های آموزش عالی در کشورهای‌منتخب جهان

در دهه‌های اخیر نظام‌های عرضه آموزش عالی در گرداگرد جهان تحت تاثیر عواملی از جمله شتابنده علم و فناوری و بروز پدیدهٔ جهانی شدن اقتصاد قرار داشته‌اند.

در فاصله سال‌های ۱۹۵۰ تا ۱۹۹۰ وجود تقاضای اجتماعی – عالی و تلاش‌های جدید و پرهزینه دولت‌ها، تقریباً در همه جا توسعه و گسترش آموزش‌های عالی را حمایت نموده است غالباً تامین اعتبارات و تعیین حدود و نوع نظارت بر موسسات و نظام‌های آموزش عالی را برعهده بخش دولتی و خصوصی گذاشته شده است[۱].

بررسی نظام‌های عرضه آموزش عالی در جهان نشان می‌دهد که هرچند نظام‌های یاد شده بیش از پیش به کارآیی و اثربخشی فعالیت‌های خود توجه نموده‌اند لیکن همه کشورها به طور یکسان به این دو جنبه حساس نبوده‌اند. در این بخش از پژوهش جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی جهان و شرایط رسمی مورد عمل در آنها در ۱۰ کشور منتخب از جمله فرانسه، آلمان، استرالیا، امریکا، شوروی سابق، مصر، مالزی، انگلستان، کوبا، ژاپن مورد بررسی قرار می‌گیرد (جداول ۱ تا ۱۰ پیوست۱)[۱].

۳-۱- آموزش عالی دولتی – حضوری

در اکثر کشورها دولت‌ها از طریق موسسات آموزش عالی گوناگون فعالیت‌های مربوط به عرضه آموزش‌های عالی را به عهده دارند. هر چند در اکثر کشورها تمامی موسسات آموزش عالی تابع قوانین و خط‌مشی‌هایی هستند که در مورد نظام آموزشی آن کشورها به طور اعم تسری می‌یابد. لیکن مفهوم این موقعیت علاوه بر ارائه آموزش عالی دولتی از طریق موسسات دولتی مستقل و یا نیمه مستقل فوق‌الذکر شامل موسسات دولتی که به طور معمول به وزارتخانه‌های آموزش و پرورش یا آموزش عالی و علوم و یا بهداشت اتکا دارند نیز می‌شود.

در کشورهای آلمان، کوبا، مصر، مالزی، شوروی و استرالیا، آموزش‌های دانشگاهی (عمومی و تخصصی)، فنی و حرفه‌أی و تکمیلی به صورت‌های روزانه، شبانه، تمام وقت یا نیمه‌وقت عموماً توسط بخش دولتی عرضه می‌شود. این روند برای کشورهای امریکا و ژاپن به صورت نظامی همساز با بخش

۱- ŀèä ÿÆÌ éîì ŀèʒ¢ ۱ċ ÅǩÌ ۱ üÃäÆDZ ÕΜí îì ñîäÅỤ ïä ÌJN ɗΜä ¢ä ôʒäÀŋ çÅȝƳùä Øṅŭŋ.

خصوصی توسط انواع موسسات آموزش عالی اعم از دانشگاهها، کالجها، آموزشکده‌ها و مدارس حرفــه‌أی عمل شده است.

سوگیری آموزش عالی دولتی در فرانسه و شوروی سابق فراهم نمودن امکانات دسترســی آحـاد مردم به دانش و پژوهش و آموزش مهارت‌های حرفه‌أی در زمینه اشتغال است.

این جهت‌گیری برای آموزش عالی آلمان (بدون در نظر گرفتن مدارس عالی حرفه‌ای) به سمت پژوهش و آموزش علمی و محققانه و تربیت دانشجویان توسط موسسات با توجه به کارکردهای ویژه آنها برای مشاغلی که مستلزم کاربست یافته‌های علمی و شیوه‌های عملی است، تعریف گردیده است.

هـدف از عرضـه آموزش‌هـای عـالی دولتـی در اسـترالیا در قـالب آموزش‌هـای دانشـــگاهی و آموزش‌های پیشرفته، پیشرفت دانش و پژوهش و کاربرد عملی آموزش‌های ارائه شـده و پاسـخگویی بـه نیازهای اصلی محلی است. این هدف برای دانشگاههای انگلیس آمــوزش دقیـق در دوره‌هـا لیسـانس و فعالیت در پژوهش است.

در کشورهای مالزی، مصــر و کوبـا دانشـگاهها و موسسـات آمـوزش عـالی دولتـی (یـا ملـی)، آموزش‌های در سطح عالی و پیشرفته را برای تربیت کادر متخصص و مورد نیاز برای توسعه اجتمــاعی و اقتصادی این کشورها و تامین آموزگاران عرضه می‌نمایند. این سوگیری در ژاپن و امریکا فراهم ســاختن فرصت به فعلیت درآوردن توانایی‌های هوشی و عملی و تربیــت معلمیـن از طریـق عرضـه آموزش‌هـای تعریف شده در قالب برنامه‌های مشخص است.

فعالیت جریان عرضه آموزش عالی دولتی در اغلب کشورها عمدتاً دوره‌های دوساله (فوق دیپلم) دوره‌های ۳ تا ۴ ساله و برای پزشکی ۴ تا ۶ سال (لیسانس) دوره‌های ۲ تا ۳ ساله بعد از لیســانس همـراه بـا ارائـه رساله (فوق لیسانس) و دوره‌های ۲ تا ۴ ساله و تهیه رساله (دکتری) را در کلیه گروههای آموزشی شـامل می‌شود. دوره لیسانس در برخی از کشورها از جمله مصر و کوبا ۵ سال طراحی شده است.

تحقیق در حوزه فعالیت نظام‌های عرضه آموزش عالی دولتی یکی از عناصر فرایند آموزش است که توسط اعضاء هیات علمی به شکل گروهی و فردی و یا توســط اسـتادان و دانشـجویان بـا مشـارکت یکدیگر انجام می‌شود. همچنین دوره‌های فوق لیسانس و دکتری با انجام یـک پژوهـش (رسـاله) کـامل می‌شود.

بخش مهمی از تحصیلات دانشگاهی توسط واحدهای پژوهشی و موسسات پژوهشی وابسته به دانشگاهها و وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ که به موازات دانشگاهها تاسیس شده‌اند از

طریق عقد قرارداد انجام می‌شود. در سال‌های حاکمیت شوروی سابق، انستیتوهای عالی بـه مراکـز مـهم تحقیقاتی تبدیل شدند و نقش مهمی در تربیت نیروی انسانی متخصص ایفا نمودند.

بخش اعظم منابع مورد نیاز در این نوع موسسات از طریق بودجه عمومـی دولت‌هـا، ایالت‌هـای محلی، بعضاً موقوفات و کمک‌های بنیادهای نیکوکاری و کمیتـه اعطـای بورسـها (انگلسـتان)، از محـل قراردادهای پژوهشی (امریکا و انگلیس) و کمک‌های افتخاری حکومت‌های محلی (فرانسه) یـا در قـالب قراردادی ۴ ساله با دولت برای اجرای برنامه‌أی مشخص (فرانسه) تامین می‌شود آموزش عالی در بخـش دولتی کشور فرانسه صرفاً توسط دانشگاهها عرضه می‌شود.

پذیرش داوطلبان این جریان در اکثر کشورهای منتخب براساس نتایج حاصل از آزمـون ورودی است. در برخی از کشورها علاوه بر آزمون، نتایج درسی تحصیلات دوره‌هـای متوسـطه (شـوروی، کوبـا، انگلیس)، تجربه کار عملی (فرانسه) یا نظر دبیرستان محل تحصیل داوطلبان (ژاپن) در پذیرش آنها موثـر است. در آلمان ورود به دوره‌های کارشناسـی در تمـامی رشـته‌های تحصیلـی آزاد اسـت. در ایـن کشـور گزینش صرفاً برای رشته‌های پزشکی، دندانپزشکی و دامپزشکی به دلیل کمبود فضا انجام می‌شود.

در انگلستان با توجه به مشخص بودن تعداد پذیرش هر موسسه دولتی، تقاضانامه‌های داوطلبان بررسی می‌شود. بعضی از موسسات دولتی در این کشور آزمون ویژه برگـزار می‌کننـد. در مـالزی جریـان پذیرش به ترتیبی است که تعداد فـارغ‌التحصیلان بـه تناسـب مشـاغل موجـود و بـرای پاسـخگویی بـه اولویت‌های کشاورزی و صنعت تنظیم و توزیع می‌شوند. به علاوه به منظور اجرای سیاست تغییر متـوازن جمعیت دانشجویی (بومی و غیربومی) برای کمک به راهیـابی غیربومیـان بـه آمـوزش عـالی، دوره‌هـای تخصصی و پیش دانشگاهی برای آنها تدارک دیده شده است. در ژاپن داوطلبان پس از دریافت گواهینامه دوره متوسطه یا معادل آن از طریق یک «آزمون مقدماتی ملـی» کـه توسـط مرکـز آزمـون دانشـگاهها وابسته به وزارت آموزش، پرورش و علوم در ۵ واحد درسی برگزار می‌شود، ارزیـابی می‌شـوند، سـپس در صورت قبولی در این آزمون، از طریق آزمون‌های ویژه هز موسسه با هدف سنجش شایسـتگی داوطلـب، پذیرش صورت می‌گیرد. در امریکا شرایط پذیرش یکسان و متعارفی برای داوطلبان وجود ندارد. در عمـل دو شیوه پذیرش «آزاد» و «گزینشـی» وجـود دارد. روش گزینشـی در صـورت وجـود داوطلـب بیـش از ظرفیت پذیرش، اعمال می‌شود.

ارائه آموزش عالی دولتی در این کشورها غالباً تابع نظام واحدی است و برنامه‌های درسـی طـی مراحلی بر حسب دوره و رشته تحصیلی ارائه می‌گردد. استفاده از انواع کلاس‌های تدریس دروس نظـری، سخنرانی، سمینار، کلاس‌های دورس عملی جهت آموزش مهارت‌های حرفه‌أی متداول است. کلاس‌های

دروس میدانی در گروههای کشاورزی و معماری و کلاس‌های تمرین مواد درسی در جریان آموزش عالی دولتی آلمان مرسوم است.

آموزش در فرانسه شامل سه مرحله است. مرحله اول که شامل دروس عمومی متنوعی است، برای ورود به دوره دوم طراحی شده است و مرحله دوم دوره تعمیق دانسته‌ها و تخصص‌هاست و مرحله سوم دوره تخصصی عالی و تربیت برای پژوهش است که به ترتیب به اخذ مدارک تحصیلی لیسانس، فوق لیسانس و دکتری ختم می‌شود. قابل ذکر است آموزش پزشکی در کلیه کشورها در مرحله اول بین ۵ تا ۶ سال به طول می‌انجامد.

وجود ارتباط نزدیک بین تئوری و عمل از ویژگی‌های عمومی برنامه‌های درسی نظام آموزش عالی در شوروی سابق است. مرحله اصلی آموزش در این کشور ۵ سال است که یک سال آن برای تهیه مقاله به پروژه اختصاص می‌یابد. این مرحله پس از قبولی در امتحانی که توسط کمیته‌ای متشکل از نمایندگان صنایع، دولت و آموزش عالی برگزار می‌شود به اخذ مدرک لیسانس می‌انجامد.

در آلمان برنامه‌های درسی در زمینه‌های حرفه‌أی دانشجویان است. برنامه درسی تحصیلات تکمیلی (فوق لیسانس و دکتری) در آلمان بر دو نوع است. یکم برنامه‌های درسی دانشگاهی غیررسمی که برای ارتقاء مشاغل تخصصی ارائه می‌شود و دوم برنامه‌های درسی رسمی که برای احراز مرتبه استادی (دکتری) عرضه می‌گردد.

در استرالیا مرحله اصلی آموزش ۳ سال تمام وقت است. (برای پزشکی ۵ سال است) که به درجه لیسانس عالی می‌انجامد. لیسانس ممتاز پس از گذراندن برنامه چهار ساله اخذ می‌شود که با انجام یک پژوهش همراه است. در مرحله دوم که حداقل دو سال طول می‌کشد. پس از ارائه رساله منجر به دریافت مدرک فوق لیسانس می‌شود. در رشته‌های مهندسی و پزشکی گذراندن دوره آموزش عملی در این مرحله الزامی است. اخذ درجه دکتری پس از طی یک برنامه درسی ۳ تا ۴ ساله و ارائه رساله میسر می‌شود.

جدایی امتحان از تدریس از مشخصه‌های برنامه‌ریزی آموزشی جریان آموزشی دولتی کشور انگلستان است. که به تعبیری باعث محدودیت استقلال استادان در پیشبرد برنامه‌های درسی آنها می‌شود.

در کشور مالزی محتوی درسی دانشگاههای دولتی توسط خود آنها تعیین می‌شود. در فرایند آموزش توجه به این امر که دانشگاهها بهترین مغزها را جذب می‌کنند و مهمتر از آن حفظ می‌کنند، اساسی است. سیاست‌های حفظ نسبت دانشجو به مدرس در هر دانشکده برای یادگیری موثر، ایجاد

تناسب میان برنامه‌ها و رشته‌های دانشگاهی با توجه به نیازهـای کشـور بسـیار مـورد عنـایت قـرار دارد. آموزش آموزگاران در این کشور با برگزاری کلاس‌ها در تعطیلات آخر هفته و یا از طریق مـدارس عـالی کاملاً شبانه روزی صورت می‌گیرد.

مرحله اصلی آموزش در دانشگاههای مصر ۴ تا ۵ سال (پزشـکی ۶ سـال و رشـته‌های علـوم و مهندسی با یکسال کار عملی) است. مرحله دوم آموزش با تحصیل و انجام کار پیشرفته پژوهشی در یـک دانشکده و یا انستیتو وابسته به یک دانشکده به مدت دو سال به اخذ مدرک فوق لیسانس می‌انجامد.

مرحله سوم دو سال بعد از فوق لیسانس و با انجاام پژوهـش دقیـق منجـر بـه دریـافت مـدرک دکتری می‌گردد. در کوبا نیز دوره اول تحصیل همانند مصر است. کارآموزی در مراحل تولیدی و خدماتی به عنوان بخشی از آموزش تخصصی محسوب می‌شود. که در ارتباط مسـتقیم بـا محـل اشـتغال بعـدی دانشجو است.

در ژاپن نیز برنامه‌های آموزشی طی سه مرحله عرضه می‌شود. برنامـه درسـی براسـاس دروس مصوب وزارت آموزش و پرورش و علوم و فرهنگ، تنظیم و ارائه می‌شود. محتوی دروس عمومـی دارای ۳ بعد تجربی، انسانی و اجتماعی و محتوی دروس تخصصی بر حسب نوع رشته متفاوت است.

در امریکا آمورش‌های دوره‌های پایین‌تر از تحصیلات تکمیلی از دو قسمت تشکیل شده اسـت، یکم، آموزش‌های عمومی که متکی بر چنـد رشـته و منعکـس کننـده آموزش‌هـای بنیـادی اسـت، دوم، آموزش‌های اصلی که به تدارک شغل آتی فرد می انجامد و از مطالعات تمرکـز یاقتـه دربـاره موضوعـی واحد در یک حوزه علمی تشکیل شده است. در تحصیـلات تکمیلـی مـدارک فـوق لیسـانس تخصصـی عنوانی منشعب از رشته تحصیلی و مدرک دکتری شامل دکتری علوم و دکتری حرفه‌أی است.

تایید و اعطای انواع مدارک تحصیلی دانشگاهها و موسسات دولتی در کشورهای منتخب عمدتـاً توسط خود دانشگاهها و پس از گذراندن دوره‌ها با موفقیت اعطاء می‌شـود. در معـدودی از دانشـگاههای دولتی در کشور فرانسه مطابق نظام قدیم مدارک تحصیلی توسط شورای ملی آموزش عالی در سطح ملی اعطاء می‌شود.

ارکان هدایت کننده و ناظر بر نظام آموزش عالی دولتـی در اغلـب کشـورهای منتخـب، وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ است. بعضاً در کشور مصر شورای عالی دانشگاهها و در مالزی شـورای ملی آموزش عالی و بخش آموزش عالی است. کـه عمدتـاً هماهنگ‌سـازی سـاختارها، شـیوه‌های تـایید موسسات آموزش عالی جدید، سیاست‌گذاری درباره آموزش عالی و... را به عهده دارند.

در سطح سازمانی ارکان اداره کننده دانشگاهها و موسسات آموزش عالی دولتی به اشـــکال زیـر دیده می‌شود. ۳ تا ۴ شورا مشتمل بر شورای عالی دانشـگاه، شـورای دانشـکده شـورای علمـی (شـورای مربوط به امور آموزش و امور دانشجویان، شورای اداری یا تحصیلات تکمیلی) به همراه رئیـس دانشـگاه اداره امور داخلی دانشگاهها را به عهده دارند.

در کشورهای فرانسه، شوروی سابق، آلمان و مصر، شورای علمی یا شورای دانشگاه، گروهـهای آموزشی یا هیات علمی و شورای استادان یا رئیس دانشگاه وظیفه خـودگردانـی مدیریـت دانشـگاه را بـه عهده دارند.

سازمان اداری دانشگاهها در استرالیا را سنات یا شورای دانشگاه کـه دربـر گـیرنده نمـایندگـان فارغ‌التحصیلان، دانشجویان، استادان و نماینده مجلس و فرماندار ایالتی است، تشکیل می‌دهند.

در انگلیس شورای موسس یا شورای تامین هزینه‌ها که به صـورت شـرکت‌هایی قـانونی بـرای خدمات مشخص قرارداد رسمی می‌بندند، کمیته دانشگاه و کمیته معاونان دانشگاه و هیات‌هـای منتخـب، ارکان سازمان اداری دانشگاهها هستند که مسئولیت بررسی مسائل و منافع دانشگاهها و اداره گروهـهای آموزشی و برنامه‌ریزی آموزشی آنها را به عهده دارند.

دانشگاهها در کشور مالزی از طریق حلقـه واسـط شـرکتی و شـورای دانشـگاه اداره و نظـارت می‌شوند به تعبیری در فرایند شرکتی شدن، بهترین کارکنان علمی و پشتیبانی دانشگاهها برای مدیریـت دانشگاهها برگزیده می‌شوند و این امر موجب استقلال و کارایی اداره دانشگاههای دولتی می‌شود.

دانشگاههای دولتی کوبا در سطح سازمانی توسط هیات‌های امنا، شورای علمـی، اعضـاء هیـات علمی مجمع کارکنان و کمیته مرکزی اعمال روش‌ها که عناصر اصلی سازمانی و مسـئول پژوهش‌هـای علمی و ارتقای حرفه‌أی هستند، اداره می‌شوند.

بالاترین مقام تصمیم‌گیری در دانشگاههای دولتی ژاپن، شورای عالی دانشگاه اسـت کـه خـود مشتمل بر شوراهای اجرایی و اداری با عضویت نمایندگان بلندپایـه دانشـگاهها و موسسـات تحقیقـاتی و مقامات اجرایی است و در اداره داخلی دانشـگاه اسـتقلال زیـادی دارد. ضمنـاً دانشـگاههای کـه چندیـن دانشکده یا موسسه تحقیقاتی وابسته دارند، توسط کمیتـه خـاصی از اسـتادان و اسـتادیاران در خصـوص برنامه‌های درسی و آموزشی و امور دانشجویی و پژوهشی خود تصمیم‌گیری می‌کنند.

رکن اصلی اداره دانشگاهها و موسسات دولتی در امریکا هیات‌های امناء هستند که اعضای آنـها نباید مسئولیت اجرایی در موسسه داشته باشند. مقامات کلیدی منطقه، رهـبران مجـالس، امنـای منـاطق

آموزش و پرورش و در مواردی نمایندگان دانشجویان ممکن است عضویت این هیات را به عـهده داشـته باشند.

تطبیق تدریس و پژوهش با تخصص‌ها، ایجاد زمینـه‌های ارتقـاء علمـی اعضـاء هیـات ازجملـه وظایف گروه‌های آموزشی در ارکان دانشگاههاست. شورای استادان که مسـتقل از هیـات امنـاء هسـتند، سیاست‌های علمی موسسه و تصویب رشته‌ها و برنامه‌های آموزشی را به عهده دارد. رئیس دانشگاه که با پیشنهاد هیات امناء انتخاب می‌شود. دارای اقتدار اجرایی در این نوع موسسات است.

و علمی - کاربردی

دستیاری (استرالیا) دیپلم ویژه فاخ‌هوخ شوله، معادل لیسانس (آلمان) و لیسانس (انگلستان، مالزی، امریکا) و یا مدرکی هم سطح سال‌های آخر متوسطه (ژاپن) را به دنبال دارد.

در بعضی از کشورها از جمله شوروی سابق و کوبا عرضه آموزش‌های فنی و حرفه‌أی مطابق سایر آموزش‌های عالی تمام وقت عمل می‌کنند. امکان گذراندن تحصیلات تکمیلی فوق لیسانس و بالاتر برای آموزش گیرندگان حرفه‌أی در بسیاری از این کشورها امکان‌پذیر است.

در زمینه انجام پژوهش‌های کاربردی در مدارس حرفه‌أی آلمان تمایل به انتقال دانش و ابزار برای پژوهش‌های کاربردی فارغ‌التحصیلان ملاحظه می‌شود. این روند برای پلی‌تکنیک‌ها در انگلستان که عمدتاً جنبه حرفه‌أی دارند به دلیل کمبود ابزار تحقیق مناسب با انجام پژوهش محدود و در برخی از آنها بدون انجام هیچ تحقیقی همراه است.

در کشورهایی که این نظام آموزشی از طریق دانشگاهها (شوروی – امریکا و استرالیا) عرضه می‌شوند. همچنین در نظام عرضه آموزش عالی کوبا این جریان همانند سایر جریان‌های آموزشی از اولویت‌ها، امکانات و منابع موجود در بخش‌های تحقیقاتی برخوردار می‌شوند.

از نظر تامین اعضاء هیات علمی در کشورهای مختلف شیوه‌های متفاوتی متداول است. برخی از کشورها همانند فرانسه، در انتخاب اعضاء هیات علمی برای این جریان آموزشی آزاد هستند در کشور آلمان داوطلبان استادی در این نوع موسسات ملزم نیستند فرایند کسب مراتب استادی را همانند دانشگاهها طی کنند، بلکه از آنها انتظار می‌رود «دستاورد ویژه‌أی» در امر کاربرد و توسعه یافته‌های علمی خود طی فعالیت حرفه‌أی ارائه نمایند.

در پلی‌تکنیک‌ها و کالج‌های حرفه‌أی انگلیس، حکومت‌های محلی حق استخدام و یا انتصاب اعضاء هیات علمی دانشگاهی را ندارند. در این کشور در بعضی موارد از شاغلین به طور کوتاه مدت و از طریق عقد قراردادهای پژوهشی استفاده می‌شود.

در ژاپن هر یک از موسسات مذکور حق دارند که داوطلبان عضویت در هیات علمی را براساس ضوابط مندرج برای دانشگاهها انتخاب و استخدام کنند.

لازمه ورود به دوره‌های آموزشی فنی و حرفه‌أی در کشور فرانسه قبولی در آزمون داخلی پررقابت این موسسات و گذراندن موفقیت‌آمیز دوره مقدماتی آن است. در آلمان برای ورود به بسیاری از موسسات فنی و حرفه‌أی قبل از ورود می‌بایستی یک دوره کارآموزی عملی به مدت ۳ ماه تا یکسال و نیم طی شود. با توجه به انعطاف این نظام امکان ورود برای داوطلبانی که تحصیلات قبلی خود را به طرق دیگری طی نموده‌اند وجود دارد. پذیرش داوطلبان این نظام آموزشی در انگلیس صرفاً پس از

تنظیم تقاضانامه از طریق شورای پذیرش‌های پلی‌تکنیک‌ها و کالج‌ها و ارسال آن به موسسات تخصصی صورت می‌گیرد.

در مصر دارندگان گواهینامه تحصیلات متوسطه در رشته‌های شغلی (بازرگانی، کشاورزی و...) با اخذ حداقل ۷۰ درصد نمرات آزمون مکمل گواهینامه فوق‌الذکر، در این نظام پذیرفته می‌شوند، شیوه پذیرش در دوره‌های عادی این نظام در کوبا، برای کارگران در صورت وجود رابطه با کار داوطلب و گذراندن یک آزمون ورودی (ریاضی، زبان اسپانیوی) و برای دوره‌های «هدایت شده» مستلزم تکمیل دوره دبیرستان است. برای پذیرش در این دوره‌ها در سایر کشورها همانند دانشگاههای دولتی عمل می‌شود.

شیوه‌های آموزش در این جریان اساساً با برنامه‌های آموزش عملی سر و کار دارد. برنامه‌ریزی درسی در هر کدام از مدارس فنی و حرفه‌أی در فرانسه بر مبنای اساسنامه، ساختار و هدف‌ها تنظیم می‌شود و عموماً در اتخاذ روش‌های تدریس خود آزادند.

دامنه موضوعات درسی در مدارس فنی و حرفه‌أی آلمان (فاخ هوخ شوله‌ها) به وسعت برنامه‌های دانشگاهی نیست. برنامه آموزشی برای تحصیلات تکمیلی به صورت دوره‌های غیررسمی تخصصی ارائه می‌شود که صرفاً برای ارتقاء مشاغل تخصصی طراحی شده‌اند. در این موسسات دانشجویان لازم است زمینه‌های حرفه‌أی آتی خود را در مدت زمان معین (حداکثر دو نیمسال) از طریق کار عملی در یک شرکت بررسی کنند. این پیوند جزو لازمی از برنامه موسسه است.

کالج‌های آموزشی فنی و تکمیلی در استرالیا همواره از برنامه‌های حرفه‌أی و نظری برخوردارند. به علاوه دوره‌های حرفه‌أی ویژه برای پیشه‌وران و تکنیسین‌ها و کارمندان در چارچوب آموزش بزرگسالان ترتیب داده می‌شود.

در انگلستان به غیر از دروس حرفه‌أی، دوره‌های مختلف ادبیات و علوم انسانی و اجتماعی نیز عرضه می‌شود. در برخی زمینه‌ها تکنولژی آموزش با دوره‌های تناوبی کار عملی در صنعت یا بازرگانی همراه است.

در کوبا دوره‌های عادی مبتنی بر آموزش پاره‌وقت و بر مبنای مشاوره است. در دوره‌های «هدایت شده» دانشجویان با فنون و دروس ضبط شده کار می‌کنند.

در ژاپن دوره‌های ۵ ساله نیمه حرفه‌أی که در زمینه‌های مهندسی، بازرگانی و دریایی ارائه می‌شود، با برنامه درسی تعیین شده و براساس «استاندۀهای کالج»، مصوب وزارت آموزش و پرورش علوم و فرهنگ است. نظام گذراندن واحد درسی در مدارس فنی این کشور همانند دانشگاههاست.

برنامه‌های درسی در کالج‌ها و مدارس حرفه‌أی امریکا در چارچوب مشـاغل مختلـف، در قلمـرو تخصص مربوط به آن شغل تنظیم می‌شود.

مدارک تحصیلی در این جریـان آموزشـی در کشـورهای منتخـب از طریـق خـود موسسـات و کالج‌های فنی و حرفه‌أی و پس از گذراندن موفقیت‌آمیز دوره اعطاء می‌گردد.

ارکان اداره کننده این موسسات در تعدادی از کشـورهای منتخـب از جملـه شـوروی، اسـترالیا، انگلستان، مالزی، مصر، کوبا، ژاپن و امریکا مشابه دانشگاههای دولتی عمل می‌کنند.

موسسات و انستیتوها و مدارس عالی فنی وابسته به وزارت آموزش و پرورش را در فرانسه یـک مدیر و یک شورا یا هیات مشورتی اداره می‌کنند. اعضای این شورا از میان نمایندگان دانشجویان، معلمان و کارمندان فنی و اداری و دینی انتخاب می‌شوند.

در آلمان همه مدراس عالی فنی – حرفـه‌أی (فـاخ هـوخ شـوله‌ها) زیـر نظـر وزارت آمـوزش و پرورش یا وزارت آموزش هستند. لذا هیچ تفـاوتی از نظـر جایگـاه قـانونی و درجـه نظـارت بیـن آنـها و دانشگاههای دولتی وجود ندارد.

هماهنگی و برنامه‌ریزی برای هماهنگی این نظام در نظام عرضه آموزش عالی آلمان بـر عـهده دولت فدرال است. این هماهنگی در نظام عرضه آموزش‌های فنی و تکمیلـی امریکـا توسـط کمیسـیون آموزش دانشگاهی انجام می‌شود.

۳-۳- آموزش‌های‌عالی وابسته به سازمان‌ها و وزارتخانه‌های دولتی (سایر موسسات)

بررسی نحوه ارائه آموزش عالی توسـط سـایر وزارتخانـه‌ها در کشـورهای منتخـب نـیز بیـانگر الگوهای نستباً متفاوتی با یکدیگر است. در کشـور فرانسـه از طریـق مـدارس عـالی یـا گرانداکول‌هـا در انگلستان از طریق پلی‌تکنیک‌ها در کشورهای مصر و کوبا به صورت واحدهای آموزش عالی وابسته و یـا تابع، قابل شناسایی است.

این موسسات غالباً در زمینه‌های فنی و حرفه‌أی و تربیت نیروی انسـانی متخصـص مـورد نیـاز خود به عرضه آموزش‌های عالی می‌پردازند.

فعالیت آموزشی در این موسسات دوره‌های ۲ ساله (فوق دیپلـم)، ۴ سـاله (لیسـانس) و دوسـاله فوق لیسانس در اغلب گروههای آموزشی در زمینه‌های شـغلی مـورد نیـاز وزارتخانـه‌های متبـوع اسـت. تحقیقات در این موسسات از طریق موسسات تحقیقاتی وابسته به وزارتخانـه‌ها انجـام مـی‌پذیـرد.تـامین

هیات علمی مشابه موسسات عرضه کننده آموزش‌های فنی و حرفه‌أی است. ضمن این کـه در برخـی از این موسسات نیز از اساتید بازنشسته و دانشگاهیانی که در موسسات دولتی و یـا سـازمان‌های خصوصـی شاغل هستند و شرایط استادی را دارند به صورت پاره‌وقت استفاده می‌کنند (مصـر) نحـوه تـامین منـابع: منابع مالی این موسسات توسط وزارتخانه‌های ذیربط تامین می‌شود. در برخی موارد از طریق شـهریه کـه میزان آن را خود موسسه تعیین می‌نماید (فرانسه) تامین اعتبار می‌گـردد. نحـوه پذیـرش داوطلبـان ایـن موسسات غالباً در اختیار خود موسسات است و شیوه آموزش و ارائه مدارک تحصیلی همانند دانشـگاهها و موسسات فنی و حرفه‌أی است. از نظر ارکان سازمانی این موسسات جزو ابواب جمعی وزارتخانه‌هایی کـه به آن وابسته هستند، می‌باشند.

۳-٤- آموزش عالی نیمه حضوری (آموزش از راه دور)

هدف این نوع از آموزش‌های عالی در اغلب کشورهای مـورد بررسـی، رفـع نیازهـای آموزشـی دانشجویانی که امکان و یا فرصت آموزش تمام وقت را ندارند و ارائه آموزش‌هـای مختلـف جـهت افـراد شاغل تعریف شده است. سوگیری این جریان در نظام آموزش عالی شـوروی سـابق تربیـت کارشناسـان مورد نیاز در بخش‌های مختلف تولیدی و در رشته‌های مرتبط با مشاغل آنهاست.

این نوع آموزش در کشورهای مختلف از طریق مراکز آموزش از راه دور (فرانسه)، دانشـگاه آزاد (انگلستان) موسسه آموزش مکاتبه‌أی (شوروی) دانشگاه هوایی ژاپن و بسیاری از دانشگاهها و موسسـات آموزش عالی فعال در دوره‌های عادی ارائه می‌شود. در این نوع آموزش‌هـا دوره‌هـای تحصیلـی معمـولاً دوبرابر تحصیلات تمام وقت است که در بیشتر مقاطع و گروههای آموزشی عرضه می‌شود.

در فرانسه آموزش از راه دور به طـور رایگـان عرضـه می‌شـود. اعضـاء هیـات علمـی بـه طـور نیمه‌وقت فعالیت دارند. شیوه پذیرش و آموزش‌به طور مکاتبـه‌أی و مشـابه آموزش‌هـای عمومـی اسـت. برخی از دانشگاهها از آموزش‌های تلویزیونی هم استفاده می‌کنند. امکان دریـافت دانشـنامه‌های مختلـف برای دانشجویان پس از طی موفقیت‌آمیز دوره‌ها فراهم است.

در شوروی از تکنیک‌های مختلفی برای آمـوزش اسـتفاده می‌شـود. برنامـه‌های درسـی شـامل شرکت در کلاس‌ها و سمینارهای مخصوص است که صرفاً در مدت تعطیلات برگـزار می‌شـود. مـدارک اخذ شده ارزشی برابر با مدارک دانشگاهی دارد.

آموزش عالی از راه دور در انگلستان از طریق ارائه مطالب مربوط به تدریس تامین مالی می‌شود. شرایط ویژه‌ای برای ورود به این نظام وجود ندارد. شیوه آموزش یا مکاتبه‌ای است که با برنامه‌های رادیو و تلویزیونی و ارائه دوره‌های تابستانی و خدمات مشاوره آموزشی در مراکز آموزشی محلی تکمیل می‌شود و یا تناوبی است که بخشی از دوره لیسانس کار عملی در مراکز صنعتی است.

در استرالیا آموزش از راه دور توسط کلیه دانشگاهها و کالج‌های پیشرفته، فنی و تکمیلی برای کلیه داوطلبان ارائه می‌شود. این آموزش‌ها با دوره‌های کوتاه مدت آموزشی ۳ تا ۵ روزه تکمیل می‌شود و به مدارک حرفه‌أی فنی در درجات بالا می‌انجامد.

در ژاپن برنامه‌های درسی مشابه دوره‌های عادی است و عمدتاً از طریق رادیو و تلویزیون ارائه می‌شود و به دریافت مدارک دانشگاهی همانند دوره‌های عادی می‌انجامد.

در امریکا نیز آموزش‌های مکاتبه‌أی تحت عنوان آموزش‌های غیرسنتی تا مقطع دکتری در اغلب رشته‌ها ارائه می‌شود و برای آموزش عموماً از کادر آموزشی غیرسنتی استفاده می‌شود.

۳-۵- آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی (خصوصی)

آموزش‌های عالی خصوصی در این کشورها در بهترین حالت خود، شکلی از جابجایی جزیی یا کلی در برقراری توازن مالی و نظارتی در آموزش عالی تلقی می‌گردد که اعتبارات آنها از بخش خصوصی تامین می‌شود. این موسسات اغلب با مقررات و قوانین بخش دولتی، اداره می‌شوند. تمایز بین بخش دولتی و خصوصی برای اولین بار در قرن نوزدهم در ایالات متحده آمریکا به شکلی آشکار مطرح گردید[۲].

در حال حاضر نمونه‌های بارز عرضه آموزش‌های عالی غیردولتی (خصوصی) در کشورهای ژاپن و امریکا متوازن با جریان دولتی در اهداف، حوزه فعالیت، تامین هیات علمی، امور آموزشی و اداری گسترش یافته‌اند.

موسسات آموزش عالی غیردولتی (خصوصی) در ژاپن متکی به دریافت شهریه هستند. به دلیل پایین بودن استانداردهای این دانشگاهها نسبت به بخش دولتی، بخشی از هزینه‌های این موسسات (۳۰ درصد) توسط وزارتخانه آموزش و پرورش و علوم و فرهنگ به صورت خرید تجهیزات، فعالیت تحقیقاتی و اعطای بورس تحصیلی دانشجویان تامین می‌گردد.

بخش غیردولتی آموزش‌های عالی در امریکا به تمامی از محل شـــهریه یـا سـایر پرداخت‌هـای دانشجویی، هدایا، موقوفات و خدمات مربوط بـه قراردادهـا و کمک‌هـای فـارغ‌التحصیلان، تـامین مـالی می‌شود.

شروع فعالیت بخش غیردولتی در انگلستان با تاسیس دانشگاه باکینگهم است. این دانشگاه هیچ کمک مستقیمی از دولت و یا شهریه دریافت نمی‌کند و دوره‌های دوساله‌أی را به طور رایگان برای افـراد مستحق عرضه می‌دارد. به علاوه موسسات غیرانتفاعی جدیدالتاسیس در این کشور نیز صرفاً جهت تعیین صلاحیت‌های حرفه‌أی در یک رشته خاص ایجاد شده‌اند.

در فرانسه بخش خصوصی آموزش عالی، سهم بسیار محدودی دارد که به صورت آموزش‌هـــای فنی و حرفه‌أی و در چارچوب نظام مذکور عرضه می‌شود.

در کشور مصر موسسات آموزش عالی غیردولتی (خصوصی) بـه صـورت موسسـات وابسـته بـه شرکت‌ها و انجمن‌های غیردولتی و به منظور تامین نیروی متخصص مورد نیاز خود در مقطع لیسـانس در گروههای علوم ریاضی و کشاورزی فعالیت آموزشی دارند و منابع مالی ایـن موسسـات توسـط ارگانـهای ذیربط تامین می‌گردد. نمونه دیگری از آموزش غیردولتی (خصوصی) در ایـن کشـور دانشـگاه خصوصـی امریکایی است که به صورت بین‌المللی در مقاطع لیسانس به بـالا و در گروهـهای آموزشـی علـوم پایـه، علوم انسانی و فنی و مهندسی به عرضه آموزش‌های عـــالی مـی‌پـردازد. هیـات علمـی ایـن دانشـگاه از کشورهای امریکایی و آسیایی تامین می‌گردد و تامین منابع مالی آن از محل منابع خصوصی و با اسـتفاده از وام‌های خارجی در سطح بین‌المللی صورت می‌گیرد.

ارکان سازمانی این بخش از آموزش‌های عالی غالباً مشابه دانشگاههای دولتی هستند. منجملـه در امریکا، که هیات‌های امناء رکن اصلی اداره دانشگاهها هستند با ایـن تفـاوت کـه در مـورد موسسـات خصوصی اعضاء هیات‌های امناء نباید از بستگان بنیان‌گذاران باشند.

۳-٦- سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص

۳-٦-۱- دوره‌های شبانه

عرضه آموزش عالی طی دوره‌های شبانه با هدفی مشـــابه جریـان آمـوزش عـالی، از راه دور در اغلب کشورها دنبال می‌شود و شیوه‌های عملکردی این نظام آموزشی در بسیاری از امور مطـابق جریـان عرضه آموزش عالی فوق‌الذکر است.

۳-٦-۲- آموزش‌های عالی آزاد (کوتاه مدت، مستمر)

آموزش‌های آزاد در برخی دانشگاههای کشورهای منتخب به صورت دوره‌های کوتاه مدت، خدمات مشاوره‌ای (حتی به صورت تلفنی)، دوره‌های تک درس که جنبه تقویتی و تکمیلی دارد، ارائه می‌شود. به عنوان مثال طول این دوره‌ها از چند ساعت تا دو سال (پاره وقت) است. ورود به این دوره‌ها شرط خاصی ندارد و با زمان‌بندی و شهریه‌های مختلف برگذار می‌شود. گواهینامه‌ای مبنی بر تایید گذراندن دوره پس از پایان دوره کوتاه مدت به متقاضی داده می‌شود.

در انگلستان نیز دوره‌های غیررسمی دانشگاهی توسط برخی از دانشگاهها برگزار می‌شود. که گواهینامه[1] و یا مدرک دیپلم[2] که ارزشی بالاتر از گواهینامه دارد اعطاء می‌شود و نشان دهنده سطح بالاتری از مهارت در فرد است[۳]. این مدرک گرچه غیررسمی است اما برای استخدام و کاریابی معتبر و مورد توجه است. به علاوه دانشکده‌ای به نام دانشکده آموزش مستمر در این کشور وجود دارد. که به ارائه دوره‌های آموزش آزاد می‌پردازد.

در ژاپن دوره‌های دو یا سه ساله‌ای به صورت آزاد برای کسب مهارت ارائه می‌شود که به مدرک دانشگاهی نمی‌انجامد.

در آلمان دوره‌های غیررسمی تخصیصی به صورت آزاد صرفاً برای ارتقاء مشاغل تخصصی ارائه می‌شود.

1- Certificate

2- Diploma

۳-۷- نتیجه‌گیری

۱- سابقه شروع فعالیت آموزش عالی در کشورهای منتخب مانند ایران با بروز شرایط تمدن در آن کشورها بوده است.

۲- جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری در اکثر کشورهای مورد بررسی وجه غالب را دارد.

۳- تکنولوژی مورد استفاده در جریان آموزش عالی - نیمه حضوری در کشورهای منتخب پیشرفته‌تر از شرایط موجود در ایران است.

۴- آموزش‌های طبقه‌بندی شده تحت عنوان علمی - کاربردی در اکثر کشورها مورد بررسی ارتباط بیشتری با بخش‌های صنایع و... آن کشور داشته است. و میزان مشارکت این بخش‌ها با بخش متولی تربیت نیروی انسانی نزدیک‌تر است.

۵- ارائه مدرک رسمی به شیوه تمام جریان‌های آموزش عالی در ایران در برخی از کشورهای مورد بررسی، مورد نظر نیست و پاره‌ای از آموزش‌های ارائه شده از جمله آموزش‌های آزاد) به صدور گواهینامه و نه مدرک تحصیلی عالی منجر می‌شود. این امر سبب عدم گرایش به پدیده مدرک‌گرایی گردیده است.

۶- میزان تمرکز اداره امور آموزش عالی در کشورهای منتخب از نظر وزارتخانه متولی کمتر از ایران است. برعکس نحوه مشارکت افراد موجود در آموزش عالی در اداره دانشگاهها و حتی برنامه‌های آموزشی و درسی در آنها فراگیرتر از شرایط ایران است.

فهرست منابع و مآخذ:

۱- جونز، آر، ۱۳۷۶ ، خصوصی سازی در بخش آموزش عالی، ترجمه هادی شیرازی بهشتی، گزیده مقالات دایرۀالمعارف آموزش عالی، جلد اول، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ص ۲ و ۴.

۲- همان مآخذ.

۳- روشن، احمدرضا، ۱۳۷۹، بررسی جایگاه آموزش‌های عالی آزاد در دانشگاههای زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران، ص ۲۲ الی ۲۵.

فصل چهارم

ارزيابي عملكرد جريان‌هاي مختلف عرضه آموزش عالي در ايران

٤-١- جریان عرضه آموزش عالی دولتی- حضوری، پزشکی و غیرپزشـــکی (روزانه و شبانه)

٤-١-١- دوره‌های روزانه

با بررسی آیین‌نامه‌ها و اساسنامه‌های موجود برای این جریان می‌توان دریافت که هـدف اصلـی این جریان «تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور است» و تحقـق ایـن هـدف وابسـته بـه دو عامل اصلی است. نخست، برآورد نیروی انسانی مورد نیـاز در بخش‌هـای مختلـف اقتصـادی در مقـاطع زمانی‌موردنظرودوم تطابق تعداد پذیرش با توجه به نیازهای مشخص شده، است (جدول ۱۱ پیوست ۲)[۱].

بررسی‌ها حکایت از ان دارد که در سال‌های اخیر فعالیت قابل توجـهی در جـهت تعییـن تعـداد نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور و یا تقاضای بخش‌های مختلف برای کادر متخصص و آمـوزش دیده انجام نشده است و هیچ تغییر قابل توجهی نیز در شیوه گزینش دانشجو در تطابق با این بـرآورد بـه لحاظ کمی و کیفی صورت نگرفته است. و این در شرایطی است که همانند همین هدف برای موسسـات پژوهشی نیز پیش‌بینی شده است. به عبارت واضح‌تر یکی از اهداف تاسیس این مراکز «تربیـت و تـامین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز موسسات پژوهشی کشور است». پیش‌بینی این هدف را می‌تـوان ایـن گونه تفسیر کرد که این مراکز باید با جذب فارغ‌التحصیلان دوره‌های تحصیلات تکمیلی سایر دانشگاهها و ارائه آموزش‌های کوتاه مدت عملی و مربوط به پژوهش، نیروی انسانی مورد نیاز ایـن بخـش را تـامین کنند. لیکن آنچه عملاً اتفاق افتاده است پذیرش دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد برای ارائه مـدرک در مقطع بالاتر (کارشناسی ارشد یا دکتری) در این مراکز، بوده است که به هیچ وجه متناسب با فعالیت‌هـای پیش‌بینی شده برای این مراکز نیست.

توجه به تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیـاز کشـور بـا تکیـه بـر تـامین نـیروی انسـانی متخصص مورد نیاز بخش آموزش عالی تحت عنوان هیات علمی یا محقق را می‌توان در اساسنامه یکـی دیگر از دانشگاههای وابسته به این جریان یعنی «دانشگاه تربیت مدرس» جستجو کرد براساس اساسنامه این دانشگاه، «تربیت اعضای هیات علمی و محققان مومن و متعهد به انقلاب اسـلامی و متخصـص در رشته‌های علمی مورد نیاز دانشگاهها و مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی کشور» از اهداف اصلـی تاسـیس این دانشگاه بوده است. اما از آنجا که لازمه هر حرفه‌ای از جمله «حرفه عضو هیات علمی بودن» عـلاوه بر توان علمی و تعهدی نیازمند سایر توانمندی‌های شخصی مانند قدرت بیان و تحلیل و تاثیر نفوذ کـلام و... است. لذا نمی‌توان نتیجه گرفت که کلیه پذیرفته‌شدگان مقـاطع تحصیـلات تکمیلـی ایـن دانشـگاه

۱- Ǩèä ÿÆÌ éîì ۲ Ǩèzŧ ۱۱ üÃÆDZ ÔìÍ Бå3 ñïzղß ¢Ì Ãз þÀMÀDZ ¤ìä ¢ä ôzäÀղ çå3Ɏùä Øṅůղ.

شایسته حرفه هیات علمی در دانشگاهها هستند. ضمن این که این دانشگاه فارغ از اهداف مصوب خود همانند دیگر دانشگاهها و موسسات آموزش دولتی روزانه به پذیرش دانشجو می‌پردازد.

اهتمام به توسعه پژوهش‌های علمی در سراسر کشور و تشویق و ارشاد پژوهش‌های جمعی و فردی از دیگر اهداف فعالیت جریان آموزش عالی دولتی است. فعالیت‌های معطوف به این هدف نیز چندان موثر نبوده است. شرایط فارغ‌التحصیلان نشانگر آن است که اغلب آنان حتی فارغ‌التحصیلان رشته‌های علوم انسانی و اجتماعی و دانش‌آموختگان مقاطع تحصیلات تکمیلی کمتر توانایی انجام یک پژوهش به شیوه علمی لازم برای انجام آن را دارا بوده‌اند و کمتر نتایج حاصل از پژوهش‌ها ماهیت «افزوده شدن بر پیکره علم» را داشته است.

بررسی‌های انجام شده عوامل اثرگذار در این زمینه را حضور اندک اعضاء هیات علمی به منظور پاسخگویی به سئوالات دانشجویان، عدم آشنایی دانشجویان با نحوه دسترسی به منابع علمی روزآمد در بسیاری از رشته‌ها و چگونگی در استفاده از متون علمی خارجی برمی‌شمارند[۱].

صرفنظر از اهداف تدوین شده برای این جریان، نحوه پذیرش دانشجو برای دانشگاهها و موسسات آموزش عالی وابسته به این جریان یکی دیگر از موارد قابل بحث در چارچوب این گزارش است. بررسی عملکرد سازمان سنجش و آموزش کشور به عنوان سازمان مجری این وظیفه نشانگر آن است که این سازمان سال‌هاست که دانشجویان را به شیوه متمرکز از طریق کنکور سراسری برمی‌گزینند. توجیه آن کثرت داوطلبان و ظرفیت محدود موسسات ذکر می‌شود. تغییر و تحولات این شیوه تاکنون محدود به نحوه برگزاری آزمون مربوط به آن در حد دو مرحله‌ای و یا یک مرحله‌ای بودن و یا نحوه انتخاب کتب سال‌های دوره متوسطه و نحوه منطقه‌بندی، سهمیه‌بندی، اعمال شیوه گزینش بومی از استان‌های محروم و... آنهم بدون اطلاع به موقع در مورد اغلب این تغییرات و علل آن بوده است. در حالی که به نظر می‌رسد اتخاذ یک شیوه کاراً و اثربخش به ویژه در مورد از بین بردن نابرابری‌های موجود در جهت برخورداری کلیه داوطلبان از شرایط یکسان در این مورد فراتر از آنچه انجام شده است با مشارکت کلیه صاحبنظران در شرایط فعلی ضروری باشد[۲].

موظف کردن کلیه دانشگاهها به اجرای برنامه‌های درسی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی یکی از موارد اصلی منظور شده برای «شیوه آموزشی» در این جریان است. این امر ریشه در شیوه کنترل و هدایت جریان دولتی آموزش عالی و یکسان نگری به کلیه دانشگاههای وابسته به این جریان علی رغم وجود تفاوت‌های جدی در آنها، دارد. در حالی که حرکت در جهت استقلال دانشگاهها و نیز ایجادرقابت بین‌آنها در گرو تفویض اختیاربه دانشگاهها از جمله دانشگاههای دارای هیات ممیزه است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد در مواردی هم که این تفویض اختیار صورت گرفته است یا برخی از دانشگاه‌ها از آن بی‌خبرند و یا تعداد محدودی از آنها از این اختیار (۱۷ دانشگاه) استفاده نموده‌اند البته غالب دانشگاه‌ها با تمرکز در شیوه برنامه‌ریزی آموزشی موافقت دارند[۳].

برای یکی از ارکان منظور شده برای مراکز آموزشی وابسته به این جریان رئیس دانشگاه و یکی از وظایف مقرر برای وی، «فراهم کردن زمینه مردمی کردن دانشگاه و کمک به خودکفایی دانشگاه و واحدهای تابعه» است. عملکرد دانشگاههای وابسته به این جریان از این بعد نشانگر آن است که تقریباً هیچ فعالیت قابل توجهی از این نظر صورت نگرفته است و میزان تعهدات مالی دولت برای فعالیت آموزش عالی در این مراکز سال به سال افزایش یافته است. اطلاعات مربوط به درآمدهای اختصاصی دانشگاه‌ها مندرج در بودجه‌های تفصیلی سالانه و دستور کارهای مطرح در جلسات هیات‌های امناء دانشگاه‌ها در سال‌های مورد بررسی شاهدی بر این مدعاست. این امر نیز ناشی از رویکرد غالب مبتنی بر تامین هزینه‌های این جریان از منابع دولتی است.

عملکردهای کمی: نگاهی به عملکردهای کمی این جریان آموزشی نشان می‌دهد که تعداد دانشگاهها‌وموسسات‌آموزش‌عالی‌دولتی‌حضوری‌از ۶۸ واحد درمقطع‌زمانی ۶۹-۱۳۶۸ به ۹۰ واحد در مقطع زمانی۷۸-۱۳۷۷ افزایش یافته است. از این تعداد ۴۶ دانشگاه و ۴ دانشکده، مجتمع، مرکز و موسسه آموزش عالی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و ۳۴ دانشگاه، ۶ دانشکده وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به عرضه نیروی انسانی متخصص در گروههای آموزشی و سطوح تحصیلی‌مختلف‌پرداخته‌اند.بررسی‌وضعیت‌رشته‌های‌تحصیلی‌دایردر این موسسات طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ حاکی از روند روبه رشد آنها است چنان که جدول زیر نشان می‌دهد تعداد رشته‌های تحصیلی از ۱۱۰۹ رشته - محل[۱] در مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ به ۲۵۵۰ رشته - محل در مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. این تعداد برای رشته‌های گروه آموزش هنر، علوم انسانی و اجتماعی سه برابر، برای گروه علوم پایه بیش از دو برابر و نیم رشته - محل‌های دایر در سال اول دوره بررسی بوده است. این عملکرد با توجه به ارائه مجوزهای لازم توسط مراجع قانونی مربوط برای فعالیت دانشگاهها و موسسات آموزش عالی در گروههای آموزشی مختلف از یک سو و فعالیت برخی از دانشگاههای تخصصی در گروهها و رشته‌های غیرمرتبط با حدود مسئولیت آنها از سوی دیگر اتفاق افتاده است. دایر ساختن رشته آموزش زبان انگلیسی (گروه علوم انسانی) در دانشگاه علم و صنعت، مهندسی صنایع در دانشگاه علامه طباطبایی و رشته‌های الکترونیک و ریخته‌گری (گروه فنی و مهندسی) در دانشگاه تربیت معلم سبزوار

۱- .Ќèä îçÎÙ ĠÛè îì āîçÊġ – GõÃì БÅȝ ñïçŋß çÅÊèzŋ Ā Å7ŁÅų Îœì ¢ŒŸÛîìÀÄì ?ŸŒÔ0 āÅŁ¢0ïîìäÆĦĸîçŢĂŋ

شاهدی بر این مدعاست. بررسی‌ها حاکی از این است که توسعه رشته‌های آموزشی بدون اطلاع کافی در مورد ساختارهای شغلی جامعه و عدم انعطاف غالب رشته‌ها و آموزش‌های مربوطه با نیازهای کشور باعث می‌شود که اولاً میزان عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص متعادل نباشد و ثانیاً آموزش‌های کسب شده با نوع آموزشی که در شغل خاصی مورد نیاز است متناسب نباشد. و در نتیجه عدم تعادل در این دو زمینه به اتلاف منابع مادی، انسانی و... بیانجامد[۴].

جدول ٤-١- تعداد رشته - محل‌های دانشگاهی برحسب گروههای آموزشی، ۱۳٦۸-۷۸

	٦٨-٦٩	٧٣-٧٢	٧٤-٧٥	٧٧-٧٨
هنر، علوم انسانی و اجتماعی	۱۹۰			۷۴۸
علوم پایه	۱۶۶			۴۳۶
کشاورزی و دامپزشکی	۱۵۵			۲۹۹
فنی و مهندسی	۲۷۲			۵۰۶
پزشکی	۳۲۶			۵۶۱
جمع	۱۱۰۹			۲۵۵۰

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

بررسی عملکرد تعداد پذیرفته شدگان نشان می‌دهد که طی سال‌های مورد بررسی بین ۴۰ تا ۶۵ هزار نفر از طریق این جریان آموزشی پذیرفته شده‌اند و تعداد دانشجویان شاغل به تحصیل از ۲۴۶ هزار نفر در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۲۹۰ هزار نفر در سال ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است.

روند عرضه نیروی انسانی متخصص (فارغ‌التحصیلان) توسط دانشگاهها و موسسات آموزش عالی وابسته به دو وزارتخانه مورد اشاره نشان می‌دهد که تعداد فارغ‌التحصیلان با متوسط رشد سالانه‌ای معادل ۵/۷ درصد از ۳۱۰۱۷ نفر در مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ به ۵۴۳۶۵ نفر در مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. بررسی توزیع فارغ‌التحصیلان در گروههای آموزشی حاکی از آن است که سهم فارغ‌التحصیلان گروههای هنر، علوم انسانی و اجتماعی و گروه پزشکی از کل فارغ‌التحصیلان هر سال کاهش یافته است و به ترتیب از ۲۹ و ۳۲/۲ درصد در ابتدای دوره بررسی به ۲۳/۳ و ۳۰/۷ در سال نهایی دوره بررسی رسیده است (جدول ۴-۲).

بررسی توزیع فارغ‌التحصیلان در دوره ۷۸-۱۳۶۸ برحسب سطوح تحصیلی نشان می‌دهد که در مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ ، نزدیک به ۸۷ درصد دانش‌آموختگان (۲۶۹۳۷ نفر) در سطوح کاردانی و کارشناسی بوده‌اند و سهم دانش‌آموختگان سطوح کارشناسی ارشد و بالاتر حدود ۱۳ درصد (۴۰۸۰ نفر) بوده است، در مقاطع زمانی بعدی سهم سطوح کارشناسی ارشد و بالاتر از کل نیروی انسانی متخصص عرضه شده، افزایش یافته است. به طوری که در آخرین مقطع زمانی مورد بررسی نزدیک به ۲۳ درصد (۱۲۳۴۳ نفر از ۵۴۳۶۵ نفر) دانش‌آموختگان در این مقاطع فارغ‌التحصیل شده‌اند (جدول شماره ۴-۳). این عملکرد نشان می‌دهد که این جریان در کنار توسعه کمی و مسائل مربوط به مازاد نیروی انسانی متخصص، به تغییر سیاست‌های اجرایی برنامه‌های کلان بخش آموزش عالی تاحدی توجه کرده است. موفقیت بالای فارغ‌التحصیلان این جریان در پذیرفته‌شدن در مقاطع تحصیلی بالاتر نسبت به جریان‌های عرضه آموزش عالی دیگر دلیل دیگری بر این توجه است. مطابق اطلاعات موجود ۸۵ درصد پذیرفته‌شدگان در آزمون کارشناسی ارشد در سال ۱۳۷۸ مربوط به فارغ‌التحصیلان این جریان عرضه آموزش عالی بوده است[۵].

تعداد اعضای هیات علمی تمام وقت این جریان آموزش عالی در آخرین مقطع زمانی مورد بررسی (۷۸-۱۳۷۷)، ۱۷۶۰۷ (به استثناء سایر مدرسین) نفر بوده است. بررسی ساختار اعضاء هیات علمی این جریان برحسب رتبه‌های علمی حاکی از آن است که در آخرین مقاطع زمانی باز هم بیشترین تعداد اعضاء هیات علمی (۵۴ درصد) در مرتبه‌های پایین‌تر از استادی، دانشیاری و استادیاری قرار گرفته‌اند. در حالی‌که‌تعداد اعضای هیات‌علمی مربی و مربی آموزشیار در سال ۶۹-۱۳۶۸ کمتر از ۵۴ (۵۲ درصد) بوده است. این ساختار گویای موفقیت محدود جریان در بهبود وضع اعضاء هیات علمی مربوط به آن از نظر مرتبه علمی، است. محاسبه شاخص تعداد دانشجو به استاد تمام وقت در فاصله دو مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ تا ۷۸-۱۳۷۷ نشان می‌دهد که میزان این شاخص در این جریان با جذب اساتید بیشتر ۶ نفر بهبود یافته است و از ۲۰ نفر در مقطع زمانی اول به ۱۴ نفر در آخرین مقطع زمانی مورد بررسی رسیده است (جدول ۴-۴).

میزان برخورداری هر جریان آموزش عالی از امکانات کالبدی یکی دیگر از زمینه‌های قابل بررسی در آن جریان است. بررسی این وضعیت نشان می‌دهد که آیا فضاهای آموزشی و کمک آموزشی لازم برای آموزش دانشجویان آن جریان فراهم است؟ بررسی این وضعیت در جریان دولتی - حضوری نشان می‌دهد که فضاهای آموزشی موجود در سال ۷۸-۱۳۷۷ سهمی کمتر از ۵۰ درصد (۴۰/۹ درصد) را از کل فضاهای موجود داشته‌اند. بررسی متوسط سرانه فضای آموزشی نشان می‌دهد که سرانه آموزشی

جدول شماره ٤-٢ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
هنر، علوم انسانی و اجتماعی	۸۹۸۳	۲۹	۱۲۶۴۲	۲۶/۸	۱۲۲۲۶	۲۵/۱	۱۲۶۴۷	۲۳/۳	۳/۵
علوم پایه	۳۹۱۷	۱۲/۶	۵۹۱۵	۱۲/۵	۶۲۶۹	۱۲/۸	۷۷۴۷	۱۴/۲	۷
کشاورزی و دامپزشکی	۳۰۵۸	۹/۹	۳۰۳۷	۶/۵	۳۹۲۱	۸	۷۸۰۴	۱۴/۴	۹/۸
فنی و مهندسی	۵۰۳۴	۱۶/۲	۷۳۷۳	۱۵/۶	۷۰۹۷	۱۴/۶	۹۴۴۳	۱۷/۴	۶/۵
پزشکی	۱۰۰۲۵	۳۲/۳	۱۸۱۹۱	۳۸/۶	۱۹۳۰۳	۳۹/۵	۱۶۷۲۴	۳۰/۷	۵/۲
جمـــع	۳۱۰۱۷	۱۰۰	۴۷۱۵۸	۱۰۰	۴۸۸۱۶	۱۰۰	۵۴۳۶۵	۱۰۰	۵/۷

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ٤-٣ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری،پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳٦۸

جریان‌های آموزش عالی	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
کاردانی	۸۱۱۸	۲۶/۲	۶۶۷۳	۱۴/۱	۷۳۵۸	۱۵/۱	۷۵۳۰	۱۳/۹	-۰/۷
کارشناسی	۱۸۸۱۹	۶۰/۷	۲۹۹۹۲	۶۳/۶	۲۹۴۷۴	۶۰/۴	۳۴۴۹۲	۶۳/۴	۶/۲
کارشناسی ارشد	۱۲۰۱	۳/۸	۳۳۰۹	۷	۴۳۸۵	۹	۵۷۷۳	۱۰/۶	۱۷
دکتری حرفه‌ای	۲۴۴۵	۷/۹	۶۳۰۷	۱۳/۴	۶۱۶۹	۱۲/۶	۵۲۶۱	۹/۷	۷/۹
دکتری تخصصی	۴۳۴	۱/۴	۸۷۷	۱/۹	۱۴۳۰	۲/۹	۱۳۰۹	۲/۴	۱۱/۶
جمـــــع	۳۱۰۱۷	۱۰۰	۴۷۱۵۸	۱۰۰	۴۸۸۱۶	۱۰۰	۵۴۳۶۵	۱۰۰	۵/۷

همان مآخذ:

به ازاء هر دانشجو در این سال ۱۰ مترمربع بوده است. این سرانه با احتساب رشد دانشجویان در طول برنامه سوم و همچنین فضاهای در دست اجرا بهبود خواهد یافت (جدول ۴-۵).

یکی دیگر از شاخص‌های بخش آموزش هزینه سرانه آموزشی[۱] و یا به عبارت دیگر میزان هزینه‌های انجام شده برای هر دانشجو در هر سال است. البته با توجه به این که میزان این هزینه در گروههای تحصیلی و سطوح تحصیلی متفاوت است و همچنین با توجه به عوامل متعددی که در محاسبه این هزینه دخالت دارد، باید اذعان داشت که هزینه‌های سرانه مورد بحث در این قسمت نمی‌تواند هزینه‌های سرانه کاملاً دقیق باشد، بلکه کاربرد آن در این گزارش صرفاً به عنوان شاخصی برای مقایسه اعتبارات هزینه شده برای هر دانشجو در جریان‌های مختلف و میزان افزایش آن در یک جریان در مقاطع زمانی مورد بررسی است. با توضیحات ارائه شده، میزان هزینه سرانه جاری برای دانشجویان شاغل به تحصیل در دانشگاهها و مراکز آموزش عالی وابسته به دو وزارتخانه علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی با احتساب درآمدهای اختصاصی در سال ۶۹-۱۳۶۸ معادل ۴۱۷ هزار ریال بوده است. این هزینه در سال ۷۸-۱۳۷۷ با توجه به رشد متوسط سالیانه کل اعتبارات در حد ۳۶/۴ درصد به ۷۹۴۰ هزا ریال رسیده است (جدول ۴-۶).

۱- āÅŁüÅè îì ÿÆÌ ¢MÂŁ ʔÌïʒŋß ŭŁů Ā ʔÌïʒŋß çâîÅ¢ƍå ĻŒÊÖǩ ïä ñîïåỤ ɒMä îì ÛʒDzÎ℡ì ʔÌïʒŋß ¢℡ÀÈ ¢MÂŁ - ¢℡ÀÈ ¢DZìʒ¢ ¢ɢèÅŢ ɒMä çÅÌîïåỤ ʔnÀ¢ îì .Ǩè¢ ÿÆŋß Ǩèì ¢¢ ƥÅƵ îì ÕŒÔơ ¢¢ ÕqÅÌîƥÅʒDzÎ℡ì ìåÆĦǩ¢¢ ʔèîÀ¢ìîʒŋ ìʒÎʔŋ ƵÅĦǩ.

جدول شماره ٤-٤ : تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت در جریان عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری،پزشکی و غیرپزشکی(روزانه) برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳٦۸

مرتبه علمی	۱۳٦۸-٦۹[1]		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	۷۸-۱۳٦۸ (درصد)
استاد	۴۲۸	۳/۵	۵۳۱	۳	۵۶۲	۲/۸	۶۴۰	۳/۲	۴/۱
دانشیار	۸۸۳	۷/۳	۱۱۸۵	۶/۷	۱۱۳۷	۵/۷	۱۳۵۴	۶/۸	۴/۳
استادیار	۴۵۰۰	۳۶/۹	۶۱۱۷	۳۴/۵	۶۸۲۸	۴۴/۳	۷۲۱۷	۳۶	۴/۸
مربی و مربی آموزشیار	۴۹۶۱	۴۰/۷	۷۷۰۵	۴۳/۵	۸۶۴۲	۴۳/۶	۸۳۹۷	۴۱/۹	۵/۴
سایر مدرسین (غیرهیات علمی)	۱۴۰۷	۱۱/۶	۲۱۷۹	۱۲/۳	۲۶۷۹	۱۳/۵	۲۴۱۶	۱۲/۱	۵/۵
جمـــــع	۱۲۱۷۹	۱۰۰	۱۷۷۱۷	۱۰۰	۱۹۸۴۸	۱۰۰	۲۰۰۲۴	۱۰۰	۵/۰۹

۱- آمار مربوط به سال ۷۰-۱۳۶۹ است.

همان مآخذ

جدول شماره ٤-٥ : مساحت ظرفیت‌های آموزشی و کمک آموزشی جریان عرضه آموزش عالی دولتی -حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۷۷

	۱۳۷۷-۷۸		سرانه آموزشی[1]	فضاهای در حال اجرا	
	مترمربع	درصد	مترمربع	مترمربع	درصد
هنر، علوم انسانی و اجتماعی	(۴۷۰۳۶۷)	(۱۶/۱)	۵/۸	(۲۲۷۵۰۸)	(۱۱/۹)
علوم پایه	(۴۰۵۱۰۲)	(۱۳/۸)	۸/۷	(۲۵۰۸۸۶)	(۱۳/۲)
کشاورزی و دامپزشکی	(۵۴۱۱۸۳)	(۱۸/۵)	۱۷/۶	(۲۰۷۷۰۵)	(۱۰/۹)
فنی و مهندسی	(۷۸۸۰۲۶)	(۲۶/۹)	۱۴	(۴۳۰۱۵۳)	(۲۲/۵)
پزشکی	(۷۲۰۸۲۸)	(۲۴/۴)	۹/۴	(۷۹۳۵۵۴)	(۴۱/۵)
جمـــع آموزشی	(۲۹۲۵۵۰۶)	(۴۰/۹)	۱۰	(۱۹۰۹۸۰۶)	(۷۹/۶)
جمع کمک آموزشی	۴۲۳۲۹۴۴	۵۹/۱	۱۴/۶	۴۸۸۹۹۱	۲۰/۴
جمع کل	۷۱۵۸۴۵۰	۱۰۰	۲۴/۶	۲۳۹۸۷۹۷	۱۰۰

۱- سرانه آموزشی از تقسیم مترمربع فضا به تعداد دانشجو به دست آمده است.

ـــ مآخذ: اطلاعات جامع فضاهای کالبدی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی به تفکیک گروههای آموزشی و تسهیلات زیربنایی، ۱۳۷۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دفتر نظارت و بررسی‌های فنی.

ـــ اطلاعات مربوط به فضاهای کالبدی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی پزشکی و فضاهای در حال اجرا، ۱۳۷۸ ، سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، دفتر امور آموزش عالی.

جدول شماره ٤-٦ : عملکرد اعتبارات (جاری و عمرانی) در جریان آموزش عالی دولتی - حضوری، پزشکی و غیرپزشکی (روزانه و شبانه)، ۷۸-۱۳٦۸

ارقام به میلیون ریال

		۱۳٦۸		۱۳۷۲		۱۳۷٤		۱۳۷۷		متوسط رشد سالانه
		مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	۷۸-۱۳٦۸ (درصد)
اعتبارات جاری	منابع عمومی	۱۰۱۹۰۱	۹۹	۵۹۵۴۷۵	۹۹	۱۲۳۷۱۲۱	۹۴/۱	۲۰۶۵۹۶۳	۸۹/۶	۳۵
	منابع اختصاصی	۹۶۷	۱	۵۸۹۳	۱	۷۷۶۸۰	۵/۹	۲۳۹۱۴۳	۱۰/۴	۷۳/۵
	جمـــع	۱۰۲۸۶۸	۱۰۰	۶۰۱۳۶۸	۱۰۰	۱۳۱۴۸۰۱	۱۰۰	۲۳۰۵۱۰۶	۱۰۰	۳۶/۴
اعتبارات عمرانی	منابع عمومی	۳۲۰۹۵	۱۰۰	۲۳۴۰۷۵	۱۰۰	۴۳۶۵۴۳	۱۰۰	۳۸۳۱۵۴	۱۰۰	۲۸/۱
	منابع اختصاصی	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	جمـــع	۳۲۰۹۵	۱۰۰	۲۳۴۰۷۵	۱۰۰	۴۳۶۵۴۳	۱۰۰	۳۸۳۱۵۴	۱۰۰	۲۸/۱
جمع منابع عمومی		۱۳۳۹۹۶	۹۹/۳	۸۲۹۵۵۰	۹۹/۲	۱۶۷۳۶۶۴	۹۵/۵	۲۴۴۹۱۱۷	۹۱/۱	۳۳/۷
جمع منابع اختصاصی		۹۶۷	۰/۷	۵۸۹۳	۰/۸	۷۷۶۸۰	۴/۵	۲۳۹۱۴۳	۸/۹	۷۳/۵
جمع کـــل		۱۳۴۹۶۳	۱۰۰	۸۳۵۴۴۳	۱۰۰	۱۷۵۱۳۴۴	۱۰۰	۲۶۸۸۲۶۰	۱۰۰	۳۴/۸

مآخذ: قوانین بودجه سال‌های ۷۸-۱۳۶۸، مصوب مجلس شورای اسلامی.

٤-١-٢- دوره‌های شبانه

یکی دیگر از نظام‌هایی که در جریان دولتی حضوری به عرضه نیروی انسانی متخصص اشتغال دارد دوره‌های شبانه است. این دوره‌ها به منظور «تسریع در تامین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور و رفع کمبود نیروی انسانی مورد نیاز مناطق محروم» همچنین «فراهم نمودن امکانات ادامه تحصیل شاغلین و پاسخگویی به تقاضای اجتماعی آموزش عالی» دایر گردیده‌اند، تا با استفاده حداکثر از امکانات موجود در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی و بهره‌گیری از امکانات مردمی در تامین بخشی از هزینه‌های آموزشی، اهداف فوق محقق گردد (جدول ۱۲ پیوست ۲)[۱]. مطابق آیین نامه مربوطه، دوره‌های شبانه به جز در موارد خاص محدود به اجرای دوره در سطوح کاردانی و کارشناسی در رشته‌های تخصیلی دایر در دوره‌های روزانه دانشگاهها و موسسات آموزش عالی است که می‌بایست بعد از ساعت ۳ بعدازظهر ارائه شود. ارائه دوره در سایر رشته‌ها منوط به اخذ مجوز است. منابع مالی این دوره‌ها باید از طریق دریافت شهریه دانشجویان که میزان آن توسط وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تعیین می‌شود، تامین گردد. براساس مفاد آیین نامه این دوره‌ها پذیرش دانشجو با گرایش به سمت بومی نمودن دوره‌ها در مناطق و اختصاص بخشی از ظرفیت‌ها به کارکنان دولت تعیین شده است. کسب حدنصاب لازم از طریق کنکور سراسری برای کلیه پذیرفته‌شدگان الزامی است. برنامه‌های آموزشی این دوره‌ها مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی و تابع مقررات آموزشی دوره‌های روزانه تعیین شده است.

بررسی‌های انجام شده حاکی از این است که عملکرد این جریان عرضه آموزش عالی، مغایرت‌هایی را با هدف‌های تعیین شده داشته است. توسعه فعالیت آموزشی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی در سطح کارشناسی ارشد، اجرای برنامه‌های آموزشی همراه با دانشجویان روزانه، در بسیاری از دانشگاه‌ها (از جمله دانشگاه علامه طباطبایی) اجرای دوره شبانه بدون استفاده از امکانات دوره روزانه (واحد بهشهر وابسته به دانشگاه علم و صنعت)، اجرای دوره‌های شبانه در رشته‌های غیرمربوط به فعالیت آموزشی آنها از جمله انحرافات این جریان عرضه آموزش عالی در قلمرو فعالیت‌های آموزشی است. پذیرش دانشجو در گروه فنی و مهندسی توسط دانشگاهها و موسسات آموزش عالی وابسته به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و در گروه علوم انسانی توسط موسسه آموزش عالی وابسته به وزارت نیرو و فعالیت دانشگاههای علوم پزشکی اصفهان، شهید بهشتی و مازندران در سطح کارشناسی ارشد از جمله موارد مشاهده شده در این راستا است.

۱- Ǩèä ÿÆÌ éîì ۲ Ǩèzţš ۱۲ üÃÆDZ ÕÍí ǨłÊę ćbÍä ¢ä ôzäÀą çÅȝƳÙä Øńŭą .Ǩèä ÿÆÌ éîì ۲ Ǩèzţš ۱۲ üÃÆDZ ÕÍí ǨłÊę ćbÍä ¢ä ôzäÀą çÅȝƳÙä Øńŭą

علی رغم تاکید بر انعقاد قرارداد بین دانشگاهها و دستگاههای اجرایی مجری دوره‌ها جهت تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز این روند در بسیاری از موسسات دنبال نشده است. و صرفاً قبولی در آزمون سراسری به صورت آزاد ملاک پذیرش دانشجو در این دوره‌ها قلمداد شده است. براساس اهداف و سیاست‌های تعیین شده در برنامه‌های توسعه، برگزاری دوره های خاص شبانه با دریافت هزینه برای ارتقای سطح علمی نیروی انسانی شاغل در بخش دولتی و غیردولتی و تاسیس واحد برنامه‌ریزی و اجرائی مربوطه مورد توجه قرار گرفته است. اما عملکرد این جریان در مقایسه با اهداف تعیین شده برای آن بیانگر گرایش دوره‌ها صرفاً به سوی پاسخگویی به تقاضای اجتماعی به جای تربیت نیروی انسانی متخصص شاغل است. از طرف دیگر بررسی منابع درآمدی حاصل از اجرای این دوره‌ها که در موافقتنامه‌های بودجه‌های تفصیلی دانشگاه‌ها منعکس است نشان می‌دهد که سرانه هزینه‌های دریافتی از هر دانشجو به مراتب کمتر از سرانه هزینه‌های انجام شده برای دانشجویان روزانه است. این امر بیانگر تامین بخشی از هزینه‌های این دوره‌ها از بودجه عمومی و دوره‌های روزانه است.

عملکردهای کمی: بررسی عملکرد کمی این جریان عرضه آموزش عالی حاکی از این است که طی سال‌های مورد بررسی، تعداد دانشگاهها و موسسات آموزش عالی فعال در این جریان همواره افزایش یافته است و از ۵۶ واحد آموزشی در سال ۷۳-۱۳۷۲ به ۷۹ واحد آموزشی در سال ۷۸-۱۳۷۷ (اعم از دانشگاه، دانشکده و آموزشکده) رسیده است.

توجه به عملکرد فارغ‌التحصیلان دوره‌های شبانه نشان می‌دهد که سهم فارغ‌التحصیلان از کل فارغ‌التحصیلان جریان‌های آموزش عالی دولتی حضوری از ۲/۳ درصد (۲۰۶۴ نفر) در سال تحصیلی ۷۳-۱۳۷۲ به حدود ۱۲ درصد (۱۱۹۷۷ نفر) در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ افزایش یافته است و سالانه به طور متوسط ۳۴ درصد رشد داشته است (جدول ۴-۷).

توزیع تعداد فارغ‌التحصیلان نشان می‌دهد که گروه آموزش هنر، علوم انسانی و اجتماعی با متوسط رشد سالانه‌ای معادل ۹۴/۶ درصد و گروه آموزش فنی و مهندسی با متوسط رشد سالانه‌ای معادل ۵۲ درصد به ترتیب بیشترین تعداد نیروی متخصص را در سطوح کارشناسی و کاردانی و کارشناسی ارشد عرضه نموده‌اند.

ارزیابی عملکرد کمی این جریان عرضه آموزش عالی حکایت از این دارد که عرضه نیروی انسانی متخصص از طریق دوره‌های شبانه به منظور حداکثر استفاده از امکانات مورد استقبال دانشگاهها و موسسات آموزش عالی دولتی بوده است، لیکن ارزیابی کیفی آنها با توجه به رشد فزاینده تعداد دانشجویان و محدودیت امکانات آموزشی از جمله محدودیت تعداد اعضاء هیات علمی که منجر به ادغام اغلب کلاس‌های شبانه و روزانه با یکدیگر همچنین تحمیل بخش اعظم هزینه‌های این دوره‌ها به منابع عمومی دانشگاه‌ها به جای منابع درآمدی حاصل از فعالیت این دوره‌ها موفقیت این جریان را در عرضه نیروی انسانی متخصص مورد نیاز در راستای اهداف آن مورد تردید قرار می‌دهد.

جدول شماره ٤-٧ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان دوره‌های شبانه برحسب گروههای آموزشی، و سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳٦۸

		۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
گروههای آموزشی	هنر، علوم انسانی و اجتماعی			۸۹	۴/۳	۱۴۶۸	۲۲/۴	۴۸۳۴	۴۰/۴	۹۴/۶
	علوم پایه			—	—	۵۶۱	۸/۶	۱۳۱۴	۱۱	۲۳/۷
	کشاورزی و دامپزشکی			۱۰	۰/۵	۲۰۰	۳	۹۵۸	۸	۱۱۳/۹
	فنی و مهندسی			۲۸	۱/۳	۲۲۰	۳/۴	۱۱۷۷	۹/۸	۵۲
	پزشکی			۱۹۳۷	۹۳/۹	۴۰۹۶	۶۲/۶	۳۶۹۴	۳۰/۸	۱۱/۳
سطوح تحصیلی	کاردانی			۱۵۰۲	۷۲/۸	۲۹۳۷	۴۴/۹	۲۶۶۷	۲۲/۲۷	۱۰
	کارشناسی			۵۲۸	۲۵/۶	۳۵۹۷	۵۴/۹۴	۹۳۰۲	۷۷/۶۶	۶۱/۳
	کارشناسی ارشد			۳۴	۱/۶	۱۱	۰/۱۶	۸	۰/۰۷	-۲
	دکتری حرفه‌ای			—	—	—	—	—	—	—
	دکتری تخصصی			—	—	—	—	—	—	—
	جمع			۲۰۶۴	۱۰۰	۶۵۴۵	۱۰۰	۱۱۹۷۷	۱۰۰	۳۴

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم،تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

٤-٢- جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای و علمی - کاربردی

٤-٢-١- آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای:

هدف این جریان عرضه مطابق بند ۱ ماده ۲ قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش (مصوب ۱۳۶۶/۱۱/۲۵ مجلس شورای اسلامی) عبارت است از عرضه «آموزش‌هایی که فرد را برمبنای تعلیم مهارت‌هایی که جنبه کاربردی و علمی دارد جهت احراز شغل و یا حرفه معین آماده می‌سازد و یا برکارآیی و توانایی افراد شاغل به فنون و حرف می‌افزاید». مراکز فنی و حرفه‌ای (تربیت معلم فنی) و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای وابسته به وزارت آموزش و پرورش ماموریت دارند این نوع از آموزش‌ها را عرضه نمایند.

مطابق اساسنامه‌های موجود هدف اصلی این مراکز «تربیت و تامین نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز وزارت آموزش و پرورش و تربیت و تامین نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر مورد نیاز است که با پذیرش فارغ‌التحصیلان متوسطه فنی و حرفه‌ای نظام قدیم و کار و دانش نظام جدید در سطح کاردانی و کارشناسی مبادرت به عرضه نیروی انسانی متخصص مورد نیاز در سطوح کاردانی و کارشناسی و در رشته‌های معین می‌نمایند (جدول ۱۳ پیوست ۲)[۱].

براساس اطلاعات موجود طی مقاطع زمانی ۷۸-۱۳۶۸ تعداد مراکز و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای فعال از ۱۹ مرکز و آموزشکده فنی و حرفه‌ای به ۱۰۱ واحد اعم از آموزشکده، دانشکده، دانشگاه و مرکز فنی و حرفه‌ای افزایش یافته است. تا سال ۱۳۷۴ تعداد رشته‌های دایر در این مراکز ۳۶ رشته محل بوده است. این تعداد در سال ۱۳۷۸ به ۶۰۰ رشته - محل رسیده است[۶] .

عملکردهای کمی: بررسی فعالیت آموزشی این مراکز و آموزشکده‌ها نشان می‌دهد که با توسعه فعالیت آموزشکده‌ها تعداد رشته‌های خارج از حوزه فعالیت آنها نیز فراوانی یافته است، به عنوان مثال رشته‌های حسابداری وتربیت بدنی در اکثر آموزشکده‌ها ارائه می‌شود. در حالی که مطابق اساسنامه فعالیت آموزشی این مراکز در رشته‌های مربوط به گروه آموزش فنی و مهندسی و بعضاً هنر و پزشکی تعیین شده است. اطلاعات موجود حاکی از این است که طی این دوره بیش از ۷ تا ۳۰ هزار نفر در سال در این قبیل مراکز پذیرفته شده‌اند و تعداد دانشجویان از ۲۱۱۲۷ نفر در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۷۱۳۱۷ نفر در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. ضمن این که با ورود دانشجویان کاردانی پیوسته نظام جدید به تدریج سهم دانشجویان در سطح کاردانی ناپیوسته کاسته شده است و سهم دانشجویان کاردانی پیوسته افزوده شده است.

۱- Ǩèä ÿÆÌ éîì ۲ Ǩèzţš ۱۳ üÃÆDZ ÕÍí ǨŁÊę ćbÍä ¢ä ôzäÀą çÅȝƳÙä Øńŭą .

بررسی عرضه نیروی انسانی متخصص در این جریان آموزشی نشان می‌دهد که هرچند فارغ‌التحصیلان گروه آموزشی فنی و مهندسی همواره بیشترین تعداد از فارغ‌التحصیلان هر سال را به خود اختصاص داده است. لیکن فارغ‌التحصیلان گروه هنر، علوم انسانی و اجتماعی نیز به طور متوسط سالانه ۴۸ درصد رشد یافته است و سهم آن از ۲/۱ درصد (۹۲ نفر) در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۳۰/۹ درصد (۴۶۳۶ نفر) در سال ۷۸-۱۳۷۷ افزایش یافته است. این روند بیانگر گرایش این مراکز به سمت رشته‌های خارج از قلمرو فعالیت آموزشی آنهاست. که در پاره‌ای موارد نیز مصوبات لازم پس از اجرای چند دوره در آن از شورای گسترش اخذ می‌گردد (جدول ۴-۸).

روند رشد تعداد فارغ‌التحصیلان طی دوره بررسی برحسب سطوح تحصیلی نشان می‌دهد که مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ بالغ بر ۹۷ درصد (۱۴۵۷۷ نفر) در سطح کاردانی و بقیه در سطح کارشناسی فارغ‌التحصیل شده‌اند (جدول ۴-۹).

بررسی وضعیت کادر آموزشی تمام وقت این مراکز نشان می‌دهد که طی مقاطع زمانی مورد بررسی بین ۷۲ تا ۹۱ درصد کادر آموزشی را مدرسین غیرهیات علمی (عمدتاً معلمین آموزش و پرورش) تشکیل می‌دهند. با چنین ساختاری محاسبه شاخص تعداد کادر آموزشی تمام وقت به دانشجو در سال‌های اول و آخر دوره بررسی نیز حاکی از عدم موفقیت این جریان در بهبود این شاخص است به طوری که میزان این شاخص از ۲۷ نفر در مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ به ۴۰ نفر در مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است (جدول ۴-۱۰).

محاسبه متوسط سرانه فضای آموزشی براساس اطلاعات موجود نشان می‌دهد که فضاهای آموزشی موجود در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ بالغ بر ۷۲ درصد کل فضاهای موجود در این جریان بوده است. بررسی متوسط سرانه فضای آموزشی نشان می‌دهد که سرانه آموزشی به ازاء هر دانشجو در این سال ۵/۲ مترمربع است. لیکن توزیع آن در گروههای آموزشی متناسب با تعداد دانشجوی شاغل به تحصیل در این گروهها نبوده است. در حالی که دانشجویان گروه پزشکی از سرانه آموزشی بالغ بر ۵۳ مترمربع برخوردارند، این سرانه برای دانشجویان گروه فنی و مهندسی و گروه هنر، علوم انسانی و اجتماعی به ترتیب ۲/۸ و ۲ متر است (جدول ۴-۱۱).

بررسی شاخص هزینه - سرانه جاری برای هر دانشجو در مقاطع زمانی مورد بررسی در این جریان آموزشی نشان می‌دهد که در سال ۱۳۶۸ هزینه‌های جاری انجام شده برای هر دانشجو معادل ۷۵۷ هزار ریال بوده است. این هزینه در سال پایانی دوره بررسی، ۷۸-۱۳۷۷ به ۱۳۶۷ هزار ریال رسیده است (جدول ۴-۱۲).

بالا بودن شاخص تعداد دانشـــجویان بـه کـادر آموزشـی، برخـورداری نامناسـب دانشـجویان از امکانـات کـالبدی در گروهـهای آموزشـی مربوطـه کـه بـه دنبـال ایجـاد و گسـترش فزاینـده مراکـز و آموزشکدههای جدید در این جریان آموزشی پدید آمده است، حاکی از آن است که ایـن جریـان آموزشـی توجه چندانی به ارتقاء کیفیت آموزشهای عالی و سیاستهای اجرایی تعیین شده برای آن نداشته اسـت. نتایج یک بررسی انجام شده نشان میدهد که عوامل متعددی از جمله عدم ارتباط لازم با مراکز آموزشـی و تکنولژی پیشرفته به منظور بـهبود اسـتانداردهای آموزشـی، نبـودن اسـتانداردهای تخصصـی رشـتهها متناسب با نیازهای جامعه و... بر این عملکرد موثـر بـوده اسـت[۷] . بـه عـلاوه عـدم اطـلاع کـافی از نیازمندیهای تخصصی کارفرمایان نیز، ناهماهنگیهائی را در خصوص عرضه نیروی انسـانی متخصـص در این جریان پدید آورده است.

جدول شماره ٤-٨ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی-حرفه‌ای (وابسته به وزارت آموزش و پرورش) بر حسب گروههای آموزشی، ٧٨-١٣٦٨

	١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
هنر، علوم انسانی و اجتماعی	٩٢	٢/١	٣٣٥	٦/٥	٧٥٠	٨/٦	٤٦٣٦	٣٠/٩	٤٨
علوم پایه	٧٣	١/٧	٣١٠	٦	٣٣٨	٣/٩	٧٢	٠/٥	-١٣
کشاورزی و دامپزشکی	—	—	٦	٠/١	٤٠	٠/٥	٩١٣	٦/١	٣١
فنی و مهندسی	٤١٨٥	٩٦/٢	٤٤٥٤	٨٦/٧	٧٤٤٦	٨٥/٩	٨٨٤٤	٥٨/٩	٧/٧
پزشکی	—	—	٣٤	٠/٧	٩٣	١/١	٥٣٣	٣/٦	٣/٦
جمـــع	٤٣٥٠	١٠٠	٥١٣٩	١٠٠	٨٦٦٧	١٠٠	١٤٩٩٨	١٣/٢	١٣/٢

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ٧٨-١٣٦٨ ، وزارت علوم،تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ٤-٩ : عملکردتعداد فارغ‌التحصیلان‌جریان‌عرضه‌آموزش عالی‌دولتی فنی- حرفه‌ای (وابسته به آموزش و پرورش) برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
کاردانی	۴۳۵۰	۱۰۰	۴۸۷۵	۹۴/۹	۷۷۳۸	۸۹/۲	۱۴۵۷۷	۹۷/۲	۱۲/۸
کارشناسی	ـــــ	ـــــ	۲۶۴	۵/۱	۹۲۹	۱۰/۸	۴۲۱	۲/۸	۸
کارشناسی ارشد	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ
دکتری حرفه‌ای	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ
دکتری تخصصی	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ
جمـــــع	۴۳۵۰	۱۰۰	۵۱۳۹	۱۰۰	۸۶۶۷	۱۰۰	۱۴۹۹۸	۱۰۰	۱۳/۲

همان مآخذ.

جدول شماره ٤-١٠ : تعداد اعضاء هیات‌علمی تمام‌وقت جریان‌عرضه‌آموزش‌عالی‌دولتی‌فنی-حرفه‌ای(وابسته‌به‌وزارت آموزش‌وپرورش)برحسب‌مرتبه‌علمی، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹[1]		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
استاد	ـــــ	ـــــ	۲	۰/۲	۲	۰/۲	ـــــ	ـــــ	۰
دانشیار	ـــــ	ـــــ	ـــــ	--	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ
استادیار	ـــــ	ـــــ	۳	۰/۳	۸	۱	۲۵	۱/۴	۴۲/۳
مربی و مربی آموزشیار	۸۴	۱۰/۷	۳۲۲	۲۷/۵	۶۱	۷/۲	۱۹۹	۱۱/۳	۹
سایر مدرسین (غیرهیات علمی)	۶۹۹	۸۹/۳	۸۴۱	۷۲	۷۷۸	۹۱/۶	۱۵۴۳	۸۷/۳	۸/۲
جمـــــع	۷۸۳	۱۰۰	۱۱۶۸	۱۰۰	۸۴۹	۱۰۰	۱۷۶۷	۱۰۰	۸/۴

۱- آمار مربوط به سال ۷۰-۱۳۶۹ است.

همان مآخذ.

جدول شماره ٤-١١ : مساحت ظرفیت‌های آموزشی و کمک آموزشی جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای، (وابسته به وزارت آموزش‌وپرورش) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۷۷

	۱۳۷۷-۷۸		سرانه آموزشی[1]	فضاهای در حال اجرا[2]
	مترمربع	درصد	مترمربع	مترمربع
هنر، علوم انسانی و اجتماعی	(۴۵۰۰۰)	(۸/۷)	۲	
علوم پایه	(۴۳۰۰۰)	(۸/۲)	۴۷/۷	
کشاورزی و دامپزشکی	(۳۲۵۰۰)	(۶/۲)	۱۲/۸	
فنی و مهندسی	(۱۲۸۵۰۰)	(۲۴/۸)	۲/۸	
پزشکی	(۱۲۵۰۰۰)	(۲۴)	۵۳/۳	
جمـــع آموزشی	(۳۷۴۰۰۰)	(۷۲)	۵/۲	
جمع کمک آموزشی	۱۴۵۰۰۰	۲۸	۲	
جمع کل	۵۱۹۰۰۰	۱۰۰	۷/۲	

۱- سرانه آموزشی از تقسیم مترمربع فضا به تعداد دانشجو به دست آمده است.

۲- اطلاعات در دسترس نمی‌باشد.

مآخذ: مستندات مربوط به عملکرد برنامه دوم (۷۷-۱۳۶۸)، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ٤-١٢ : عملکرد اعتبارات(جاری‌وعمرانی)جریان‌عرضه آموزش‌عالی‌دولتی‌فنی-حرفه‌ای(وابسته به‌وزارت‌آموزش‌وپرورش)برحسب‌منابع‌اعتباری، ٧٨-١٣٦٨

ارقام به میلیون ریال

		١٣٦٨		١٣٧٢		١٣٧٤		١٣٧٧		متوسط رشد سالانه
		مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	٧٨-١٣٦٨ (درصد)
اعتبارات جاری	منابع ملی	١٥٥٠٠	٦/٩	٢٥٠٠٠	٨٢/٨	ـــــ		٩٧٥٠٠	٩٩/٩٥	٢٠
	منابع استانی	٥٠٠	٣/١	٥٢٠٠	١٧/٢	ـــــ		٤٢/٥	٠/٠٥	-٢١/٨
	جمـــع	١٦٠٠٠	١٠٠	٣٠٢٠٠	١٠٠	ـــــ		٩٧٥٤٢/٥	١٠٠	١٩/٨
اعتبارات عمرانی	منابع ملی	١٠	٨	١١٥٠٠	١٠٠	ـــــ		٥٥٩٠	١٠٠	٨٨/٢
	منابع استانی	١١٠	٩٢	ـــ	ـــ	ـــــ		٠٠٠	ـــ	
	جمـــع	١٢٠	١٠٠	١١٥٠٠	١٠٠	ـــــ		٥٥٩٠	١٠٠	٨٨/٢
جمع منابع جاری		١٥٥١٠	٩٦/٢	٣٦٥٠٠	٨٧/٥	ـــــ		٩٧٥٤٢/٥	٩٤/٥	٢٠/١
جمع منابع عمرانی		٦١٠	٣/٨	٥٢٠٠	١٢/٥	ـــــ		٥٥٩٠	٥/٤	٢٤/٧
جمع کـــل		١٦١٢٠	١٠٠	٤١٧٠٠	١٠٠	ـــــ		١٠٣١٣٢/٥	١٠٠	٢٠/٤

مآخذ: - مستندات مربوط به عملکرد برنامه دوم ٧٧-١٣٦٨ ، وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری، موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی.

- قوانین بودجه سال‌های ٧٨-١٣٦٨، مصوب مجلس شورای اسلامی.

٤-٢-٢- آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی

بررسی آیین‌نامه آموزش‌های علمی - کاربردی مصوب سیصد و شصت و نهمین جلسه مورخ ۱۳۷۴/۱۱/۱۷ شورای عالی انقلاب فرهنگی و اساسنامه دانشگاه جامع تکنولوژی حاکی از این است که این جریان عرضه آموزش عالی با «هدف ارتقاء و انتقال دانش کار، ایجاد مهارت‌ها، افزایش بهره‌وری، بهنگام کردن و ارتقای معلومات و تجارب شاغلان، و بفعلیت درآوردن استعدادهای نهفته برای تصدی مشاغل و حرف گوناگون» ایجاد شده است و می‌تواند آموزش‌های فنی و حرفه‌ای خارج از نظام آموزش رسمی کشور را به صورت دوره‌های کوتاه مدت و آموزش‌های بلند مدت در کلیه سطوح و مقاطع تحصیلی و مهارتی و تا بالاترین سطوح تحصیلی به اجرا درآورد. برای رسیدن به این اهداف دانشگاه جامع تکنولژی به عنوان واحد ستادی این جریان ماموریت دارد تا زمینه مشارکت سازمان‌ها و دستگاههای اجرایی دولتی و غیردولتی را برای تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز بخش‌های مختلف اقتصادی اجتماعی و فرهنگی کشور فراهم سازد. به نحوی که دانش‌آموختگان هر یک از موسسات وابسته به این دانشگاه بتواند برای کاری که به آنها محول می‌شود دانش و مهارت لازم را کسب کنند (جدول ۱۴ پیوست ۲)[۱].

ضوابط پذیرش دانشجو در این قبیل موسسات براساس سیاست‌های مصوب شورای عالی، توسط دستگاههای اجرایی تهیه و پیشنهاد می‌شود و پس از بررسی توسط دانشگاه جامع و طی مراحل قانونی لازم به دستگاههای اجرایی ابلاغ می‌گردد.

برنامه‌ریزی آموزش‌های علمی - کاربردی بر پایه استفاده از نظریه‌های علمی و مکتسبات فنی در جهت توانایی‌های علمی، برقراری پیوند بین آموزش و پژوهش و نیازهای شغلی انعطاف‌پذیر نمودن برنامه‌های آموزشی به تناسب تحولات علوم و فنون، آماده‌سازی تدریجی افراد برای اشتغال در حیطه شغلی خاص یا طیفی از مشاغل همگون، استوار شده است.

نحوه تامین منابع مالی و میزان مشارکت بخش‌های مختلف و چگونگی توزیع آنها در حیطه وظایف شورای عالی آموزش‌های علمی - کاربردی است که پس از تصویب آن توسط شورای مذکور می‌بایستی در ردیف جداگانه‌ای در ذیل ردیف وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و به نام دبیرخانه این شورا در لوایح بودجه کل کشور پیش‌بینی شود.

دانشگاه جامع تکنولوژی نیز موظف گردیده است برای انجام فعالیت‌های خود، از کلیه منابع انسانی، مالی، تاسیساتی، عمرانی کشور اعم از دولتی و غیردولتی استفاده نماید. و منابع لازم برای انجام

۱- Ќèä ÿÆÌ éîì ۲ Ќèzţš ۱٤ üÃÆDZ ÕÍí ЌŁÊę ďÍä ¢ä ôzäÀą çĺ3ŸÙä Øńŭą .Ќèä

وظایف خود را از محل بودجه عمومی دولت و سهمی که دستگاههای اجرایی و بخش خصوصی می‌پردازند و نیز از محل دریافت کمک و هدایا (نحوه کمک‌ها باید توسط شورای عالی علمی – کاربردی تصویب شود) تامین نماید.

ارکان این جریان علاوه بر شورای عالی آموزش‌های علمی – کاربردی و دبیرکل این شورا، شورای برنامه‌ریزی آموزش‌های علمی – کاربردی، شورای هماهنگی آموزش‌های علمی – کاربردی و دبیرکل آن و در استان‌ها ستادهای استانی تعیین شده‌اند. ستادهای استانی به استناد مفاد اساسنامه دانشگاه جامع با هدف ساماندهی و هدایت این گونه آموزش‌ها تشکیل می‌گردند تا در راستای توسعه آموزش‌های علمی – کاربردی در عین تامین نیروی متخصص مورد نیاز هر استان از گسترش بی‌ضابطه دانشگاهها نیز (با توجه به نیازها و امکانات) جلوگیری نماید.

مدارک تحصیلی دانش‌آموختگان موسساتی که براساس ضوابط دانشگاه جامع اداره می‌شدند از جمله آموزش عالی علمی – کاربردی وابسته به دستگاههای اجرایی دولتی و غیردولتی، موسساتی که زیر نظر سازمانی دانشگاه جامع هستند و یا موسساتی که مجوزهای لازم برای اجرای یک یا چند دوره را کسب می‌نمایند. می‌بایستی توسط دانشگاه جامع تکنولژی صادر گردد.

بررسی میزان تحقق اهداف و برنامه‌های آموزش‌های علمی – کاربردی نشان می‌دهد که بسیاری از دستگاههای اجرایی به موازات تشکیلات رسمی آموزش عالی کشور اقدام به تاسیس مراکز آموزش عالی وابسته به خود در این جریان آموزشی و یا تغییر فعالیت مراکز موجود در این راستا نموده‌اند و علیرغم اهداف پیش‌بینی شده در برنامه دوم توسعه که می‌بایست توسعه دوره‌های آموزشی علمی – کاربردی به منظور تربیت نیروی انسانی ماهر و نیمه ماهر با مشارکت بخش‌های صنعتی، کشاورزی و خدماتی در سرمایه‌گذاری‌های جاری و عمرانی و سایر امور آموزشی صورت پذیرد، این امر عمدتاً در بخش دولتی و برای تامین نیروی انسانی حرفه‌ایی دستگاههای اجرایی دولتی تحقق یافته است و در حال حاضر تنها سه مرکز آموزش عالی علمی – کاربردی (علویه، آران و بیدگل در استان اصفهان و سعادت شهر در استان فارس) توسط بخش خصوصی راه‌اندازی شده است[۸] . علاوه بر این شورای عالی علمی – کاربردی که به عنوان یکی ارکان این جریان آموزشی می‌بایست سهم هر یک از دستگاههای اجرایی را در تامین منابع مالی تعیین و پس از توزیع و تصویب در ردیف بودجه جداگانه در لوایح بودجه کل کشور پیش‌بینی نماید. در انجام این امر موفقیتی نداشته است.

به طور کلی دانشگاه جامع علمی – کاربردی به عنوان متولی امر توسعه آموزش‌های علمی – کاربردی بنا به درخواست دستگاههای اجرایی متقاضی، دوره‌های علمی – کاربردی را با هماهنگی متخصصین ذیربط تهیه و پس از اخذ مصوبه از شورای عالی برنامه‌ریزی آموزش عالی برای اجرا در

اختیار متقاضی قرار می‌دهد. اما به عنوان محور توسعه آموزش‌های علمی – کاربردی تـاکنون موفـق بـه شناسایی نیازهای آموزشی علمی – کاربردی در عرصه‌های مختلف اشتغال کشور نشـده اسـت و الگـوی آموزشی مدیریتی مبتنی بر اعمال سیاست محوری «آموزش – اشتغال» ارائه ننموده است.

براساس شواهد موجود، داوطلبان در دوره‌هـای علمـی – کـاربردی از میـان دو گـروه شـاغلین (شاغل در یکی از بخش‌های دولتی و در رشته مرتبـط حداقـل بـه مـدت یکسـال) و آزاد (غیرشـاغل در سازمان‌های ذیربط) و با تعیین ظرفیت هر گروه از طریق آزمون سراسری پذیرفته می‌شوند[۹].

از مهم‌ترین ویژگی آموزش‌های علمی – کاربردی برنامه درسی آن عنوان می‌شـود کـه تمـامی جنبه‌های یک برنامه آموزشی متوجه مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای شده است و گرایـش عمـده بـر درس عملی و به وجود آوردن زمینه‌های کسب تجربه است. آموزش خارج از محیط کلاس، کارگاه و آموزشکده و مهارت‌یابی برای انجام کار در محیط کار، از دیگر ویـژگی‌هـای آموزش‌هـای علمـی – کـاربردی ذکـر می‌شود. این شیوه‌های آموزشی برای پیوند میان آموزش و نیازهای شـغلی و انعطـاف‌پذیـری برنامـه‌های آموزشی به تناسب تحولات علوم و فنون و آماده‌سازی تدریجی افراد برای اشـتغال عمـل می‌کنـد. گفتـه می‌شود در این آموزش‌ها از استادانی استفاده می‌شود که ضمن تسلط به مبانی علمـی موضوع‌هـای دوره، تجربه و مهارت کافی در آن موضوعات را داشته باشند. کادر آموزشی و میزان تحصیلات مدرسین دروس اصلی و تخصصی برای اجرای دوره های مذکور با توجه به نوع دوره و مقطع آن تعیین می‌گردد[۱۰].

عملکردهای کمی: بررسی عملکرد کمی این جریان عرضه آموزش عالی نشان می‌دهد که تعداد سازمان‌های متقاضی برگزاری این دوره‌ها از ۱۹ سازمان و وزارتخانه در سال‌های اولیه بـه ۳۶ سـازمان و وزارتخانه در سال ۱۳۷۸ رسیده است[۱۱]. طی سال‌های ۷۸–۱۳۷۵ تعداد مراکز آموزشی وابسته بـه ایـن وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها که تحت پوشش دانشگاه جامع علمی – کاربردی فعالیت می‌نمایند، از ۴۱ مرکـز آموزشی به ۶۵ مرکز آموزشی در سال ۷۸–۱۳۷۷ افزایش یافته است همچنین تعداد رشـته‌های تحصیلـی از ۴۶ کد – رشته به ۶۵ کد – رشته و تعداد دوره‌ها از ۹۱ دوره به ۱۳۹ دوره رسیده است[۱۲]. طـی ایـن دوره سالانه بیش از ۳ تا ۱۱ هزار نفر از داوطلبان در این دوره‌هـا پذیرفتـه شـده‌اند و تعـداد دانشـجویان مراکز آموزش علمی – کاربردی از ۱۲۵۳۷ نفـر در سـال تحصیلـی ۶۹–۱۳۶۸ بـه ۱۷۴۰۹ نفـر در سـال تحصیلی ۷۸–۱۳۷۷ رسیده است[۱۳].

توزیع دانش‌آموختگان این جریان عرضه نشان می‌دهـد کـه تعـداد آنـها از ۲۳۹۱ نفـر در سـال تحصیلی ۷۳–۱۳۷۲ به ۶۷۵۷ نفر در سال ۷۵–۱۳۷۴ و ۳۳۴۵ نفر در سـال تحصیلـی ۷۸–۱۳۷۷ رسـیده است و به طـور متوسـط سـالانه حـدود ۵/۷ درصـد رشـد یافتـه اسـت (جـدول ۴–۱۳). تغیـرات تعـداد دانش‌آموختگان در گروههای آموزشی حاکی از آن است که در کلیه مقاطع ۱۳۷۲، ۱۳۷۴ و ۱۳۷۸، تعـداد

جدول شماره ٤-١٣ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی برحسب گروههای آموزشی، ٧٨-١٣٦٨

	١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨[1]		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
هنر، علوم انسانی و اجتماعی (خدمات و مدیریت اجتماعی)	ـــــ	ـــــ	٨٠٢	٣٣/٥	٢٨٦٧	٤٢/٤	١٣٧٠	٤٠/٩	٩/٣
علوم پایه و کامپیوتر	ـــــ	ـــــ	٢٤	١	٤٣٧	٦/٤	١٠٣	٣	٢٧/٤
کشاورزی و دامپزشکی	ـــــ	ـــــ	٩٣	٣/٨	٢٦٦	٣/٩	١٣٥	٤/٣	٦/٤
فنی و مهندسی (صنعت)	ـــــ	ـــــ	١٤٣٧	٦٠/٢	٣١٨٧	٤٧/٣	١٧٢٥	٥١/٥	٣/١
پزشکی (تکنولژی پزشکی)	ـــــ	ـــــ	٣٥	١/٥	ـــــ	ـــــ	١٢	٠/٣	-١٦/٣
جمـــع	ـــــ	ـــــ	٢٣٩١	١٠٠	٦٧٥٧	١٠٠	٣٣٤٥	١٠٠	٥/٧

١- آمار مربوط به سال ٧٧-١٣٧٦ است.

مآخذ: مستندات مربوطه به عملکرد برنامه دوم، ٧٧-١٣٦٨ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

دانش‌آموختگان گروه فنی و مهندسی یا صنعت با سهمی به ترتیب بیش از ۶۰، ۴۷ و ۵۱ درصد و گروه هنر، علوم انسانی و اجتماعی یا خدمات با سهمی بیش از ۳۳ ، ۴۲ و ۴۱ درصد، بیشترین سهم را به خود اختصاص داده‌اند. عرضه نیروی انسانی در این جریان برحسب سطوح تحصیلی نیز حاکی از آن است که این جریان عمدتاً در مقاطع کاردانی و کارشناسی دانش‌آموخته داشته است (جدول ۴-۱۴).

بررسی عملکرد این جریان عرضه نیروی انسانی متخصص نشان می‌دهد که این جریان آموزش عالی علیرغم تفاوت اهداف پیش‌بینی شده برای آن، شیوه آموزش، نحوه گزینش دانشجو و کیفیت اساتید با دیگر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص در عمل بسیار شبیه به جریان‌های آموزش عالی دولتی یا وابسته به سایر وزارتخانه‌ها عمل کرده است. به عبارت واضح‌تر عملکرد این جریان آموزش عالی نشانگر آن است که دانشجویان این جریان به شیوه‌ای نزدیک به برگزاری کنکور سراسری یعنی از طریق دفترچه‌های کنکور سراسری پذیرش می‌شوند و این در شرایطی است که براساس اطلاعات اخذ شده از سازمان سنجش آموزش کشور میانگین نمره قبولی داوطلبان این جریان در سال‌های مورد بررسی کمتر از میانگین نمره قبولی داوطلبان کنکور بوده است و در واقع این جریان آموزش عالی در عمل به جای ایفای نقش در راستای اهداف پیش‌بینی شده برای آن، به عنوان مقصد و امید بعدی داوطلبان بازمانده از قبولی در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی عمل می‌نماید. شاهد این ادعا افزایش داوطلبان آزاد این جریان از ۳۸ درصد کل پذیرفته‌شدگان در کنکور اول به ۴۰ درصد در کنکور دوم و ۴۹ درصد در کنکور سوم می‌باشد[۱۴] و علیرغم وجود شوراها و ستادهای مختلف در ارکان این جریان و وظایف محوله به آنها برنامه مشخصی حداقل برای ۵ سال آتی در خصوص گسترش رشته‌ها، تخصص‌ها در مناطق و بخش‌های مختلف با توجه به قابلیت‌ها و نیازها تدوین نشده است و اطلاعات لازم در این خصوص برای تصمیم‌گیری در جائی متمرکز نمی‌باشد.

بررسی‌های محدود انجام شده در مورد میزان پیوستگی آموزش‌ها با مهارت‌ها (تئوری و عمل)، بکارگیری استادکاران مسلط به مبانی علمی، چگونگی برخورداری از امکانات کالبدی موجود ونحوه تامین منابع مالی نیز نشان می‌دهد که این جریان آموزش عالی توفیق چندانی در دستیابی به اهداف تاسیس خود نداشته است (جداول ۴-۱۵ و ۴-۱۶). به نظر برخی از صاحب‌نظران مشخص نبودن جهت فعالیت این جریان در کشور، خلاء ناشی از عدم مکان‌یابی فعالیت‌ها، عدم دسترسی به امکانات بلقوه موجود به دلیل عدم شناخت امکانات فیزیکی بخش‌های مختلف، عدم شناخت قابلیت‌های اقتصادی در مناطق مختلف‌ودرنتیجه‌عدم‌شناخت‌نیاز همچنین برنامه‌ریزی آموزشی و درسی موسسات آموزش عالی علمی –

کاربردی توسط هفت گروه علمی (نظری و غیرکاربردی) شورای عالی برنامه‌ریزی به جای گـروه هشـتم این شورا (علمی – کاربردی)، استفاده از استادان دانشگاه‌های نظری در ایـن موسسـات بـه دلیـل کمبـود استادان علمی – کاربردی، پایین بودن سطح تقاضای بخش‌هـای مختلـف جامعـه (از جملـه بخش‌هـای صنعت – کشاورزی و...) به دستاوردهای علمی جدید باعث شده است که این جریان آموزشی نتوانـد بـه شکلی موثر در نظام آموزش عالی ایران نهادینه شود[۱۵].

جدول شماره ٤-١٤ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳٦۸

سطوح تحصیلی	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
کاردانی	ـــــ	ـــــ	۱۰۸۶	۴۵/۴	۳۱۵۳	۵۴/۳	۱۹۵۹	۵۸/۶	۱۰/۳
کارشناسی	ـــــ	ـــــ	۱۳۰۱	۵۴/۴	۳۳۸۷	۴۵/۵	۱۱۹۱	۳۵/۶	-۱/۴
کارشناسی ارشد	ـــــ	ـــــ	۴	۰/۲	۲۱۷	۰/۲	۱۹۰	۵/۶	۹۰
دکتری حرفه‌ای	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ
دکتری تخصصی	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	۵	۰/۲	ـــــ
جمـــــع	ـــــ	ـــــ	۲۳۹۱	۱۰۰	۶۷۵۷	۱۰۰	۳۳۴۵	۱۰۰	۵/۷

همان مآخذ.

جدول شماره ٤-١٥ : تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت جریان آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی برحسب مرتبه علمی، ٧٨-١٣٦٨

	١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
استاد	٣	٠/٦	ـــ		٢	٠/٢	ـــ	ـــ	
دانشیار	۴	٠/٨	٢	١/٢	۴	٠/۴	١	٠/٠۶	-١٢/٩
استادیار	۶٧	١٣/۴	٣٣	١٩/۴	١٣٩	١٣/٨	٩٣	۵/۵۴	٣/٣
مربی	١۴٨	٢٩/۶	٩٢	۵۴/١	٢٧٢	٢٧	١٧٠	١٠/١	١/۴
سایر	٢٧٩	۵۵/٧	۴٣	٢۵/٣	۵٩٠	۵٨/۶	١۴١٩	٨۴/٣	١٧/۶
جمـــــع	۵٠١	١٠٠	١٧٠	١٠٠	١٠٠٧	١٠٠	١۶٨٣	١٠٠	١٢/٩

همان مآخذ.

جدول شماره ٤-١٦ : مساحت ظرفیت‌های آموزشی در جریان عرضه آموزش عالی دولتی علمی - کاربردی، برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳۷۷

	۱۳۷۷-۷۸		سرانه آموزشی[1]	فضاهای در حال اجرا[2]	
	مترمربع	درصد	مترمربع	مترمربع	درصد
هنر، علوم انسانی و اجتماعی (مدیریت و خدمات اجتماعی)	(۸۲۴۹)	(۲/۹)	۱/۷		
علوم پایه (و کامپیوتر)					
کشاورزی و دامپزشکی	(۱۳۵۸۱)	(۴/۸)	۹۰		
فنی و مهندسی (صنعت)	(۱۸۹۰۷)	(۶/۷)	۵/۴		
پزشکی	(۲۴۲۲۱۷)	(۸۵/۶)	۲۷/۵		
جمـــع آموزشی	(۲۸۲۹۵۴)	(۵۴/۲)	۱۶/۲		
جمع کمک آموزشی	۲۳۸۸۹۹	۴۵/۸	۱۳/۷		
جمع کل	۵۲۱۸۵۳	۱۰۰	۲۹/۹		

۱- سرانه آموزشی از تقسیم مترمربع فضا به تعداد دانشجو به دست آمده است.

۲- اطلاعات مربوطه در دسترس نبوده است.

همان مآخذ.

٤-٣- جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی

٤-٣-١- مراکز تربیت معلم (وابسته به آموزش و پرورش)

بررسی اهداف و وظایف تعیین شده در اساسنامه مراکز تربیت معلم و آیین‌نامه‌های مربوط به آن حاکی از این است که این مراکز به منظور «تربیت معلمان صالح و ذی فن جهت تامین نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش» در سطح کاردانی و در رشته‌های تحصیلی آموزش ابتدایی، ادبیات فارسی، علوم اجتماعی، ریاضی، علوم تجربی، زبان انگلیسی، امور پروشی، دینی، عربی، هنر، تربیت بدنی، حرفه‌وفن و آموزش کودکان استثنایی تاسیس شده‌اند. پذیرش در این مراکز از طریق کنکور سراسری و با سپردن تعهد خدمت در آغاز تحصیل میسر می‌شود. برنامه‌های درسی شامل دروس عمومی، اختصاصی و تربیتی و تابع نظام واحدی است. که در چهار نیم سال (ترم) و جمعاً در قالب ۷۲ تا ۷۸ واحد درسی ارائه می‌شود و در صورت گذراندن موفقیت‌آمیز دوره‌ها منجر به اخذ مدرک فوق دیپلم (معادل کاردانی) می‌گردد. بر طبق مفاد این اساسنامه وزارت آموزش و پرورش مجاز است برای تامین نیروی انسانی مورد نیاز خود با اخذ تعهد خدمت از دانشجویان سایر دانشگاهها و طلاب حوزه‌های علمیه استفاده نماید (جدول ۱۵ پیوست ۲)[۱].

ارکان مراکز تربیت معلم در سطح ملی دفتر هماهنگی مراکز تربیت معلم (گروه هفتم از گروههای هشت گانه شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری) است که تدوین خطمشی‌ها و برنامه‌ریزی دوره‌ها، تعیین سطوح تحصیلی دوره‌ها در مراکز متناسب با احتیاجات آموزشی کشور و تعیین کلیات برنامه‌های درسی را به عهده دارد. در سطح استانی شورای استان وظیفه نظارت بر حسن اجرای برنامه‌ها را عهده‌دار است و در سطح سازمانی (مراکز) گروههای آموزشی و پژوهشی به منظور فعالیت در جهت اصلاح ساختار آموزشی و تربیتی و کتب و منابع درسی پیش‌بینی شده‌اند.

نگرشی بر عملکرد این مراکز با اهداف تعیین شده نشان می‌دهد که تلاش‌های گسترده‌ای در جهت تربیت و تامین معلمان مورد نیاز آموزش و پرورش از بدو تاسیس مراکز تربیت معلم تاکنون صورت گرفته است. لیکن اهداف تعیین شده با توجه به شرایط موجود و نیازهای روزمره آموزشی بازنگری نشده است. به علاوه سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته نیز مشکلات موجود را تشدید نموده است. علیرغم پیش‌بینی گروههای آموزشی و پژوهشی به منظور گسترش پژوهش و اصلاح نظرات برای اصلاح ساختار آموزشی و تربیتی، این امر منجر به تربیت معلمین آگاه به شیوه‌های برخورد مطلوب با

۱- ǨèÀ ÿÆÌ éîì ۲ ǨèzŧŠ ۱۵ üÃÆDZ ÕÍí ǨŁÊę ďÍÀ ¢Æ ôzÆÀą çÅȝƳÙÀ ØńŭĄ.

دانش‌آموزان و ماهر در امر تدریس و فرایند یادگیری و یاددهی نشده است[۱۶]. براساس اطلاعات موجود بخشی از نیروی انسانی تربیت شده که به استناد مفاد اساسنامه مراکز تربیت معلم، متعهد خدمت در وزارت آموزش و پرورش می‌شوند به دلیل سخت‌گیری در شیوه‌های گزینش عملاً از اشتغال به این شغل باز می‌مانند و به تبع این تعهد از مشاغل دیگر در سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها نیز محروم می‌شوند. از طرف دیگر با پیش‌بینی راهکارهای استفاده از تعهد خدمت دانش‌آموختگان سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی برای تامین نیروی انسانی مورد نیاز این وزارتخانه، اعمال سیاست‌های گسترش و توسعه دانشگاههای تربیت معلم، اختصاص بخشی از ظرفیت‌های دانشگاهها و موسسات آموزش عالی به برای تامین نیروی انسانی مورد نیاز وزارتخانه مذکور، اجرای آموزش‌های بلند مدت به صورت شبانه در سطح کاردانی و کارشناسی در مراکز تربیت معلم و مراکز آموزش ضمن خدمت وزارت آموزش و پرورش، اختصاص بیش از نیمی از ظرفیت رشته‌های علوم تربیتی و سایر رشته‌ها به داوطلبان شغل معلمی، تربیت تعدادی از معلمین در سطوح کاردانی و کارشناسی توسط دانشگاه آزاد اسلامی براساس توافق وزارت آموزش و پرورش و دانشگاه آزاد و توسعه بی‌رویه مراکز تربیت معلم در مناطق مختلف کشور، این وزارتخانه را با حجم بسیار زیادی از نیروی انسانی تربیت شده و متعهد خدمت روبرو ساخته است که چه به لحاظ سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته برای آموزش افراد و چه به لحاظ تامین هزینه‌های ناشی از این اقدامات، موجب اتلاف منابع گردیده است.

عملکردهای کمی: براساس آمار و اطلاعات منتشره از سوی وزارت آموزش و پرورش، هر چند تعداد این مراکز در طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ از ۱۷۶ مرکز به ۷۱ مرکز رسیده است و تعداد فارغ‌التحصیلان این مراکز از ۲۲۴۱۱ نفر در سال ۶۹-۱۳۶۸ به ۴۴۰۶ نفر در سال ۷۸-۱۳۷۷ کاهش یافته است اما تربیت معلمین از طریق رشته‌های تربیت دبیری و علوم تربیتی در دانشگاههای کشور به خصوص دانشگاههای تربیت معلم (تهران، سبزوار، تبریز و...) همچنان ادامه یافته و روند عرضه نیروی انسانی اضافی را همواره تشدید نموده است. به گونه‌ای که در حال حاضر ضرورت ایجاد تحول در ابعاد مختلف این نظام را دقیقاً ملموس ساخته است (جدول ۴-۱۷).

جدول شماره ٤-١٧ : عملکردتعدادفارغ‌التحصیلان جریان‌عرضه‌آموزش‌عالی وابسته‌به سایر وزارتخانه‌هاو سازمان‌های‌دولتی (مراکز تربیت‌معلم)، ٧٨-١٣٦٨

		١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨[1]	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
گروههای آموزشی	هنر، علوم انسانی و اجتماعی	٢٢٤١١	١٠٠	٣٠٠٣٩	١٠٠	١٢٨٢٣	١٠٠	٤٤٠٦	١٠٠
	علوم پایه	—		—		—		—	
	کشاورزی و دامپزشکی	—		—		—		—	
	فنی و مهندسی	—		—		—		—	
	پزشکی	—		—		—		—	
سطوح تحصیلی	کاردانی	٢٢٤١١	١٠٠	٣٠٠٣٩	١٠٠	١٢٨٢٣	١٠٠	٤٤٠٦	١٠٠
	کارشناسی	—		—		—		—	
	کارشناسی ارشد	—		—		—		—	
	دکتری حرفه‌ای	—		—		—		—	
	دکتری تخصصی	—		—		—		—	
جمـــــع		٢٢٤١١	١٠٠	٣٠٠٣٩	١٠٠	١٢٨٢٣	١٠٠	٤٤٠٦	١٠٠

١- آمار مربوط به سال ٧٧-١٣٧۶ است.

مآخذ: مستندات مربوط به عملکرد برنامه دوم، ٧٧-١٣٧۴، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

٤-٣-٢- موسسات آموزش عالی وابسته به سایر وزاتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی (سایر موسسات)

براساس اهداف تعیین شده در آیین‌نامه مربوط به فعالیت این جریان عرضه آموزش عالی که در سال ۱۳۶۴ از تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی گذشت، کلیه سازمان‌ها، وزارتخانه‌ها اجازه یافتند «برای تامین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز خود (بعضاً نیازهای سازمان‌های دیگر)» دوره‌های کاردانی برگزار نمایند. به استناد مفاد این آیین‌نامه ارائه دوره‌های کارشناسی صرفاً در رشته‌های خاص مورد نیاز پس از اخذ مجوز از وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی مجاز گردیده است (جدول ۱۵ پیوست ۲)[۱].

بررسی برخی از اساسنامه‌های موسسات آموزش عالی وابسته به وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی نشان می‌دهد که علیرغم تعیین قلمرو فعالیت آموزشی این گونه موسسات در زمینه‌های خاص مورد نیاز خود در سطح کاردانی و در مواردی کارشناسی، بسیاری از این موسسات برخلاف آیین‌نامه تاسیس خود، رشته‌های تحصیلی همسان و مشابه رشته‌های تحصیلی در سایر دانشگاهها و مراکز آموزش عالی و غیرمرتبط با نیازهای خاص خود و بعضاً قبل از دریافت مجوزهای لازم دایر نموده‌اند (از جمله مرکز وابسته به سازمان میراث فرهنگی) و در سطوح کارشناسی و بالاتر (کارشناسی ارشد و دکتری) اقدام به آموزش و عرضه نیروی انسانی متخصص نموده‌اند. این امر نشانده آن است که برخلاف آیین نامه تاسیس این قبیل موسسات رشته‌ها و دوره‌ها دائر و گسترش یافته است و برخلاف اهداف اولیه سیاستگذاری شورای عالی انقلاب فرهنگی عمل شده است و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از اهداف مشخص گسترش و توسعه این قبیل موسسات عدول کرده است. علت عمده این وضعیت را می‌توان در تعدد مراکز تصمیم‌گیری در ایجاد و گسترش این موسسات جستجو کرد. بدین معنی که برخی از موسسات به استناد مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، برخی به استناد مصوبات شورای گسترش آموزش عالی و تعدادی با موافقت وزارت فرهنگ و آموزش عالی ایجاد شده‌اند[۱۷].

بررسی شرایط پذیرش در دفترچه‌های آزمون سراسری حاکی از وجود تفاوت‌های بین این موسسات است. برخی از موسسات کادر مورد نیاز وزارتخانه یا نهاد متبوع خود را به صورت بورسیه از طریق دیگر دانشگاه‌ها پذیرش می‌نماید (بورسیه دانشکده فارابی وابسته به ستاد مشترک ارتش – در دانشکده صنعت الکترونیک دانشگاه شیراز). برخی از این موسسات کلیه هزینه‌های تحصیل پذیرفته شدگان را با تعهد خدمت آنها می‌پردازند و بعضاً آنها را به استخدام رسمی وزارتخانه متبوع خود در

۱- Ǩèä ÿÆÌ éîì ۲ Ǩèʒ‡Š ۱۵ üÃÆDZ ÕÍí ǨłÊę ćbÍä ¢ä ôʒäÀą çÅʒƳÙä Øńŭą.

می‌آورند. در حالی که برخی دیگر از جمله مرکز مدیریت دولتی وابسته به سازمان امور استخدامی (سازمان مدیریت و برنامه ریزی فعلی) از پذیرفته شدگان شهریه دریافت می‌کنند[۱۸].

عملکردهای کمی: ارزیابی عملکرد کمی موسسات آموزش عالی وابسته به سازمان‌ها و وزارتخانه‌های دولتی حاکی از این است که این جریان عرضه آموزش عالی از طریق ۲۱ واحد آموزشی در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ تا ۴۳ واحد آموزشی در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ (اعم از دانشگاه، دانشکده، موسسه، مرکز، آموزشکده، انستیتو و پژوهشگاه) آموزش و عرضه نیروی انسانی متخصص را عهده‌دار بوده است. بررسی وابستگی این موسسات نشان می‌دهد که این موسسات در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ وابسته به ۱۶ وزارتخانه (به غیر از وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و آموزش و پرورش) و ۶ سازمان و نهاد دولتی بوده‌اند. به عبارتی بیش از نیمی از وزارتخانه‌ها رسماً در امر آموزش عالی فعال بوده‌اند. مابقی نیز به شیوه‌های دیگر فعالیت‌های آموزشی می‌نموده‌اند که در آمار نامه‌های رسمی منعکس نشده است.

مطالعات انجام شده در مورد فعالیت‌های آموزشی این جریان عرضه آموزش عالی حاکی از این است که در سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵ موسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها در بیش از ۲۶۰ رشته تحصیلی در سطوح کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و در مواردی نیز در سطح دکتری اقدام به اجرای دوره نموده‌اند. رشته‌های تحصیلی دایر در سطح کاردانی در گروههای آموزشی هنر، علوم انسانی و اجتماعی و فنی و مهندسی در این موسسات با حدود نیمی از رشته‌های تحصیلی دایر در سایر مراکز آموزش عالی همانند و یکسان بوده است و در سایر گروههای آموزشی بیش از ۸۰ درصد از رشته‌های تحصیلی دایر در این قبیل موسسات همانند رشته‌های دایر در سایر موسسات بوده است. در سطح کارشناسی بیش از ۵۷ درصد رشته‌های ایجاد شده در گروه هنر، علوم انسانی و نزدیک به ۴۵ درصد از رشته‌های تحصیلی دایر در گروه فنی و مهندسی همانند سایر رشته‌های تحصیلی دایر در سایر دانشگاهها و مراکز آموزش عالی است. این روند برای سطح کارشناسی ارشد به بیش از ۶۰ درصد ار رشته‌های تحصیلی گروه هنر، علوم انسانی و در سایر گروهها حدود ۴۰ درصد محاسبه شده است. این امر نشانگر جهت‌گیری این موسسات به سوی ایجاد بی‌رویه رشته‌های تحصیلی مشابه با سایر دانشگاههاست که برخلاف ضوابط مقرر در آیین‌نامه‌ها و بعضاً با نفوذ دستگاههای دولتی ایجاد شده است و لذا آثار منفی از قبیل اتلاف منابع مالی و انسانی به همراه داشته است[۱۹].

روند پذیرفته‌شدگان در این جریان عرضه آموزش عالی نشان می‌دهد که طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ سالانه بیش از ۳ تا ۸ هزار نفر در موسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی

پذیرفته شده‌اند این تعداد حدود ۶ تا ۷ درصد پذیرفته شدگان آموزش عالی دولتی حضوری را طی سال‌های مذکور به خود اختصاص داده است.

تعداد دانشجویان در موسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی از ۱۴۲۱۳ نفر در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۲۷۲۵۹ نفر در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ افزایش یافته است. به عبارت دیگر در طول ۱۰ سال به طور متوسط ۶/۷ درصد رشد یافته است.

روند عرضه نیروی انسانی متخصص (فارغ‌التحصیلان) در سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ نشان می‌دهد که تعداد فارغ‌التحصیلان این قبیل موسسات سالانه به طور متوسط ۱۳/۷ درصد رشد یافته است و به عبارتی از ۱۷۹۹ نفر فارغ‌التحصیلان در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۶۵۱۳ نفر در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. این تعداد نسبت به کل فارغ‌التحصیلان جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی دولتی در طی این دوره از سهمی بین ۵ تا ۷ درصد برخوردار بوده است.

توزیع فارغ‌التحصیلان برحسب گروههای آموزشی در این گونه موسسات نشان می‌دهد که طی سال‌های دوره بررسی، گروه هنر، علوم انسانی و اجتماعی سالانه به طور متوسط ۱۵/۵ درصد رشد یافته است و سهم آن از ۴۲/۹ درصد (۷۷۱ نفر) در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۵۰/۳ درصد (۳۲۷۸ نفر) در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. در مقابل فارغ‌التحصیلان گروه فنی و مهندسی اگر چه در سال‌های ۷۵-۱۳۷۲ بیشترین سهم از کل فارغ‌التحصیلان را به خود اختصاص داده است. لیکن روند کاهشی داشته است به طوری که سهم آن از ۴۱ درصد در سال ۶۹-۱۳۶۸ به ۳۱/۸ درصد در سال ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است و از متوسط رشد سالانه‌ای معادل ۱۰/۸ درصد برخوردار بوده است. این روند برای سایر گروههای آموزشی به خصوص علوم پایه علیرغم سهم پایین آنها از مجموع فارغ‌التحصیلان سالانه روبه افزایش بوده است (جدول ۴-۱۸).

روند تغییرات فارغ‌التحصیلان در این جریان عرضه آموزش عالی در سطوح تحصیلی نشان می‌دهد که تعداد فارغ‌التحصیلان در سطح کارشناسی و بالاتر طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ افزایش یافته است و سهم آن از ۵۰/۶ درصد (۹۱۰ نفر) در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۵۳/۴ درصد (۳۴۷۷ نفر) در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. در مقابل سهم فارغ‌التحصیلان سطح کاردانی علیرغم برخورداری از متوسط رشد سالانه‌ای معادل ۱۱/۸ درصد، از ۴۹/۴ درصد در سال ۱۳۶۹ به ۴۱/۶ درصد در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ کاهش یافته است (جدول ۴-۱۹).

در یک ارزیابی کلی از وضعیت فارغ‌التحصیلان این جریان عرضه آموزش عالی می‌توان گفت افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان در گروه هنر، علوم انسانی و اجتماعی بیش از دیگر گروههای آموزشی از

جدول شماره ٤-١٨ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی (سایر موسسات) برحسب گروههای آموزشی، ٧٨-١٣٦٨

گروههای آموزشی	۱۳۶۸-۶۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷۴-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
هنر، علوم انسانی و اجتماعی	۷۷۱	۴۲/۹	۱۲۱۰	۳۷/۴	۱۸۵۸	۳۶/۳	۳۲۷۸	۵۰/۳	۱۵/۵
علوم پایه	۱۳	۰/۷	۸۱	۲/۵	۱۰۲	۲	۱۱۴	۱/۸	۲۴/۲
کشاورزی و دامپزشکی	۲۱	۱/۲	۷۶	۲/۴	۱۹۵	۳/۸	۱۵۵	۲/۴	۲۲
فنی و مهندسی	۷۳۸	۴۱	۱۴۷۱	۴۵/۵	۲۴۳۳	۴۷/۶	۲۰۷۰	۳۱/۸	۱۰/۸
پزشکی	۲۵۶	۱۴/۲	۳۹۵	۱۲/۲	۵۲۴	۱۰/۳	۸۹۶	۱۳/۷	۱۳/۳
جمـــع	۱۷۹۹	۱۰۰	۳۲۳۳	۱۰۰	۵۱۱۲	۱۰۰	۶۵۱۳	۱۰۰	۱۳/۷

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ٤-١٩ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش‌عالی وابسته به سایروزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی (سایر موسسات) برحسب سطوح تحصیلی، ٧٨-١٣٦٨

سطوح تحصیلی	١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
کاردانی	٨٨٩	۴٩/۴	١۶۵۵	۵١/٢	٢١۵۴	۴٢/١۶	٢٧٠٨	۴١/۶	١١/٨
کارشناسی	٩١٠	۵٠/۶	١۵٧٨	۴٨/٨	٢٧٢۶	۵٣/٣	٣۴٧٧	۵٣/۴	١۴/٣
کارشناسی ارشد	—	—	—	—	٢٣٠	۴/۵	٢٨٧	۴/۴	۴/۵
دکتری حرفه‌ای	—	—	—	—	—	—	٣٣	٠/۵	
دکتری تخصصی	—	—	—	—	٢	٠/٠۴	٨	٠/١	
جمـــــع	١٧٩٩	١٠٠	٣٢٣٣	١٠٠	۵١١٢	١٠٠	۶۵١٣	١٠٠	١٣/٧

همان مآخذ.

یکسو و رشد تعداد فارغ‌التحصیلان در سطوح کارشناسی و بالاتر از سوی دیگر ناشی از گرایش به راه‌اندازی موسسات جدید و گسترش موسسات موجود با ایجاد رشته‌های تحصیلی و اجرای دوره‌های آموزشی در گروه هنر، علوم انسانی و اجتماعی بیش از دیگر گروهها در این جریان عرضه آموزش عالی است در حالی که بسیاری از رشته‌های تحصیلی این گروه در این موسسات در بسیاری از دانشگاهها و موسسات آموزش عالی دولتی ارائه می‌گردد و یا حداکثر با تغییرات جزیی در برخی از رشته‌ها یا برنامه‌های درسی آنها قابل ارائه است.

بررسی تغییرات کادر آموزشی حاکی از این است که کادر آموزشی تمام وقت این موسسات از ۸۴۷ نفر در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۶۸ به ۱۹۲۵ نفر در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ افزایش یافته است (جدول۴-۲۰).

شاخص نسبت دانشجو به اعضاء هیات علمی از ۱۶/۷ نفر به ۱۴ نفر بهبود یافته است لیکن همواره بیشترین سهم به کادر آموزشی با مراتب بعد از استادیاری، مربی، مربی آموزشیار و سایر مدرسین (غیر هیات علمی) اختصاص داشته است و سهم استادان و دانشیاران در طی سال‌های مورد بررسی هرگز به ۱ درصد کل کادر آموزشی نرسیده است که عمدتاً نیز در یک و یا دو موسسه وابسته عضو بوده‌اند. بررسی این وضعیت گویای این است که توسعه و گسترش موسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی بدون برخورداری از شرایط لازم از جمله کادر آموزشی تمام وقت با مراتب علمی متناسب انجام شده است و افزایش ظرفیت‌های دانشجویی به خصوص در سطوح کارشناسی و بالاتر بدون تامین کادر آموزشی متخصص و واجد شرایط برای این دوره‌ها صورت گرفته است. اغلب دوره‌ها با استفاده از مدرسین غیرهیات علمی و یا اساتید سایر دانشگاهها به صورت حق‌التدریس برگزار شده است که عملاً کیفیت آموزشی این قبیل دوره‌ها را مورد تردید قرار می‌دهد. پایین بودن نرخ ورود به سطوح بالاتر تحصیلی در مقایسه با میزان این نرخ در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی وابسته به وزارت علوم و تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت درمان در تایید این مدعاست.

نسبت اعتبارات جاری به کل دانشجویان در این جریان عرضه آموزش عالی یا هزینه سرانه جاری در موسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی تاحدودی قیمت تمام شده فارغ‌التحصیلان را در این جریان عرضه آموزش عالی بیان می‌دارد. علیرغم این که کلیه سازمان‌ها و وزرتخانه‌های دولتی هزینه‌های فعالیت‌های آموزشی خود را به طور مستقیم و یا غیرمستقیم از بودجه عمومی دولت تامین می‌نمایند. اما اعتبارات تعداد معدودی از این موسسات در قوانین بودجه سالانه منعکس است. نتایج یک بررسی انجام شده در خصوص مقایسه هزینه‌های گروههای مختلف آموزشی در تعدادی از این موسسات منتخب در سال ۱۳۷۶ حاکی از این است که هزینه‌ها در مراکزی از این قبیل در

جدول شماره ٤-٢٠ : تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت جریان عرضه آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی (سایر موسسات) برحسب مرتبه علمی، ٧٨-١٣٦٨

	۱۳۶۸-۶۹[1]		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷۴-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
استاد	۴	۰/۵	۱	۰/۰۶	۶	۰/۳	۳	۰/۲	-۲/۸
دانشیار	۴	۰/۵	۸	۰/۵	۵	۰/۲	۱۰	۰/۵	۹/۵
استادیار	۸۰	۹/۴	۱۶۳	۱۰/۶۴	۲۶۶	۱۴/۱	۴۶۸	۲۴/۱	۱۹/۳
مربی و مربی آموزشی	۴۸۵	۵۷/۳	۷۲۲	۴۷/۲	۹۷۷	۵۱/۷	۱۰۰۵	۵۱/۸	۷/۵
سایر مدرسین (غیرعلمی تمام وقت)	۲۷۴	۳۲/۳	۶۳۷	۴۱/۶	۶۳۷	۳۳/۷	۴۵۴	۲۳/۴	۱/۹
جمـــــع	۸۴۷	۱۰۰	۱۵۳۱	۱۰۰	۱۸۹۱	۱۰۰	۱۹۴۰	۱۰۰	۸/۶

۱- آمار مربوط به سال ۷۰-۱۳۶۹ است.

همان مآخذ.

مقایسه با سایر مراکز آموزش عالی کشور بالاتر بوده و کنترل و ارزیابی لازم در آنها صورت نمی‌پذیرد. هزینه سرانه جاری در یک گروه آموزشی در بعضی از موارد بیش از ۲ تا ۴ برابر هزینه سرانه جاری در همان گروه آموزشی در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی دولتی گزارش شده است. این روند باتوجه به عدم انعکاس تمامی هزینه‌ها در ذیل برنامه‌های آموزشی مربوطه است که در صورت اطلاع از آنها تحلیل صحیح از هزینه‌های آموزشی در این جریان عرضه آموزش عالی میسر می‌گردد[۲۰].

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت ایجاد و توسعه و گسترش موسسات آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی با توجه به ظرفیت‌های موجود در کشور و امکانات موجود در آن ضرورت عمومی ندارد و می‌بایست با تجمیع امکانات فیزیکی و منابع مالی مربوط به فعالیت‌های آموزش عالی دراین جریان با روش‌های مناسب، نیروی انسانی متخصص و مورد آنها (در اکثر موارد) تامین گردد.

٤-٤- عملکردهای کمی در مقایسه با اهداف برنامه (بخش دولتی):

ارزیابی عملکرد اهداف کمی بخش آموزش عالی دولتی به دلیل شفاف نبودن اهداف کمی مربوط به هر یک از جریان‌های عرضه آموزش عالی در برنامه‌های زیر بخش‌های آموزش عالی، آموزش و پرورش و فنی و حرفه‌ای، در سه برنامه توسعه و مصوب بعد از انقلاب، برای هر کدام به طور مستقل میسر نیست. لذا در این بخش از گزارش این قیاس در جریان دولتی آموزش‌های عالی با احتساب مراکز آموزش عالی وابسته به وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، مراکز فنی و حرفه‌ای و تربیت معلم وابسته به وزارت آموزش و پرورش، آموزش‌های ارائه شده در سایر وزارتخانه‌ها، آموزش‌های عالی علمی - کاربردی و دوره‌های شبانه صورت گرفته است.

مقایسه تعداد پذیرفته شدگان و دانشجویان با اهداف پیش‌بینی شده برای آنها در مقاطع زمانی مورد بررسی طی سال‌های برنامه حاکی از آن است که تعداد آنها در سال‌های مذکور (به جز سال ۷۳-۱۳۷۲ برای دانشجویان) بیشتر از اهداف پیش‌بینی شده بوده است (جدول ۴-۲۱).

بررسی تعداد دانش‌آموختگان جریان‌های مختلف آموزش عالی دولتی نشان می‌دهد که تعداد کل آنها با متوسط رشد سالانه‌ای برابر از حدود ۵۹ هزار نفر در مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ به حدود ۹۶ هزار نفر در مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ افزایش یافته است. این تعداد در اکثر مقاطع زمانی (سه مقطع اول از ۴ مقطع زمانی) به ویژه در گروههای آموزش علوم پایه و فنی مهندسی کمتر از اهداف پیش‌بینی شده برای آنها تحقق یافته است. لیکن عملکرد این جریان‌ها از نظر عرضه نیروی انسانی متخصص در سال پایانی برنامه دوم در اغلب گروههای آموزشی (به استثنای گروه آموزش علوم پایه) بیشتر از اهداف متناظر برای آنها بوده است (جدول ۴-۲۲).

جدول شماره ٤-٢١ : مقایسه عملکرد تعدادپذیرفته‌شدگان‌ودانشجویان‌درجریان‌های‌عرضه‌آموزش‌عالی‌دولتی-حضوری (روزانه‌وشبانه) با اهداف کمی‌برنامه، ٧٨-١٣٦٨

	١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨	
	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد
دانشجویان	٣٣٠٩٥٩	٣٤١٥٦٥	٤٢١٥٩٦	٤١٢٠٨٤	٤١٤٤٠٠	٤٣٤٥٧٤	٤٢٣٠٠٠	٤٩٣٠٩٧
پذیرفته شدگان	٦٦٥٢٤	٧٩٤٢٨	١٠٢٢٠٠	١١٠٩٤٣	٩٤٩٠٠	١٠٧٠٩٤	١٠٣٧٠٠	١٤١٢٠٠

مآخذ:

ــ برنامه اول و دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ٧٢-١٣٦٨ و ٧٨-١٣٧٤ ، بخش‌های آموزش، آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش و پرورش عمومی.

ــ جداول ٢-١ ، ٢-٢ ، ٢-٣ ، ٢-٤ و ٢-٩ .

جدول شماره ٤-٢٢ : مقایسه عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان‌های عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری (روزانه و شبانه) برحسب گروههای آموزشی با اهداف کمی برنامه[1]، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸	
	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد
هنر، علوم انسانی و اجتماعی	۳۲۴۹۰	۳۲۲۵۷	۴۲۸۶۸	۴۵۱۱۷	۳۷۴۰۰	۳۱۹۹۲	۲۹۰۰۰	۳۱۱۷۱
علوم پایه	۵۶۰۰	۴۰۰۳	۹۵۴۰	۶۳۳۰	۱۴۸۰۰	۷۷۰۷	۱۷۵۰۰	۹۳۵۰
کشاورزی و دامپزشکی	۲۵۸۴	۳۰۷۹	۴۵۵۰	۳۲۲۲	۵۲۰۰	۴۶۲۲	۷۰۰۰	۹۹۶۵
فنی و مهندسی	۱۲۵۶۴	۹۹۵۷	۲۴۷۲۰	۱۴۷۶۳	۱۶۴۰۰	۲۰۳۸۳	۱۷۷۰۰	۲۳۲۵۹
پزشکی	۱۴۷۷۰	۱۰۲۸۱	۱۷۰۸۰	۲۰۵۹۲	۱۹۰۰۰	۲۴۰۱۶	۲۱۰۰۰	۲۱۸۵۹
جمـــــع	۶۸۰۰۸	۵۹۵۷۷	۹۸۷۵۸	۹۰۰۲۴	۹۲۸۰۰	۸۸۷۲۰	۹۲۲۰۰	۹۵۶۰۴

۱- اهداف کمی فارغ‌التحصیلان مراکز تربیت معلم در برنامه اول به ترتیب ۱۹۰۰۰ نفر در سال ۱۳۶۸ و ۲۳۰۰۰ نفر در سال ۱۳۷۲ است که برحسب گروه آموزشی مشخص نشده است. لذا در جمـــع گـروه هنر، علوم انسانی و اجتماعی لحاظ شده است.

مآخذ: برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی،فرهنگی (۷۸-۱۳۶۸)، بخش‌های آموزش و آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش و پرورش.

ـــ جداول ۴-۱ ، ۴-۶ ، ۴-۸ ، ۴-۱۳ ، ۴-۱۷ و ۴-۱۸ .

توزیع دانش‌آموختگان برحسب سطوح تحصیلی نیز حکایت از آن دارد که میزان تحقق هدف در مقاطع زمانی ۷۳-۱۳۷۲ و ۷۵-۱۳۷۴ برای سطوح کارشناسی ارشد و بالاتر بیش از میزان هدف تعیین شده برای آنها بوده است. این افزایش عملکرد در سال پایانی برنامه دوم برای سطوح کارشناسی و کاردانی فراتر از اهداف پیش‌بینی شده برای آنها محقق شده است (جدول ۴-۲۳).

بررسی تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت (به استثناء سایر مدرسین) در مقاطع زمانی مورد بررسی گویای افزایش تعداد آنها از ۱۱۶۵۱ نفر در سال ۶۹-۱۳۶۸ به ۱۹۵۸۲ نفر در سال ۷۸-۱۳۷۷ است (جدول ۴-۲۴). مقایسه تعداد اعضاء هیات علمی موجود با تعداد اعضاء هیات علمی مورد هدف حاکی از آن است که میزان تحقق هدف بخش دولتی از نظر تامین نیروی انسانی مورد نیاز برای آموزش دانشجویان در مقاطع زمانی مورد بررسی در برنامه اول بیش از هدف پیش‌بینی شده بوده است[1]. لیکن شاخص نسبت دانشجو به استاد در مقاطع زمانی مورد بررسی مطابق اهداف تعیین شده عمل ننموده است. این امر عمدتاً ناشی از افزایش پذیرش دانشجو و گسترش کمی فعالیت آموزش عالی توسط مراکز آموزش عالی غیروابسته به وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت درمان و آموزش پزشکی‌است.

۱- ØĤèzǩ ýÃì Ã üÃä ãÀŁØŋÀ¤Àä îì ɔ‰ÿʒ çÀÆŁ ÞÀÊʒä ìäÆĤǩ ɔ‰Ů ùäÆŁå (۱۳Ē٤-Ēē Ã ۱۳٦ē-Ē۲).

جدول شماره ٤-٢٣ : عملکردتعدادفارغ‌التحصیلان جریان‌های‌عرضه آموزش‌عالی‌دولتی-حضوری(روزانه‌وشبانه) برحسب سطوح‌تحصیلی‌با اهداف‌کمی‌برنامه، ٧٨-١٣٦٨

	۱۳۶۸-۶۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷۴-۷۵		۱۳۷۷-۷۸	
	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد
کاردانی	۳۹۰۰۰	۳۵۷۶۸	۵۰۹۰۰	۴۵۸۳۰	۳۸۶۰۰	۳۶۱۶۳	۲۸۲۰۰	۳۳۸۴۷
کارشناسی	۲۳۷۶۰	۱۹۷۲۹	۳۸۳۵۰۰	۳۳۶۶۳	۴۳۴۰۰	۴۰۱۱۳	۴۷۰۰۰	۴۸۸۸۳
کارشناسی ارشد	۱۶۲۵	۱۲۰۱	۴۰۵۰	۳۳۴۷		۴۸۴۳		۶۲۵۸
دکتری حرفه‌ای	۳۲۴۰	۲۴۴۵	۴۵۸۰	۶۳۰۷	۱۰۸۰۰	۶۱۶۹	۱۷۰۰۰	۵۲۹۴
دکتری تخصصی	۳۸۳	۴۳۴	۸۷۸	۸۷۷		۱۴۳۲		۱۳۲۲
جمـــــع	۶۸۰۰۸	۵۹۵۷۷	۹۸۷۵۸	۹۰۰۲۴	۹۲۸۰۰	۸۸۷۲۰	۹۲۲۰۰	۹۵۶۰۴

مآخذ:

ـــ برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی (۷۸-۱۳۶۸)، بخش‌های آموزش، آموزش فنی و حرفه‌ای و آموزش و پرورش عمومی.

ـــ جداول ۴-۲ ، ۴-۷ ، ۴-۹ ، ۴-۱۴ ، ۴-۱۷ و ۴-۱۹ .

جدول شماره ٤-٢٤ : تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت در جریان‌های عرضه آموزش عالی دولتی - حضوری (روزانه و شبانه) برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	عملکرد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
استاد	(۴۳۵)	(۳/۱)	(۵۳۴)	(۲/۶)	(۵۷۲)	(۲/۴)	(۶۴۳)	(۲/۵)	۴
دانشیار	(۸۹۱)	(۶/۲)	(۱۱۹۵)	(۵/۸)	(۱۱۴۶)	(۴/۹)	(۱۳۶۵)	(۵/۴)	۱/۸
استادیار	(۴۶۴۷)	(۳۲/۴)	(۶۳۱۶)	(۳۰/۷)	(۷۲۴۱)	(۳۰/۷)	(۷۸۰۳)	(۳۰/۷)	۵/۳
مربی و مربی آموزشیار	(۵۶۷۸)	(۳۹/۷)	(۸۸۴۱)	(۴۲/۹)	(۹۹۵۲)	(۴۲/۲)	(۹۷۷۱)	(۳۸/۵)	۵/۵
جمع هیات علمی	(۱۱۶۵۱)	(۸۱/۴)	(۱۶۸۸۶)	(۸۲)	(۱۷۹۱۱)	(۸۰)	(۱۹۵۸۲)	(۷۷/۱)	۵/۳
سایر مدرسین (غیرهیات علمی)	۲۶۵۹	۱۸/۶	۳۷۰۰	۱۸	۴۶۸۴	۱۹/۸	۵۸۳۲	۲۲/۱	۸/۱
جمـــــع کل	۱۴۳۱۰	۱۰۰	۲۰۵۸۶	۱۰۰	۲۳۵۹۵	۱۰۰	۲۵۴۱۴	۱۰۰	۵/۹

مآخذ: جداول ۴-۳ ، ۴-۱۰ ، ۴-۱۵ و ۴-۲۰ .

٤-٥- جریان عرضه آموزش‌عالی دولتی - نیمه حضوری(دانشگاه‌پیام نور)

دانشگاه پیام نور به صورت یک دانشگاه دولتی در ایران انحصاراً اجـرای برنامـه‌های آمـوزش از راه دور یا نیمه حضوری را در سطح کشور به عهده دارد. نگرشی کلی به اهداف و وظایف تعیین شـده در اساسنامه دانشگاه و آیین‌نامه‌های مربوط نشان می‌دهد که این نظام آموزشـی بـه منظـور «ارتقـاء سـطح علمی جامعه، فراهم نمودن امکان تحصیل برای افرادی که ادامه تحصیـل آنـها در نظـام سـنتی مقـدور نیست و تربیت بخشی از نیروی انسانی متخصص مورد نیاز جامعه» ایجاد شـده اسـت. ایـن امـر در ایـن جریان آموزشی به صور گوناگونی انجام می‌شود تعدادی از دانشجویان از طریق آزمون سراسری پذیرفتـه می‌شوند. تعدادی از طریق دوره‌های فراگیر با ضابطه معدل دیپلم از ایـن آموزش‌هـا بـهره‌مند می‌شـوند. گروهی با برگزاری آزمون اختصاصی (دوره‌های معادل) وارد دانشگاه پیام نور می‌شوند و دوره‌های آزاد نیز بخش دیگری از آموزش گیرندگان از جمله افراد شاغل در دولت را پوشـش می‌دهـد. بـه عـلاوه فعـالیت برون مرزی برای اتباع سایر کشورها و ایرانیان مقیـم خـارج از کشـور نـیز در برنامـه‌های ایـن دانشـگاه پیش‌بینی و عمل شده است (جدول ۱۶ پیوست ۲)[۱].

حوزه فعالیت این دانشگاه در امر آمـوزش، سـطوح تحصیلـی کـاردانی و کارشناسـی (پیوسـته و ناپیوسته) مشخص شده است و شیوه انتقال آموزش با استفاده از وسایل آموزشی و کمک آموزشی متنـوع از قبیل کتاب، فیلم،نوار ویدیو، خدمات کامپیوتری و اجرای برنامه‌های آموزشی از طریق رادیو و تلویزیون و برگزاری کلاس‌های رفع اشکال تعیین گردیده است.

تامین اعضاء هیئت علمی تابع مقررات وزارت علوم، تحقیقات و فنـاوری و براسـاس تشـکیلات مصوب دانشگاه به ازاء ۵۹ نفر دانشجو یک عضو هیات علمی تصویب شده است.

ارکان منظور شده برای این دانشگاه شـامل هیـات امنـاء دانشـگاه، شـورای دانشـگاه و رئیـس دانشگاه هستند. این دانشگاه از موسسات وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فنـاوری اسـت کـه مقـررات اداری و مالی آن می‌بایستی به تصویب هیات امناء برسد.

از مقایسه عملکرد این دانشگاه با اهداف و وظایف تعیین شده در اساسنامه چنیـن برمی‌آیـد کـه اهداف این نظام آموزشی در مجموعه آموزش عالی دنبال شده است. لیکـن در بخشـی از قلمـرو فعـالیت آموزشی، شیوه‌های آموزشی، تامین منابع مالی و تشکیلات اجرایی، عملکردی متفاوت بـا وظـایف تعییـن شده دارد، که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد.

۱- ŘèäÿÆÌ éîì ۲ ŘèžŠ ۱٦ üÃÆDZ ÕÍí ŘŁÊę ďÍä ¢ä ôžäÀą çÅ3ÝÙä Øňŭą.

علیرغم تعیین محدوده فعالیت آموزشی دانشگاه در سطوح کاردانی و کارشناسی این دانشگاه اقدام به اجرای دوره کارشناسی ارشد در آموزش‌های برون مرزی البته با اخذ مجوزهای لازم از مراجع مربوط نموده است.

شیوه انتقال آموزش در این جریان عمدتاً متکی بر مطالعه کتاب‌های درسی و کمک‌درسی، جزوه‌های درسی و تشکیل کلاس رفع اشکال است. براساس اظهارات اساتید این جریان، آنها به جای رفع اشکال درس را در مدت محدودی ارائه می‌کنند. این روش از یک سو مغایر با نوع آموزش در این نظام آموزشی است و از سوی دیگر امکانات و منابع بیشتری را با توجه به تعداد دانشجویان و توسعه مراکز می‌طلبد.

بررسی نحوه تامین منابع مالی دانشگاه حاکی از آن است که دولت به جای تامین بخشی از منابع مالی دانشگاه به عنوان کمک همواره نزدیک به نیمی از اعتبارات جاری و بخش عمده‌ای از اعتبارات عمرانی مربوط به اجرای پروژه‌های در مرحله اجراء دانشگاه را از بودجه عمومی دولت تامین نموده است. درآمدهای حاصل از وصول شهریه، فروش کتاب و بعضاً کمک‌های مردمی نیز صرفاً برای امور جاری مراکز دانشگاهی پیام نور هزینه گردیده است[1].

وضعیت تاسیس و راه‌اندازی مراکز دانشگاه پیام نور در بعضی از مناطق حاکی از این است که این مراکز توسط اعضاء هیات موسس که عمدتاً مسئولین (فرماندار)، معتمدین (امام جمعه) و نمایندگان شهرها در مجلس شورای اسلامی هستند، تاسیس و شروع به فعالیت می‌نمایند این حرکت هرچند با پذیرفتن تعهداتی از جانب هیات موسس از جمله کمک نقدی و تهیه امکانات فیزیکی همراه است. لیکن براساس اطلاعات موجود اکثراً محدود به واگذاری زمین جهت ساخت مراکز جدید می‌گردد و از آنجایی که مسئولیت و ادای تعهدات این هیات در قبال دانشگاه و ارکان آن مشخص نیست، لذا غالباً بار مالی ناشی از اجرای عملیات عمرانی و اداره امور جاری این مراکز نیز به بودجه عمومی دولت و بخش آموزش عالی تحمیل می‌گردد.

٤-٥-١- عملکردهای کمی در مقایسه با اهداف برنامه (نیمه حضوری):

بررسی عملکرد دانشگاه پیام‌نوردرطی‌دوبرنامه‌توسعه (۷۲-۱۳۶۸ و ۷۸-۱۳۷۴) نشان می‌دهد که توسعه‌آموزش‌های‌نیمه‌حضوری‌دردوبرنامه‌مذکور بیش از اهداف‌منظورشده‌برای‌آن‌تحقق‌یافته‌است. بیشترین میزان‌تفاوت‌عملکرد کمی تعداد دانشجویان بااهداف کمی‌برنامه‌ها درحد ۲۹۸۴۱ نفرمعادل ۲۷/۲ درصد در

١- ñîïÂÙ ðb/ïä ١٣٤ ò ... bïÀ‡ž Ä āîÍDZ çáîÀGQžä ìÀůï‡ž ٢ē-٤ üÃÆDZ ¢ä ÆÆÅŮ ÿÅų -١.

سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ و کمترین میزان تفاوت یعنی ۶۷۴۷ نفر معادل ۶/۶ درصد به سال اول شروع برنامه دوم اختصاص دارد (جدول ۴-۲۵).

از سوی دیگر مقایسه عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان این جریان با اهداف متناظر برای آن نشان می‌دهد که در سال اول برنامه دوم تعداد دانش‌آموختگان این جریان بیش از دو برابر هدف منظور شده برای آن و در سال نهایی ۳۳۶۸ نفر یعنی حدود ۳۴ درصد بیش از هدف تعیین شده برای آن بوده است. لذا به نظر می‌رسد عملکرد این جریان آموزشی ازنظر عرضه نیروی انسانی متخصص، سازگاری چندانی با اهداف تعیین شده در برنامه‌های توسعه نداشته است. و دانشگاه پیام نور خود را ملزم به تعقیب و دستیابی به اهداف تعیین شده ندانسته و یا نتوانسته است پیوند لازم بین اهداف برنامه‌ها و وظایف خود را برقرار نماید (جدول ۴-۲۶).

دانشگاه پیام نور فعالیت خود را با ۲۸ مرکز دانشگاهی در سال ۱۳۶۷ آغاز نمود و پس از آن همه ساله مراکز جدیدی در استان‌های مختلف به مجموعه فوق اضافه شد به طوری که در حال حاضر دانشگاه پیام نور با ۱۲۴ مرکز و ۲۳ واحد وابسته به این مراکز در ده منطقه آموزشی در سطح کشور فعالیت می‌نماید. هر چند توسعه مذکور را می‌توان در راستای هدف ایجاد فرصت‌های آموزشی یکسان در سطح کشور و کمک به تربیت و تامین بخشی از نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز جامعه توجیه نمود. لیکن عملکردهای فرایند آموزش، منابع انسانی، فیزیکی و مالی و شاخص‌های مربوطه، موفقیت این نظام آموزشی را در زمینه کیفیت تربیت نیروی انسانی متخصص مورد تردید قرار می‌دهد.

در فرایند آموزش روند طی شده حاکی از این است که از مجموع دروس ارائه شده، حدود ۸۰ درصد آنها از منابع خودآموز و به کمک کلاس‌های فشرده در انتقال مطالب بهره گرفته‌اند و بقیه به ابزارهای آموزشی دیگر مثل جزوه و منابع غیرخودآموز اتکاء داشته‌اند. کل فیلم‌های آموزشی و ویدیویی در این دانشگاه در سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵ از نظر تنوع موضوعی ۵۲ عدد بوده است، یعنی در مقابل ۸۶۴ درس ارائه شده حدود ۶ درصد از آنها می‌توانسته‌اند از امکانات آموزشی ویدیویی بهره‌مند گردند با وجود پیش‌بینی امکان استفاده از ابزار رادیو و تلویزیون در امر آموزش در اساسنامه دانشگاه و تاکید بر آن در برنامه‌های توسعه، این گونه وسایل ارتباط جمعی تاکنون مورد استفاده قرار نگرفته‌اند در حالی که براساس تجربیات جهانی اثربخشی یک نظام آموزش از راه دور تا اندازه زیادی به کیفیت رسانه‌ها و ابزار مورد استفاده و چگونگی انتقال مفاهیم آموزشی بستگی دارد[۲۱].

جدول شماره ٤-٢٥ : مقایسه عملکرد تعداد دانشجویان و پذیرفته‌شدگان جریان عرضه آموزش عالی دولتی -نیمه حضوری (دانشگاه پیام نور) با اهداف کمی برنامه، ٧٨-١٣٦٨

	١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨	
	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد
پذیرش	٠٠٠٠	٩۴۴٧	٠٠٠٠	٢١٣۴۶	١٠٠٠٠	٢٧١۶٣	١٠٠٠٠	٣٣٢٣۶
دانشجو	١۴٧٠٠	١۶۵١٨	۶۵۵٠٠	٨١٩٧۵	١٠١١٠٠	١٠٧٨۴٨	١٠٩۶٠٠	١٣٩۴۴١

مآخذ ــ برنامه اول و دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، (٧٢-١٣۶٨ و ٧٨-١٣٧۴) بخش آموزش عالی.

ــ آمار آموزش عالی، ٧٨-١٣۶٨ ، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ٤-٢٦ : مقایسه عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش‌عالی دولتی - نیمه حضوری (دانشگاه پیام نور)، با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳۶۸

		۱۳۶۸-۶۹		۱۳۷۲-۷۳[۱]		۱۳۷۴-۷۵		۱۳۷۷-۷۸	
		برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	درصد
گروههای آموزشی	هنر، علوم انسانی و اجتماعی	—	—	—	۳۵۹۸	۴۳۰۰	۸۷۱۷	۷۰۰۰	۱۱۹۸۵
	علوم پایه	—	۱۹	—	۴۹۰	۶۰۰	۲۰۱۳	۳۰۰۰	۱۳۸۳
	کشاورزی و دامپزشکی	—	—	—	—	—	—	—	—
	فنی و مهندسی	—	—	—	—	—	—	—	—
	پزشکی		۷		—	—	—	—	—
سطوح تحصیلی	کاردانی	—	۲	—	۷	—	۳۳	—	۴۷
	کارشناسی	—	۲۴	—	۴۰۸۱	۴۹۰۰	۱۰۶۹۷	۱۰۰۰۰	۱۳۳۲۱
	کارشناسی ارشد	—	—	—	—	—	—	—	—
	دکتری								
جمـــــع		—	۲۶	—	۴۰۸۸	۴۹۰۰	۱۰۷۳۰	۱۰۰۰۰	۱۳۳۶۸

۱- پیش‌بینی کل فارغ‌التحصیلان در برنامه طی دوره ۷۲-۱۳۶۸ حدود ۱۲۰۰۰ نفر بوده است. عملکرد این دوره حدود ۶۷۶۴ نفر بدون احتساب فارغ‌التحصیلان دوره‌های معادل (۲۸۳ نفر) بوده است.

بررسی وضعیت منابع انسانی در این دانشگاه نشان می‌دهد که در مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ تعداد مدرسین این دانشگاه ۱۹۵ بوده است (جدول ۴-۲۷). از این تعداد بالغ بر ۹۲ درصد مربی، مربی آموزشیار و استادیار و مابقی مدرسین غیرهیئت علمی بوده‌اند. هر چند طی سال‌های بعد تعداد کل مدرسین و تعداد آن در مراتب بالاتر افزایش یافته است و به ۷۳۰ نفر رسیده است. لیکن افزایش جمعیت دانشجویی موجب افزایش میزان تراکم دانشجو نسبت به تعداد هیات علمی در این دانشگاه گردیده است به طوری که نسبت دانشجویان به اعضاء هیات علمی از ۱۵۶ نفر دانشجو در سال ۶۹-۱۳۶۸ به ۲۹۶ نفر دانشجو در سال ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. این عملکرد از یک سو با پیش‌بینی‌های صورت گرفته در تشکیلات مصوب دانشگاه پیام نور که ۵۹ نفر دانشجو در مقابل یک نفر عضو هیات علمی تعیین شده مغایر بوده است و از سوی دیگر روند ارتقاء کیفی نیروی انسانی تربیت شده را در مقایسه با آنچه امکان تحقق آن وجود داشته است، تحت تاثیر قرار داده است. پایین بودن سهم پذیرفته شدگان این جریان برای ورود به سطح کارشناسی ارشد (نرخ ورود به سطوح بالاتر) به میزان ۱/۳۵ درصد در سال ۱۳۷۸ در تایید این تردید است[۲۲].

بررسی امکانات فیزیکی مراکز دانشگاه پیام نور در سال تحصیلی ۷۶-۱۳۷۵ اعم از ملکی و استیجاری و واگذاری نشان می‌دهد که میانگین سرانه فضاهای موجود به ازاء هر دانشجو ۱/۸ مترمربع بوده است. با احتساب فضاهای در حال اجرا این شاخص در سال‌های آتی به طور متوسط به حدود ۶ مترمربع می‌رسد که با توجه به ویژگی نوع آموزش (از راه دور و نیمه حضوری) در این دانشگاه مطلوب به نظر می‌رسد. این مسئله در مراکز منطقه‌ای با حمایت نمایندگان مجلس که عمدتاً منجر به ساخت و سازهای جدید شده است، تحقق یافته است که البته نتیجه آن فشار به بودجه عمرانی بخش آموزش عالی بوده است[۲۳].

اعتبارات جاری دانشگاه پیام نور از محل بودجه عمومی دولت طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ به طور متوسط ۴۵/۹ درصد رشد داشته است که بیش از دو برابر و نیم رشد متوسط تعداد دانشجویان در این دوره است (جدول ۴-۲۸). درآمدهای اختصاصی دانشگاه که از طریق اخذ شهریه و فروش کتب و بعضاً کمک‌های مردمی تامین می‌شود سالیانه از رشد متوسطی معادل ۳۵/۴ درصد طی این دوره برخوردار بوده است که صرفاً برای هزینه‌های جاری مراکز دانشگاهی پیام نور مصرف گردیده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که رشد اعتبارات جاری دانشگاه موجب افزایش هزینه سرانه دانشجویان در این جریان شده است به طوری که از ۹۹/۶ هزار ریال (با قیمت‌های جاری) در سال ۱۳۶۸ به ۵۵۵/۴ هزار ریال در سال ۷۸ رسیده است. بخش اعظم اعتبارات هزینه شده (اعم از جاری و عمرانی) در این دانشگاه تاکنون از بودجه

عمومی دولت تامین گردیده است. این روند گرچه بهبود وضعیت شاخص‌های مورد نظر در بخش آموزش عالی را در این نظام آموزشی به دنبال داشته است اما در سطح کلان چون منابع آن از سقف بودجه بخش آموزش عالی تامین می‌گردد اثر خود را در کاهش تحقق کیفیت‌های پیش‌بینی شده در بخش دولتی – حضوری خواهد گذاشت.

جدول شماره ٤-٢٧ : تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت جریان عرضه‌آموزش‌عالی دولتی - نیمه حضوری (دانشگاه پیام نور) برحسب مرتبه علمی، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹[1]		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
استاد	—	—	۱	۰/۳	—	—	۳	۰/۴	۲۰
دانشیار	—	—	—	—	—	—	۱	۰/۱	—
استادیار	۱۳	۶/۶	۱۵	۳/۸	۲۲	۴/۴	۳۹	۵/۴	۱۱/۶
مربی وآموزشیار	۱۶۸	۸۶/۲	۳۷۴	۹۵/۹	۴۲۰	۸۳/۳	۴۲۸	۵۹/۵	۹/۸
سایر مدرسین (غیرعلمی)	۱۴	۷/۲	—	—	۶۲	۱۲/۳	۲۴۹	۳۴/۶	۳۳/۳
جمـــــع	۱۹۵	۱۰۰	۳۹۰	۱۰۰	۵۰۴	۱۰۰	۷۲۰	۱۰۰	۱۳/۹

۱- آمار مربوط به سال ۷۰-۱۳۶۹ است.

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ٤-٢٨ : عملکرد اعتبارات (جاری و عمرانی) جریان عرضه آموزش عالی دولتی - نیمه حضوری، (دانشگاه پیام نور) برحسب منابع اعتباری، ٧٨-١٣٦٨

ارقام به میلیون ریال

		١٣٦٨		١٣٧٢		١٣٧٤		١٣٧٧		متوسط رشد سالانه
		مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	٧٨-١٣٦٨ (درصد)
اعتبارات جاری	منابع عمومی	٨٢٣	٢٩/٢	١٣١٢٥ر١٤	٦٠/٧	١٦٨٩٨ر١٥	٣٢/٥	٣٦٠٠٧ر٣٥٨	٤٦/٥	٤٥/٩
	منابع اختصاصی	٢٠٠٠	٧٠/٨	٨٥٠٠	٣٩/٣	٣٥٠٠٠	٦٧/٥	٤١٤٤٣ر٠٠٤	٥٣/٥	٣٥/٤
	جمـــع	٢٨٢٣	١٠٠	٢١٦٢٥ر١٤	١٠٠	٥١٨٩٨ر١٥	١٠٠	٧٧٤٥٠ر٣٦٢	١٠٠	٣٩/٢
اعتبارات عمرانی	منابع عمومی	ـــ	ـــ	١٠١٤٥	١٠٠	٣٩٧٠	١٠٠	٢٠٠٠	١٠٠	-١٤
	منابع اختصاصی	ـــ	ـــ	ـــ	ـــ	ـــ	ـــ	ـــ	ـــ	ـــ
	جمـــع	ـــ		١٠١٤٥	١٠٠	٣٩٧٠	١٠٠	٢٠٠٠	١٠٠	-١٤
جمع منابع عمومی		٨٢٣	٢٩/٢	٢٣٢٧٠ر١٤	٧٣/٣	٢٠٨٦٨ر١٥	٣٧/٤	٣٨٠٠٧ر٣٥٨	٤٧/٨	٤٦/٧
جمع منابع اختصاصی		٢٠٠٠	٧٠/٨	٨٥٠٠	٢٦/٧	٣٥٠٠٠	٦٢/٦	٤١٤٤٣	٥٢/٢	٣٥/٤
جمع کـــل		٢٨٢٣	١٠٠	٣١٧٧٠ر١٤	١٠٠	٥٥٨٦٨ر١٥	١٠٠	٧٩٤٥٠ر٣٦٢	١٠٠	٣٩/٦

مآخذ: ــ وزارت فرهنگ و آموزش عالی آمار و اطلاعات سال ١٣٧٦ ، دانشگاه پیام نور، حوزه معاونت اداری و مالی، دفتر بودجه و تشکیلات.

ــ قوانین بودجه سال‌های ٧٨-١٣٦٨، مصوب مجلس شورای اسلامی.

٤-٦- جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (آزاد - غیرانتفاعی)

به استناد آیین نامه تاسیس موسسات آموزش عالی غیردولتی - غیرانتفاعی مصوب چهل و یکمین جلسه شورای عالی انقلاب فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی و تعدادی از دانشگاهها و موسسات غیرانتفاعی تاسیس شدند تا در جهت تحقق اهداف تعیین شده در این آیین‌نامه از جمله «کمک به ارتقاء سطح دانش جامعه»، «تامین بخشی از نیروی انسانی متخصص و کاردان مورد نیاز کشور»، «افزایش مشارکت مردم در امر آموزش عالی» و «استفاده از امکانات موجود در استان‌ها و بالا بردن ظرفیت دانشجویی استان»، دوره‌های آموزشی دایر نمایند مطابق مفاد این آیین‌نامه حدود فعالیت آموزشی و پژوهشی آنها از حیث رشته و مقطع تحصیلی توسط شورای گسترش وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش و پزشکی تعیین می‌گردد. به لحاظ تامین اعضاء هیات علمی تابع مقررات و ضوابط معمول دانشگاههای دولتی هستند. تامین منابع مالی در این جریان آموزشی (آزاد و غیرانتفاعی) از طریق اخذ شهریه دانشجویان، کمک‌های بخش خصوصی و نهادهای انقلابی (دانشگاه آزاد) و درآمدهای حاصل از سایر فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی پیش‌بینی شده است که صرف هزینه‌های جاری و سرمایه‌ای این قبیل موسسات می‌گردد. همچنین ظرفیت پذیرش دانشجو می‌بایست به تایید شورای گسترش آموزش عالی برسد. نحوه پذیرش دانشجو، برنامه‌های آموزشی و ارائه مدارک تحصیلی در چارچوب ضوابط و مقررات مصوب دو وزارتخانه فوق‌الذکر و یا مورد تایید آنها تعیین شده است. ارکان تعیین شده برای این قبیل موسسات شامل هیات موسس، هیات امناء، رئیس موسسه و شورای موسسه است که وظایف چندی به عهده آنها گذاشته شده است (جدول ۱۷ پیوست ۲)[۱].

بررسی تحقق اهداف مندرج در آیین‌نامه‌ها و اساسنامه دانشگاه آزاد اسلامی حاکی از این است که علیرغم گسترش این دانشگاه از طریق تاسیس واحدهای دانشگاهی در اغلب شهرهای کشور از جمله شهرهای مناطق محروم، امکانات و ظرفیت‌های فیزیکی متناسب با این توسعه فراهم نشده است. حتی در پاره‌ای موارد ایجاد این واحدها و فعالیت آنها از حیث رشته و مقطع تحصیلی قبل از اخذ مجوزهای لازم از شورای گسترش آموزش عالی صورت گرفته است و ظرفیت پذیرش دانشجویان برای هر سال تحصیلی که می‌بایست به تصویب دو وزارتخانه مورد اشاره برسد، راساً توسط مسئولین دانشگاه تعیین و عمل شده است. آیین نامه آموزشی دانشگاه آزاد نیز هر چند با هدف ایجاد هماهنگی با آیین‌نامه‌های آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تجدید نظر شده است لیکن به تصویب مراجع قانونی ذیربط در

۱- Ǩèä ÿÆÌ éîì ۲ Ǩèzţš ۱Ē üÃÆDZ ÕÍí ǨłÊę ćÞä ¢ä ôzäÀą çÅȝƳÙä Øńŭą.

این خصوص نرسیده است. صدور دانشنامه فارغ‌التحصیلان که می‌بایست حداکثر ظرف ۳ ماه صادر شود بعضاً بیش از یک سال به طول می‌انجامد.

براساس تصویب شورای انقلاب فرهنگی تعداد اعضاء هیات موسس هر موسسه غیردولتی – غیرانتفاعی ۸ نفر تعیین شده است در حالی که مطابق اساسنامه دانشگاه آزاد اعضاء این هیات ۶ نفر می‌باشند. این هیات در سال‌های اولیه وظایف شورای عالی و هیات امناء دانشگاه را نیز انجام می‌داده است. نگاهی به موقعیت اعضاء هیایت موسس نشان می‌دهد که اعضای هیات موسس از بالاترین مقامات روحانی و غیرروحانی کشور بوده و هستند. رئیس دانشگاه آزاد اسلامی یکی از اعضاء هیات موسس است که ریاست هیات امناء دانشگاه را نیز به عهده دارد. تنظیم آیین‌نامه‌های مالی و معاملاتی و پیشنهاد میزان شهریه و چگونگی دریافت آن بخشی از وظایف هیات امناء دانشگاه است که می‌بایست برای تصویب به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری ارائه شود لیکن بررسی‌ها حاکی از آن است که این امر نیز مراحل قانونی خود را در برخی موارد طی نکرده است.

بررسی اساسنامه‌های برخی از موسسات آموزش عالی غیرانتفاعی نیز گویای این است که علیرغم فراهم نمودن زمینه‌ها و جاذبه‌های لازم از جمله اعطای اختیارات قانونی و تسهیلات و منابع مالی (تسهیلات بانکی) به منظور افزایش مشارکت مردم در توسعه آموزش عالی و تاسیس مراکز آموزش عالی غیرانتفاعی توسط افراد حقیقی و حقوقی با نظارت دو وزارتخانه ذیربط، اغلب این مراکز نیز همانند دانشگاه آزاد اسلامی توسط روحانیون سطح بالای جامعه و مسئولین دولتی (وزیران و معاون وزیران) تاسیس شده‌اند. در این خصوص می‌توان دانشگاه‌های امام صادق، مفید، دانشگاه بین‌المللی هرمز وابسته به جهاد دانشگاهی، مرکز آموزش دولتی فنی و مهندسی خاتم و... نام برد. این امر حکایت از آن دارد که دیگر افراد ذیصلاح یا امکان دسترسی به این تسهیلات را نمی‌یابند و یا این که پیچیدگی مقررات فرهنگی – آموزشی مانع فعالیت آنها در این زمینه است.

نکته دیگری که در اساسنامه برخی از موسسات قابل مشاهده است این که از یک چارچوب معین و مشخص تبعیت نمی‌کنند. بدین معنی که در برخی از اساسنامه‌ها به اهداف، سطوح تحصیلی، گروه آموزشی مورد فعالیت و محل استقرار موسسه اشاره شده است. در برخی دیگر فعالیت موسسه را در چارچوب ضوابط و مقررات و آیین نامه‌های موسسات آموزش عالی غیردولتی – غیرانتفاعی تعیین نموده است. همچنین برخی از این مراکز نیز در شهری غیر از محل فعالیت تعیین شده برای آن مرکز فعالیت داشته‌اند.

آنچه از بررسی فعالیت آموزشی این موسسات می‌توان مشاهده کرد این که تقریباً اکثر این موسسات در رشته‌های تحصیلی مربوط به آموزش گروه هنر، علوم انسانی و اجتماعی و پس از آن گروه

فنی و مهندسی فعالیت دارند و فعالیت در گروههای پزشکی، کشاورزی و علوم پایه توسط این موسسات بسیار محدود است. و این نحوه فعالیت به دلیل روشن نبودن حدود فعالیت موسسات در برخی از اساسنامه‌ها و یا فعالیت در گروههای آموزشی برخلاف اهداف پیش‌بینی شده برای حوزه فعالیت آموزشی موسسه بوده است. بخشی از این عملکرد ریشه در نفوذ گروه‌بندی‌های فرهنگی (به ویژه مذهبی) در تاسیس برخی از این موسسات آموزش عالی خصوصی و اعمال نظرات خاص از جانب آنها دارد.

٤-٦-١- عملکردهای کمی در مقایسه با اهداف برنامه (غیردولتی):

مقایسه عملکرد جریان آموزش عالی غیردولتی (آزاد و غیرانتفاعی) با اهداف برنامه‌های توسعه اول و دوم حاکی از این است که سوگیری این جریان نیز در جهت تحقق هدف «تربیت و تامین نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز کشور» بوده است. لیکن همواره بسیار فراتر از اهداف پیش‌بینی شده در برنامه‌های توسعه پیش رفته است. تعداد کل دانشجویان در این جریان طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ با برخورداری از رشد متوسط سالانه‌ای معادل ۱۷/۲ درصد از ۱۵۱۱۷۹ نفر در مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ به ۷۴۲۱۴۴ نفر در مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. بررسی ساختار دانشجویان در این دوره نشان می‌دهد که سهم دانشجویان دانشگاه آزاد همواره بیش از ۹۸ درصد دانشجویان این جریان بوده است (جدول ۴-۲۹).

تعداد دانش‌آموختگان در این جریان آموزشی طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ با متوسط رشد سالانه‌ای معادل ۳۳/۳ درصد از ۷۹۹۱ نفر در سال تحصیلی ۶۹-۱۳۶۸ به ۱۴۱۹۶۹ نفر در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. ۹۷ تا ۹۹ درصد از کل فارغ‌التحصیلان از طریق دانشگاه آزاد اسلامی عرضه شده‌اند (جدول ۴-۳۰).

بررسی میزان تحقق اهداف کمی این جریان از نظر تعداد دانش‌آموختگان در سال‌های اجرای برنامه اول (۷۲-۱۳۶۸) به علت عدم پیش‌بینی اهداف کمی برای آن ممکن نیست لیکن مقایسه تعداد دانش‌آموختگان دانشگاهها و موسسات آموزش غیردولتی - غیرانتفاعی با اهداف پیش‌بینی شده برای آن در پنج سال برنامه دوم (۷۸-۱۳۷۴) حاکی از این است که تعداد دانش‌آموختگان در مقطع زمانی ۷۵-۱۳۷۴ کمتر از هدف پیش‌بینی شده بوده است. میزان عدم تحقق هدف برنامه طی این سال تحصیلی معادل ۱۸۰۱۵ نفر (۲۷/۳ درصد) است. هدف‌گذاری کمی نامناسب و دور از توان از نظر تعداد فارغ‌التحصیلان، ضعف بنیه علمی برخی از پذیرفته‌شدگان در این موسسات که بازتاب آن پایین آمدن نرخ فارغ‌التحصیلان (۱۲ تا ۳۱ درصد طی سال‌های مورد بررسی) در این جریان عرضه آموزش عالی است، علت اساسی این عدم تحقق بشمار می‌آید. در حالی که افزایش عملکرد این جریان از نظر میزان دانش‌آموختگی در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ به میزان ۱۳۹۶۹ نفر (۱۰/۹ درصد) نسبت به هدف برنامه گویای حرکت آن بدون توجه به اهداف کیفی منظور شده برای آن در برنامه است.

جدول شماره ٤-٢٩ : مقایسه عملکرد تعداد پذیرفته شدگان و دانشجویان جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (آزاد و غیرانتفاعی) با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳٦۸

		۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸	
		برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد
غیردولتی - آزاد	دانشجویان	—	۱۴۹۱۶۷	—	۳۹۰۳۲۹	—	۵۱۹۶۳۳	—	۷۲۶۲۲۸
	پذیرفته شدگان	—	۶۴۶۵۰	—	۱۲۶۲۱۸	—	۱۵۱۰۵۵	—	۱۶۰۷۵۲
غیرانتفاعی	دانشجویان	—	۲۰۱۲	—	۲۸۰۰	—	۶۱۴۰	—	۱۵۹۱۶
	پذیرفته شدگان	—	۴۳۴	—	۳۴۵	—	۳۴۸۰	—	۵۴۸۱
کل	دانشجویان	۱۳۱۴۳۳	۱۵۱۱۷۹	۱۹۱۶۵۳	۳۹۳۱۲۹	۴۵۲۰۰۰	۵۲۵۷۷۳	۶۲۸۰۰۰	۷۴۲۱۴۴
	پذیرفته شدگان	—	۶۵۰۸۴	—	۱۲۶۵۶۳	۱۰۳۰۰۰	۱۵۴۵۳۵	۱۷۶۰۰۰	۱۶۶۲۲۳

مآخذ: ــ برنامه‌های اول و دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ۷۲-۱۳۶۸ و ۷۸-۱۳۷۴ ، بخش‌های آموزش عالی و فنی و حرفه‌ای.

ــ جداول ۲-۷ و ۲-۸ .

جدول شماره ٤-٣٠ : مقایسه عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (آزاد و غیرانتفاعی) برحسب گروههای آموزشی و سطوح تحصیلی با اهداف کمی برنامه، ۷۸-۱۳٦۸

		۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸	
		برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	عملکرد	برنامه	درصد
گروههای آموزشی	هنر، علوم انسانی و اجتماعی	ـــ	۵۰۱۷	ـــ	۲۱۹۲۳	۳۷۰۰۰	۳۳٦۸۵	۶۰۰۰۰	۹۳۹۹۰
	علوم پایه	ـــ	۱۴۱۶	ـــ	۲۴۰۲	۵۰۰۰	۳۵۸۵	۱۲۰۰۰	۱۲۹۲۷
	کشاورزی و دامپزشکی و منابع طبیعی	ـــ	۷۱۷	ـــ	۲۵۳۲	۶۰۰۰	۴۳۹۳	۱۳۰۰۰	۸۴۵۲
	فنی و مهندسی	ـــ	۶۷۱	ـــ	۳۶۱۶	۱۲۰۰۰	۳۸۰۳	۳۰۰۰۰	۲۰۹۲۱
	پزشکی	ـــ	۱۷۰	ـــ	۲۰۵۸	۶۰۰۰	۲۵۱۹	۱۳۰۰۰	۵۶۷۹
سطوح تحصیلی	کاردانی	ـــ	۴۰۴۶	ـــ	۷۲۱۹	۱۳۰۰۰	۸۴۸۳	۳۱۰۰۰	۳۱۶۰۶
	کارشناسی	ـــ	۳۵۶۷	ـــ	۲۳۶۶۵	۵۲۰۰۰	۳۶۴۶۹	۹۵۰۰۰	۱۰۲۷۰۱
	کارشناسی ارشد	ـــ	۳۶۹	ـــ	۸۷۲	۱۰۰۰	۲۲۵۴	۲۰۰۰	۶۶۳۴
	دکتری حرفه‌ای	ـــ	ـــ	ـــ	۷۴۹		۷۵۲		۹۲۹
	دکتری تخصصی	ـــ	۹	ـــ	۲۶		۲۷		۹۹
جمـــــع کـــل			۷۹۹۱	۰۰۰	۳۲۵۳۱	۶۶۰۰۰	۴۷۹۸۵	۱۲۸۰۰۰	۱۴۱۹۶۹

مآخذ: ــ برنامه‌های اول و دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، ۷۲-۱۳۶۸ و ۷۸-۱۳۷۴ ، بخش آموزش عالی.

ــ جداول ۱۹ ، ۲۰ ، ۲۱ و ۲۲ پیوست ۳.

بررسی توزیع دانش‌آموختگان برحسب گروههای آموزشی حکایت از این دارد کـه عـدم تحقـق هدف در سال تحصیلی ۷۵-۱۳۷۴ شامل کلیه گروههای آموزشی بـوده اسـت لیکـن در سـال تحصیلـی ۷۸-۱۳۷۷ تعداد دانش‌آموختگان در گروههای هنر، علـوم انسـانی و اجتمـاعی و علـوم پایـه بـه ترتیـب ۳۳۹۹۰ نفر (۵۶/۶ درصد)، ۹۲۷ نفر (۷/۷ درصد) بیش از اهداف پیش‌بینی شده عمـل کـرده اسـت. ایـن روند برای گروههای آموزش کشاورزی، فنی و مهندسی و پزشکی همواره کمتر از اهـداف آنهاسـت. ایـن تفاوت به تبع از گسترش تاسیس مراکز آمـوزش عـالی و تغیـیر سـاختار پذیـرش دانشـجو در گروهـهای آموزشی به ویژه در گروه آموزش هنر، علوم انسانی و اجتماعی است.

توزیع دانش‌آموختگان برحسب سطوح تحصیلی نیز نشان می‌دهد که در دوره ۷۸-۱۳۶۸ بالغ بر ۹۴ درصد دانش‌آموختگان در سطوح کاردانی و کارشناسی فارغ‌التحصیل شده‌اند و این روند همواره به نفع سهم دانش‌آموختگان در سطح کارشناسی پیش رفته است.

تعداد کادر آموزشی تمام وقت دانشگاهها و موسسات آموزش عالی غـیردولتی - غیرانتفـاعی بـا متوسط رشد سالانه‌ای معادل ۲۱/۵ درصد از ۱۶۵۰ نفـر از مقطـع زمـانی ۶۹-۱۳۶۸ بـه ۱۱۶۱۰ نفـر در مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. سهم اعضاء هیات علمی از کل کادر آموزشی به ترتیب از ۱۵۳۷ نفر در سال ۶۹-۱۳۶۸ به ۱۰۰۰۲ نفر در سال ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است (جدول ۴-۳۱).

شاخص نسبت دانشجو به هیات علمی در جریـان غـیردولتی آمـوزش عـالی در برنامـه دوم در گروههای پزشکی و غیرپزشکی برای سال ۱۳۷۸ به ترتیب ۲۵ و ۴۰ نفر هدف‌گذاری شده است. در حالی که عملکرد این شاخص برای کلیه گروههای آموزشی در سـال تحصیلـی ۷۸-۱۳۷۷ بـه حـدود ۷۴ نفـر دانشجو رسیده است. که این امر دلالت بر افـت کیفیـت آموزشـی از نظـر کلـی در شـاخص‌های اصلـی سنجش میزان کیفیت در این جریان آموزش عالی دارد.

توجه به فضاهای فیزیکی موجود در این قبیل موسسات (آزاد و غیرانتفاعی) نشان می‌دهـد کـه کل مساحت ظرفیت‌های آموزش این جریان به میزان ۱۴۵۵۵۶۸ مترمربع است که محاسبه سرانه فضا به ازاء هر دانشجو در مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ رقمی معادل ۱/۹ مترمربع را نشان می‌دهد. این سرانه حدود ۵ مترمربع از پایین‌ترین سرانه فضای آموزشی (۷ مترمربع برای گروه هنر، علوم انسـانی و اجتمـاعی) قـابل قبول در بخش دولتی کمتر است. این وضعیت می‌تواند عاملی دیگر در جـهت افـت کیفـی ایـن جریـان آموزشی در عرضه نیروی انسانی متخصص و کاردان تلقی گردد.

جدول شماره ٤-٣١ : تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت جریان عرضه آموزش‌عالی غیردولتی (ازاد و غیرانتفاعی) برحسب مرتبه علمی، ٧٨-١٣٦٨

	١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
استاد	۴۹	۳	۱۵۱	۳	۱۲۷	۱/۸	۳۸۷	۳/۳	۲۲/۹
دانشیار	۵۱	۳/۱	۱۲۸	۲/۵	۱۷۳	۲/۵	۳۲۵	۲/۸	۲۰/۳
استادیار	۲۳۷	۱۴/۴	۷۳۲	۱۴/۴	۱۱۲۰	۱۶	۱۷۶۵	۱۵/۲	۲۲/۲
مربی و مربی آموزشیار	۱۱۹۰	۷۲/۱	۳۶۹۸	۷۲/۸	۵۰۹۱	۷۲/۹	۷۵۲۵	۶۴/۸	۲۰/۲
سایر مدرسین (غیرهیات علمی)	۱۲۳	۷/۴	۳۷۰	۷/۳	۴۶۹	۶/۸	۱۶۰۸	۱۳/۹	۲۹/۳
جمـــــع	۱۶۵۰	۱۰۰	۵۰۷۹	۱۰۰	۶۹۸۰	۱۰۰	۱۱۶۱۰	۱۰۰	۲۱/۵

مآخذ: جداول ۲۳ و ۲۴ پیوست۳.

عملکردهای کمی (دانشگاه آزاد اسلامی): ارزیابی عملکرد دانشگاه آزاد اسلامی در این جریان عرضه آموزش عالی نشان می‌دهد که تعداد واحدهای دانشگاهی دانشگاه آزاد اسلامی از ۱۰۴ واحد دانشگاهی در ۹۸ شهر در مقطع زمانی ۶۹-۱۳۶۸ به ۱۳۱ واحد دانشگاهی در ۱۲۵ شهر در مقطع زمانی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. تعداد رشته‌های تحصیلی دایر در این واحدها در سراسر کشور بالغ بر ۲۵۰۰ رشته محل در هشت مجموعه مربوط به گروههای مختلف آموزشی است. که در قالب دو نظام آموزش عالی تمام وقت و پاره‌وقت در سطوح تحصیلی کاردانی، کارشناسی (پیوسته و ناپیوسته)، کارشناسی ارشد (پیوسته و ناپیوسته) و دکتری حرفه‌ای به ترتیب نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور می‌پردازند.

بیشترین فراوانی رشته‌های تحصیلی مربوط به گروه هنر، علوم انسانی با ۱۸۱ رشته تحصیلی است و با فاصله کمی بعد از آن گروه فنی و مهندسی با ۹۰ رشته تحصیلی قرار دارد[۲۴]. توزیع فراوانی رشته های تحصیلی برای گروههای علوم پایه و کشاورزی ۴۰ رشته و برای گروه پزشکی ۱۴ رشته است. ایجاد رشته‌های تحصیلی مشابه در واحدهای مختلف دانشگاهی فراوانی بالایی دارد. به عنوان مثال یک رشته تحصیلی گاهی از طریق ۶۶ واحد دانشگاهی ارائه می‌شود. این امر ممکن است به ایجاد تعادل در زمینه فرصت‌های آموزشی در سطح کشور، منطقه و استان و گسترش آموزش عالی در مناطق محروم کمک نماید، لیکن با توجه به پراکندگی واحدها و محدودیت امکانات از جمله هیات علمی و فضاهای فیزیکی مناسب و کافی، عرضه نیروی انسانی متخصص و با کیفیت مطلوب را مورد تردید قرار می‌دهد. شاهد این مدعا پایین بودن نسبت پذیرفته‌شدگان دانشگاه آزاد در آزمون سراسری دوره‌های بالاتر (کارشناسی ارشد) در سال ۱۳۷۸ است که از ۷۳۰۷۵ نفر داوطلب فارغ‌التحصیل کارشناسی این دانشگاه تنها ۷۱۴ نفر یعنی ۰/۹۷ درصد آنها در آزمون کارشناسی ارشد پذیرفته شدند[۲۵].

ساخت توزیعی هیات علمی تمام وقت در سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ در این دانشگاه حاکی از این است که بیشترین تعداد اعضاء هیات علمی را مربیان و مربیان آموزشیار تشکیل می‌دهند. چنانچه سهم سایر مدرسین تمام وقت (غیرهیات علمی) را نیز به آنها اضافه کنیم حدود ۸۰ درصد از کادر آموزشی این دانشگاه مربی و پایین‌تر هستند. این روند طی این دوره علیرغم اعطای بورس به دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری و استفاده از متخصصین مشمول و استخدام هیات علمی به وسیله شوراهای مناطق به دلیل توسعه بی‌رویه و پراکندگی فعالیت این دانشگاه بهبود نیافته است.

براساس اطلاعات اخذ شده از دانشگاه آزاد اسلامی کل فضاهای موجود این دانشگاه در سال ۱۳۷۸ برابر ۴۲۸۰۷۰۲ مترمربع است که ۱۲۳۵۵۱۰ مترمربع آن (۲۸/۹ درصد) فضاهای آموزشی و آزمایشگاهی و بقیه شامل فضاهای اداری، خوابگاهی و سایر کاربردهای اعلام شده است[۲۶]. براساس محاسبات انجام شده شاخص سرانه فضاهای آموزشی در این دانشگاه حدود ۱/۱۷ مترمربع است که با

توجه به سرانه‌های قابل قبول در گروههای مختلف آموزشی در بخش دولتی (بیـن ۷ تـا ۱۴ مـترمربع) از وضعیت بسیار نامطلوبی برخوردار است (جدول ۴-۳۲).

بررسی منابع مالی این دانشگاه حاکی از این است که درآمدها به دو صورت مستقیم (شـــهریه‌ها و...) و غیرمستقیم (منـــابع خـارجی شـامل وام و کمک‌هـای نـهادها و...) حـاصل می‌شـود کـه صـرف

. نگاهی به درآمدهای حـاصل طـی

جدول شماره ٤-٣٢ : مساحت ظرفیت‌های آموزشی و کمک آموزشی جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی)، ۷۸-۱۳۷۷

	۱۳۷۷-۷۸		سرانه آموزشی[1]	فضاهای در حال اجرا[2]
	مترمربع	درصد	مترمربع	مترمربع
هنر، علوم انسانی و اجتماعی	ـــ	ـــ	ـــ	
علوم پایه	ـــ	ـــ	ـــ	
کشاورزی و دامپزشکی	ـــ	ـــ	ـــ	
فنی و مهندسی	ـــ	ـــ	ـــ	
پزشکی	ـــ	ـــ	ـــ	
جمـــع آموزشی	۱۲۳۵۵۱۰	۲۸/۹	۱/۷	
جمع کمک آموزشی	۳۰۴۵۱۹۲	۷۱/۱	۴/۱	
جمـــع کـــــل	۴۲۸۰۷۰۲	۱۰۰	۵/۹	

۱- سرانه آموزشی از تقسیم مترمربع فضای موجود به تعداد دانشجو به دست آمده است.

۲- اطلاعات در دسترس نیست.

مآخذ: مرکز آمار و اطلاعات کامپیوتر دانشگاه آزاد اسلامی، ۱۳۷۸ .

جدول شماره ٤-٣٣ : عملکرد اعتبارات (جاری و عمرانی) جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی)، ٧٨-١٣٦٨

ارقام به میلیون ریال

		١٣٦٨		١٣٧٢		١٣٧٤		١٣٧٧	
		مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد	مبلغ	درصد
درآمد	درآمد مستقیم (منابع داخلی)	—	—	—	—	۴۰۳۶۵۹	۷۲/۹	۹۳۵۰۵۲	۵۹/۳
	درآمد غیرمستقیم (منابع خارجی)	—	—	—	—	۱۴۹۹۳۲	۲۴/۱	۶۴۲۶۸۵	۴۰/۷
	جمـــــع					۵۵۳۵۹۱	۱۰۰	۱۵۷۷۷۳۷	۱۰۰
هزینه	هزینه‌های جاری	۱۱۹۱۲	۵۴	۹۸۷۳۵	۵۵/۸	۲۳۴۸۲۶	۴۲/۴	۵۵۵۲۵۱	۳۵/۲
	هزینه‌های سرمایه‌ای	۱۰۱۷۰	۴۶	۷۸۲۱۷	۴۴/۲	۳۱۸۷۶۵	۵۷/۶	۱۰۲۲۴۸۶	۶۴/۸
	جمـــــع	۲۲۰۸۲	۱۰۰	۱۷۶۹۵۲	۱۰۰	۵۵۳۵۹۱	۱۰۰	۱۵۷۷۷۳۷	۱۰۰

مآخذ:

ـــ عملکرد گذشته و وضع موجود، ١٣٧٨-١٣٦٨ ، دانشگاه آزاد اسلامی.

ـــ اطلاعات اخذ شده از دانشگاه آزاد اسلامی، ١٣٧٨.

بیشترین تعداد اعضاء هیات علمی تمام وقت را مربیان و مربیان آموزشیار و پس از آن استادیاران تشکیل می‌دهند. سهم این دو گروه از کل کادر آموزشی طی سال‌های ۷۸-۱۳۶۸ افزایش یافته است. و از ۹۸ نفر (۷۲/۶ درصد) به ۵۵۰ نفر (۹۳ درصد) از کل کادر آموزشی موجود در این دوره رسیده است لیکن تعداد مربیان همواره بیش از ۲ تا ۳ برابر تعداد استادیاران طی این دوره بوده است و این در حالی است که از سهم استادان و دانشیاران کاسته شده‌است.

بررسی وضعیت امکانات فیزیکی این جریان براساس اطلاعات موجود در مستندات عملکرد برنامه دوم نشان می‌دهد که ظرفیت‌های این موسسات ۲۲۰۰۵۸ مترمربع است که سرانه کل با توجه به تعداد دانشجویان موجود معادل ۱۳/۸ مترمربع است. لیکن توزیع این سرانه در موسسات بسیار نامتعادل است. به عنوان مثال میزان این سرانه در برخی موسسات کمتر از یک مترمربع (مرکز آموزش عالی اسلامی کار) برای برخی دیگر کمتر از ۲ مترمربع (مرکز آموزش عالی رجاء، موسسه آموزش عالی سجاد، موسسه نبی‌اکرم و...) و برای برخی دیگر بیش از ۱۵ مترمربع (دانشگاههای مفید، علوم فنون مازندران و...) است[۲۹].

منابع مالی این موسسات عمدتاً از محل دریافت شهریه دانشجویان، کمک‌ها و تسهیلات بانکی و بعضاً از محل منابع عمومی دولت (از جمله دانشگاه مذاهب اسلامی) تامین می‌شود لیکن هزینه‌های انجام شده از محل این منابع در هیچ منبع رسمی یا غیررسمی منعکس نمی‌باشد. از این رو ارزیابی و تحلیل روند اعتبارات هزینه شده در این موسسات را ناممکن می‌نماید.

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان اظهار داشت که توسعه و گسترش فعالیت مراکز آموزش عالی غیردولتی (آزاد و غیرانتفاعی) فارغ از امکانات مورد نیاز و ظرفیت‌های موجود ‹اعم از نیروی انسانی و قضاهای فیزیکی› و نحوه هدایت و کنترل آنها (تامین منابع خصوصی و تابع مقررات دولتی) صورت گرفته است و ساز و کارهای مناسب اجرایی برای هدایت و کنترل آنها در چگونگی توسعه رشته‌ها به ویژه در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری و عرضه نیروی انسانی متخصص و انطباق آنها با نیازمندی‌های نیروی انسانی کشور کمتر به چشم می‌خورد. تجدید نظر در سیاست‌های اجرائی و تعیین جایگاه بخش غیردولتی در مجموعه نظام آموزش عالی کشور امری است که می‌بایست مورد توجه سیاست گذاران و برنامه‌ریزان بخش آموزش عالی قرار گیرد.

٤-٧- سایرجریان‌های‌عرضه‌نیروی‌انسانی متخصص (دوره‌های‌معادل‌و آزاد)

٤-٧-١- دوره‌های معادل

اجرای این نوع آموزش‌ها به منظور ارتقای سطح آموزش کارکنان موسسات دولتی و غـیردولتی و مشارکت بیشتر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی در امر آموزش با توجه به امکانات موجـود در آنـها صورت می‌گیرد. قلمرو فعالیت این دوره‌ها در سطوح کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد معـادل اسـت که در رشته‌های تحصیلی دایر در دوره‌های رسمی (روزانه و شـبانه) در دانشـگاهها و موسسـات آمـوزش عالی ارائه می‌شود. تامین منابع مالی این دوره‌ها برعهده دستگاههای متقاضی است. حداکثر پذیـرش هـر رشته و مقطع در دوره‌های معادل برابر با ظرفیت آزاد آن رشته و مقطع تعیین شده است. داوطلبان پس از کسب حدنصاب نمره قبولی از طریق آزمون داخلی دانشگاه گزینش می‌شوند. محتوی برنامه‌های آموزشی آنها در چارچوب برنامه‌های آموزش دوره‌های رسمی، مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی اسـت. در صـورت نیاز پذیرفته‌شدگان، دروس جبرانی نیز منظور می‌گردد. دانشگاههایی می‌توانند دوره‌های معادل را برگـزار کنند که قبلاً مجوز رسمی اجرای دوره‌ها را در همان مقطع و یا رشته از شورای گسـترش آمـوزش عـالی کسب نموده باشند و با توجه به امکانات علمی و تخصصی موجود به طریقـی کـه در اجـرای برنامـه‌های آموزشی رسمی آنها خللی ایجاد نشود، قراردادهای ارائه این دوره‌هـا را بـا موسسـات دولتـی و غـیردولتی منعقد نمایند (جدول ۱۸ پیوست ۲)[۱].

مقایسه عملکرد این دوره‌ها با اهداف و وظایف تعیین شده مبین این است که یکم ایـن دوره‌هـا در کلیه سطوح تحصیلی اعم از کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشـد و دکـتری بـه آمـوزش و عرضـه نیروی انسانی متخصص پرداخته‌اند. فعالیت برخی از دانشگاههای علوم پزشکی در سطح دکتری حرفه‌ای (دانشگاههای علوم پزشکی شیراز، تربیت مدرس، شهید بهشتی و اهواز) و برخی از دانشـگاهها در سـطح دکتری تخصصی (دانشگاههای شیراز، چمران، تربیت مدرس، امیرکبیر و علوم پزشـکی تـهران)، در ایـن دوره‌ها قابل توجه است.

دوم بسیاری از موسسات آموزشی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتـی بـدون اخـذ مجوز رسمی از شورای گسترش آموزش عالی اقدام بـه اجـرای ایـن دوره‌هـا نموده‌انـد. (مرکـز آمـوزش مدیریت دولتی وابسته به سازمان امـور اداری و اسـتخدامی سـابق و دانشـگاه امـام حسـین از آن جملـه هستند).

۱- .Ǩèä ÿÆÌ éîì ۲ Ǩèzŧš ۱ē üÃÆÐZ ÕÑí ǨŁÊę ďМä çĺȝƳÙä Øńŭą.

سوم در محتوای برنامه‌های آموزشی دوره‌های معادل متناسب با توانایی‌های داوطلبان تغییراتی ایجاد شده است. به طوری که علیرغم الزام به ارائه رساله و پایان‌نامه در سطح کارشناسی ارشد توسط دانشجویان، گذراندن آن از این دوره‌ها عملاً حذف شده است.

عملکردهای کمی: بررسی عملکرد این جریان عرضه نشان می‌دهد که طی سال‌های دوره بررسی همواره بیش از ۵۰ واحد آموزشی اعم از دولتی حضوری، نیمه حضوری و غیردولتی - غیرانتفاعی به آموزش و عرضه نیروی انسانی متخصص از این طریق پرداخته‌اند. و طی سال‌های ۷۸-۱۳۷۷ سالانه بیش از ۳ تا ۸ هزار نفر پذیرش‌داشته است وتعداد دانشجویان نیز بین ۱۷ تا ۲۵ هزار نفر متغیر بوده است.

روند تغییرات تعداد فارغ‌التحصیلان در این دوره‌ها نشان می‌دهد که طی سال‌های ۷۸-۱۳۷۲ تعداد فارغ‌التحصیلان سالانه به طور متوسط ۱۱ درصد رشد یافته است و از ۱۸۱۹ نفر در سال تحصیلی ۷۳-۱۳۷۲به ۳۴۰۴ نفر در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ رسیده است. فارغ‌التحصیلان گروه آموزش هنر، علوم انسانی در کلیه سال‌های دوره بررسی بیشترین سهم را به خود اختصاص داده است. گروه آموزش پزشکی علیرغم پایین بودن تعداد فارغ‌التحصیلان طی سال‌های مذکور از متوسط رشد سالانه‌ای معادل ۹۳ درصد برخوردار بوده است. به طوری که تعداد فارغ‌التحصیلان این گروه آموزشی از ۵ نفر در سال تحصیلی ۷۳-۱۳۷۲ به ۲۶۲ نفر در سال تحصیلی ۷۸-۱۳۷۷ افزایش یافته است (جدول ۴-۳۴).

بررسی توزیع فارغ‌التحصیلان برحسب سطوح تحصیلی حاکی از این است که غالب مراکز آموزشی در سطح کارشناسی ارشد و برخی نیز در سطح دکتری فعال بوده‌اند. متوسط رشد دانش‌آموختگان کارشناسی ارشد در این جریان طی سال‌های ۷۸-۱۳۷۲ ، معادل ۳۸/۵ درصد بوده است (جدول ۴-۳۵).

به طور کلی روند فعالیت این جریان عرضه نیروی انسانی که به موازات جریان‌های رسمی از جمله آموزش‌های عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی، فنی و حرفه‌ای و دوره‌های شبانه ارائه می‌شود در بسیاری از موسسات صرفاً در جهت کمک به مستخدمین این دوایر و تغییر در وضعیت مرتبه شغلی و حقوقی آنها صورت گرفته است. لیکن توجه به مسائلی نظیر سطح علمی پذیرفته شدگان، کیفیت آموزش این دوره‌ها در دروس نظری و عدم وجود الزام به ارائه پایان نامه در دوره تحصیلات تکمیلی نشان می‌دهد که هدف اصلی این جریان آموزشی را که «ارتقای سطح آموزش کارکنان به منظور تربیت و تامین نیروی انسانی متخصص و مورد نیاز کشور» است، تحت‌الشعاع قرار داده است.

جدول شماره ٤-٣٤ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های معادل) برحسب گروههای آموزشی، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	۷۸-۱۳٦۸ (درصد)
هنر، علوم انسانی و اجتماعی			۱۲۷	۷۰	۱۷۰۵	۶۴	۲۲۴۵	۶۶	۱۰
علوم پایه			۱۸۱	۱۰	۱۰۷	۴	۷۹	۲/۳	-۱۳
کشاورزی و دامپزشکی			۶۷	۳/۷	۱۲۶	۵	۱۸۹	۵/۶	۱۸
فنی و مهندسی			۲۹۶	۱۶	۵۲۹	۲۰	۶۲۹	۱۸/۴	۱۳/۳
پزشکی (علوم پزشکی تهران)			۵	۰/۳	۱۶۹	۶/۴	۲۶۲	۷/۷	۹۳
جمـــع			۱۸۱۹	۱۰۰	۲۶۳۶	۱۰۰	۳۴۰۴	۱۰۰	۱۱

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ٤-٣٥ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص (دوره‌های معادل) برحسب سطوح تحصیلی، ۷۸-۱۳٦۸

سطوح تحصیلی	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	۷۸-۱۳٦۸ (درصد)
کاردانی	ـــــ	ـــــ	۹۳۶	۵۱/۵	۱۲۵۶	۴۷/۶	۱۰۴۰	۳۰/۵	۱/۷
کارشناسی	ـــــ	ـــــ	۸۳۱	۴۵/۶	۱۲۳۸	۴۷	۲۰۳۱	۵۹/۷	۱۶
کارشناسی ارشد	ـــــ	ـــــ	۴۷	۲/۶	۱۲۷	۵	۳۳۳	۹/۸	۳۸/۵
دکتری حرفه‌ای	ـــــ	ـــــ	ـــــ	ـــــ	۱۵	۰/۶	ـــــ	ـــــ	ـــــ
دکتری تخصصی	ـــــ	ـــــ	۵	۰/۳	ـــــ		ـــــ	ـــــ	ـــــ
جمـــــع	ـــــ	ـــــ	۱۸۱۹	۱۰۰	۲۶۳۶	۱۰۰	۳۴۰۴	۱۰۰	۱۱

همان مآخذ.

٤-٧-٢- دوره‌های آموزش عالی آزاد

به استناد آیین نامه آموزش عالی آزاد کلیه دانشگاهها و موسسات آموزش عـالی و کلیـه مراکـز وابسته به سازمان‌های دولتی و خصوصی می‌توانند برای آموزش کارکنان خود تقاضای برگزاری دوره‌های آموزش عالی آزاد در قالب دوره‌های تخصصی و کوتاه مدت بنمایند و آحاد مردم در صورت داشتن مدرک دیپلم متوسطه می‌توانند در این دوره‌ها شرکت کنند (جدول ۱۸ پیوست ۲)[۱].

براساس اطلاعات موجود آنچه تحت عنوان آموزش‌های آزاد در دانشگاههای دولتی کشور نسبتاً فعال بوده است عمدتاً همان دوره‌های معادل است که با محدودیت پذیـــرش آنـها در سـال ۱۳۷۷ بعضـاً متوقف گردیده است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که برخی از این دوره‌ها در قالب دوره‌های کوتـــاه مـدت بـرای دبـیران، هنرآموزان، مدرسان مراکز تربیت معلم، مربیـــان تربیتـی و... توسـط وزارت آمـوزش و پـرورش بـرگـزار می‌شود. این دوره‌ها با هدف دانش‌افزایی کارکنان اداری و آموزشی به صورت بازآموزی و کارآموزی و بـه شکل متمرکز یا استانی و منطقه‌ای تشکیل می‌گردد و معمولاً به شرکت کنندگـان در ایـن دوره گواهـی دوره مربوطه اعطاء می‌شود که در ارتقای گروه آنان از نظر قوانین استخدامی موثر است[۳۰].

علـیرغم تـاکید بـر گسـترش آمـوزش‌ۀای آزاد (دوره‌هـای کوتـاه مـدت و تکـدرس) در قـــالب سیاست‌های برنامه توسعه، گزارشات حاکی از این است که این نوع آموزش‌ها به خصوص در دانشـــگاهها موفق نبوده است و گسترش لازم را پیدا نکرده است در حالی که فعال شدن در این زمینه راهکاری اسـت که افرادی که تحصیلات رسمی را پشت سر گذاشته‌اند و پس از مدتی اشـــتغال بـه کـار بـا مشـکلات و نیازهای کار در عمل مواجه شدند بتوانند در ارتباط با رشته شـــغلی خـود بـه افزایـش مـهارت‌ها و سـطح تخصص خود بپردازند[۳۱].

دلایلی چند در خصوص عدم گسترش این دوره‌ها برشمرده شده است از آنجمله می‌توان «عـدم آگاهی دانشگاهها، سازمان‌ها، بخش‌های صنعتی و آحاد مردم نسبت به اهمیـت و منـافع دوره‌هـا و عـدم طراحی دوره‌های مناسب برای آحاد مردم جامعه از جانب دانشگاهها و موسسات برگزار کننـــده دوره‌هـای آموزش عالی آزاد را برشمرد. اما به نظر می‌رسد علت اصلی عـــدم گسـترش ایـن آموزش‌هـا، عـدم ارائـه مدرک تحصیلی بالاتر برای شرکت کنندگان به دلیل رواج روحیه مدرک‌گرایی در جامعه باشد.

عملکردهای کمی: بررسی‌عملکرددوره‌های‌آموزش عالی آزاد در دانشگاههای کشور در سال‌های ۷۷-۱۳۷۰ حاکی از این است که دانشگاهها و مراکزآموزش‌عالی‌فعال‌دراین زمینه ۱۰۷ دوره در گروهـهای

۱- Ǩèä ÿÆÌ éîì ۲ Ǩèzŧš ۱ē üÃÆDZ ÕÍí ǨŁÊę ŒÍä çĺȝƳÙä Øńŭą.

آموزشی مختلف برگزار نموده‌اند و تعداد ۳۲۶۲ نفر در این دوره‌ها آموزش دیده‌اند. بیشترین دوره‌ها در گروه آموزش فنی و مهندسی (۵۴ دوره) و هنر، علوم انسانی و اجتماعی (۲۱ دوره) برگذار شده است. طی این مدت ۱۳ سازمان و اداره دولتی، ۷ واحد شرکت‌های تولیدی دولتی و ۴ مورد سازمان‌ها و شرکت‌های غیردولتی متقاضی برگزاری این دوره‌ها بوده‌اند. نکته قابل توجه این است که بخش دولتی و عمومی بیشتر از بخش غیردولتی و خصوصی متقاضی آموزش در این دوره‌ها بوده‌اند و به طور کلی افراد عادی و اشخاص حقیقی در بین متقاضیان وجود نداشته است[۳۲].

ملاحظات فوق نشان می‌دهد که برای اجرای این دوره‌ها مشکل آیین‌نامه‌ای وجود ندارد. اما آنچه باعث عدم ترویج این دوره‌ها گردیده است، عدم اعتبار گواهینامه‌های مربوط به گذراندن این دوره‌ها از نظر اجتماعی (داشتن منزلت اجتماعی) و اقتصادی (یافتن شغل یا ارتقاء در شغل) به دلیل روحیه حاکم بر کارفرمایان مبنی بر اهمیت داشتن مدرک تحصیلی به جای داشتن مدرک معتبر برای وارد بودن به حرفه‌ای خاص است که همین امر نیز سبب ایجاد تقاضای اجتماعی کاذب برای حضور داوطلبان در سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص منجر به مدرک تحصیلی گردیده است. علاوه بر این فقدان ارتباط لازم بین بنگاههای اقتصادی و مراکز آموزشی در زمینه شناخت و روزآمد نمودن مهارت‌های شغلی با توجه به تغییر و تحولات تکنولوژیکی موجب شده است که این گونه خدمات آموزشی جایگاه مناسبی نیافته است.

٤-٨- نتیجه‌گیری

۱- بررسی نحوه پیدایش جریان‌های مختلف آموزش عالی نشان داد که هر یک از این جریان‌ها براساس اساسنامه‌های مدون و مصوب به وجود آمده‌اند، اما خلاء موجود برای ضرورت ادامه فعالیت همه این جریان‌ها و اثربخشی آنها در شرایط فعلی به هیچ وجه شفاف نیست.

۲- کلیه جریان‌های عرضه در آموزش عالی از جریان آموزش عالی دولتی - حضوری الگوبرداری کرده‌اند و فعالیتی مشابه این جریان را از نظر شیوه پذیرش، شیوه آموزش و... داشته‌اند.

۳- بررسی اساسنامه‌های مربوط به تاسیس جریان‌های مختلف عرضه، گویای آن است که اکثر این اساسنامه‌ها از جامعیت لازم برای فعالیت آن جریان برخوردار نیست.

۴- گسترش و توسعه جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص در آموزش عالی در ایران از بدو فعالیت تاکنون نامتوازن و خطی بوده است. این توسعه در افزایش تعداد مراکز آموزشی وابسته به هر جریان و تعداد رشته‌های تحصیلی، تعداد پذیرفته‌شدگان، دانشجویان و فارغ‌التحصیلان آن بازتاب یافته است.

۵- هدف اصلی برخی از جریان‌های عرضه نیروی انسانی در بخش آموزش عالی تربیت نیروی انسانی متخصص و پاسخگویی به تقاضای اقتصادی بوده است. این هدف در سال‌های بعد با توجه به تامین نیروی انسانی متخصص و مازاد آن به پاسخگویی به تقاضای اجتماعی تبدیل شده است (آموزش‌های عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و دوره‌های شبانه، دانشگاه آزاد و...).

۶- در برخی از جریان‌ها شاهد تفاوت (یا انحراف) از مفاد اولیه اساسنامه شامل هدف، شیوه آموزش، نحوه پذیرش، نحوه تامین منابع مالی و... هستیم. این تفاوت در برخی از جریان‌ها در بدو فعالیت (آموزش نیمه حضوری،دانشگاه آزاد) در بعضی دیگر پس از چندین سال فعالیت (دوره‌های شبانه، دولتی - تربیت مدرس، موسسات پژوهشی و سایر موسسات وابسته) به وجود آمده است.

۷- میزان انعطاف پذیری جریان‌های مختلف آموزش عالی از نظر شیوه‌های پذیرش و آموزش دانشجویان، دامنه گسترش رشته‌های تحصیلی، تامین منابع مالی و... در ارتباط با تحولات پیش آمده در دوره فعالیت این جریان‌ها بسیار محدود بوده است و تقریباً در هیچ یک از جریان‌ها تجدید نظر اساسی در اساسنامه و یا نحوه فعالیت آنها متناسب با تغییر و تحولات به وجود آمده انجام نگرفته است.

۸- ارتباطات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی با وزارتخانه اصلی متولی امر آموزش عالی در کشور (از جمله در بخش غیردولتی، دانشگاه آزاد و سایر وزارتخانه‌های دولتی) به ویژه در زمینه

هدایت و کنترل آنها در چگونگی توسعه رشته‌ها، مقاطع تحصیلی و عرضه نیروی انسانی متخصص در انطباق با نیازمندی‌های نیروی انسانی کشور نامشخص است.

۹- هدف اصلی فعالیت کلیه جریان‌های عرضه آموزش عالی توسعه کمی بوده است. تحقق این هدف در کلیه جریان‌های عرضه آموزش عالی به ویژه در بخش دولتی - نیمه حضوری و غیردولتی از هدف‌های کمی برنامه فراتر رفته است.

۱۰- هدف‌های کمی منظور شده در برنامه‌های توسعه بخش (اول، دوم و سوم) از شفافیت لازم برخوردار نیست. به عبارت واضح‌تر نمی‌توان در صورت داشتن عملکرد کمی هر یک از جریان‌ها، این عملکرد را در قیاس با اهداف کمی متناظر قرار داد.

۱۱- به دلیل منظور نشدن اهداف کیفی برای هر یک از جریان‌های عرضه آموزش عالی در برنامه‌های توسعه (به استثناء برنامه اول که تاحدودی سیاست‌های اجرایی و اهداف کمی تعداد بیشتری از جریان‌ها از جمله مراکز تربیت معلم، آموزش فنی - حرفه‌ای و دولتی - حضوری مد نظر قرار گرفته است)، در بررسی عملکرد جریان‌ها نمی‌توان به صراحت اظهار نمود که این جریان در راستای کدام یک از سیاست‌های اجرایی پیش‌بینی شده بود و یا به عبارتی کدام مشکل را مرتفع نموده و میزان موفقیت کیفی آن چه اندازه بوده است.

۱۲- تفاوتی بین مراکز متعدد وابسته به یک جریان از نظر رتبه یا شرایط علمی ملاحظه نمی‌گردد و نحوه برخورد یک جریان عرضه (مثل دولتی - حضوری) با کلیه واحدهای وابسته به آن تقریباً به یک شیوه و طریق است. (از جمله نحوه برخورد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری با دانشگاه تهران و دانشگاه یاسوج به عنوان قدیمی‌ترین و جدیدترین دانشگاه های کشور).

۱۳- علیرغم توسعه جریان عرضه آموزش عالی علمی - کاربردی به موازات آموزش‌های فنی و حرفه‌ای طی سال‌های اخیر، سمت و سوی فعالیت این جریان در تامین یا آموزش نیروی انسانی متخصص مورد نیاز در مجموعه نظام آموزش عالی و برنامه‌های توسعه مشخص نمی‌باشد.

۱۴- روش‌های آموزشی و امکانات پیش‌بینی شده برای برخی از جریان‌ها (از جمله جریان عرضه آموزش عالی نیمه حضوری) منطبق با نظام آموزشی طراحی شده برای آن جریان‌ها نبوده است.

۱۵- کیفیت برخی از جریان‌های آموزش عالی مانند دوره‌های معادل به دلیل پیش‌بینی نکردن و یا حذف برخی از الزامات اصلی در برنامه‌ریزی درسی آنها مانند حذف تدوین رساله در دوره‌های کارشناسی ارشد معادل (که فعالیت این مقطع نیز مغایر با هدف‌های اساسنامه مربوطه است) مورد تردید بیشتری است.

۱۶- علی‌رغم آن که «ارتقاء کیفیت» یکی از اهداف اصلی برنامه‌های توسعه بلند مدت بخش آموزش عالی بوده است. اما شاخص‌های کیفی مربوط به جریان‌های عرضه آموزش عالی (به ویژه در بخش غیردولتی و دولتی غیرحضوری) گویای افت کیفی آنهاست.

۱۷- تفاوت‌های فاحشی بین هزینه‌های سرانه تربیت یک نیروی انسانی در یک رشته یا گروه آموزشی بین جریان‌های مختلف آموزش عالی وجود دارد. این امر نشانگر تمرکز بیشتر منابع دولتی در یک جریان (سایر موسسات دولتی) و محدودیت آن در جریان دیگر است. فاصله این تفاوت در بخش غیردولتی (دانشگاه آزاد) با بخش دولتی بسیار زیاد است. البته پاره‌ای دیگر از علل (ازجمله تعداد دانشجویان و محل استقرار واحدهای وابسته به یک جریان از نظر جغرافیایی و...) نیز برای این تفاوت قابل ذکر است.

۱۸- نظام نظارت و ارزیابی بر نحوه عملکرد هر یک از جریان‌های عرضه نیروی انسانی در بخش آموزش عالی بسیار مبهم است. انجام این وظیفه می‌توانست موجب اصلاح جریان‌ها همزمان با فعالیت آنها شود. بررسی‌های متعدد نشان داد جز پاره‌ای از گزارشات نظارتی که توسط دفاتر بخشی سازمان برنامه و بودجه (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی فعلی) تهیه شده و هیچ ضمانتی برای عمل هم در آنها دیده نمی‌شود، هیچ گزارش دیگری در راستای انجام این وظیفه وجود ندارد.

۱۹- اطلاعات لازم در مورد پیگیری وضعیت فارغ‌التحصیلان از نظر اشتغال آنان پس از فراغت از تحصیل تقریباً وجود ندارد.

فهرست منابع و مآخذ

۱- صالحی، علی‌اکبر، عفرانی محمدباقر، ۱۳۷۴ ، نقش آموزش دولتی در ایران، شریف، دوره یازدهم، شماره ۱۱ .

۲- نورشاهی، نسرین، ۱۳۷۷ ، تحولات نظام گزینش دانشجو برای دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی دولتی در ایران، ... ، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۱۸.

۳- اجتهادی، مصطفی، ۱۳۷۴ ، بررسی توان دانشگاه‌ها در استفاده، از مصوبه شورای عالی برنامه‌ریزی در خصوص واگذاری پاره‌ای از اختیارات شورا به دانشگاه‌ها، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۹ .

۴- انتظاری، یعقوب، ۱۳۷۴ ، سرمایه‌گذاری بهینه در سرمایه انسانی تحت شرایط عدم اطمینان، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۹ .

۵- کارنامه آزمون تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد داخل)، ۱۳۷۸، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری سازمان سنجش و آموزش کشور، تهران.

۶- نجف راد، ۱۳۷۸ ، گزارش مراکز و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای، دفتر امور آموزش و پرورش، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهران.

۷- حکیمی‌ها، لاهیجانیان، ۱۳۷۲ ، عملکرد برنامه بخش آموزش فنی و حرفه‌ای، دوره کاردانی (صنعت، کشاورزی و ...)، وزارت آموزش و پرورش، دفتر مدارس عالی فنی و حرفه‌ای، تهران.

۸- راهنمای آزمون دوره‌های کاردانی، کارشناسی ناپیوسته علمی - کاربردی ۱۳۷۵ و ۱۳۷۸ دانشگاه جامع علمی- کاربردی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان سنجش و آموزش کشور.

۹- همان مآخذ.

۱۰- آشنایی با آموزش‌های عالی بلند مدت علمی - کاربردی ۱۳۷۷، دانشگاه جامع علمی - کاربردی.

۱۱- کارنامه دانشگاه جامع علمی - کاربردی، ۱۳۷۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، حوزه نظارت و سنجش واحد آمار.

۱۲- مجله دانشگاه جامع علمی - کاربردی، ۱۳۷۸، شماره ۴ ، ص ۱۰.

۱۳- مستندات مربوط به عملکرد برنامه دوم (۷۸-۱۳۷۴)، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

۱۴- مآخذ شماره ۱۱.

۱۵- اجتهادی، مصطفی، ۱۳۷۷ ، تحلیل توانمندی‌ها و کاستی‌های نظام آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۱۷ .

۱۶- صافی، احمد، ۱۳۷۱ ، تربیت معلم در ایران، هند و پاکستان، وزارت آموزش و پرورش، انتشارات مدرسه، تهران ص ۵۶.
۱۷- محسنی نیا، تاج محرابی، ۱۳۷۶ ، بررسی رابطه بین بازار کار و آموزش عالی موجود در سطوح عالی و فنی و حرفه‌ای، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، تهران.
۱۸- راهنمای انتخاب رشته‌های تحصیلی برای دانشگاه‌ها و موسسات، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان سنجش و آموزش کشور.
۱۹- مآخذ شماره ۱۶.
۲۰- همان مآخذ.
۲۱- گرائی‌نژاد، غلامرضا، ۱۳۷۶ ، زمینه‌ها و چشم‌انداز آموزش عالی از راه دور در جهان و ایران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، دفتر امور آموزش عالی، تهران.
۲۲- کارنامه آزمون تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد)، ۱۳۷۸ وزارت علوم تحقیقات و فناوری سازمان سنجش و آموزش کشور، تهران.
۲۳- مآخذ شماره ۲۰ .
۲۴- راهنمای آزمون سراسری سال ۱۳۷۸ ، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
۲۵- مآخذ شماره ۲۲ .
۲۶- مرکز اطلاعات، آمار و کامپیوتر، ۱۳۷۹ ، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
۲۷- با استفاده از منبع: سهرابی، حمید، ۱۳۷۷ ، ارزیابی عملکرد گذشته و وضع موجود بخش آموزش عالی و چشم‌انداز آینده، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، دفتر امور آموزش عالی.
۲۸- دفترچه آزمون سراسری سال ۱۳۷۸، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان سنجش و آموزش کشور.
۲۹- دفتر گسترش آموزش عالی، ۱۳۷۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
۳۰- روشن، محمدرضا، ۱۳۷۹ ، بررسی جایگاه آموزش‌های عالی آزاد در دانشگاههای زیرنظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.
۳۱- مآخذ شماره ۹ ص ۵۰ .
۳۲- همان مآخذ.

فصل پنجم

جمع‌بندي و آينده‌نگري

۵- جمع‌بندی و آینده‌نگری

بررسی نحوه فعالیت و عملکرد جریان‌های آموزش عالی در فصول گذشته مورد بررسی قرار گرفت و نتایج حاصل از بررسی‌های انجام شده در هر بخش نیز در آخر هر فصل ارائه شد. این فصل به جمع‌بندی مطالب ارائه شده در فصول قبل و ارائه پیشنهاداتی برای بهبود فعالیت جریان‌های بررسی شده، می‌پردازد.

۱- عدم تطابق فعالیت‌های آموزشی در بیشتر جوامع امروزی با نیازها، شرایط و مسائل زندگی روزمره به طور یقین یکی از مهمترین علل سرخوردگی نسل جوان از دانش اندوزی و دانش‌آموزی به معنی صحیح کلمه می‌باشد. ویلیامز[1] رابطه مستقیمی بین عدم هماهنگی و تطابق هدف‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی در بیشتر جوامع امروزی و طغیان و عصیان دانشجویان قائل شده و می‌گوید که فزونی یافتن عصیان‌های دانشجویان در سراسر جهان انسان را به فکر وامی‌دارد و این سئوال را پیش می‌آورد که براستی تعلیم و تربیت امروز تا چه اندازه با مسائل حقیقی انسان‌ها ارتباط مستقیم دارد؟[۱].

همان طوری که در فصول قبل اشاره شد جریان آموزش عالی دولتی وجه غالب و نقش اصلی را در تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور دارد. در حال حاضر این جریان مهم عرضه نیروی انسانی ماهر در ایران با مشکلات جدی نظیر افت کیفیت آموزش عالی، ثبات برنامه‌ریزی آموزشی و تداوم برنامه‌ها و شیوه‌های سنتی آموزشی، توسعه رشته‌های تحصیلی بدون اطلاع کافی از ساختارهای شغلی جامعه و عدم انعطاف غالب رشته‌ها و آموزش‌های مربوط با نیازهای شغلی کشور، کمبود کادر هیات علمی از نظر تعداد، ترکیب و روزآمدی، فقدان نظام کارآمد ارزیابی و اعتبار سنجی مواجه می‌باشد که حرکت این جریان نظام عرضه آموزش عالی به سوی:

ـــ انتخاب تعدادی از دانشگاهها و رشته‌های تحصیلی به عنوان قطب علمی برای تولید دانش و پرورش پیشتازان علم و اندیشمندان.

ـــ روزآمد کردن محتوای رشته‌های درسی از طریق اعطای اختیارات برنامه‌ریزی درسی به دانشگاهها و موسسات آموزش عالی.

ـــ تهیه شاخص‌های کمی و کیفی برای تدوین نظام ارزیابی و تقویت نهادها و مراجع مستقل برای اعتبار سنجی علمی دانشگاهها.

1- Williams.

ـــ تدوین آیین‌نامه اجرایی برنامه تربیت، جذب و بهبود ترکیب اعضای هیات علمی دانشـــگاهها و منظور کردن تسهیلات برای اعضای هیات علمی براساس ارزیابی عملکرد علمـی و شایسـتگی اسـاتید می‌تواند راهگشا باشد.

۲- در نظام آموزش‌های علمی - کاربردی هدف اصلی انتقال و ارتقای دانش و فن‌آوری، کـار و ایجاد مهارت و توانایی در افراد شاغل است. همچنان که از اهداف آموزش‌های علمی - کاربردی روشـــن است، در این جریان بر آموزش‌های عملی و حرفه‌ای تاکید می‌شود. بنابراین، برخلاف نظام آموزش عـالی رایج، که براساس خطمشی موضوعی شکل گرفته است، در این روش محتوای دروس هر دوره براســاس هدف‌های نظام آموزشی و تجزیه و تحلیل مشاغل تعریف می‌شـوند. بنـابراین، سـمت‌گـیری برنامـه‌های آموزشی علمی - کاربردی متوجه مهارت‌های شغلی و حرفه‌ای شده و گرایش عمده بر دورس عملی و به وجود آوردن زمینه‌های کسب تجربه خواهد شد.

برمبنای اهداف، ماهیت و ویژگی‌های این جریان از آموزش عـالی توجـه بـه سـه نکتـه اصلـی پیشنهاد می‌گردد. نخست آن که براساس اهداف منظور شده، این آموزش‌ها عمدتاً برای کارایی بهتر افراد شاغل طراحی گردیده‌اند. در حالی که عملکرد ایـن جریـان آموزشـی حکـایت از افزایـش داوطلبـان آزاد شرکت کننده در کنکور آن دارد. به گونه‌ای که در کنکور سوم این جریان نسبت داوطلبـان شـاغل و آزاد در حدود هم و در حـد ۵۰ درصـد کـل داوطلبـان بـوده اسـت. دوم آنکـه ایـن آموزش‌هـا بـا مشـارکت دستگاههای اجرایی و بنگاههای اقتصادی متقاضی ارائـه گـردد. بررسـی سـازمان‌های متقـاضی در ایـن جریان نیز نشان می‌دهد که تعداد سازمان‌های متقاضی در کنکورهای سراسری علمی - کاربردی اگر چه در کنکور دوم از ۲۳ سازمان در کنکور اول به ۳۷ سازمان افزایش یافته است. لیکن تعداد این ســازمان‌ها در کنکور سوم به ۳۱ سازمان و آنهم عمدتاً دولتی کاهش یافته است. که این امـر ضـرورت فعـالیت ایـن جریان را درحد تقاضای مربوط به نیاز آن به ویژه در سازمان‌های دولتی متذکـر مـی‌گـردد. سـوم آن کـه برنامه درسی این دوره‌ها به گونه‌ای طراحی شود که تغییرات لازم در مـیزان توانـایی و مـهارت کارکنـان برای انجام دادن کار، حرفه‌ها و مشاغل متعدد را ایجاد نماید. بررسی اجمالی برنامـه درسـی ایـن دوره‌هـا گویای تمرکز این برنامه‌ریزی برای کلیه مراکز است. در حالی که جـهت تدویـن دروس مربـوط بـه ایـن دوره‌ها، بایستی از تحلیل شغلی مبتنی بر پاره کارها و وظایف جزء به جزء آتی هنرجو متناســب بـا محـل خدمت او مدد جست، که این امر خود طلب می‌کند که برنامه درسی ایــن گـروه در ارتبـاط تنگـاتنگ بـا مراکز خدماتی و صنعتی با توجه به مکان‌یابی فعالیت‌ها و شناخت قابلیت‌های اقتصادی در مناطق مختلف کشور برنامه‌ریزی گردد و نباید نسخه واحدی را بدون در نظر گرفتن نیازهای شغلی آتی برای کلیه مراکز

و مناطق از پیش تعیین کرد. به عبارت دیگر جهت تدوین برنامه‌های درسی این نوع آموزش‌ها بایستی به صورت غیرمتمرکز عمل کرد و به صورت متمرکز نظارت مستمر بر اجرا داشت[۲].

۳- بررسی اساسنامه مراکز آموزش عالی وابسته به سازمان‌های دولتی نشان داد که مهمترین هدف فعالیت آنها، تربیت نیروی انسانی متخصص مورد نیاز دستگاه متبوع بوده است. علاوه بر آن استفاده از امکانات دستگاههای مذکور و بهره‌گیری از نیروی انسانی کارآمد شاغل و آشنا به وظایف و اهداف دستگاهها برای بهبود کیفیت آموزش‌ها از طریق توام ساختن آموزش‌های نظری با دروس کارورزی و کارآموزی از دیگر موارد پیش‌بینی شده برای شروع فعالیت آموزش عالی در دستگاههای اجرایی بوده است.

با توجه به این که فلسفه وجودی مراکز آموزش عالی وابسته به سازمان‌های دولتی تربیت نیروی انسانی مورد نیاز سازمان تابعه است. علی‌القاعده آموزش‌های این قبیل مراکز و برنامه‌های درسی آن باید کاملاً مرتبط با نیازهای موسسات تابعه بوده و نیازهای کمی و کیفی آنان را به گونه‌ای که سایر دانشگاهها و مراکز آموزش عالی (به لحاظ ظرفیت‌های موجود و یا به لحاظ تفاوت محتوی دوره) از عهده آن برنیایند. و یا برقراری رابطه بین مهارت‌ها و نیازهای شغلی سازمان‌های دولتی با آموزش‌های دانشگاهها و مراکز آموزش عالی امکان‌پذیر نباشد. اما عملکرد فعالیت این جریان عرضه نیروی انسانی متخصص نشان می‌دهد که:

ـ در مورد ایجاد و گسترش مراکز آموزش عالی وابسته به دستگاهای اجرایی، تعدد مراکز تصمیم‌گیری وجود دارد (وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای گسترش آموزش عالی، شورای آموزش‌های علمی و کاربردی، سازمان امور اداری و استخدامی سابق) به گونه‌ای که امکان کنترل، نظارت و هماهنگی در نحوه و چگونگی توسعه مراکز آموزش عالی وابسته به سازمان‌های دولتی و همچنین سیاست‌گذاری برای فعالیت آنها را خدشه‌دار نموده است.

ـ بیشتر رشته‌های تحصیلی دائر در این جریان مشترک با رشته‌های تحصیلی دائر در سایر دانشگاها و مراکز آموزش عالی است.

ـ برنامه‌های درسی رشته‌های فعال در این مراکز در مقایسه با سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی تشابه دارد و این برنامه به تصویب شورای عالی برنامه‌ریزی رسانده شده است.

ـ سطح علمی پذیرفته‌شدگان این جریان نسبت به پذیرفته شدگان برخی جریان‌های دیگر آموزش عالی (دولتی - حضوری) پایین‌تر و هزینه سرانه مربوط به آموزش دانشجویان آن بالاتر از بهترین دانشگاهها و موسسات آموزش عالی در یک رشته خاص است.

پیشنهادهای زیر برای بهبود وضعیت این جریان عرضه نیروی انسانی متخصص قابل طرح است:

ـ فعال کردن واحدهای آموزش در وزارتخانه‌ها و موسسات دولتی برای ارائه آموزش‌های ضمن خدمت و دوره‌های کوتاه مدت برای پرکردن خلاء موجود بین دانش و مهارت فارغ‌التحصیلان دانشگاهها و مراکز آموزش عالی با نیازهای شغلی به جای گسترش کمی مراکز آموزش عالی وابسته.

ـ محدود ساختن اجازه فعالیت آموزش عالی در دستگاههای اجرایی (به استثناء موارد خاص مانند وزارت اطلاعات) با توجه به توسعه ظرفیت‌های آموزش عالی در کشور و امکانات موجود در آن برای تربیت نیروی انسانی متخصص موردنیاز کلیه دستگاههای اجرایی.

تجمیع امکانات فیزیکی و منابع مالی مربوط به فعالیت آموزش عالی در دستگاههای اجرایی در وزارتخانه متولی از طریق تصویب قوانین لازم[۳].

۴- به دلیل نیاز به گسترش موقعیت‌های یادگیری در سطوح مختلف برای افرادی که به دلایل گوناگون امکان دستیابی به آموزش را ندارند، آموزش باز یا از راه دور به وجود آمده است. برای مثال محدودیت‌های اقتصادی و زمانی که مرتبط با مسئولیت‌های شغلی و خانوادگی است و بعد مسافت مراکز آموزشی از جمله عواملی هستند که نیاز به آموزش از راه دور را مسلم می‌نمایند. این نظام، یادگیری را فرآیند مستمر و مادام‌العمر می‌داند که پیشرفت‌های فرهنگی و حرفه‌ای را فراهم می‌سازد، مهارت‌های فنی را افزایش می‌دهد و عموم مردم را ترغیب می‌کند تا همواره از مباحث علمی و پیشرفت‌های علمی و تکنولوژیکی آگاه باشند.

هدف طراحان آموزشی در این نظام این است که با استفاده از عوامل جدید و با تغییر وزن و نقش عوامل قدیم یادگیری دانشجو را جایگزین تدریس به شیوه معمول نمایند. در این روش کلاس‌ها فقط برای رفع اشکال فراگیران تشکیل می‌شوند و به عبارتی اساس این نوع آموزش، خودآموزی با کمک متون درسی، عوامل انسانی و تکنولوژیکی است. به همین جهت نیز تهیه نوارهای دیداری و شنیداری و پخش آن از طریق شبکه‌های سراسری و استفاده وسیع و همه جانبه از انواع تکنولوژی مخابراتی ویژگی اصلی این نوع از آموزش‌ها است.

تجربه جهانی نشان می‌دهد که آموزش از راه دور علاوه بر آن که توانسته است نیازهای آموزشی روزافزون مردم در تمام سنین و سطوح جامعه را پاسخ دهد، سبب به کارگیری تکنولوژی‌های پیچیده نظیر تله کنفرانس یا رفع اشکال از راه دور گردیده و به دنبال ارتقاء سطح کیفی آموزش است. اما این روش در کشورهایی مانند ایران که با مسائل جمعیتی روبرو هستند، به عنوان جریانی درآمده تا

قسمتی از تقاضای اجتماعی جوانان (نه مردم در تمام سنین و سطوح) برای ورود به آموزش عالی را پاسخ دهد و به لحاظ حرفه‌ای شاید موجبات ارتقاء سطح علمی قشری از شاغلان (عمدتاً کادر آموزشی مدارس) را فراهم سازد. علاوه بر این، این جریان آموزش عالی در حال حاضر با مشکلات عمده دیگری مانند موارد زیر مواجه است:

ـ توسعه خطی تعداد مراکز و دانشجویان

ـ کمبود کادر علمی مجرب که قادر به تهیه جزوه خودآموز و منابع آموزشی باشند.

ـ اجرای ناقص نظام آموزش از راه دور و عدول از اصول این نوع از آموزش‌ها و تمایل به تطابق آن با عادات سنتی آموزش.

ـ موانع و مشکلات مربوط به همکاری دانشگاه با سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران.

راهبرد پیشنهادی برای ادامه فعالیت این جریان آموزش عالی به قرار زیر پیشنهاد می‌گردد:

ارتقاء سطح کیفی آموزش‌های عالی از راه دور به جای توسعه کمی آن از طریق:

ـ مشارکت در بین‌المللی کردن تولید برنامه‌های آموزشی دیداری و شنیداری.

ـ بهبود کیفیت کادر علمی دانشگاه از طریق جذب اعضای هیات علمی جدید مجرب برای بهبود شاخص کادر هیات علمی به دانشجو

ـ ایجاد یک شبکه جدید و مستقل در سیما برای استفاده در امر آموزش در تمام سطوح.

ـ اتخاذ و اجرای شیوه مدیریت متناسب و هماهنگ با الزامات نظام آموزش از راه دور.

۵- نقش اصلی نظام آموزش عالی، تربیت نیروی انسانی متخصص در سطوح عالی و یا در واقع تامین «سرمایه انسانی» مورد نیاز کشور است. از آنجا که «سرمایه انسانی» در نهایت خصوصیت و روند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را تعیین می‌کند. از ین رو بهادادن به آن از اهمیت بسیاری برخوردار است. بنابه دلایل فوق است که گسترش آموزش عالی در ایران به لحاظ کمی و کیفی در سال‌های اخیر، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر گردید. لیکن از آنجا که امکانات بودجه عمومی دولت نمی‌توانست جوابگوی گسترش فوق باشد، لذا توسعه و تجهیز جریان دیگری از آموزش عالی تحت عنوان آموزش عالی غیردولتی (دانشگاه آزاد اسلامی و موسسات آموزش عالی غیرانتفاعی) در سال‌های اولیه پس از انقلاب اسلامی (سال ۱۳۶۱) شکل گرفت. بررسی عملکرد تاسیس و فعالیت مراکز غیردولتی اگر چه دارای نقاط مثبتی مانند پاسخگویی به بخشی از تقاضای اجتماعی برای آموزش عالی، تامین بخشی از نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور، کمک به گسترش آموزش عالی در کشور به طور اعم و ایجاد واحدهای

دانشگاهی در برخی نقاط محروم کشور بوده است. لیکن توجه این جریان آموزش عالی به توسعه و رشد خطی تعداد دانشجویان سبب بروز پاره‌ای نقاط ضعف جدی برای آن گردیده است که برخی از آنها را می‌توان به شرح زیر برشمرد:

ـ عدم تناسب رشد فزاینده تعداد دانشجویان با امکانات فیزیکی و انسانی موجود.

ـ ساخت توزیعی نامناسب دانشجویان بین گروههای آموزشی، سطوح تحصیلی و مناطق جغرافیایی.

ـ پایین بودن شاخص‌های کیفیت تحصیلی به دلیل کمبود اعضای هیات علمی و رتبه‌های علمی آنان و فضاهای فیزیکی.

ـ ایجاد برخی واحدها و رشته‌ها بدون مطالعات لازم و امکانات موجود.

ـ فقدان یا ضعف نظام برنامه‌ریزی و نظارت و ارزیابی.

ـ تمرکز گرایی در اداره امور واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی ایران.

سیاست‌های پیشنهادی برای این جریان آموزش عالی را می‌توان به قرار زیر ذکر کرد:

ـ مشخص کردن جایگاه و رسالت دانشگاه آزاد اسلامی در نظام آموزش عالی کشور از طریق تدوین برنامه‌های بلندمدت و کوتاه مدت در قالب برنامه‌های توسعه آموزش‌های عالی کشور.

ـ توسعه کمی مطابق با اهداف کمی برنامه سوم در سال‌های آتی به همراه تغییر الگوی پذیرش دانشجو در جهت بهبود ساختار توزیعی دانشجویان میان گروههای آموزشی و سطوح تحصیلی.

ـ توجه به انجام سرمایه‌گذاری‌های مناسب فیزیکی و تجهیزاتی متناسب با گسترش‌های آتی.

ـ بهبود وضع شاخص نسبت دانشجو به استاد و مرتبه علمی اساتید از طریق جذب متخصصین ایرانی مقیم خارج از کشور برای عضویت در هیات علمی، جذب دانشجویان دوره‌های دکتری دانشگاههای دولتی و غیردولتی از طریق اعطای بورس‌های تحصیلی، ایجاد فرصت‌های مطالعاتی برای ارتقای سطح علمی اعضای هیات علمی موجود.

ـ تمرکززدایی در اداره امور واحدهای دانشگاههای آزاد اسلامی و دادن اختیارات لازم به واحدهای آموزش عالی مستقر در مناطق.

۶- از میان رسالت‌هایی که برای آموزش عالی در نظر گرفته می‌شود بالابردن مهارت‌های کاربردی افراد جامعه و تامین نیروی انسانی متخصص، برجسته‌تر از بقیه رسالت‌های دانشگاه به نظر می‌رسد. بالا بردن مهارت‌ها می‌تواند هم از طریق آموزش‌های رسمی که با دروس مصوب تدریس می‌شود، باشد و هم از طریق آموزش‌های غیررسمی. از طرف دیگر فشار بودجه‌ای دولت‌ها برای تامین

هزینه‌های بالای آموزش عالی باعث شده است که دانشگاهها و موسسات آموزش عالی در پـی راهـهای جدیدی برای تامین منابع مالی خود باشند. آموزش‌های عالی آزاد در هر دو زمینه می‌تواند موثر باشد. ایـن آموزش‌ها به صورت بالقوه نقش بسزایی در بالابردن کیفیت نیروی انسانی متخصص و در نتیجه افزایـش سرمایه انسانی کشور دارد و فارغ از مسائل مربوط به مدرک‌گرایی، سطح توانایی‌ها و مهارت‌های افـراد را به صورت واقعی افزایش دهد.

علاوه بر این آموزش‌های عالی آزاد می‌تواند برای فارغ‌التحصیلان دوره متوسطه که موفـق بـه قبولی در دانشگاه و در دوره‌های رسمی دانشگاهی نشده‌اند و به دنبـال کسـب مـهارت بـرای شـغل‌یابی هستند، افرادی که علاقمند یا مجبور به تغییر شغل هستند و تمام کسـانی کـه در صـدد کسـب علـوم و مهارت‌های گوناگون هستند، موثر باشد.

لیکن بررسی عملکرد این جریان آموزش عالی در ایران و مقایسه آن با شرایط جهانی نشـان داد که به دلیل وابستگی شدید دانشگاههای دولتی به منابع بودجه عمومی کـه آن هـم از درآمدهـای نفتـی حاصل می‌شود، دانشگاهها در زمینه ابداع روش‌های متنوع تامین منابع مالی (با حفظ رسـالت‌های اصلـی دانشگاهی) بسیار ضعیف عمل کرده‌اند و آنچه که دانشگاهها در قالب دوره‌های غیررسـمی ارائـه داده‌انـد بیشتر به دوره‌های معادل برمی‌گردد که کاری سهل و آسان است، چـرا کـه همـان برنامـه‌های آموزشـی دوره‌های رسمی را با کیفیتی پایین‌تر (به دلیل کیفیت پذیرفته شدگان) انجام داده‌اند و تلاشـی در جـهت طراحی دوره‌های آموزش عالی آزاد (کوتاه مدت و تکدرس) به خرج نداده‌اند.

در مورد موانع گسترش آموزش عالی آزاد در دانشگاهای ایران، علاوه بر علت اتکای دانشـگاهها به بودجه عمومی، عدم آگاهی دانشگاها، شرکت‌های تولیدی و آحاد مردم نسبت به فایده‌ها و منـافع ایـن دوره‌ها نیز دخالت داشته است. به عبارت دیگر نه فقط طرف عرضه این دوره‌ها (دانشگاهها) بلکـه طـرف تقاضا (بنگاههای اقتصادی و افراد) نیز باید اطلاعات و آگاهی بیشتری نسبت به آموزش عالی آزاد کسـب کنند. به منظور دستیابی به این آگاهی موارد زیـر در مـورد سـایر جریان‌هـای آمـوزش عـالی (بـه ویـژه آموزش‌های آزاد) مورد پیشنهاد است.

ـ توقف کامل دوره‌های معادل در کلیه سطوح تحصیلـی بـا توجـه بـه گسـترش ظرفیت‌هـای آموزشی در کلیه رشته‌ها در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی دولتی و غیردولتی و با عنایت به امکـان تامین نیروی انسانی متخصص مـورد نیـاز کشـور از طریـق نظام‌هـای مختلـف عرضـه نـیروی انسـانی متخصص.

ـــ قائل شدن ارزش استخدامی برای دارندگان گواهینامه‌های دوره‌هـای آمـوزش عـالی آزاد یـا اولویت دادن به مدرک این آموزش‌ها در امر استخدام.

ـــ تدوین ساز و کارهای مناسب برای ایجاد ارتبـاط بیـن بنگاه‌هـای اقتصـادی و افـراد (طـرف تقاضا) و مراکز آموزشی (طرف عرضه) در زمینه شناخت خدمات آموزشی مورد نیاز.

ـــ ایجاد و تقویت واحدهای کارشناسی و برنامه‌ریزی آموزشی و درسی در وزارتخانه‌های متولـی و دانشگاهها جهت طراحی و اجرای برنامه‌های آموزش عالی آزاد[۴].

آینده‌نگری

به منظور تعمق بیشتر در موضوع این بررسی انجام مطالعات زیر پیشنهاد می‌گردد:

ـــ رویکرد آموزش عالی: تقاضای اجتماعی یا تقاضای اقتصادی (بررسی دیدگاهها).

ـــ تعیین و تبیین رسالت، جایگاه و وظیفه هر یک از جریان‌های عرضه آموزش عالی در شـرایط کنونی.

فهرست منابع و مآخذ:

۱- پروند، محمدحسین، ۱۳۵۱ ، مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی، تهران، ص ۷۴ و ۷۵.

۲- با استفاده از منابع زیر:

ـــ دانشگاه جامع علمی - کاربردی - آشنایی با آموزش‌های عالی بلند مدت علمی - کاربردی، ۱۳۷۷.

ـــ دانشگاه جامع علمی - کاربردی، شماره ۴ ، ۱۳۷۸.

ـــ هوشمند، محمود، ۱۳۷۳ ، ساختار آموزش‌های علمی - کاربردی در ایران، خلاصه مقالات سمینار بین‌المللی آموزش‌های علمی - کاربردی، فنی و حرفه‌ای، تهران.

۳- با استفاده از منبع:

ـــ محسنی‌نیا، تاج محرابی، ۱۳۷۶ ، بررسی رابطه بین بازار کار و آموزش‌های موجود در سطوح عالی و فنی و حرفه‌ای، سازمان برنامه و بودجه، تهران.

۴- با استفاده از منبع:

ـــ احمدرضا روشن، ۱۳۷۹ ، بررسی جایگاه آموزش عالی آزاد در دانشگاههای زیرنظر وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

پیوست‌ها

پیوست ۱

جداول مربوط به مشخصات جریان‌هاي مختلف عرضه آمـــوزش عـالـــي در کشورهاي منتخب

جدول شماره ۱ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور فرانسه

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه‌تامین‌اعضاءهیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دولتی (دانشگاهها) دولتی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها (مدارس عالی یا گراندآکول‌ها)	ــ توسعه پژوهش و پیشبرد سطح دانش و فرهنگ و آموزش مهارت‌های حرفه‌أی برای قاطبه ملت و آحاد شهروندان. ــ اقدام مثبت بر ضد نابرابری اجتماعی فرهنگی میان زنان و مردان و فراهم آوردن امکانات دسترسی آنان به فرهنگ و دانش و پژوهش. ــ پیشبرد رشد کشور و مناطق آن در زمینه‌اقتصاد سیاست و اشتغال. » » » » »	کلیه مقاطع بسته به نوع رشته تحصیلی بین ۵ تا ۸ سال در سه مرحله مرحله اول دوره ۲ ساله عمومی (دیپلم) مرحله دوم دوره ۱ تا ۲ ساله (لیسانس) مرحله سوم دوره تخصصی ۱ تا ٤ ساله (دکتری). دوره سه ساله تحصیل. ۲ سال دوره آمادگی و ۳ سال آموزش مهندسی (دیپلم مهندسی). ۱ سال دوره آمادگی و ۳ سال آموزش رسمی تخصصی (دیپلم بازرگانی)	کلیه گروههای آموزشی در اغلب گروههای آموزشی ازجمله فنی مهندسی هنر، علوم انسانی کشاورزی.	نحقیق در این دانشگاهها توسط اعضاء هیات‌علمی به شکل فردی یا گروهی صورت می‌گیرد. بخش مهمی از تحقیق بنا بر قرارداد با موسسات نحقیقاتی که به موازات دانشگاهها تاسیس شده‌اند انجام می‌گیرد. ـــ دوره تحصیلات تخصصی دانشجویان همچنین‌لیسانس‌حرفه‌أی با انجام پژوهش کامل می‌شود. این فرایند همراه با هدف‌های حرفه‌أی با پژوهش هدایت می‌شود.	ــ تامین کادر هیات علمی در اکثر زمینه‌ها با توجه به پست‌های حرفه‌أی موجود و از طریق آزمون سراسری و به طور متمرکز انجام می‌شود. ــ در برخی از رشته‌ها چون داروسازی، پزشکی، حقوق و علوم اقتصادی این مقام منوط به موفقیت در کنکور (اگرگاسیون) آموزش عالی است. هر دانشگاهی ممکن است خود نسبت به استخدام هیات علمی اقدام نماید.	بودجه توسط دولت تامین و در اختیار دانشگاهها قرار می‌گیرد و کمک افتخاری از حکومت‌های محلی نیز گاهی با بودجه دولتی برابر است. ــ در نظام جدید هر دانشگاه طرح آینده خود را مشتمل بر آموزش و پژوهش و همکاریهای بین‌المللی تهیه می‌کند و وزارتخانه متبوع پس از بررسی با موسسه یا دانشگاه مربوط قراردادی برای اجرای طرح ارائه شده به مدت ٤ سال جهت تامین هزینه‌ها امضاء می‌کند.

مآخذ:

ــ آموزش عالی در جهان با معرفی تطبیقی نظام‌ها و مدارک دانشگاهی، ۱۳۷۰، دبیرخانه یونسکو، تهران.

ــ گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی ۱۳۷٦ و ۱۳۷۸ جلد ۱ و ۲، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

ــ خبرنامه آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، شماره ۵، اردیبهشت ۱۳۷۹.

جدول شماره ۱ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور فرانسه

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه‌تامین‌اعضاءهیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
ــ خصوصی (مدارس عالی یا گرانداکول‌ها) ــ (موسسات فنی) ـــ (موسسات تابع قوانین دولتی) ــ دوره‌های شبانه و کارورزی عملی ــ دوره‌های مکاتبه‌أی	» » » » »	دوره سه ساله تحصیل. ۲ سال دوره آمادگی و ۳ سال آموزش مهندسی (دیپلم مهندسی). ۱ سال دوره آمادگی و ۳ سال آموزش رسمی تخصصی (دیپلم بازرگانی) دوره ۱ سال بعد از مدارک قبلی (فوق لیسانس) حداقل دوره دوساله (دیپلم فنی دانشگاهی) در کلیه سطوح » » » » »	در اغلب گروههای آموزشی ازجمله فنی مهندسی هنر، علوم انسانی کشاورزی. فنی مهندسی، کشاورزی هنر، علوم انسانی اغلب گروههای‌آموزشی. در اغلب از گروههای آموزشی » » » » »		در انتخاب هیات علمی خود آزادند. » » » » » » » » » » نظام کار اعضاء هیات علمی نیمه‌وقت معمول است. » » » » »	ــ با دریافت شهریه تامین می‌شود. ــ علاوه بر شهریه دولت نیز مساعدت مالی می‌کند. » » » » » ــ دولت به طور رایگان تامین می‌کند. » » » » »

جدول شماره ۱ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور فرانسه

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دولتی (دانشگاهها) دولتی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها (مدارس عالی یا گراندآکول‌ها)	ورود به آموزش عالی با شرایط زیر امکان پذیر است: ۱- دارندگان گواهی‌نامه دبیرستان یا عناوین معادل آن ۲- آزمون ورودی ویژه دانشگاه ۳- تجربه کاری یا عملی نیز در طی این مسیر موثر است. در هر رشته تحصیلی هر گاه که مایل به انتخاب باشند می‌توانند از طریق آزمون ورودی یا از طریق بررسی کارنامه تحصیلات قبلی به انتخاب دانشجویان خود بپردازد. ـ دانشجویان برخی از این مدارس از جمله مدارس معماری و شهرسازی، مدارس تربیت افسران دریایی و... از طریق آزمون ورودی و با دقت و سختگیری تمام انتخاب می‌شوند.	ـ شامل سه مرحله سازنده آموزش و پژوهش است که توسط سیکل مشخص می شود. برای دو مرحله اول گذراندن سلسله مراتب آموزشی با واحد درسی است که در سه دسته اجباری، انتخابی و آزاد بسته به رشته‌های درسی مربوطه مشخص شده است. **مرحله اول**: در ادبیات، علوم انسانی، علوم، حقوق و علوم اقتصادی که دوره عمومی و راهنمای پایه تحصیلات دانشگاهی است و دروس بسیار متنوعی را دربر می‌گیرد و برای شروع دوره دوم طراحی شده است. **مرحله دوم**: دوره تعمیق دانسته‌ها و تخصص است در این دوره آموزش‌های پایه أی و آموزش‌ها با اهداف تخصصی عرضه می‌شود. **مرحله سوم**: دوره تخصصی عالی و تربیت برای پژوهش است و فرایندی همراه با هدف‌های حرفه‌أی است.	در بعضی از دانشگاهها مطابق نظام قدیم مدارک ملی صادر می‌شود. معتبر شناختن و اعتبار بخشیدن به درجات (علمی) و گواهینامه در بخش دولتی و خصوصی در انحصار دولت است. در خصوص دانشنامه‌های دانشگاهی و شرایط دریافت آنها خود دانشگاهها تصمیم گیرنده هستند. مدارک تحصیلی ارائه شده در سه مرحله آموزش به شرح ذیل است: **مرحله اول**: گواهینامه «تحصیلات عمومی» یا (DEUG) اعطاء می‌شود. **مرحله دوم**: مدرک لیسانس و فوق لیسانس اعطاء می‌شود. **مرحله سوم**: دکتر، مهندسی، دکتری مرحله سوم به یک «دانشنامه تحصیلات پیشرفته» می‌انجامد (Doctoratd' d'etal) مدرکی است که با تصویب پژوهش ابتکاری در سطح عالی در مرحله سوم قابل دریافت است. «دکتری دانشگاهی» نیز وجود دارد که دانشنامه‌أی ملی نیست.

جدول شماره ۱ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور فرانسه

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
خصوصی (مدارس عالی یا گراندآکول‌ها) خصوصی موسسات حرفه‌أی خصوصی موسسات تابع قوانین دولت.	لازمه ورود به این دوره‌ها داشتن مدرک چهارساله فراغت از تحصیلات دبیرستانی و قبولی در آزمون داخلی بسیار رقابت مدار در این گونه مدارس عالی است. نحوه پذیرش در اختیار خود موسسات است. » » » » »	برنامه‌ریزی آموزشی هر کدام از این نوع مدارس موسسات فنی برمبنای اساسنامه، ساختار و هدف‌ها تغییر می‌کند و تنظیم آن در اختیار خود این مدارس و موسسات است و اساساً با آموزش حرفه‌أی سروکار دارند و دو دوره آموزشی (آمادگی و حرفه‌أی) در این موسسات وجود دارد. ــ در غالب قوانین حاکم بر درس‌هایی که دولت به رسمیت شناخته است عمل می‌کنند و در اتخاذ روش‌های تدریس خود آزادند.	ــ اعطاء گواهینامه توسط خود موسسه انجام می‌شود و تعدادی از این مدارس حتی به نمایندگی از طرف دانشگاههای ایالات متحده آمریکا درجاتی اعطاء می‌کنند. ــ در مواردی که در دانشجویان در دوره‌ای شرکت می‌کنند که دولت به رسمیت نشناخته است، برای تحصیلاتشان اعتبار تعیین می‌کنند. ــ گواهینامه و درجات دولتی به دانشجویان می‌دهند(۲).
دوره‌های شبانه مکاتبه‌أی	ــ دنبال کردن دوره‌های شبانه و کارورزی عملی پس از طی دوره‌های آموزش پیرادانشگاهی که در چارچوب آموزش دائمی ارائه می‌شود امکان‌پذیر است. به علاوه بعضی از مراکز آموزشی بدون در نظر گرفتن درجات تحصیلی و به صورت مستمع آزاد برای دوره‌های شبانه پذیرش می‌کند. ــ از هر مشابه جهت سیستم آموزش عمومی و عادی است.	ــ مشابه آموزش‌های عمومی دولتی عمل می‌شود. ــ مرکز آموزش مکاتبه‌أی آموزشی مشابه آموزش عمومی عرضه می‌کند برخی‌از دانشگاهها نیز آموزش تلویزیونی را ارائه می‌دهند(۱).	ــ امکان دریافت دانشنامه‌های مختلفی در آموزش عالی فراهم است. ازجمله در برخی مراکز مثلاً «کنسرواتور هنرها و پیشه‌ها» به اخذ درجه مهندسی پس از پایان تحصیلات نیمه وقت منجر می‌گردد. » » » » »

جدول شماره ۱ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور فرانسه

جریان عرضه	ارکان و وظایف	سایر موارد
دولتی (دانشگاهها) دولتی وابسته به سایر (وزارتخانه‌ها مدارس عالی یا گرانواکول‌ها)	دانشگاهها و موسسات تخصصی: به وسیله یک شورای اداری، یک شورای علمی و نیز شورایی مربوط به آموزش و امور دانشگاهها اداره می‌شوند. همه امور از جمله تعیین رئیس دانشگاه نیز مستلزم انتخابات است این شوراها به مراقبت قانونی می پردازند و به همین دلیل در پیوند میان دانشگاه و مدرسه، عنصر مهمی محسوب می‌شوند. وزارت مرکزی، رئیس فرهنگستان و رئیس دانشگاه است. این رئیس از سوی دولت منصوب می‌شود و نماینده قدرت رسمی وزارت در هر منطقه آموزش و پرورش است. ــ موسسات و انستیتوها و مدارس عالی وابسته به وزارت آموزش و پرورش را یک قدم و یک شورا یا هیات مشورتی اداره می‌کند. مدیر معمولاً از طرف وزارتخانه منصوب می‌گردد. هیات مشورتی یا شورا براساس هیات‌های انتخاباتی همراه با نمایندگان مرکب از معلمان و دانشجویان و کارمندان حتی، اداری و دینی انتخاب می‌شود(۲). غالباً جز ابواب جمعی وزارتخانه‌أی که به آن وابسته‌اند می‌باشند(۲).	ــ در مورد بخشی دولتی سه جنبه قابل توجه دارد. ۱- **قدرت دولت**: مسئولیت رسمی آموزش عالی به جز چند مورد استثنایی کوچک مربوط به بخش خصوصی، به عهده دولت است از جمله تصویب محتوی دروس، کمیت گواهینامه و اعطای آنها امور مالی بخش دولتی و شکل سازمانی و نظارت بر آنها. ۲- **وضع حکومتی**: اثر جمعیت شناختی و تقاضا برای آموزش عالی هر دو تاثیر مستقیمی روی دانشگاهها دارند و دانشگاهها دولت را وادار می‌کنند تا از حکومت محلی کمک بخواهند. ۳- **خدمات شهری**: مدارس عالی و کالج‌های خدمات شهری غالباً جزو ابواب جمعی وزارتخانه‌أی که به آن وابسته‌اند هستند.
خصوصی (مدارس عالی یا گراندا‌کول‌ها) خصوصی حرفه‌أی خصوصی تابع قوانین دولتی	کاملاً مستقل عمل می‌کنند و فقط بر کیفیات رسمی آموزش این نوع مدارس دولت نظارت می‌کند و از نظر قانونی دارای وضع و مقام خصوصی به لحاظ سازمانی خود مختارند(۲).	ــ میزان استقلال رسمی که بخش خصوصی از آن بهرۀمند است در قبال تصمیمات دولت نسبتاً محدود است. ــ بسیاری از موسسات بخش خصوصی آموزش عالی در اتحادیه‌هایی متشکل شده‌اند.
دوره‌های شبانه دوره‌های مکاتبه‌ای		

جدول شماره ۲ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور آلمان

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دولتی (دانشگاهها) ۱- دانشگاههای فنی و تخصصی ۱- دانشگاههای جامع ۲- دانشکده‌های علوم دینی ۳- آکادمی‌های هنر	دانشگاههای فنی و تخصصی هستند که سوگیری نیرومندی به سمت پژوهش و آموزش علمی و محققان دارند. این موسسات برحسب کارکردهای ویژه خود – از رهگذر پژوهش، آموزش و مطالعات به ترویج و توسعه علم و هنر کمک خواهند کرد و دانشجویان را برای مشاغلی که مستلزم کار بست یافته‌های علمی و شیوه‌های علمی با توانش خلاق در زمینه‌های صنعتگری است آماده می‌سازند.	دوره اول تحصیلات عالی (حداقل ٦ ترم و حداکثر ٨ ترم یا دو سال) دوره دوم تحصیلات عالی ۱ یا ۲ سال بعد از دوره اول دوره ٤ ساله تحصیلات دانشگاهی بعد از دوره‌های فوق (فوق لیسانس) دوره ۲ یا ٤ ساله تحصیل دانشگاهی (دکتری دوره ٤ ساله، دوره دانشگاهی برای استخدام استاد)	گروههای آموزشی بر مبنای اساسنامه و اهداف هر دانشگاه وجود دارند.	وحدت آموزش و پژوهش در دانشگاهها را این واقعیت بیان می‌کند که استادان دانشگاهها در مجموع (مگر در فرصت‌های مطالعاتی پژوهشی خاص) باید هر دو را انجام دهند. حتی اگر آوازه حرفه‌ای آنها به طور عمده از رهگذر انتشار ثمرات پژوهشی‌شان به دست آید. اصول مربوط به آزادی استادان و دانشجویان در کسب دانش و اجرای تحقیق از برنامه‌های آرمانی ویلهلم فوتون هومبولت است.	یکی از شرایط عمده احراز هر شغل دانشگاهی داشتن درجه دکتری است. برای طرح‌های پژوهشی افراد یا گروههای پژوهشی، ارتقاء و احراز صلاحیت مدرسان با استعداد بورسهایی اعطاء می‌شود با این حال راه اصلی تکمیل کردن احراز این صلاحیت تصدی یک سمت علمی موقت است به نام «دستیاری» که مدت آن در هر دانشگاه شش تا هشت سال است. این قسمت معمولاً به تمام استادی یا تصدی کرسی استادی می‌انجامد دکتری نخستین مرحله از صلاحیت استادان جوان و بالقوه مستعد شمرده می‌شود. که پس از گذراندن دوره دانشگاهی خاص استخدام استاد با تاکید بر تحقیق علمی اجازه تدریس دانشگاهی می‌یابد.	دانشگاهها بودجه تفکیک شده‌ای دارند که کل آن از بودجه آموزشی ایالت (لاند) تامین می‌شود. با توجه به این که پژوهش یکی از وظایف اصلی دانشگاههاست ولی بودجه ثابت بخش کوچکی از این وظیفه را می‌پوشاند، هر استاد متکی بر این وضع باید برای گرفتن بورس (یا کمک‌های بلاعوض) از انجمن پژوهش‌های آلمان و موسسات مشابه یا از منابع خصوصی به رقابت برخیزد. قابل ذکر است برای معدودی از برنامه‌های تحصیلات تکمیلی تخصصی ارائه شده، شرکت کنندگان شهریه پرداخت می‌کنند.

مآخذ:

ــ آموزش عالی در جهان با معرفی تطبیقی نظام‌ها و مدارک دانشگاهی، ۱۳۷۰، دبیرخانه یونسکو، تهران.

ــ گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی ۱۳۷٦ و ۱۳۷۸ جلد ۱ و ۲، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

جدول شماره ۲ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور آلمان

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دولتی (دانشگاهها) ۱- ۲- ۳- ٤- ٥-	ــ سطح آغاز تحصیلات گواهینامه پایان دبیرستان است که پس ازطی سیزده سال تحصیل و گذراندن گواهینامه شرکت در امتحانات نهایی دبیرستان (Abitur) انجام می‌گردد. در برخی از گواهینامه‌ها، رشته‌هایی نیز وجود دارد که به دارنده آن اجازه می‌دهند تا در چارچوب ویژه‌ای تحصیل کند. در برخی از رشته‌ها از جمله پزشکی، دامپزشکی، دندانپزشکی به دلیل کمبود فضای آموزشی محدودیت پذیرش دارد و گزینش ویژه‌ای برای آنها بکار بسته شده است. پذیرش در رشته‌های معماری، داروسازی، روانشناسی و زیست‌شناسی با توجه به نمرات زمان مدرسه داوطلب است. رشته‌های مدیریت، اقتصاد، حقوق و... محل تحصیل تضمین شده است ولی این محل لزوماً دانشگاه انتخابی داوطلب نیست. تمام دوره‌های کارشناسی در تمامی رشته‌های تخصصی محدودیت پذیرش ندارد. دانشجویان بالقوه مستعد در معرض تشریفات گزینش قرار نمی‌گیرند(۲). ــ محدودیت پذیرش در رشته‌های معدودی به کار برده می‌شود. ۵۰ ضابطه متفاوت اخیراً برای پذیرش در آلمان تصویب شد که در میان آن سهمیه خاص دانشجویان خارجی، دانشجویان بزرگسال، داوطلبانی که دوره دبیرستانی را دو سال زودتر تمام کرده‌اند و سه سهمیه برای نمرات کسب شده در آزمون‌های مخصوص پذیرش در نظر گرفته شده است.	ــ موضوع در هر برنامه تحصیلی دانشگاهی معمولاً زمینه حرفه‌ای دانشجو را تعیین می‌کند. برنامه‌های دانشگاهی در بعضی رشته‌ها مثل پزشکی ٤ تا ٦ سال بعلاوه زمان اضافی برای امتحانات است. الگوی تحصیلات تکمیلی بر دو نوع است: ۱- برنامه‌ای که آموزش اضافی یا آموزش دانشگاهی غیررسمی ارائه می‌نماند مثل دوره‌های تخصصی که برای ارتقاء مشاغل تخصصی طراحی شده است. ۲- برنامه‌هایی که به دکتری یا احراز استادی یعنی مرتبه‌هایی که با آموزش کادر آموزشی و پژوهشی هماهنگی دارند می‌انجامد. گاهی چند داوطلب فوق دکتری هم کار می‌کنند. ــ دوره آموزش در دانشگاهها به دو نیمسال تقسیم می‌شود. در خلال دو نیمسال کادر علمی به پژوهش می‌پردازند و دانشجویان به مطالعه آزاد روی می‌آورند. ساعات درس هفتگی به طور متوسط ۱۷ ساعت در هفته است. و کلاس‌های عمده عبارتند از: سخنرانی‌های اساتید درباره موضوعی علمی مفروض حضور افراد اختیاری است و امتحانی گرفته نمی‌شود و واحد درسی منظور نمی‌گردد.	شیوه‌های اعطای مدارج یا مدرک‌دهی گوناگونی در دانشگاهها وجود دارد. دانشگاهها بر پایه دوره تحصیلی این مدارک را اعطاء می‌کنند: ۱- دیپلم که طبق تعریف حرفه‌گراتر است و در همه رشته‌های مهندسی، علوم طبیعی و اجتماعی اعطاء می‌گردد. ۲- کارشناسی ارشد عنوانی دانشگاهی است که بیشتر در علوم انسانی و هنر ارائه می‌شود. ۳- امتحانات مقدماتی دولتی و بدون اعطاء درجه برای مسخدمان کشوری آینده (از جمله آموزگاران، وکلا و پزشکان) این امتحان رسمی را کادرهای علمی مسئول به همراه کارگزاران دوایر امتحانات عمومی اداره می‌کنند و فارغ‌التحصیلان این دوره‌های تحصیلی معمولاً دوره دومی را که به کارآموزی حرفه‌ای آنها پایان می‌بخشد باید بگذرانند. ٤- درجه دکتری که پس از یک مرحله پژوهش و ارائه رساله و دفاع از آن و طی تشریفات امتحان شفاهی اعطاء می‌گردد. این مدرک را صرفاً دانشگاهها اعطاء می‌کنند.

جدول شماره ۲ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور آلمان

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دولتی (دانشگاهها) ۱- ۲- ۳- ٤- ٥-		ــ انتقال سوابق تحصیلی رسمی دانشجویان از دانشگاهی به دانشگاه دیگر (داخلی و خارجی) مجاز می‌باشد. ۱- کلاس‌های تمرین: پیرامون مواد درسی کلاس است که اغلب به واسطه مقاله یا امتحان در پایان نیمسال ارزیابی می‌شود. ۲- سمینارها: شبیه کلاس‌های تمرین هستند با این تفاوت که دانش پیشرفته‌تری بیان می‌گردد. احتمالاً توسط بخش‌های شفاهی ارزیابی می‌شود. ۳- گروههای مطالعاتی یا استادان راهنمای تحصیلی که بیشتر در دانشگاهها و در زمینه‌هایی زیر نظر مدرسانی است که دانشجویان باید در محضرشان حضور یابند. ٤- دروس عملی یا کار آزمایشگاهی برای علوم طبیعی، مهندسی پزشکی مشترک است. دانشجویان آزمایشگری و مهارت‌های عملی را در محیطی تحت نظر می‌آموزند و بر پایه گزارش‌های ارائه شده، امتیاز یا گواهینامه می‌گیرند. ٥- دروس میدانی: در گروههای کشاورزی، معماری، جغرافیا و مانند اینها باید در این کلاس‌ها که زمینه‌های مورد علاقه ویژه‌ای را برای موضوع در خارج از موسسه جستجو می‌کند دانشجویان شرکت کنند این کلاس‌ها مانند کلاس‌های عملی است. ــ مسئولیت برنامه‌ریزی آموزشی و تحقیقاتی بر عهده اعضاء مجمع عمومی مسئولین وزارت آموزش عالی آلمان است که نمایندگانی از ایالت‌های مختلف در آن عضویت دارند.	

جدول شماره ۲ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور آلمان

جریان عرضه	ارکان و وظایف			سایر موارد
	سنا یا شورای موسسه	گروهها یا هیات‌های علمی	رئیس موسسه	
دولتی (دانشگاهها) ۱- ۲- ۳- ٤- ٥-	۱- مهمترین پیکره خود – اداری (خودگردانی مدیریتی) است در راس آن رئیس موسسه قرار دارد و مدیران همه گروهها یا سرپرست دانشکده‌ها، نمایندگان هیات استادان و دیگر کارکنان غیرعلمی و دانشجویان اعضای آن هستند رئیس سنا را شورا انتخاب می‌کند و در قبال آن مسئول است اما پس از انتخاب، وزیر ایالت نیز باید شخص منتخب را برسمیت بشناسد. رئیس موسسه را یک مسئول امور مالی یعنی مدیر ارشد مسئول مسائل مالی و بودجه‌دهی حمایت می‌کند و سنا به کار هماهنگ‌سازی و برنامه‌ریزی در پژوهش و آموزش و همچنین توزیع بودجه می‌پردازد. دایره خودگردانی در سطح موسسات به بررسی موضوعاتی از جمله بودجه‌دهی می‌پردازند و اگر کرسی استادی خالی شود یا لازم باشد سمت‌های آموزشی و پژوهشی بودجه‌دهی پر شود، کمیته‌های پژوهشی تشکیل می‌دهند.	دایره خودگردانی گروهها یا دانشکده‌ها بسته به ایالت فرق می‌کند این دایره قاعدتاً یک هیات دانشگاهی است که مدیریت آن را رئیس دانشکده بر عهده دارد و دربر گیرنده همه اعضای علمی گروه و نیز نمایندگان دانشجویان و کارکنان غیرعلمی دانشکده است. رئیس دانشکده را همین دایره یا هیات از میان گروه استادان برای دوره‌های محدود (معمولاً دو سال) بر می‌گزینند. در بیشتر موارد این سمت را تمام استادی به دست می‌گیرد که بار آموزشی اندکی اختیار می‌کند تا وظایف مدیریتی مربوط به این سمت را انجام دهد. شمار استادان این هیات در سطح حداقل آن تعیین شده است گرچه بیشتر بخش‌ها شرکت گروههای دیگر را نیز منظور می‌کنند.	رئیس موسسه در مورد سازماندهی کارهای گروههای آموزشی (از جمله برنامه‌های درسی و تحصیلی و نیز مقررات امتحانات)، کارکردهای میانجی‌گرانه و هماهنگ کننده دارد.	سیاست‌گذاری برای نظام آموزش عالی را کنفرانس دائمی وزیران آموزش و پرورش هر ایالت (لندر) انجام می‌دهد. این کنفرانس کار هماهنگ‌سازی ساختارها، تسهیلات و شیوه‌های تایید موسسات آموزش عالی و همچنین تصمیم‌گیری در مورد مسائل مهم مربوط به خط‌مشی این زمینه‌ها را بر عهده دارد. شورای علوم دولت فدرال اهداف را با توجه به ظرفیت کلی آموزش عالی، توزیع منطقه‌ای آن و توسعه کمی برخی رشته‌های تحصیلی را تنظیم می‌کند این توصیه‌ها را دولت‌های ایالتی با توجه به سیاست‌های بودجه‌بندی و آموزشی خود به اجرا در می‌آورند. تغییر موسسه محل تحصیل در هر مرحله‌ای از برنامه تحصیلی دوره کارشناسی (لیسانس) توسط دانشجویان امکان‌پذیر است.

جدول شماره ۲ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور آلمان

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دولتی مدارس عالی حرفه‌ای (فاخ هوخ شوله)	این موسسات با هدف تامین حق یک انتخاب عملگرا و حرفه‌ای برای فارغ‌التحصیلان دبیرستانی تاسیس شده‌اند و نسبت بالاتری از سوگیری عملی و شغلی در رشته‌های تحصیلی آن منظور شده است.	دوره ٤ ساله (دیپلم ویژه فارخ هوخ شوله FH معادل لیسانس)	کلیه گروههای آموزشی به جز پزشکی	تمایل نیرومندی به سمت انتقال ابزارها و دانش برای پژوهش‌های کاربردی و توسعه در مورد فارغ‌التحصیلان وجود دارد.	داوطلبان استادی در این موسسات لازم نیست فرایند کسب شرایط استادی را چون دانشگاهها بگذرانند بلکه از آنها انتظار می‌رود «دستاوردهای ویژه‌ای» را با توجه به کاربرد و توسعه یافته‌ها و شیوه‌های علمی در ظرف کمتر از پنج سال فعالیت حرفه‌ای که دست کم سه سال آن باید بیرون از آموزش عالی سپری گردد تحقق بخشید.	از بودجه آموزشی ایالتی (لاندا) تامین می‌شود.

جدول شماره ۲ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور آلمان

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دولتی – مدارس عالی حرفه‌ای (فاخ هوخ شوله)	شرط ورود به این موسسات انجام دست کم دوازده سال تحصیل است که دو سال آن در فاخ‌هوخ‌شوله می‌گذرد و با یک امتحان موفقیت‌آمیز کلاس دوازدهم دبیرستان یا موسسه جامع به پایان می‌رسد. در بسیاری از رشته‌های فنی پیش از ورود به آموزش عالی می‌بایستی یک دوره کارآموزی عملی به مدت سه ماه تا یکسال و نیم گذرانده شود. در برخی شرایط، ورود به آموزش عالی برای داوطلبانی که تحصیلات قبلی خود را به طریق دیگری دنبال کرده‌اند امکان‌پذیر است. به طور کلی در همه ایالت‌ها اقداماتی صورت گرفته است تا امکان تحصیل شاغلین را در موسسات تمام وقت و یا پاره‌وقت فراهم کنند.	ــ برنامه‌های تحصیلی در این موسسات ۳ تا ٤ سال است که مهلت اضافی برای گذراندن امتحانات نیز به آن اضافه می‌شود که در صورت تحصیل نیمه وقت به ٤/٥ سال می‌رسد. به طور کلی دامنه موضوع‌هایی که در این موسسات ارائه می‌شود به وسعت آنچه در دانشگاهها ارائه می‌گردد نیست و شامل چند دوره آموزش عملی هم می‌شود. ــ برنامه تحصیلات تکمیلی دامنه‌ای از تحصیلات تخصصی را برای زمینه‌های گوناگون پوشش می‌دهد که به مدرک دکتری یا درجه دیگری نمی‌انجامد. این برنامه آموزشی غیررسمی دوره‌های تخصصی ارائه می‌کند که برای ارتقاء مشاغل تخصصی شرکت کنندگان طراحی شده‌اند. دوره آموزش در این موسسات نیز به دو نیمسال که طولانی‌تر از نیمسال دانشگاههاست تقسیم می‌شود. دانشجویان لازم است زمینه‌های حرفه‌ای آتی خود را در مدت زمان معین (حداکثر دو نیمسال) بررسی کنند. این بررسی‌ها اغلب با مشاغل یا بررسی‌های عملی بدون دستمزد در یک شرکت یا بخشی از خدمات پیوند می‌خورده و جزو لازمی از برنامه موسسه است. ساعات دروس هفتگی این موسسات ۲۵ ساعت درس هفتگی در هر نیمسال است. برخی از موسسات نیز سیستم سال تحصیلی را به جای دو نیمسال عرضه می‌کنند.	ــ تنها دیپلمی اعطاء می‌شود که حروف FH (کوشه‌نوشت فاخ‌هوخ شوله) در عناوین آن است و آنها را از گواهینامه دانشگاهی متمایز می‌سازد.

جدول شماره ۲ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور آلمان

جریان عرضه	ارکان و وظایف			سایر موارد	
	سنا یا شورای موسسه	گروهها یا هیات‌های علمی	رئیس موسسه		
دولتی، مدارس عالی حرفه‌ای (فاخ هوخ شوله)	مشابه دانشگاهها	مشابه دانشگاهها	مشابه دانشگاهها	همه موسسات آموزش عالی را وزارت آموزش و پرورش یا وزارت آموزش زیر نظر دارد هیچ تفاوت رسمی از نظر جایگاه قانونی و درجه نظارت دولتی در میان دانشگاهها و فاخ‌هوخ‌شوله وجود ندارد. مسئولیت تامین و برنامه‌ریزی برای همگنی نظام روی هم رفته بر عهده دولت فدرال است. با این حال موسسات به درجه‌ای در سازماندهی و مدیریت درونی خود مستقل‌اند.	آزادی اعطاء شده سیاست‌های آموزشی که مشتمل برآن است که هیچ شهریه‌ای پرداخت نشود و فقط برای معدود دانشجویانی که پس از نیمه اول دوره تحصیلی خود دانشگاه عرض کنند، منجر به پرداخت شهریه برای تمدیدهای زمان تحصیل بر پایه تمکن مالی می‌شودت. دانشجویان به طور تمام وقت ثبت نام می‌کنند اما نیمه وقت درس می‌خوانند و شغل نیمه وقت دارند. بسیاری از دانشجویان حتی اگر ترک تحصیل نموده یا قبلاً فارغ‌التحصیل شده باشند، باز هم نام نویسی می‌کنند این امر به خاطر امتیازهای اجتماعی دانشجو بودن و نیز جایگاه بهتر هر دانشجو در مقایسه با شخص استخدام شده با بیکار است.

جدول شماره ۳ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور شوروی سابق

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دولتی (عمومی) دولتی (تخصصی) یا کاربردی دولتی – شبانه دولتی مکاتبه أی (نیمه وقت) دولتی (ضمن خدمت)	هدف آموزش، فراهم آوردن زمینه فرهنگی وسیع برای همه شهروندان است که از نظر شکل، ملی و از نظر محتوا آموزش سوسیالیستی است. در نظام عرضه کاربردی آموزش حرفه در یک زمینه خاص تربیت شغلی و تربیت متخصص علوم کاربردی در طیف وسیع. هدف از این آموزش ضمن خدمت، شبانه و مکاتبه‌ای تربیت کارشناسانی است که در بخش‌های مختلف تولید کار می‌کنند و معمولاً مشاغل در رابطه با رشته انتخابی دانشجو می‌باشد.	دوره ٤، ٥ و ٦ ساله (دیپلم ملی یا لیسانس) ــ آسپیرانتورا یا فوق لیسانس که دوره تحصیلات پس از لیسانس است که به درجه کاندیدا می‌انجامد ــ (تحصیلات تکمیلی) که بسته به شکل تحصیل. تمام وقت یا ضمن اشتغال ۳ تا چهار سال طول می‌کشد. ــ دوره ۳ ساله دکتری تحصیلات تکمیلی برای دانشجویان پاره‌وقت برای مقطع «درجه داوطلبی علوم» نیز وجود دارد.	نظام آموزش عالی مجموعه علمی و دانشگاهی قدرتمندی است که در سراسر کشور توسعه یافته و در عمل در خدمت کلیه سطوح تولید، علوم، فرهنگ در روش‌های زندگی است. و ساختار آن بر پایه اصول وحدت رشته‌أی و میان شاخه‌های علوم با یکدیگر استوار است. اصل رشته‌ها نتیجه ساختار اقتصادی شوروی است. اصل میان رشته‌ها نتیجه این واقعیت است که آموزش عالی یک زمینه ویژه برای فعالیت عمومی با کارکرد اجتماعی است و از ورود نیازها و منابع هر رشته فراتر می‌رود. نوع رشته‌ها عبارتند از: ــ آموزش عمومی، صنعت و تاسیسات، حمل و نقل و ارتباطات، کشاورزی، اقتصاد و حقوق، بهداشت عمومی، تربیت بدنی، هنر و سینماگری.	پژوهش یکی از عناصر فرآیند آموزش است. موسسات آموزش عالی هم کار تدریس و هم کار پژوهش را انجام می‌دهند. برای تقویت کار تحقیقاتی در موسسات آموزش عالی در اغلب انستیتوهای آموزش عالی واحد و بخش‌های تحقیقاتی تاسیس و سمت معاونت امور تحقیقاتی ایجاد گردیده است. سرمایه‌گذاری تحقیقاتی در موسسات آموزش عالی برنامه ریزی شده است و بودجه‌هایی نیز از منابع غیربودجه‌أی مانند صنایع تامین گردیده است. ــ در سال‌های حاکمیت شوروی انستیتوهای عالی به مراکز مهم تحقیقاتی که نقش مهمی در تربیت نیروی انسانی متخصص ایفاء می‌کنند، تبدیل شد.	ــ تحت تاثیر شکل حکومت شوروی، نظام هماهنگی اعضای هیات علمی ابداع شده است. این نظام بر پایه روش‌های دولتی نظارت بر استخدام کارکنان گروه علمی، استوار است و با آموزش و استخدام برنامه‌ریزی شده و تمرکز یافته‌أی همراه است. اصول متداول و معیارهای گزینش، آموزش و استخدام هیات علمی با روش‌های طبقهٔبندی و نظارت بر صلاحیت آنها (به صورت دولتی) صورت می‌گردد. ــ کارکنان پژوهشی و آموزشی که در دوره‌های تحصیلات تکمیلی به صورت پاره‌وقت هستند پاره‌وقت هم استخدام می‌شوند. و کارکنان آموزشی پژوهشی که تمام وقت تحصیل می‌کنند تمام وقت استخدام می‌شوند. اعضاء علمی کلیه موسسات آموزش عالی از نظر مقام و موقعیت قانونی با یکدیگر برابرند. و امتیازات اعطایی به آنها براساس صلاحیت و آموزش حرفه‌أی داده می‌شود.	بودجه همه موسسات آموزش عالی را دولت تامین می‌کند و هیچ گونه موسسه خصوصی آموزش عالی وجود ندارد.

مآخذ:- آموزش عالی در جهان یا معرفی تطبیقی نظام‌ها و مدارک دانشگاهی ۱۳۷۰ ، دبیرخانه یونسکو، تهران.

- گزیده مقالات دایره‌التمعارف آموزش عالی۱۳۷٦ و ۱۳۷۸ ، جلد ۱ و ۲ ، وزارت علوم تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

جدول شماره ۳ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور شوروی سابق

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دولتی عمومی (تمام وقت) دولتی تخصصی یا کاربردی (تمام وقت) دولتی شبانه (نیمه وقت)	از طریق کنکور و با در نظر گرفتن نتایج درسی داوطلب طی تحصیلات دبیرستانی (۱۰ سال تحصیل) پذیرش می‌شوند شرکت در کنکور برای همه دانش‌آموزانی که دوره دبیرستان را به پایان رسانده‌اند آزاد است اما برای پذیرش در رشته‌های مختلف تخصیلی به ویژه به صورت تمام وقت لازم است که داوطلبان تحصیلات متوسطه تخصصی (۱۲ سال) یا فنی – حرفه‌أی را نیز گذرانده باشند. مقررات و شرایط ویژه ممکن است تجربه شغلی پس از دبیرستان را نیز شامل می شود ـ پایه تحصیلات، سن متقاضی و رونوشت برگه امتحانات ورودی از پیش نیازهای پذیرش‌اند. ـ شرط اصلی برای ورود به موسسات آموزش عالی گذراندن امتحانات رقابتی ورودی است.	ـ هر دانشجوی تمام وقت باید ۳۰ ساعت در هفته در مدت چهار سال در کلاس حضور یابد و سال پنجم را به تهیه یک مقاله یا پروژه اختصاص دهد. امتحان نهایی لیسانس را کمیته‌أی متشکل از نمایندگان صنایع، دولت و آموزش عالی برگزار می‌کنند. در دانشگاهها، انستیتوهای پلی‌تکنیک و موسسات آموزش تخصصی، مرحله اصلی آموزش شامل برنامه درسی پنج ساله تمام وقت است. البته برنامه درسی برخی رشته‌ها در چهار سال و برخی در شش سال ممکن است به پایان برسد. ـ ویژگی عمومی برنامه‌های درسی ارتباط نزدیک بین تئوری و عمل است که هدف آن قرار دادن هر رشته در وضعیت اقتصادی اجتماعی خاص آن رشته است. برنامه درسی به تدریج در رشته انتخابی تخصصی‌تر می‌شود. ـ از انواع کلاس‌های زیر در مراحل آموزشی استفاده می‌شود: تدریس، کلاس‌های عملی (سمینارها و تمرین آزمایشگاهی) آموزش خارج از کلاس (مطالعه آزاد) برای تقویت فرآیند آموزش و کار عملی برای نزدیکر کردن دانشجویان به زمینه‌های تحصیلی شان. به علاوه طرح پایان نامه و دفاع موفقیت آمیز از آن درباره موضوع تخصصی (فنی یا عمومی).	ـ پس از گذراندن نخستین دوره دانشگاه و پایان یک برنامه تحصیلی پنج ساله (در برخی رشته‌ها چهارساله و یا شش ساله) دانشنامه لیسانس که در آن رشته مربوطه یا عنوان حرفه‌أی ذکر شده است اعطاء می‌شود. و به دارنده آن اجازه کار در حرفه یا رشته مربوط یا اجازه شرکت یا پژوهش در دوره‌های پیشرفته داده می‌شود. با تحصیل سه سال پس از لیسانس و پژوهش و ارائه تز و دفاع از آن مدرک آسپیرانتورا با درجه عالی کاندیدانوک داده می‌شود. ـ درجه یا مدرک دکتر نوک پس از اخذ مدرک کاندیدانوک و دو سال تحصیل بعد از آن و ارائه و دفاع تز که می‌بایستی ابتکاری در علوم یا کاربرد علوم داشته باشد اعطاء می‌شود.

جدول شماره ۳ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور شوروی سابق

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دولتی – مکاتبه‌أی (نیمه وقت) دولتی (ضمن خدمت) اشتغال به کار (نیمه وقت)		با روش‌ها و تکنیک‌های مختلفی آموزش می‌بینند. آنها با مراکز رایزنی ویژه‌أی در ارتباط بوده و برنامه‌های درسی شان شامل شرکت در کلاس‌ها و سمینارهای مخصوصی است که اغلب در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی در مدت تعطیلات برگزار می‌شود. ــ در عمل برنامه‌های آموزشی و تحصیلی هر پنج سال در صورت لزوم زودتر مورد تجدید نظر قرار می‌گیرد. ــ برنامه تحصیلی (یعنی محتوا، ساختار) توالی تحصیلات، انواع و مدارک علمی، سطح لازم برای فراگیری مواد درسی – یک سند قانونی مهم است. ــ در موسسات تخصصی (فنی) نیمسال تحصیلی پایانی معمولاً به کارمندی صنعتی بیش از پایان نامه اختصاص دارد. طرح پایان نامه اغلب در ارتباط مستقیم با راه حل مشکلات عملی است. ــ در دانشگاهها و موسسات علوم انسانی در نیمسال دوم سال آخر دوره تحصیلی لیسانس، مقاله فارغ‌التحصیلی باید ارائه شود. ــ در برخی از موسسات، تحصیل با یک امتحان دولتی خاتمه می‌یابد (موسسات تربیت معلم).	ــ دریافت درجه داوطلبی علوم «در تحصیلات تکمیلی برای دانشجویان پاره‌وقت مستلزم دفاع از ساله و گذراندن موفقیت‌آمیز امتحانات در سطح مطلوب است. ــ مدرک موسسات تحصیلی و انستیتوهای پلی‌تکنیک با یک عنوان و با ارزشی برابر با مدارک دانشگاهی اعطاء می‌گردد.

جدول شماره ۳ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور شوروی سابق

جریان عرضه	ارکان و وظایف			سایر موارد
	دفتر رئیس (شورای علمی)	گروه آموزشی	شورای استادان	
	اعضاء: ــ رئیس موسسه آموزش عالی ــ قائم مقام رئیس دانشگاه یا موسسه ــ رئیس دانشکده ــ استادان صاحب کرسی ــ نمایندگان هیات علمی ــ اخیراً نمایندگان دانشجویان وظایف و اختیارات شورای علمی ــ نظارت بر کیفیت تربیت متخصص ــتصویب فهرست درس‌ها و برنامه‌درس‌های اختیاری ــ ارزیابی عملکرد دانشجویان ــ استخدام کارکنان موسسه ــ شرح وبسط طرح‌های پژوهشی، آموزشی و اقتصادی.	واحد پژوهشی و آموزشی اصلی هر موسسه آموزش عالی است. در راس هر گروه یک استاد صاحب کرسی قرار دارد. اعضاء: ــ استادان ارشد ــ استادان راهنما ــ دانشیاران ــ دستیاران مربی ــ استادایاران ــ مدرسان و پژوهشگران در سطوح مختلف وظایف و اختیارات: همه فعالیت‌های علمی در چارچوب اختیارات گروه آموزشی قرار می‌گیرد که از آن جمله ارائه تمرین عملی برای دانشجویان و راهنمائی و اصلاح طرح‌های پایان نامه‌ها، مسئولیت پیشرفت برنامه درسی و تهیه وسایل کمک آموزشی، سازماندهی پژوهش‌های علمی، همکاری با سازمان‌های صنعتی و موسسات پژوهش خارج از نظام آموزش عالی بر عهده آنهاست. دانشکده سطح سازمانی دیگری است که در راس گروه آموزشی قرار دارد. در راس آن رئیس دانشکده برای یک دوره سه ساله از طرف شورای استادان دانشکده انتخاب می‌شود وی مسئول نظارت بر پیشرفت علمی، طرح برنامه‌های درسی، سرپرستی انتخابات و نظارت بر جریان انتقال دانشجویان از هر سال تحصیلی به سال دیگر است. با صلاحدید رئیس دانشکده دانشجویان اجازه می‌یابند واحدهائی را بگذرانند امتحان بدهند و کمک هزینه دانشجویی بگیرند.	ــ شوراهای استادان داشگاه یا دانشکده سطح بسیار مهمی از خودگردانی موسسات است. وظایف شورای استادان: ــ کارکردن با اعضاء هیات علمی ــ رسیدگی به گزارش عملکرد ــرقابت آنان برای به دست آوردن عنوان «استادیار ارشدی» «دانشیار» و «استادیار» ــ گزینش داوطلبان مسابقه پژوهشگران ــ ثبت نام رشته‌های فوق لیسانس به بالا ــ طرح‌ریزی برنامه فعالیت‌ها در هر دانشکده.	ــ اصل اساسی در روند توسعه ساختار دولتی مدیریت آموزش عالی «حاکمیت متمرکز نظام» است. در عین حال دو گرایش اساسی به طور همزمان در حال توسعه است. ٤- تمایل به تمرکز موسسات آموزش عالی تحت نظارت وزارت اتحاد جمهوری و وزارتخانه‌های آموزش عالی و متوسطه، تخصصی جمهوری . ٥- تمایل به حاکمیت بر آموزش عالی با توجه به شعبات خاصی از اقتصاد ملی برای تعدادی از موسسات آموزش عالی تخصصی.

جدول شماره ٤ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور استرالیا

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دولتی – آموزش‌های دانشگاهی	دانشگاهها مسئول پیشرفت دانش و پژوهش هستند.	دوره ۳ ساله (لیسانس عادی) دوره ٤ ساله (لیسانس ممتاز) دوره ۱ ساله پس از لیسانس (فوق لیسانس عادی) دوره ۲ ساله ۱پس از لیسانس (فوق لیسانس ممتاز) دوره ۳ ساله تا ٤ ساله (دکتری) دوره ٥ ساله برای پزشکی	در کلیه گروههای آموزشی.	پژوهش در دوره فوق لیسانس به صورت ارائه رساله الزامی است. ـ اعطای بودجه به ازای حصول به شاخص‌هایی (Performance – based) برای پژوهش پی‌آمدهای نیرومندی دربر داشته است. این شیوه بسیاری از موسسات را به سوی کنترل تلاش‌های پژوهشی درون خود و تشویق آنها سوق داده است.		تامین مخارج دانشگاهها به تمامی در عهده دولت و حکومت‌های فدرال است.
دولتی – آموزش‌های پیشرفته	خط‌مشی این موسسات کاربرد عملی آموزش‌های ارائه شده با هدف پاسخگویی به نیازهای جوامع محلی از طریق گسترش موسسات غیردانشگاهی است.	دوره ۲ تا سه ساله (فوق دیپلم حرفه‌ای) دوره ۲ تا سه ساله تمام وقت (لیسانس‌تخصصی) دوره‌های دو تا سه ساله (سطح بالاتر از لیسانس).	در بیشتر گروههای آموزشی			آموزش پیشرفته نیز از لحاظ مالی زیر پوشش دولت استرالیا قرار دارند. و وابستگی آنها به حکومت فدرال صرفاً مالی است. دانشگاهها و موسسات دولتی اجازه دارند از برخی از دانشجویان استرالیایی و کلیه دانشجویان خارجی کلیه هزینه‌های آموزش عالی را دریافت نمایند. کلیه هزینه‌ها پس از فارغ‌التحصیلی دانشجویان به صورت اقساط از آنها کسر می‌شود.
دولتی – آموزش‌های فنی و تکمیلی						

مآخذ:ـ آموزش عالی در جهان با معرفی تطبیقی نظام‌ها و مدارک دانشگاهی، ۱۳۷۰، دبیرخانه یونسکو، تهران.

ـ خبرنامه آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، شماره ٥، اردیبهشت ۱۳۷۹.

جدول شماره ٤ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور استرالیا

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دولتی آموزش‌های فنی و تکمیلی	در آغاز با هدف آموزش‌های نیمه وقت شاغلین گشوده شد اما حالا دوره‌های آموزش تمام وقت نیز به آن اضافه شد.	دوره ۲ ساله (فوق دیپلم) دوره ۲ تا ۳ ساله تمام وقت مدرک حرفه‌ای دستیاری. دوره ٤ ساله (لیسانس) دوره ۱ ساله بعد از لیسانس (فوق لیسانس). دوره‌های ٤ تا ٦ ساله نیمه وقت	در اغلب گروهها	ـ اعطای کمک‌های مالی به تحقیقات به منظور ایجاد تحرک در انجام تحقیقات سطح بالا در زمینه‌های علوم طبیعی، اجتماعی و انسانی توسط افراد یا گروههای تحقیقاتی فعال در موسسات غیردولتی یا خصوصی استرالیا بنیاد نهاده شد.		تامین هزینه‌های این نوع آموزش مشترکاً بر عهده دولت فدرال و دولت‌های ایالت‌هاست.[دانشگاهها اجازه دارند از برخی از دانشجویان استرالیایی و کلیه دانشجویان خارجی کلیه هزینه‌های آموزش عالی را دریافت نمایند. کلیه هزینه‌ها پس از فارغ‌التحصیلی دانشجویان به صورت اقساط از آنها کسر می‌شود].
آموزش از راه دور	به منظور رفع نیازهای آموزشی دانشجویانی که امکان آموزش تمام وقت و یا نیمه وقت را ندارند دوره‌های مکاتبه‌ای و آموزش از راه دور ارائه می‌شود.	دوره‌های ٤ تا ٦ ساله نیمه وقت (مدرک حرفه‌ای). دوره ٤ ساله در سطح پیراحرفه‌ای (گواهینامه). در سایر درجات دوبرابر تحصیلات تمام وقت.	در اغلب گروهها.			تامین هزینه‌های این نوع آموزش مشترکاً بر عهده دولت فدرال و دولت‌های ایالت‌ها است.

جدول شماره ٤ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور استرالیا

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دولتی – آموزش دانشگاهی	سطح معلومات لازم برای ورود به آموزش عالی براساس یکی از آزمون‌های عمومی یا ارزشیابی نتایج به وسیله هیئت استادان یا آزمون داخلی موسسه یا دانشگاه تعیین می‌شود. سطح نمرات لازم برای ورود به هر یک از نظام‌های آموزش عالی در هر رشته و موسسه بنابر معیارهای متفاوتی سنجیده می‌شود. نتایج امتحان ورودی معیار گزینش را تعیین می‌کند. برای پذیرش دانشجویان بزرگسال (بالاتر از بیست و دو سال)	مرحله اصلی آموزش در دانشگاهها و کالج‌های پیشرفته به درجه لیسانس می‌انجامد مدت آن سه سال تمام وقت برای رشته‌های ادبیات، علوم و... و ٥ سال برای پزشکی است. برای برنامه عادی سه سال لیسانس عادی و برای برنامه چهار ساله درجه لیسانس ممتاز اعطاء می‌شود که در دهه اخیر در رشته اختصاصی باید پژوهش‌های اضافی انحام می‌شود. مرحله دوم: دوره فوق لیسانس است که بعد از اخذ درجه لیسانس ممتاز ادامه دارد در پایان یک سال درجه عادی و با دو سال دانشنامه با درجه ممتاز اخذ می‌شود. در این مرحله ارائه رساله الزامی است. در پزشکی و علوم مهندسی اعطای درجه فوق بعد از گذراندن دوره آموزش عملی ممکن است.	دانشگاهها در سطح فوق دیپلم، لیسانس و پس از لیسانس، دانشنامه مدرک حرفه‌ای، لیسانس، فوق لیسانس و دکترا اعطاء می‌نمایند.
دولتی – آموزش‌های پیشرفته	ضوابط ویژه‌ای در کلیه موسسات آموزش عالی وجود دارد: استعداد تحصیلی داوطلبان بایستی درحد داوطلبان گزینش عادی باشد که معمولاً به وسیله سن آزمون‌های ویژه سنجیده می‌شود، شغل و تحصیلات قبلی و... ویژگی‌های لازم دیگر نیز در تعیین شایستگی تحصیلی متقاضی موثر است. برخی از	ــ ماهیت آموزش نظام پیشرفته براساس نیازهای صنعتی و اجتماعی تعیین می‌شود. همچنین کالج‌های این نوع آموزش تربیت شغلی را مشی خود قرار می‌دهند و آموزش در سطح دانشگاه ارائه می‌شود و انعطاف در روش‌های تدریس وجود دارد. بخش اعظم آموزش صنعتگران و تکنیسین‌ها در مراکز صنعتی و آموزش پرستاران در بیمارستان‌ها انجام می‌شود. ارزشیابی یادگیری این نوع آموزش‌ها به عهده مقامات مشغول کارآموزی است.	این کالج‌ها در سطح فوق دیپلم، مدرک دستیاری مدرک حرفه‌ای و لیسانس و در سطح پس از لیسانس، فوق لیسانس اعطاء می‌کنند.
دولتی – آموزش‌های فنی و تکمیلی	دانشگاهها و کالج‌های آموزش پیشرفته برای دانش‌آموزانی که سطح معلومات آنها پایین‌تر از حد لازم برای ورود به آموزش عالی است دوره‌های جبرانی پیش از آغاز سال تحصیلی تشکیل می‌دهند.	در کالج‌های آموزشی فنی و تکمیلی به موازات آموزش تمام وقت یا پس از اتمام آن، آموزش عملی نیز ارائه می‌شود. که این آموزش‌ها به مدارک حرفه‌ای و گواهینامه فنی می‌انجامد. و از برنامه‌های نظری و حرفه‌ای برخوردار است. در این کالج‌ها دوره حرفه‌ای ویژه‌ای نیز برای پیشه‌وران، تکنیسین‌ها و گروههای مختلف کارمندان در چارچوب آموزش بزرگسالان تربیت می‌یابد که منجر به مدرک خاصی نمی‌شود.	برای فوق دیپلم مدارک حرفه‌ای در دو سال و گواهینامه حرفه‌ای برای دانشجویان توسط خود کالج‌ها اعطاء می‌شود.
آموزش از راه دور	از طریق دانشگاهها و کالج‌های پیشرفته و عمدتاً کالج‌های آموزش فنی و تکمیلی برای آموزش عالی راه دور یا غیابی برای رفع نیاز آموزشی داوطلبان ارائه می‌شود.	آموزش مکاتبه‌ای را دوره‌های کوتاه مدت سه تا پنج روزه‌ای که در مرکز آموزش و در فصول مختلف سال برپا می‌شود تکمیل می‌کند. مدت آموزش مکاتبه‌ای متغیر است و معمولاً براساس مدت آموزش تمام وقت تعیین می‌شود.	مدارک حرفه‌ای، لیسانس و حتی به برخی درجات عالی ارائه می‌شود.

جدول شماره ٤ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور استرالیا

جریان عرضه	ارکان و وظایف	سایر موارد
دولتی – آموزش‌های دانشگاهی	دانشگاهها با حکومت‌های ایالت مربوطه و بین خود روابط نزدیکی دارند که از طریق نهادهایی مانند شورای دانشگاهی، کمیته معاونان فرماندار استرالیا، جامعه استادان استرالیا و اتحادیه دانشجویان استرالیا برقرار می‌شود. ارکان اداره کننده دانشگاه سنات یا شورای آن و در راس رئیس دانشگاه قرار دارد که معمولاً یکی از شخصیت‌های شناخته شده جامعه است و از طرف شورا انتخاب می‌شود. اعضای شورا از بین نمایندگان فارغ‌التحصیلان، استادان، دانشجویان و همچنین نمایندگان مجلس ایالت مربوطه و محافل و صنعتی و اعضای حقوقی مانند معاون فرماندار و عالی‌ترین مقام آموزشی ایالت انتخاب می‌شوند.	به علت کثرت متضاضی خارجی ورود به موسسات آموزش عالی، برخی از موسسات به اجبار شرایط پذیرش مشخص و محدودی برای دانشجویان خارجی دارند. داوطلب می‌بایستی کلیه مدارک تحصیلی خود را ضمیمه تقاضانامه کند. دانشجویان خارجی در رشته و سطح آموزش شخصی که به گواهینامه می‌انجامد به تحصیل می‌پردازند.
دولتی آموزش‌های پیشرفته)	در کالج‌های آموزش پیشرفته نهادهایی مانند شورای آموزش پیشرفته، کمیسیون آموزش دانشگاهی با شرکت در کنفرانس روسای کالج‌های آموزش پیشرفته استرالیا و فدراسیون انجمن‌های استادان کالج‌های آموزش پیشرفته روابط نزدیکی با دولت برقرار می‌کنند شوراهای مدیریت معمولاً از عالی‌ترین مقامات کالج‌ها، نمایندگان استادان و دانشجویان و نیز نمایندگان جامعه که بیشتر آنها در زمینه آموزش و پرورش تجربه دارند تشکیل می‌شوند.	
دولتی (آموزش‌های فنی و تکمیلی) آموزش از راه دور	کالج‌های آموزش فنی و تکمیلی به وسیله وزارت آموزش و پرورش ایالت مربوطه اداره می‌شود. هماهنگی بین آنها در سطح کشور توسط وشرای آموزش فنی و تکمیلی کمیسیون آموزش دانشگاهی انجام می‌شود.	عنوان‌هایی که از سوی کالج‌های مربوط به این آموزش اعطاء می‌شود مورد تایید نهادهای حرفه‌ای است.

جدول شماره ۵ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور انگلستان

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاهها (دولتی)	با منشاءهای گوناگون و جنبه علمی بالاتر از دیگر نهادهای آموزش عالی و با استقلال سازمانی، معیارهای عالی ملی، گزینش‌پذیری و موضع اختصاصی، آموزش دقیق در دوره لیسانس و کامیابی در پژوهش فعالیت می‌کنند.	دوره ۳ ساله (لیسانس) دوره ۳ تا ٤ ساله درجه (بین لیسانس و فوق لیسانس). دوره ٥ ساله (فوق لیسانس). دوره ۷ ساله (دکتری). دوره ۲ ساله بعد از لیسانس (دیپلم و گواهینامه معادل فوق لیسانس یا پایین‌تر.	کلیه گروههای آموزشی بر مبنای اساسنامه و هدف‌های تعیین شده هر دانشگاه.	شورای موسس دانشگاهها روش پیشینیان خود مبنی بر پوشش کلی برای زمان تحقیق و آزمایشگاه مجهز را بسط می‌دهند صرفاً برخی از فعالیت‌ها برای تحقیق حمایت می‌شود. شوراهای پژوهش شکل‌های گسترش یافته مجامع علمی و دانشگاهی هستند که میل دارند دوره‌های تربیت پژوهشگر با همکاری میان موسسات تقویت شود. شوراهای پژوهش موسسات تاحدی با «هیات مشورتی شوراهای پژوهشی» که دولت را در مسائل عمومی راهنمایی می‌کنند هماهنگی دارند و نیمی از هزینه دانشگاهها را تامین می‌کنند. پژوهش کار تخصصی نیرومندی را با خود همراه دارد که از ویژگی‌های آموزش عالی دولتی در این کشور است.	ــ به جز چند استثنای ناچیز در دو دانشگاه (اسکاتلند و آکسپریج) دولت هیچ نقشی در استخدام یا انتصاب اعضای هیات علمی به خصوص در مورد کرسی‌های سلطنتی ندارد. درجات علمی عبارتند از: استاد، دانشیار، مربی ارشد و مربی.	دانشگاهها درآمدشان را از کمک‌های کمیته اعطای بورس‌های دانشگاهی، شهریه‌های دانشجویان که دولت پرداخت می‌کند، موقوفات، خدمات، درآمد همچنین کمک‌های دریافتی از شوراهای پژوهش و قراردادهای صنعتی دریافت می‌کنند. درآمدهای پژوهشی ممکن است از دستگاههایی مانند فرهنگستان بریتانیا، انجمن سلطنتی یا از طریق بودجه‌های پژوهشی وزارتخانه و یا بنیادهای نیکوکاری در اختیار دانشگاه قرار گیرد که از طریق شورای موسس دانشگاهها توزیع می‌شود. دانشگاه آزاد بودجه خود را مستقیماً و از طریق ارائه مطالب مربوط به تدریس به دست می‌آورد.
دانشگاه آزاد (مکاتبه‌ای)	ارائه آموزش‌های عالی به افرادی که امکان تحصیل در موسسات عالی را نداشته‌اند و برای کسب مدرک تحصیلی در خانه مشغول تحصیل هستند آموزش از راه دور ارائه می‌نماید.	درجات تحصیلی و صلاحیت حرفه‌ای آنها معادل دوره‌های آموزش عالی غیردانشگاهی است و بین ٥ تا ٦ سال به طول می‌انجامد و پس از آن برای ادامه در دوره‌های عالی‌تر می‌توانند به دیگر دانشگاهها راه یابند.	دانشگاه آزاد در اغلب گروههای آموزشی فعال است.			

مآخذ:

ــ آموزش عالی در جهان با معرفی تطبیقی نظام‌ها و مدارک دانشگاهی، ۱۳۷۰، دبیرخانه یونسکو، تهران.

ــ گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی ۱۳۷٦ و ۱۳۷۸ جلد ۱ و ۲، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

ــ خبرنامه آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، شماره ٤، اردیبهشت ۱۳۷۹.

http. www. Uiss. Ac. Uk / education / helpe / rae 2001 /

http. www. Qaa. Ac. Uk

جدول شماره ۵ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور انگلستان

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دانشگاهها	پس از انجام نزدیک به ۱۳ سال آموزش دبیرستانی برای ورود به آموزش عالی باید تقاضانامه‌ای برای موسسه ارسال شود. این تقاضانامه از طریق شورای مرکزی پذیرش دانشگاهها تنظیم می‌شود. با توجه به خودمختاری موسسات، تعداد دانشجویان در بریتانیا معمولاً بسته به این است که مدیران موسسات تعیین کنند که هر موسسه چند نفر را می‌تواند در خود جای دهد. هیچ حقی برای تعیین مکان وجود ندارد و تقاضا همواره به تعداد زیادی از موسسات امکان این را می‌دهند که به طور گزینشی عمل کنند. دانشگاهها ممکن است شرایط ویژه‌ای مانند ترکیب معینی از دروس، قبولی یا نتایج معینی از آزمون گواهی‌نامه عمومی تعلیم و تربیت خواستار باشند. بعضی از دانشگاهها نیز به علت رقابت ورود آزمون‌های ویژه‌ای دارند. در بعضی از موسسات ورود به آنها با گذراندن چند درس میسر است. دانشجویان رشته زبان‌های خارجی می‌توانند یک سال از تحصیل خود را در خارج از کشور بگذرانند. این مدت به طول مدت تحصیل آنها اضافه می‌شود.	سیستم واحدی است و دو سنت مهم در درون نظام آموزش عالی آنها جریان دارد. اول سبک شبانی و فلاحتی آموزش و پرورش که به معنی فعالیت دانشگاهها در همه گروههای آموزشی است دوم سنت جدایی تدریس از امتحان است که یکی از سازوکارهای ارزیابی و تایید است این سنت محدودیتی را برای استقلال معلم در پیشبرد برنامه‌های درسی و در ارزیابی و تایید به وجود آورده است. کلاس‌های بحث و حل مسئله شخصی نیز رایج است. دانشجویان قبل از تخصصی شدن دروس در طی سال اول یا سال آمادگی آموزش‌های عمومی را فرا می‌گیرند. ادامه تحصیل آنها منوط به موفقیت در امتحان این دوره است. رسم بر این است که دانشجویان برنامه آموزشی خود را سالانه سپری کنند و تابستان‌ها جزو دوره آموزشی هر سال محسوب می‌شود. در برخی رشته‌ها از جمله پزشکی دانشجویان موظف به گذراندن دوره کارآموزی در خارج از دانشگاه هستند. فعالیت‌های آموزشی نظام آموزشی دانشگاه آزاد عبارتند از: ـ آموزش پاره وقت که به درجات دانشگاهی می‌انجامد. ـ دوره‌های مکاتبه‌ای که برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی مربوطه آن را تکمیل می‌کنند و به آموزش‌های بالاتر از دبیرستان و در سطح دانشگاهی پرداخته و برنامه‌هایی را که به برخی درجات دانشگاهی می‌انجامد ارائه می‌کند. ـ دوره‌های تابستانی در محل دانشگاه و خدمات مشاوره آموزشی که در مراکز آموزشی محلی ارائه می‌شود. ـ آموزش غیرسنتی دوره‌های تناوبی در این نوع آموزش بخشی از دوره پیش از لیسانس به کار عملی در مراکز صنعتی اختصاص داده می‌شود.	ـ حق اعطای مدارک تحصیلی را دولت تفویض می‌کند این کار غالباً پس از بررسی کامل و معمولاً براساس منشور سلطنتی صورت می‌گیرد و توسط دانشگاه مدارک اعطاء می‌گردد. ـ درجه لیسانس پس از طی سه یا چهار سال دوره کسب دانش بنیادی در یک یا چندین زمینه اعطاء می‌شود. ـ اخذ لیسانس در دو سطح مختلف درجه ممتاز که به تحصیلات تخصصی‌تر اعطاء می‌شود و درجه عادی با تحصیلات تخصصی کمتر و مدت آن سه تا ٤ سال است. ـ فوق لیسانس بنا به رشته تخصصی یک یا دو سال بعد از لیسانس است و پس از کسب دانش و تجربه پیشرفته همراه با ارائه رساله یا امتحان و یا هر دو اعطاء می‌شود. ـدکتری: که مستلزم آموزش پیش از دو سال و ارائه رساله بعد از فوق لیسانس است. ـ دکتری عالی دانشنامه‌ای که پس از انتشار مجموعه‌ای از کارهای پژوهشی از طرف دانشگاه به استادان اعطاء می‌شود. ـ پنجاه هیات در انگلستان وجود دارد که از حق اعطاء مدرک تحصیلی (از جمله دکتری) در دانشگاهها برخوردارند.
دانشگاه آزاد	ـ شرایط ویژه‌ای برای ورود به دوره پیش از لیسانس دانشگاه آزاد وجود ندارد. ـ ورود به دوره‌های متناوب نیز معمولاً روند عادی ورود به دانشگاهها را طی می‌کند(۱).		ـ اخذ لیسانس در دوره‌های تناوبی به جای سه سال چهار سال است مدرک تحصیلی از دانشگاه آزاد معمولاً پس از ٥ تا ٦ سال دریافت می‌کنند.

جدول شماره ۵ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور انگلستان

جریان عرضه	ارکان و وظایف			سایر موارد
	شورای موسس دانشگاهها	کمیته دانشگاه	کمیته معاونان دانشگاه	
دانشگاههای دولتی	شورای تامین بودجه اداره امور را به نحوی موثر بر عهده دارد. این شوراها جنبه رسمی و مشورتی ندارند بلکه شرکت‌هایی قانونی هستند که مختارند به پرداخت پول اقدام کنند یا نکنند آنها در حکم خریدارنند یعنی برای خدمات مشخص قراردادهای رسمی می‌بندند نه اینکه همانند موسسات خیریه باشند اعضای شورای تامین هزینه‌ها عبارتند از پانزده نفر عضو که ٤ نفر آنها از تجربه علمی بی‌بهره‌اند. دو تن از کارمندان عالی‌رتبه‌اش کرسی‌های استادی پنج موسسه ممتاز پژوهش را در اختیار دارند. این شورا در واقع هزینه همه دانشگاههای کشور را تامین می‌کند اما نه واحدهایی را که بودجه‌شان مستقیماً تامین می‌شود. نیمی از هزینه دانشنامه‌ها نیز توسط شورای پژوهش تامین می‌شود.	این کمینه از طرف دبیر کل آموزش و پرورش و علوم منصوب می‌شود. وظیفه دارد اعتباراتی را که از طرف دولت به آموزش عالی اختصاص داده می‌شود بین دانشگاهها تقسیم کند. یک وزیر و دو معاون مدیرکل، دبیرکل آموزش و پرورش و علوم را یاری می‌کنند و مسئولیت بخش‌های مختلف آموزش عالی را بین خود تقسیم می‌کنند.	مرکب از معاونان دانشگاهها هسند که مسائل و منافع مشترک دانشگاهها را مورد بررسی قرار می‌دهند. این کمیته با ترکیب و دامنه فعالیت‌های خود در امور دانشگاه تاثیر بسزایی دارد. هیئت‌های منتخب بیشتر دانشگاهها شامل چندین دانشکده‌اند و دانشکده‌ها به چندین گروه آموزشی تقسیم می‌شوند. گروههای آموزشی شامل چندین رشته‌اند. اداره این گروهها عموماً بر عهده هیات‌های منتخبی است که معمولاً از حقوق و اساسنامه‌ای برخوردارند. مسئولیت کامل برنامه‌های درسی، دوره‌های درسی سازمان‌بندی، تدریس، امتحانات و پژوهش بر عهده این هیات‌ها (از شورای دانشگاه گرفته تا پایین‌تر) است.	اصل اساسی گسترش آموزش عالی، اصل کمبریج همراه با شکل جدیدتر آن «ممتحن خارجی» بوده است. نظارت دقیق دولت بر امر ارزیابی و تایید، یعنی حق اعطای مدارک تحصیلی. به رغم پذیرش با توجه به تقاضا، دولت‌ها به موسسات کمک می‌کنند تا وسایل تحصیل رایگان و تعلیم رایگان برای دانشجویان فراهم کنند.
دانشگاه آزاد				این دانشگاه ابداع مستقیم دولت است.

جدول شماره ۵ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور انگلستان

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
پلی‌تکنیک‌ها وابسته به سایر وزارتخانه‌ها کالج‌ها و موسسات آموزش عالی (تحصیلات اضافی) دانشگاه بخش خصوصی موسسات بخش غیرانتفاعی دانشگاههای خارجی	مجموعه‌های متنوع مرتبط با موقعیت‌های شغلی هستند که محور آموزش آنها را رشته‌های علوم کاربردی صنعت و بازرگانی تشکیل می‌دهد و بیشتر به جنبه‌های مدیریت ومشاغل پرداخته‌اند. به تربیت حرفه‌ای، کسب و کار یا تربیت فنی و امور فرهنگی مربوط به زراعت و تربیت معلم می‌پردازند. دانشگاه باکینگ دانشگاهی کوچک است که در بخش خصوصی جای دارد و به افراد مستحق به طور رایگان آموزش می‌دهد. جهت تامین صلاحیت‌های حرفه‌ای مثلاً در رشته حقوق و یا با آموزش مکاتبه‌ای فعالیت دارد. از جمله دانشگاههای آمریکایی و ژاپنی، تسهیلات لازم برای تامین تخصص‌های مورد نیاز خارجیان را فراهم می‌سازد.	دوره دو ساله (دیپلم آموزش عالی). دوره ۳ تا ٤ ساله تمام وقت (لیسانس). دوره ۲ ساله بعد از لیسانس (فوق لیسانس) مدارک معادل مدارک دانشگاه لندن یا گواهینامه تحصیلی (دیپلم). دوره دوساله.	فنی، مهندسی. هنر، علوم انسانی. رشته‌های فنی، امور فرهنگی مربوط به زراعت و کشاورزی و تربیت معلم.	عموماً جنبه حرفه‌ای دارند و از وسایل لازم برای پژوهش ناب برخوردار نیستند. و برای برخی از پژوهش‌های کاربردی کمک‌های مالی دریافت می‌کنند مطابق پلی‌تکنیک‌ها و کالج‌های حرفه‌ای.	دولت‌های محلی حق استخدام یا انتصاب اعضاء هیات علمی دانشگاهی را ندارند. درجات علمی هیات علمی عبارتند از: استاد، مربی اصلی مربی، در بعضی از موارد مشاغل کوتاه مدت که هزینه آنها از طریق قراردادها یا اعطای کمک هزینه‌های پژوهشی تامین می‌شود مطرح می‌باشد. « « « «	منابع درآمدی این موسسات همانند دانشگاها تامین و از طریق شورای موسس پلی‌تکنیک‌ها و کالج‌ها توزیع می‌شود. « « « « این دانشگاه هیچ اعانه مستقیم دولتی و با شهریه دریافت نمی‌کند (هر چند دانشجویان آن استحقاق دریافت کمک هزینه را دارند و بودجه خود را مستقیماً تامین می‌کند.

۱- اطلاعات مربوط به فعالیت موسسات بخش غیرانتفاعی و دانشگاههای خارجی در دسترس نبوده است.

جدول شماره ۵ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور انگلستان

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
پلی‌تکنیک‌ها	برای ورود باید تقاضانامه‌ای برای موسسه ارسال شود. این تقاضانامه از طریق شورای پذیرش‌های پلی‌تکنیک‌ها و کالج‌ها تنظیم می‌شود. تقاضا برای موسسه‌های تخصصی به طور مستقیم صورت می‌گیرد.	حرفه‌ای و فنی دوره‌های مختلف ادبیات و علوم انسانی و علوم اجتماعی نیز دارند و	

جدول شماره ٦ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در ایالات متحده آمریکا

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
ـ دانشگاههای پژوهشی (دولتی ــ خصوصی) ـ دانشگاههای اعطاء کننده دکتری (دولتی ــ خصوصی) ـ دانشگاهها و کالج‌های جامع (دولتی ــ خصوصی) ـ کالج‌های علوم انسانی (دولتی ــ خصوصی) ـ آموزشکده‌ها، دانشسراها و کالج‌های فنی (دولتی ــ خصوصی) ـ مدارس حرفه‌و سایر موسسات تخصصی (دولتی ــ خصوصی) ـ آموزش‌های غیرسنتی (مکاتبه‌ای، ضمن خدمت)	- متعهد به اجرای آموزش‌های تکمیلی منتهی به درجات علمی (دکتری تخصصی) هستند. ـ برنامه‌های کاملی از دوره‌های کارشناسی ارائه می‌کنند علاوه بر این رسالت آنها ارائه دوره‌های تکمیلی تا پایان دوره دکتری است. ـ ارائه برنامه‌های کارشناسی و در موارد چند استثناء ارائه تحصیلات تکمیلی. ارائه برنامه‌های کارشناسی. ـ ارائه برنامه‌های کاردانی و در موارد چند استثناء ارائه برنامه‌های کارشناسی. ـ ارائه برنامه‌های کارشناسی تا دکتری در یک تخصص ویژه. ـ ارائه آموزش‌های مختلف جهت افراد شاغل و دیگر دانشجویان	ـ دوره ٤ ساله (لیسانس) تا دوره ٥ تا ٦ ساله (دکتری) دوره ١ تا ٢ ساله (فوق لیسانس). ـ نوع دوره معمولاً به رشته‌ای مربوط می‌شود که دانشجویان در آن دوره تحصیل می‌کنند. ـ دوره ٤ ساله (لیسانس) دوره ٢ ساله بعدی (فوق لیسانس). ـ دوره ٤ ساله (لیسانس) ـ دوره ٢ ساله (کاردانی) دوره ٤ ساله (لیسانس). ـ دوره ٤ ساله لیسانس دوره ٢ ساله بعد فوق لیسانس. ـ دوره ١ تا ٢ ساله تا دکتری.	ـ همه رشته‌های گروههای آموزشی با توجه به ساختار و اهداف دانشگاه. « « « « ـ رشته‌های حرفه‌ای و تخصصی مهندسی یا مدیریت بازرگانی. ـ هنر و علوم انسانی. ـ در اغلب رشته‌های تحصیلی. ـ کلیه رشته‌های تحصیلی. ـ در اغلب رشته‌های تحصیلی.	به امر پژوهش اولویت بسزایی قائلند و سالانه بابت پژوهش‌های خود از حکومت مرکزی اعاده دریافت می‌دارند و بورس دکتری اعطاء می‌کنند. در دانشگاههای بزرگ مشابه گروههای آموزشی، موسسات پژوهشی به وجود آمده‌اند که غالباً حمایت‌های مالی خوبی از موسسات خارج از موسسه خود کسب می‌کنند. و برای پژوهش‌های تخصصی پیشرفته خود متخصصان زبردست و تجهیزات دقیقی را گرد هم می‌آورند. که این امر به اعتبار موسسه می‌افزاید. و کمک‌های مالی بسیاری در پشتیبانی از پژوهش در موسسه‌شان فراهم می‌آورند.	ــ شرط اولیه صلاحیت هر مدرس دانشگاه در آموزش عالی، احاطه در یکی از زمینه‌های دانش بشری، آشنایی با برنامه‌ریزی و اجرای تحقیق است. احراز چنین صلاحیت‌هایی با اخذ درجه دکتری تائید می‌گردد. اعضاء هیات علمی علاوه بر تدریس و پژوهش به فعالیت‌های دیگری از جمله مدیریت و فعالیت‌های حرفه‌ای نیز می‌پردازند. ــ ارتقاء عضو هیات علمی پس از ارزیابی‌اش توسط کمیته‌های تخصصی و تایید افراد برون سازمانی صاحب‌نظر در خصوص صلاحیت علمی وی انجام می‌پذیرد. انتخاب و ارتقای اعضای هیئت علمی معمولاً از سطح گروه آموزشی به جریان می‌افتد. ـ کادر آموزشی غیرسنتی می‌توانند باشند.	ــ بودجه موسسات آموزش عالی دولتی از محل تخصیص‌های دولتی است و از طریق شهریه دانشجویی، اعتبارات پژوهشی دولتی و خصوصی و برنامه‌های ویژه تکمیل می‌گردد. ــ موسسات خصوصی از محل درآمدهای مربوط به وقف هدایا و کمک‌های بلاعوض فارغ‌التحصیلان و بنیادهای غیرانتفاعی و شهریه دانشجویی اداره می‌شود. با وجود این اختلاف تدارک و تامین امکانات‌های بین دو بخش خصوصی و دولتی (١) چندان روشن نیست. چه در بخش دولتی و چه در بخش خصوصی درآمد براساس میانگین حضور روزانه در قالب شهریه مستقیم یا هزینه‌های جنبی دانشجو و با اعتبارهای دولتی تحصیل می‌گردد. در هر دو بخش موسسات درآمد خود را از دست کمک کنندگان خصوصی و نیز به صور گوناگون دولتی دریافت می‌کنند.

مآخذ:ــ آموزش عالی در جهان با معرفی تطبیقی نظام‌ها و مدارک دانشگاهی، ١٣٧٠، دبیرخانه یونسکو، تهران.

ــ گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی ١٣٧٦ و ١٣٧٨ جلد ١ و ٢، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

جدول شماره ٦ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در ایالات متحده آمریکا

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دانشگاههای پژوهشی (دولتی – خصوصی) دانشگاههای اعطاء کننده دکتری (دولتی – خصوصی) دانشگاهها و کالجهای جامع (دولتی – خصوصی) کالجهای علوم انسانی (دولتی – خصوصی) آموزشکده‌های دوساله دانشسراها و کالجهای فنی (دولتی – خصوصی)	پذیرش دانشجو در موسسات آموزش عالی، شرایط یکسان و متعارفی ندارد. در مورد ورود دانشجو به موسسات آموزش عالی در عمل دو نظام «آزاد» و «گزینشی» وجود دارد. موسساتی که از نظام آزاد پیروی می‌کنند، بدون توجه به سن داوطلبان،افرادی را می‌پذیرند که تحصیلات دبیرستانی را به پایان رسانده باشند و یا آن پیشرفت تحصیلی مطلوب را که در سطح فارغ‌التحصیلان دبیرستان باشد از خود نشان دهند. کالجهای دوساله عمومی، بسیاری از کالج ایالتی و برخی از موسسات خصوصی از این نظام تبعیت می‌کنند. در موسساتی که به فلسفه سیاست دسترسی آزاد به آموزش عالی متعهد هستند و چنانچه تعداد داوطلب بیش از ظرفیت پذیرش باشد ممکن است پذیرش کاملاً گزینشی را در پیش گیرند. ـ معمولاً برای ورود به کالجهای گزینشی، دانش‌آموختگان دبیرستانی با نظام نمره‌ای («الف» به عنوان نمره عالی و «هـ» به عنوان مردودی) باید میانگین «ب» یا بهتر در موضوعهای علمی به دست آورند. علاوه بر نمرات تحصیلی و نمره آزمون پیشرفت تحصیلی مسئولین پذیرش، علایق و پیشرفت‌های فوق برنامه‌ای داوطلبان را نیز مدنظر قرار می‌دهند و ممکن است از آنها بخواهند که متنی بنویسند و همراه مدارک ثبت نام تسلیم کنند. بیشتر موسسات دولتی و خصوصی گذراندن انگلیسی را برای داوطلبان ضروری می‌دانند.	ـ آموزش‌های دوره‌های پایین‌تر از تحصیلات تکمیلی در کالجها و دانشگاهها از دو قسمت تشکیل یافته است. آموزش‌های عمومی و آموزش‌های تمرکزیافته یا اصلی که متکی بر چند رشته علمی است به ویژه در زمینه‌هایی که آگاهی‌های انسان‌های فرهیخته را غنا می‌بخشد، طراحی شده است. که منعکس‌کننده آموزش‌های بنیادی با سطح دقت بالاتری است زبان، تاریخ، ادبیات، علوم پایه و ریاضیات از جمله این آموزش‌های علمی است. آموزش‌های اصلی عبارتند از مطالعات تمرکزیافته است که درباره موضوعی واحد در یک حوزه علمی انجام می‌شود. این گونه آموزش‌ها به تدارک شغل آتی فرد یا ادامه تحصیل وی برای اخذ درجات تحصیلی تکمیلی مربوط می‌گردد. ـ آموزشهای غیرسنتی: در این شیوه آموزش دانشجویان می‌توانند با استفاده از روزنامه‌ها، مجلات، تلویزیون، رادیو و یا انجام کار شخصی تحصیل را دنبال کنند. افرادی هم که کار می‌کنند می‌توانند در محیط کارشان دروس را دنبال کنند. اگر دروس توسط موسسه‌ای واحدی تدریس نشود و شخص مایل به کسب مدرکی دال بر گذراندن آن واحد باشد می‌بایستی ارزشیابی شود.	ـ درجه تحصیلی کاردانی اولین درجه تحصیلی دانشگاهها و موسسات آموزش عالی است. که پس از پایان دو سال تحصیل اعطاء می‌گردد. و درجه تحصیلی قابل قبولی است که آموزشکده‌ها و دانشسراها اعطاء می‌کنند. ـ درجه تحصیلی لیسانس پس از چهار سال تحصیل و اتمام دوره اعطاء می‌گردد. نوع دوره لیسانس معمولاً به رشته‌ای که دانشجو تحصیل می‌کند مربوط است. ـ درجه تحصیلات تکمیلی عبارتند از فوق لیسانس (کارشناسی ارشد) که پس از دو سال تحصیل یا اندکی بیشتر در این دوره اعطاء می‌گردد. ـ درجه دکتری که درجه‌ای پژوهشی است که به طور معمول پس از چهار سال تحصیل در دوره تکمیلی یا پیش از آن اخذ می‌گردد. ـ درجات تخصصی دیگری نیز متناسب با طبیعت رشته‌ها یا حرفه‌های ویژه وجود دارد. از جمله آنها می‌توان از درجه تحصیلی کارشناسی علمی آموزش و پرورش (BSED) ، کارشناسی ارشد مهندسی (Meng) و دکتری علوم (SCD) نام برد. دکتری پزشکی (MD) و دکتری جراحی دندان یا علوم دندانی (DDS) نیز تخصصی در قلمرو بهداشت و درمان است. ـ ارزشیابی و کسب مدرک در آزمون غیرسنتی به دو طریق است. ۱- «شورای آمریکایی برای آموزش و پرورش» تایید کند که برنامه آموزشی در خارج دانشگاه معادل برنامه درسی یک کالج یا دانشگاه است. ۲- در سطح تحصیلات لیسانس معمولاً در هر رشته‌ای نوع درجه لیسانس متفاوت است. لیسانس هنر (RA)، لیسانس علوم (BS) لیسانس هنرهای زیبا (RFA) لیسانس پرستاری (BN) و... است.

جدول شماره ٦ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در ایالات متحده آمریکا

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
مدارس حرفه‌ای و سایر موسسات تحصیلی (دولتی – خصوصی)	در ضمن کالج‌هایی که سیاست گزینش دارند ممکن است نمره‌های بالایی در آزمون‌های کلی که می‌تواند مشخصه‌ای برای موفقیت علمی دانشجو به حساب آیند از داوطلبان خود بخواهند. متداول‌ترین این آزمون‌ها آزمون استعداد تحصیلی است. شرایط علمی پذیرفته شدگان در مقاطع تحصیلات تکمیلی بسیار گزینشی است و نه تنها سابقه تحصیلی درخشان دوره کارشناس برای آنها ضروری است بلکه توصیه نامه علمی بسیار قوی استادان دانشگاه و نمره‌های بالا در ازمون مردود به تحصیلات تکمیلی نیز برای آن الزامی است. در امریکا سازمان مرکزی پذیرش که گزینش دانشجو برای همه دانشگاهها و کالج‌ها از آن طریق صورت گیرد وجود ندارد.	ــ یکی از ویژگی‌های آموزش عالی این کشور تقسیم «واحدی» است. از طرفی شش سازمان منطقه‌ای واحدی که توسط خود دانشگاهها تاسیس شده‌اند نظارت بر کیفیت آموزش عالی در منطقه مربوط به خود را به عهده دارد. از سوی دیگر سازمان‌های ملی (۵۰ سازمان) واحدی نیز وجود دارد که در چارچوب مشاغل مختلف تاسیس شده و هر شغل در قلمرو تخصیص مربوط به خود و به موازات به تنظیم معیارهای قابل قبول برنامه‌های درسی در مدارس حرفه‌ای و در گروهها و بخش‌های دانشگاهی مشابه می‌پردازند. تهیه یک رده‌بندی از موسسات که می‌تواند روشنگر کلیاتی از برنامه‌های آموزشی عرضه شده باشد به دلیل گوناگونی آنها بسیار دشوار است. ــ نظام نیمسال تابستانی آموزش مکاتبه‌ای و شبانه نیز به افراد شاغل امکان می‌دهد که تحصیلات یا تخصص خود را ادامه دهند.	در دوره تحصیلات تکمیلی یعنی فوق لیسانس و دکتری هر یک یا دارای صورت‌های خاصی در علوم انسانی و تخصصی هستند و فوق لیسانس تخصصی عنوان منشعب از رشته تخصصی دارد مدرک دکتری شامل دکتری علوم انسانی و دکتری حرفه‌ای است.
آموزش غیرسنتی مکاتبه‌ای – ضمن خدمت (دولتی – خصوصی).			۳- با یک امتحان توسط موسسه‌ای سنتی که واحدهای درسی دارد به هر حال تصمیم به پذیرش ارزش آموزش کسب شده در خارج از دانشگاه در اختیار موسسه است که این درجه گواهی را اعطاء می کند.

جدول شماره ٦ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در ایالات متحده آمریکا

نظام عرضه	ارکان و وظایف			سایر موارد
	هیات امناء یا هیات رئیسه	گروه آموزشی	شورای استادان	
	ــ مسئولیت نهایی در دانشگاهها و کالج‌ها بر عهده هیات‌های اداره کننده‌ای است که غالباً هیات امناء یا هیات رئیسه نامیده می‌شود و قدرت زیادی در اختیار این هیات‌ها به ودیعه گذاشته شده است. وظایف هیات‌های امناء یا هیات رئیسه: ١- پیشهاد رئیس و سایر سئوالات کلیدی. ٢- استخدام، ارتقاء و انفصال مسئولان ارشد موسسه. ٣- تصویب بودجه سالانه و تامین اعتبارات برای رشد و توسعه موسسه. اعضاءاین هیات‌ها نباید مسئولیت اجرایی در موسسه داشته باشند. ــ در مورد موسسات خصوصی نیز از بستگان بنیان‌گذاران آنها نباشند و به دلیل طولانی بودن مدت خدمتشان (در مواردی تا ١٦ سال)، با دقت بسیار برگزیده می‌شوند. ــ مقامات کلیدی هر ایالت از جمله فرمانداران، مسئولان طراز اول مناطق آموزش و پرورش و رهبران مجالس قانونگذاری به خاطر مقام اداری‌شان ممکن است در ترکیب هیات‌های اداره کننده موسسات آموزش عالی حضور داشته باشند. از دانشجویان نیز در مواردی نمایندگانی در این هیات‌ها می‌توانند شرکت کنند.	واحد اصلی سازمان در دانشگاهها و کالج‌های ایالات متحده است از طرفی کوچکترین واحد علمی است که در آن مجموعه دانش نسبتاً مستقلی از لحاظ عمق گسترده است و یافته‌ها مورد آزمایش دقیق قرار می‌گیرد. وظایف و اختیارات گروه آموزشی: ١- تعیین کار علمی تدریس و پژوهش و مطابقت آن با تخصص‌های زمانی، مکانی و بودجه‌ای. ٢- ایجاد زمینه کسب شهرت اعضاء هیات علمی که تدریس و تحقیق را در موضوع‌های ویژه برعهده دارند. ٣- تعامل بین رشته‌های علمی و علایق مشترک گروههای آموزشی را به مدیریت مرکزی منعکس می‌نمایند. ٤- در دانشگاههای بسیار بزرگ با اتکا به شهرت و دستاوردهای علمی اعضای هیات علمی خود به صورت مراکز ملی با نفوذ پژوهشی و آموزشی در می‌آیند. و پشتیبانی قابل توجهی را از داخل و خارج موسسه به سمت خود جلب می‌کنند.	سیاست‌های علمی به مفهوم وسیع کلمه و عملاً مستقل از هیات‌های اداره کننده و مدیریت‌ها تعیین می‌شوند که همه اعضاء هیات علمی به گونه‌ای در این شوراها عضویت دارند. وظیفه مهم این شوراها: ١- تصویب رشته‌ها و برنامه‌های آموزشی جدید. ٢- مشخص ساختن روال فعالیت کارکنان علمی. ٣- تصویب برنامه‌های درسی گروههای آموزشی در دانشگاها، کالج‌ها و مدارس است.	ــ دانشگاهها و کالج‌های ایالات متحده آمریکا سه وظیفه اساسی دارند: تدریس، آموزش و پژوهش و خدمات عمومی. معمولاً هر یک از دانشگاهها و کالج‌ها هر سه وظیفه را انجام می‌دهند اما تاکیدشان بر یک یا دو وظیفه بیشتر است. ــ وظیفه عمده اعضاء هیات علمی تدریس است. لیکن پژوهش‌های علمی نیز از آنها انتظار می‌رود.

جدول شماره ۷ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور کوبا

	جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
			آموزش		پژوهش		
			مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دولتی	دانشگاهها	تربیت متخصص در رشته‌های علوم تجربی، ریاضیات، علوم اجتماعی، علوم انسانی و علوم اقتصادی و علوم کشاورزی.	دوره ۵ ساله (لیسانس) دوره ارتقای حرفه‌ای (فوق لیسانس) دکتری علوم دکتری دانشوری (PhD)	علوم انسانی علوم پایه کشاورزی و دامپزشکی فنی و مهندسی	پژوهش علمی جزء لازم برنامه آموزش عالی است استادان و دانشجویان با هم در طرح‌های پژوهشی مشارکت می‌نمایند و بدین ترتیب از تعلیم و تربیت در دانشگاهها عاملی مهم در توسعه علمی می‌سازند.	بخش عمده استادان تمام وقت و بخشی نیز از متخصصان معتبر و با تجربه در بخش‌های گوناگون تولیدی و خدماتی اعضاء هیات علمی نظام آموزش عالی کوبا را تشکیل می‌دهند. ـ کارکنان آموزش عالی به یک سازمان ملی به نام «اتحادیه صنفی ملی کارکنان آموزش و فرهنگ» وابسته‌اند. استادان و پژوهشگران می‌توانند با توجه به علایق تخصصی خود در انجمن‌های علمی و فنی عضو شوند.	از طریق منابع مالی تخصیص یافته از بودجه دولتی تامین می‌شود. منابع مالی دیگری، به خصوص برای پیشرفت‌های پژوهشی موسسات آموزش عالی و سایر مراکز علمی پژوهش وجود دارند. ولی این منابع از اهمیت چندانی برخوردار نیستند.
	موسسات عالی فنی	دانشجویان را برای حرف مهندسی و معماری تربیت می‌نمایند.	مطابق دانشگاهها				
	موسسات عالی	این موسسات در رشته‌های خاصی متخصص تربیت می‌کنند.	دوره ۵ ساله (لیسانس) دوره ٦ ساله (پزشکی) دوره ارتقای حرفه‌ای (فوق لیسانس)	علوم انسانی، هنر، کشاورزی، پزشکی و تربیت معلم.	» » »		
	مراکز دانشگاهی	دوره‌های تخصصی در رشته‌های گوناگون ارائه می‌دهند و در نهایت به صورت یکی از موسسات فوق‌الذکر در خواهند آمد.	مطابق موسسات فنی	در رشته های گوناگون	» » »		
	واحدهای آموزشی تابع سایر وزارتخانه‌ها	واحدهای فرعی که آموزش پاره‌وقت ارائه می‌کنند.	» » »	» » »	» » »		
		واحدهای جامع آموزشی - پژوهشی – تولیدی که در آنها بخشی از برنامه آموزشی معمولی ارائه می‌شود.	» » »	» » »	» » »		

مآخذ: ـ گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی ۱۳۷٦ و ۱۳۷۸ جلد ۱ و ۲، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

جدول شماره ۷ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور کوبا

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دانشگاهها موسسات عالی فنی موسسات عالی مراکز دانشگاهی واحدهای آموزشی تابع سایر وزارتخانه‌ها	گزینش دانشجویان دوره‌های روزانه عادی براساس ترکیبی از عملکرد تحصیلی دانشجو در دبیرستان و نتایج یک آزمون ورودی در سه موضوع درسی صورت می‌پذیرد. شامل ریاضیات برای همه داوطلبان و دو موضوع دیگر، که به دوره خاص رشته انتخاب شده بستگی دارد. پذیرش در دوره های عادی برای کارگران بر پایه دو شرط است. رابطه با کادر داوطلب و یک آزمون ورودی دو موضوعی (زبان اسپانیولی و ریاضیات). ورود به دوره‌های آزاد یا «هدایت شده» فقط منستلزم تکمیل دوره دبیرستان است. این نوع آموزش در عین نیاز به فراگیری آموزش عالی، تناسب مطلوبی نیز با علایق شخصی دارد.	دوره‌های آموزشی در سه نوع متفاوت به دانشجویان عرضه می‌شود. ۱- دوره‌های عادی روزانه که به آموزش تمام وقت می‌پردازند. ۲- دوره‌های عادی برای کارگران یا مبتنی بر آموزش پاره وقت می‌باشد و در عصرها برگزار می‌شود یا برمبنای مشاوره هستند. ۳- دوره‌های آزاد یا هدایت شده که هیچ نیازی به حضور دانشجویان در کلاس ندارند و دانشجویان با متون و درس‌های ضبط شده کار می‌کنند. ــ تحصیلات تکمیلی شامل یک نظام ارتقای حرفه‌ای است که توسعه مهارت های فنی و علمی برتر را، نه به صورت مدرک، تصدیق می‌نماید. ــ بخش عمده دانشجویان علوم تربیتی، که دوره آن به منظور تربیت معلمان ابتدایی و دبیرستان طراحی شده است در حین تحصیل پاره وقت به تعلیم در آن دوره‌ها اشتغال دارند تا زمانی که مدرک کارشناسی[1] خود را دریافت نمایند به طور کلی دوره کارشناسی پنجساله است و هر سال به دو نیمسال ۱۴ و ۱۸ هفته‌ای تقسیم می‌شود. آموزش پزشکی ٦ سال به طول می‌انجامد. برنامه درسی شامل ۵۰ موضوع با زمانی بین ٤۰۰۰ تا ٤۵۰۰ ساعت است که کارآموزی در مراحل تولیدی و خدماتی به عنوان بخشی از آموزش تخصیص یا زمانی برای تهیه پایان نامه حذف می‌شود. دانشجویان فقط مجاز به تکرار یکسال آن هم در شرایط استثنایی هستند.	ــ تمام مدارک، صرف نظر از نوع دوره یا موسسه یکسان است. ــ دو مدرک علمی دانشوری یا نامزدی دکتری (تقریباً معادل PhD) و دکتری علوم نیز در نظام آموزش عالی کوبا اعطاء می‌شود. ورود به برنامه مدرک علمی، فوق‌العاده گزینشی است.

1- Licenciatara

جدول شماره ۷ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور کوبا

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
		برنامه‌های دیگر، واحدهای آموزشی و تولیدی دانشجویان را به مثابه گامی مهم برای هماهنگی فعالیت‌های آموزشی، پژوهشی و تولیدی،به هم پیوند می‌دهند. یکی از این برنامه‌ها اصلاح پایان‌نامه‌ها و طرح‌هایی است که مستلزم مطالعه فنی یا تحقق علمی در مورد هر مساله مشخص مرتبط با تولید یا خدمات است و زیر نظر یک متخصص یا استاد مرکز آموزش عالی صورت می‌پذیرد. همچنین کارآموزی تولید در مراحل گوناگون تحصیلات دانشگاهی و در مرحله نهایی. ارتباط مستقیم با محل اشتغال آینده را می‌توان نام برد. ـ کارآموزی حرفه‌ای، به گرایش تازه‌ای مبادرت کرده است که هدف آن کاهش نسبی ثبت نام در دوره‌های سنتی علوم اجتماعی و اقتصاد و افزایش ثبت نام‌ها در دوره‌های اولویت دار برای اقتصاد کشور از قبیل مهندسی و کشاورزی است. علوم پزشکی و تعلیم و تربیت نیز به عنوان زمینه‌های پراهمیت برای توسعه اجتماعی و اقتصادی کشور در تربیت متخصص جهش داشته‌اند.	

جدول شماره ۷ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور کوبا

جریان عرضه		ارکان و وظایف						سایر موارد
		در سطح ملی	در سطح سازمانی					
		وزارت آموزش و پرورش	رئیس موسسه	شورای علمی	هیات امناء	کمیته مرکزی اعمال روشها	اعضاء هیات علمی	مجمع کارکنان	
دولتی	دانشگاهها موسسات عالی فنی موسسات عالی مراکز دانشگاهی واحدهای آموزشی تابع وزارتخانه‌ها	وزارت آموزش عالی، بدنه گرداننده آموزش عالی در سطح کشور است. این وزارتخانه، مسئولیت پیاده‌سازی سیاست آموزش در این سطح در جهت‌دهی‌های روشمندانه در تمام موسسات را بر عهده دارد. مسئولیت برنامه‌ریزی آموزش عالی نیز بر عهده این وزارتخانه و دیگر وزارتخانه‌ها و نهادهای دارای موسسات آموزش عالی است که مشترکاً با هیات‌های برنامه‌ریزی سراسری در سطح ملی – از قبیل شورای مرکزی برنامه‌ریزی[1] کمیته دولتی تامین مالی و کمیته دولتی کار و تامین اجتماعی – کار می‌کنند کارفرمایان اصلی کشور نیز مشارکتی فعالانه و خلاقانه در فرایند آموزشی دارند.	مدیریت سازمانی، از طریق آمیزه‌ای از دموکراسی و تمرکز اعمال می‌شود. موسسات دولتی دارای یک مقام ارشد می‌باشد. یعنی رئیسی که قدرت و مسئولیت اداره مرکز آموزش عالی به او تفویض شده است. مقام‌های دانشگاهی دیگری هم هستند که در راس سطوح مختلف آموزش و اداری و اتحادیه‌های دانشجویی و صنعتی قرار دارند. بخش‌های علمی، عنصر اصلی سازمانی و مسئول پژوهش‌های علمی و ارتقای حرفه‌ای هستند. هیات‌های گرداننده دانشگاهها و مراکز آموزش عالی، عبارتند از: ـ هیات امناء ـ کمیته مرکزی اعمال روشها ـ شورای علمی ـ اعضاء هیات علمی ـ مجمع کارکنان	ـ رشته‌های اصلی به تبع زمینه‌های اصلی توسعه کشور گروه‌بندی شده‌اند. ساختار رشته‌های گوناگون آموزشی، هماهنگ با ساختار اجتماعی – اقتصادی ملی، پی‌درپی تغییر و تحول یافته است. ـ برنامه توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور امکان تامین شغل را برای تمام فارغ‌التحصیلان دوره‌های تمام وقت فراهم آورده است. و به منظور ایجاد تنوع در آینده شغلی آنها و نیز تقویت توانایی آنان برای تطبیق با نیازهای درحال تحول علوم و دانش فنی اصلاح برنامه‌های درسی در جهت گسترش ابعاد تخصصی را در دستور کار دارد. شکلی از این برنامه، مستلزم گذراندن یک دوره عملی دو تا سه ساله قبل از ثبت نام در دروس تخصصی، زیر نظر مستقیم و مراقبت شرکت یا سازمان کارفرما است.

1- JVCEPLan

جدول شماره ۸ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور ژاپن

جریان عرضه		هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
			آموزش		پژوهش		
			مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاهها	دولتی ملی	تدریس و تحقیق به صورت عمقی و فراهم ساختن فرصت به فعلیت درآوردن توانایی‌های هوشی، اخلاقی و عملی. همچنین تربیت معلمان نیز در سطح دانشگاه انجام می‌شود. این دانشگاهها با تصویب پارلمان فعال می‌شوند.	دوره ۲ ساله مقدماتی. دوره ۲ ساله تکمیلی (لیسانس). دوره ۲ ساله بعد از لیسانس که برای دوره پزشکی و دندانپزشکی ٤ سال است (فوق لیسانس). دوره دو ساله مبتنی بر ارائه رساله (دکتری).	کلیه گروههای آموزشی. » » »	تحقیقات دانشگاهی توسط اعضاء هیات علمی با همکاری دانشجویان دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری از طریق دانشکده‌ها و مدارس وابسته و مراکز پژوهشی مستقل، ایستگاههای آزمایشی بیمارستان و مدارس که برای تحقیق تمام وقت دایر می‌باشند انجام می‌شود.	استادیاری: مدرک کارشناسی ارشد و تجربه موفق شغلی به مدت حداقل سه سال در سمت کمک مربی در دانشگاه و گواهینامه صلاحیت تدریس و تحقیق در زمینه خاص. برای مربیان: دارا بودن یکی از شرایط فوق. کمک مربی: در کارهای آموزشی و پژوهشی به سطوح بالاتر علمی کمک می‌کنند و باید دارای مدرک کارشناسی یا معادل آن باشند. مرتبه استادی: دارا بودن مدرک دکتری یا معادل آن، داشتن تجارب شغلی در استادیاری و داشتن گواهینامه دال بر صلاحیت وی در زمینه تخصصی ویژه برای تدریس یا تحقیق اعضاء. هیات علمی موسسات دولتی تابع قانون ملی کارکنان دولت هستند.	توسط وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ از طریق منابع دولتی حمایت کامل مالی می‌شود. دانشگاههای محلی از بودجه دولت و مقامات محلی تامین اعتبار می‌شوند. دانشگاههای خصوصی از شهریه دانشجویان و سرمایه‌های خصوصی تامین مالی می‌شوند و ۳۰ درصد هزینه‌های جاری آنها توسط وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ از محل منابع دولتی به صورت خرید تجهیزات و وسایل، فعالیت‌های تحقیقاتی و اعطای بورس تحصیلی به دانشجویان تامین می‌گردد.
	دولتی‌محلی	با هدف مشابه با دانشگاههای ملی و پس از تایید وزیر آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ تاسیس می‌شوند.	در دانشگاههای محلی همانند دانشگاههای ملی برای فارغ‌التحصیلان کالج‌های فنی دوره چهارساله‌ای در سطح فوق‌لیسانس ارائه می‌شود.	کلیه گروههای آموزشی.	به علاوه تحقیقات از طریق موسسات پژوهشی وابسته به دانشگاههای ملی، و موسسات تحقیقاتی مستقل به عنوان موسسات مشترک تحقیقاتی و موسسات تحقیقاتی وابسته به «وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ» در جنبه‌های علوم انسانی و تجربی، موسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و بنیادهای خیریه انجام می‌شود.	
	خصوصی	با هدف مشابه با دانشگاههای ملی و پس از تایید وزیر آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ تاسیس می‌شوند.	» » » »	کلیه گروههای آموزشی.		

مآخذ:ــ گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی ۱۳۷٦ و ۱۳۷۸ جلد ۱ و ۲، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

جدول شماره ۸ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور ژاپن

جریان عرضه		هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
			آموزش		پژوهش		
			مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشسراها (دانشکده کاردانی)	دولتی – ملی	هدف این موسسات آموزش و پژوهش با انجام تحصیلات عمومی و تخصصی به صورت دوره‌های دو یا سه ساله است. دانشسراهای ملی با تصویب پارلمان تاسیس می‌شود.	کاردانی (دوره دو ساله).	اغلب گروههای آموزشی.	مشابه دانشگاهها.	هر یک از موسسات مذکور حق و مسئولیت دارند که داوطلبان عضویت در هیئت علمی را براساس ضوابط مندرج برای دانشگاهها انتخاب و استخدام کنند.	مشابه دانشگاههای ملی.
	دولتی محلی	دانشسراهای محلی با هدف مشابه دانشسراهای ملی و با تایید وزیر آموزش و پرورش فرهنگ و علوم امتیاز فعالیت آنها صادر می‌شود.	کاردانی (دوره دو ساله).	اغلب گروههای آموزشی.	مشابه دانشگاهها.		مشابه دانشگاههای محلی.
	خصوصی	دانشسراهای خصوصی با هدف مشابه دانشسراهای ملی و با تایید وزیر آموزش و پرورش،علوم و فرهنگ امتیاز فعالیت آنها صادر می‌شود.	کاردانی (دوره دو ساله).	اغلب گروههای آموزشی.	مشابه دانشگاهها.		مشابه دانشگاههای خصوصی.

جدول شماره ۸ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور ژاپن

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
مدارس عالی حرفه‌ای تخصصی (فرامتوسطه) مدارس عالی فنی (سطح سوم)	تربیت نیروی تحصیل کرده حرفه‌ای در زمینه‌های مهندسی و بازرگانی « « « «	در سطح فوق دیپلم هم سطح سال‌های آخر متوسطه	اغلب گروههای آموزشی « «	ـــــ	مشابه دانشسراها (دولتی، خصوصی)	مشابه دانشسراها (دولتی و خصوصی)
آموزش از راه دور ـ دوره‌های مکاتبه‌ای ـ دانشگاه هوایی دوره‌های شبانه	فراهم آوردن امکان تحصیلات دانشگاهی برای جوانانی است که دارای زندگی فعال شغلی شده‌اند. تامین نیزاهای اساسی آموزش عالی، تعالی اندیشه و بهبود معیشت دانشجویان و فراهم نمودن امکانات تحصیلی مناسب برای جوانان با ارائه آموزش مستمر. « « « « « « « «	در کلیه مقاطع « « « « « « « «	اغلب گروههای آموزشی « « « « « « « «	ـــــ	با توجه به ارائه دوره‌ها مشابه دوره‌های عالی در کلیه موسسات آموزش عالی از هیات علمی این مراکز استفاده می‌شود. « « « « « « « «	با توجه به ارائه دوره‌ها در کلیه مراکز آموزش عالی مطابق قوانین خود مراکز عمل می‌شود. « « « « « « « «

جدول شماره ۸ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور ژاپن

جریان عرضه		شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دانشگاهها	دولتی ــ ملی دولتی ــ محلی خصوصی	ــ سهمیه سالانه پذیرش دانشجو توسط هر دانشگاه و دانشکده و گروه آموزشی مربوطه مشخص می‌شود. داوطلبان پس از پایان دوره‌های متوسطه دبیرستان یا دوره‌های معادل گواهینامه دبیرستان در «آزمون مقدماتی ملی» که توسط مرکز آزمون دانشگاها وابسته به وزارت آموزش و پرورش در پنج واحد درسی برگزار (زبان ژاپنی، ریاضی، علوم اجتماعی، علوم تجربی و زبان خارجی). به منظور سنجش سطح معلوماتی که کسب کرده‌اند شرکت می‌کنند و پس از موفقیت در آزمون ویژه‌ای که مختص هر موسسه یا دانشگاه است با هدف سنجش شایستگی داوطلب شرکت می‌نمایند. نتایج به دست آمده در امتحانات فوق و نظر رئیس دبیرستان داوطلب در پذیرش وی اهمیت بسیار دارد. تعدادی از موسسات داوطلبان را صرفاً بنا به توصیه رئیس دبیرستان برمی‌گزینند. داوطلبان اگر نتوانند در نخستین موسسه پذیرفته شوند. می‌توانند اولویت دوم و سوم را برگزینند و یا این که یکسال بعد دوباره در امتحان اولویت اول خود شرکت کنند. شرایط پذیرش در دانشگاهها برای دانشجویان ژاپنی و خارجی یکسان است.	ــ نظام آموزش واحدی است. ــ مرحله اصلی آموزش ٤ سال با ١٢٤ واحد درسی است در گروه پزشکی ٦ سال است که به مدرک لیسانس می‌انجامد. دانشجویان باید دروسی را بگذرانند که در هر یک از دانشگاهها و موسسات آموزش عالی براساس رهنمودهای کلی «استانده‌های دانشگاه» مصوب وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ تعیین شده است. دانشجویان حداقل باید یک دوره زبان خارجی و تربیت بدنی بگذرانند. دروس آموزش عمومی سه بعد علوم انسانی، اجتماعی و علوم تجربی است. محتوی دروس تخصصی برحسب نوع رشته متفاوت است. در پایان دو سال تحصیلی مدرس به هر درس نمره می‌دهد و واحدهای گذرانده (١٢٤ واحد) را تایید می‌کند. ــ مرحله دوم آموزش تحصیلات تخصصی‌تر است که پس از لیسانس و گذراندن تعداد معینی واحدهای درسی و ارائه رساله برپایه پژوهش انجام شده پس از دو سال و موفقیت در امتحان پایانی به مدرک فوق لیسانس می‌انجامد. ــ مرحله سوم آموزش پژوهش شخصی و تخصصی است که پس از فوق لیسانس و دست کم سه سال تحصیل به بالاترین درجه تحصیلی دانشگاهی پس از ارائه رساله و گذراندن امتحان پایانی (دانشنامه دکتری) می‌رسد. انتقال واحد بین موسسات به منظور جابجایی دانشجویان تقریباً وجود ندارد.	ــ لیسانس یا GaKushi نخستین درجه آموزش عالی است که بعد از ٤ سال تحصیل (در بیشتر رشته‌ها) و شش سال تحصیل در رشته‌های پزشکی و دندانپزشکی اعطاء می‌شود. در مدت ٤ سال ١٢٤ واحد درس (٧٦ واحد تخصصی) و در مدت ٦ سال، دوسال دروس پایه (٦٤ واحد) و ٤ سال دروس تخصصی را می‌گذرانند. ــ مدرک HaKushi بالاترین مدرک آموزش عالی است که در دوره دکتری در یک موسسه آموزش عالی بالاتر از لیسانس با عنوان دانشگاهی معادل آن به دانشجو می‌دهند. ٥ سال تحصیل پس از لیسانس (دو سال تحصیل منتهی به فوق لیسانس می‌شود) و گذراندن ٣٠ واحد درسی و ارائه رساله و موفقیت در آزمون پایان تحصیلات منجر به مدرک دکتری می‌شود. کسانی که پژوهشی در سطح عالی انجام دهند در عرض سه سال مدرک دکتری می‌گیرند. در پزشکی ٤ سال تحصیل بعد از لیسانس منجر به اخذ درجه دکتری می‌شود. ــ Shu Shi درجه فوق لیسانس است که پس از پایان دو سال تحصیل درس اخذ لیسانس و پس از گذراندن ٣٠ واحد و ارائه رساله پژوهشی ژرف به دانش آموخته اعطاء می‌شود.

جدول شماره ۸ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور ژاپن

جریان عرضه		شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دانشسراها	دولتی ــ ملی	عیناً مطابق دانشگاهها نیاز به دوازده سال تحصیل و یا گواهینامه معادل آن است. داوطلبان ورود در امتحان ورودی هر یک از این موسسات که برگزار می‌شود با یکدیگر به رقابت می‌پردازند. این امتحان ورودی عبارت است از یک آزمون پیشرفت تحصیلی در دو تا پنج ماده درسی. نمرات دبیرستان نیز مورد توجه قرار می‌گیرد.	در طول دو یا سه سال باید دست کم ٦٢ واحد و در دروس عمومی و تخصصی گذرانده شود (مطابق دانشگاهها).	مدرک فوق دیپلم (کاردانی) پس از گذراندن ٦٢ واحد درسی و تایید دانشکده توسط موسسه ارائه می‌شود.
	دولتی ــ محلی	« « « « «	« « « « «	« « « « «
	خصوصی	« « « « «	« « « « «	« « « « «

جدول شماره ۸ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور ژاپن

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
مدارس عالی حرفه‌ای تخصصی (فرامتوسطه) مدارس عالی فنی (سطح سوم)	ــ از بین فارغ‌التحصیلان دوره اول متوسطه پذیرش می‌کنند یا از کسانی که تحصیلات ۱۲ ساله متوسطه را به پایان رسانده‌اند. ــ از بین فارغ‌التحصیلان دوره اول متوسطه دانشجو می‌پذیرد.	ــ دوره‌های پنج‌ساله نیمه حرفه‌ای در زمینه‌های مهندسی و بازرگانی دریایی برای دانشجویان تدارک دیده می‌شود. دانشجویان دروسی را باید بگذرانند که در هر یک از کالج‌ها براساس رهنمودهای کلی «استانده‌های کالج» مصوب وزارت آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ تعیین می‌شود. کالج‌های فوق دیپلم در مدت دو تا سه سال باید دست کم ٦٢ واحد بگذرانند. نظام گذراندن واحد در کالج‌ها مثل دانشگاهها می‌باشد. ــ برای کسانی که دوره ۱۲ ساله متوسط را به پایان رسانده‌اند دوره‌های متفاوتی در زمینه‌های فرهنگی و مهارت‌های فنی عرضه می‌کنند که با کسب مهارت و دانش مورد نیاز، به زندگی حرفه‌ای روزمره کمک نمایند. آموزش دو تا سه ساله‌ای که به کسب مهارت می‌انجامد اما به مدرک دانشگاهی ختم نمی‌شود.	ــ این کالج‌ها تکنیسین در سطح فوق دیپلم تربیت می‌کنند اما عنوانی در سطح مدارک دانشگاهی اعطاء نمی‌شود. دارنده مدرک تکنیسین می‌تواند تقاضای ورود به دانشگاه را بنماید. ــ اغلب این موسسات خصوصی هستند و کاملاً جدا از نظام دانشگاهها و کالج‌های فوق دیپلم قرار دارند.
دوره‌های مکاتبه‌ای دانشگاه هوایی دوره‌های شبانه		ــ همه برنامه‌های درسی این دوره‌ها مشابه دوره‌های عادی است. در دانشگاهها و موسسات آموزش عالی می‌باشد. « « « « « « ارائه دوره‌های آموزش عمومی از طریق رادیو و تلویزیون به عنوان وسیله آموزشی و یا از طریق امواج ماهواره‌ای انجام می شود.	به دریافت مدرک دانشگاهی همانند دوره‌های عادی می‌انجامد. « « « « « « « « « « « «

جدول شماره ۸ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور ژاپن

جریان عرضه		ارکان و وظایف				سایر موارد
		وزیر آموزش و پرورش، علوم و فرهنگ	شورای عالی دانشگاه	کمیته خاص	هیات مدیره	
دانشگاهها	دولتی ملی خصوصی دانشسراها مدارس حرفه‌ای – تخصصی ـ مدارس عالی فنی ـ آموزش از راه دور	در سطح ملی: سیاست‌های ملی درباره آموزش عالی را عموماً وزیر آموزش، پرورش، علوم و فرهنگ که عضو هیات دولت است تعیین می‌کند و در اجرای مسئولیت خود با شورای دانشگاه مشورت می‌کند. در سطح سازمانی: شورای عالی دانشگاه: بالاترین مقام تصمیم‌گیری در این دانشگاهها است که نمایندگان بلند پایه دانشگاهها و موسسات تحقیقاتی و مقامات اجرایی (رئیس دانشگاه، نماینده اعضاء هیئت علمی و روسای دانشکده‌ها و موسسات تحقیقاتی، معاونان دانشجویی دانشگاه، مدیرکل امور اداری با انتصاب وزیر آموزش و پرورش ...،) که شورای اجرایی و اداری را تشکیل می‌دهند در آن عضویت دارند و استقلال زیادی در شیوه‌ای اداره داخلی دانشگاه از جمله انتصاب کارکنان، تعیین شیوه‌های تدریس و تحقیق ... دارند. در دانشگاههایی که چندین دانشکده و موسسه تحقیقاتی دارند بخش اعظم تصمیمات در هر دانشکده یا موسسه توسط کمیته خاصی که فقط استادان و دانشیاران در آن عضویت دارند صورت می‌گیرد. از جمله در مورد انتصاب‌ها، برنامه‌ریزی درسی و آموزشی، اموز دانشجویی و طرح‌های پژوهشی در جلسات مشورتی این کمیته‌ها تصمیم‌گیری می‌شود. اعضاء این کمیته‌ها از بین اعضاء هیات علمی و توسط خودشان انتخاب می‌شوند. گروه آموزشی برای تحصیلات تکمیلی به کرسی‌های تقسیم می‌شود. کرسی بیش از آنکه واحد آموزشی باشد واحدی پژوهشی است.[1] مدیریت انشگاههای خصوصی به عهده اعضاء هیات مدیره‌های بنیادهای آموزشی است که این نوع مراکز دانشگاهی را حمایت و اداره می‌کنند. اعضاء هیات مدیره در اداره امور با اعضاء هیات‌های امنای مربوط مشورت می‌کنند. در هیات‌های امناء نمایندگان کارکنان آموزشی و اداری دانشگاهها، دانشجویان دوره‌های تحصیلات تکمیلی و دیگر کسانی که منتخب مدیرکل هیات مدیره هستند عضویت دارند. اداره امور آموزشی و پژوهشی به رئیس دانشگاه و دیگر اعضاء هیات علمی واگذار شده است. که در اغلب موارد توسط هیئت مدیره انتخاب و منصوب می‌شوند (کمیته اجرایی). با توجه به اقتدار اعضاء هیات مدیره کمیته می‌تواند مسئولیت‌های گسترده داشته باشد. هر دانشکده واحدی برای امور آموزشی، پژوهشی و اداری خود دارد. به همان صورت که هر دانشکده به تعدادی گروههای آموزشی تقسیم می‌شود که هر یک از این گروهها ممکن است تک رشته‌ای یا چندرشته‌ای باشند. گروههای آموزش زیرمجموعه‌ای دانشکده‌ها هستند ولی قدرت قانونی ندارند. دانشسراها، مدارس عالی حرفه‌ای و تخصصی و مدارس عالی فنی در هر بخش (دولتی، ملی، خصوصی) مطابق قوانین همان بخش اداره و سازماندهی می‌شود.	ـ در سطح دانشگاههای ملی برنامه‌های تربیت معلم را به مدت ٤ سال دنبال می‌کنند. ـ تعدادی موسسات آموزش عالی خصوصی یا محلی برنامه‌های ۲ تا ٤ ساله‌ای را برای تربیت معلم ارائه می‌نمایند. ـ برای تربیت معلمین بالاتر از لیسانس تعدادی موسسه فعال می‌باشند.

۱- Ќèä āÀǫÛì ÀΛ ÆÌÎîä ɔèÅΛÎÎÀÛ āʒDzÎψìì Ā ðîÉę Ā ÎÅΛÌÀǫèä āäÿÉȝ Ā ìÀǫèä ŭΛ ÕnÅÌÌ ɔèÀÛ ÀŁ.

جدول شماره ۸ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور ژاپن

جریان عرضه		ارکان و وظایف	سایر موارد
دانشسراها	دولتی ــ ملی	مطابق دانشگاههای ملی.	
	دولتی ــ محلی	مطابقه دانشگاههای دولتی محلی	
	خصوصی	مطابق دانشگاههای خصوصی	
مدرس عادی حرفه‌ای / تخصصی مدارس عالی فنی	دولتی ــ ملی		
	دولتی ــ محلی		
	خصوصی		
	دولتی ــ ملی		
	دولتی ــ محلی		
	خصوصی		

جدول شماره ۹ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مالزی

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاههای ملی دولتی	ارائه تحقیقات و آموزش‌های پیشرفته تخصصی چند رشته متناسب با تخصص‌های سطح عالی نیروی کار و نیازهای ناشی از توسعه کشور، کاستن وابستگی بیش از اندازه به دوره‌های کارشناسی ارشد و تحقیقات کشورهای غربی. ـ بکارگیری نظام آموزش عالی بر پایه گسترده که برنامه‌های درسی آن متناسب با نیازهای نیروی انسانی صنعت و کشاورزی، خدمات رفاهی و اجتماعی، بهداشت و آموزش و پرورش باشد.	دوره فوق دیپلم دوره کارشناسی دوره کارشناسی ارشد و بالاتر.	کلیه گروهها آموزشی.	تحقیق در دانشگاهها به پژوهش‌های بنیادی و طرح‌های موردی کوتاه مدت با مساعدت مالی سایر دستگاهها یا پژوهش‌های موظف محدود است که دولت اولویت‌های پژوهشی را به طرح‌هایی که راه‌حلی برای تشکیلات و مسایل ملی ارائه کند اختصاص داده است. برنامه ملی تحقیق و توسعه و فعالیت‌های پژوهشی آنها نیز باید با نیازهای صنعت همسو شوند. دانشگاهها باید در هر برنامه اقتصادی به سرعت در حال تغییر فعالانه شرکت کنند و پژوهشگران باید برنامه‌های علمی یا دوره‌های آموزشی خود را با نیازهای صنعت سازگار کنند.	ـ بر استخدام در سمت‌های آموزشی – علمی تاکید بیشتر بر کیفیت و امتیازات علمی است تا مهارت‌های تدریس. سلسله مراتب هیات علمی، از ضوابط اصلی دو نظام انگلیسی و آمریکایی اقتباس شده است یعنی استادان، دانشیاران، استادیاران و آموزشیاران، گسترش سریع دانشگاهها باعث استخدام بی‌سابقه هیات علمی شده است. برای از میان برداشتن عدم توازن نژادی بین کارکنان در داخل دانشگاهها، شیوه استخدام مبتنی بر رقابت هیات علمی مخدوش شده است. دانشگاهها با استفاده از بودجه آموزش‌های ویژه، بر تربیت کارکنان علمی خود می‌پردازند تا سطح کار آنها را بالا ببرند و از آنها انتظار است توانایی علمی خود را با اخذ مدارک فوق لیسانس و یا دکتری در داخل و خارج کشور افزایش دهند.	منابع مالی نظام آموزش عالی در این کشور عمدتاً توسط دولت تامین می‌شود (حدود ۹۰ درصد). درصد کمی از محل شهریه دانشجویان (۵ تا ۱۰ درصد) و باقی مانده از سایر منابع تاسیس می‌شود. دانشگاهها از آزادی عمل قابل توجهی در تصمیم‌گیری برای چگونگی تخصیص اعتبارات خود برخوردارند.
دانشگاه بین‌الملل اسلامی	ـ تقویت همکاری و دوستی بین روشنفکران مسلمان، تسهیل مطالعات اسلامی و تبیت دانشجویان در طبقه وسیعی از رشته‌های تحصیلی جدید معاصر با دیدگاه اسلامی.	لیسانس و بالاتر	عمدتاً علوم انسانی.	« « «	« « «	مطابق دانشگاههای ملی « « «

مآخذ: انورعلی، مالزی ۷۸-۱۳۷۷ ، اصلاحات اخیر در آموزش عالی کشور مالزی: ترجمه داوود حاتمی، فصلنامه پژوهش وبرنامه‌ریزی آموزش عالی ویژه نامه شماره ۱۵ و ۱۶.

ـ گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی ۱۳۷۶ و ۱۳۷۸ جلد ۱ و ۲، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

جدول شماره ۹ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مالزی

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
موسسات تربیت معلم (دولتی)	پاسخگویی به نیازهای ناشی از توسعه سریع مدارس ابتدایی و متوسطه.	دوره دو ساله تربیت معلم.	اغلب گروهها			مطابق دانشگاههای ملی توسط دولت تامین اعتبار می‌شوند لیکن در تصمیم‌گیری در مورد توزیع اعتبارات جاری سالیانه خود از آزادی عمل محدودی برخوردارند.
موسسات تربیت فن‌ورز (پزشکی – غیرپزشکی) (دولتی)	برای تربیت فن‌ورزان و تکنیسین‌ها و کارگزاران مورد نیاز دولت.	دیپلم و فوق دیپلم (دوره سه ساله) لیسانس یا کارشناسی (چهارساله).	کلیه گروهها			
دانشگاهها و موسسات خصوصی (غیردولتی)	تکمیل «تلاش‌های دولت» در گسترش بخشیدن فرصت‌ها و امکانات آموزش عالی و کمک به کاهش هزینه فزاینده دولتی برای آموزش عالی.	لیسانس یا کارشناسی (چهارساله)	کلیه گروهها			منابع مالی این دانشگاهها از طریق اخذ شهریه و نهادهای مشارکتی موسس این دانشگاهها از جمله شرکت‌های برق و نفت و... و موسسات خارجی تامین می‌گردد.
دانشگاه آموزش از راه دور						

جدول شماره ۹ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مالزی

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دانشگاههای ملی (دولتی)	ــ براساس سیاست‌های نوین اقتصادی کشور مالزی و حصول اطمینان از افزایش قابل توجه پذیرش دانشجویان بومی در دانشگاهها «واحد مرکز پذیرش دانشگاه» به منظور اجرای سیاست تغییر ترکیب نامتوازن جمعیت دانشجویی (بومی و غیربومی) تاسیس گردید. از طرفی سیاست دولت مبنی بر هدایت جریان پذیرش دانشجو است، به ترتیبی که تعداد فارغ‌التحصیلان به تناسب مشاغل موجود و برای پاسخگویی به اولویت‌های کشاورزی و صنعت تنظیم و توزیع می‌گردند. ــ برای راهیابی دانشجویان بومی و غیربومی در دوره‌های حرفه‌ای تخصصی ابتدا دانشجویان بومی در یک دوره پیش دانشگاهی علوم مهندسی و پزشکی پذیرفته می‌شوند تا رقابت آنها را برای راهیابی به دوره‌های تخصصی در کنار دانشجویان غیربومی افزایش دهند.	ــ دانشگاهها علیرغم وابستگی عمده به اعتبارات دولت، در امور علمی و آموزشی مستقل هستند.قدرت اصلی در امور علمی و اجرایی در دورن دانشگاه است. هر دانشگاهی محتوی درسی خود را تعیین می‌کند. در این دانشگاهها امور آموزش توسط کارکنان آموزشی با برگزاری سخنرانی، سمینار، کلاس‌های کوچک آموزشی ارائه می‌شود. با ایجاد واحد مشاوره آموزش – تحصیل در دانشگاه علوم در ارتقای شیوه‌های آموزش – تحصیل و تهیه مواد درسی به اعضاء هیات علمی مساعدت می‌کنند. ایجاد تناسب میان برنامه‌ها و رشته‌های دانشگاهی با نیازهای به سرعت تغییر یابنده کشور از ضروریات پیوند میان فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی کشور با نیازهای صنعت است و نیاز به تضمین این مسئله است که دانشگاها بهترین مغزها را جذب و مهمتر از آن حفظ می‌کنند. نسبت دانشجو به مدرس در هر دانشکده یا برنامه باید در سطحی که مناسب یادگیری و آموزش موثر باشد محفوظ بماند.	مدارک توسط خود دانشگاهها و با توجه به نوع دوره گذرانده شده در سطح فوق دیپلم تا کارشناسی و بالاتر اعطاء می‌شود.
دانشگاه بین‌الملل اسلامی	دانشگاههای جدید امر پذیرش را برحسب ظرفیت فیزیکی و کادر علمی افزایش می‌دهند و دولت هدف افزایش جذب دانشجویان دوره لیسانس را در سطح ۲۰۰۰۰ نفر تا سال ۲۰۰۰ در مورد دانشگاههای سازمان یافته‌تر سرلوحه کار خود قرار داده است.	بُررسی مداوم استانده‌ای برنامه‌های دوره‌های لیسانس و بالاتر، روش‌های آموزشی با فعالیت‌های تحقق و توسعه (R x D) و کارهای انتشاراتی هیات علمی از فعالیت‌های عادی امر آموزش است. در دانشگاه بین‌الملل اسلامی به زبان عربی و انگلیسی آموزش می‌دهند.	مدارک تحصیلی توسط خود دانشگاه اعطاء می‌شود.

جدول شماره ۹ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مالزی

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
مدارس عالی تربیت معلم (دولتی)	مطابق دانشگاههای ملی	ـ طرحی برای دوره دانشسرای دو ساله به اجرا گذاشته شده است که کلاس‌های آن در تعطیلات پایان هفته برگزار می‌شود. بعضی از مدارس عالی کاملاً شبانه‌روزی هستند برای پرورش معلمان دوره ابتدایی و به زبان مالزیایی تاسیس شدند.	
مدارس عالی تربیت فن‌ورز (دولتی)	» » »		
دانشگاهها و موسسات خصوصی (غیردولتی)			ـ ارزشیابی گواهینامه‌ها، مدارک و مدارج کلیه موسسات خصوصی آموزش عالی توسط هیات تخصصی که یک رئیس و ۹ تن از استادان دانشگاههای دولتی اعضای آن هستند صورت می‌گیرد.

جدول شماره ۹ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مالزی

جریان عرضه	ارکان و وظایف			سایر موارد
	شورای دانشگاه (درسطح‌سازمانی)	حلقه واسط شرکتی (Corporatiscation)	شورای ملی آموزش عالی	بخش آموزش عالی	
دانشگاههای ملی (دولتی) دانشگاه بین‌الملل اسلامی	دانشگاهها از دولت وجوه عملیاتی دریافت می‌دارند و باید از نظر مالی و امور کارکنان کاملاً از مقررات و راه‌کارهای مالی و اداری کشوری پیروی کنند و آنها باید تحت نظارت شورای دانشگاه انجام وظیفه کنند.	هدف آن مستقل‌تر و کارآتر ساختن اداره دانشگاههای دولتی است که با تصویب اصلاحیه قانون دانشگاهها و دانشگاههای مستقل، دانشگاهها مدیریتی به شیوه جدید خواهند داشت این نظام مدیریتی به آنها امکان می‌بخشد تا موانع دیوان سالارانه‌ای را که به واسطه اعمال و قوانین دولتی بر سر راه کنترل ساختارهای اداری و جدول‌های حقوقی وجود دارد به کمترین حد برسانند. در عین حال با کاهش اعضاء در هیات مدیره و شورای عالی دانشگاهها، ساز و کار اداره دانشگاهها کارآتر می‌شود. در فرایند شرکتی شدن بهترین کارکنان علمی و پشتیبانی دانشگاهها را برای مدیریت دانشگاهها برمی‌گزینند. این شرایط به دانشگاهها امکان تاسیس شرکت‌هایی را می‌دهد که از این طریق آنها می‌توانند از امکانات پژوهشی خود که به صنعت ربط دارد بهره گیرند. و از رهگذر این سازکارها صنعت به مهارت و استادان صاحب تخصص‌های بالا دانشگاهها دسترسی خواهد یافت.	این شورا مسئولیت برنامه‌ریزی و تعیین و تدوین سیاست‌ها و نیز راهبردهای آموزش عالی را به عهده دارد. این سیاست‌ها عبارتند از طرح ملی آموزش عالی، تامین منابع مالی، مزایای کادر علمی، شهریه‌ها، برنامه‌های ارایه رشته‌های تحصیلی.	

جدول شماره ۹ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مالزی

جریان عرضه	ارکان و وظایف				سایر موارد
	حلقه واسط	شورای ملی آموزش عالی	بخش آموزش عالی	هیات مدیران	
مدارس عالی تربیت معلم (دولتی) مدارس عالی تربیت فنورز (دولتی)	مطابق دانشگاههای ملی	مطابق دانشگاههای ملی	مطابق دانشگاههای ملی	هیاتی تخصصی بنام هیات مدیران در دانشگاههای خصوصی نیز از ارکان سازمانی است که مسئولیت تدوین سیاست‌های مربوط به استانده‌ها و کیفیت رشته‌های تحصیلی، همچنین بررسی، بازبینی و نظارت بر این استانده‌ها و کیفیت را نیز به عهده دارد و توصیه‌های مقتضی را به وزیر آموزش می‌کند. این هیات از یک رئیس و ۹ عضو تشکیل شده است که اکثر آنها استادان دانشگاههای دولتی مختلف هستند.	
دانشگاهها و موسسات خصوصی (غیردولتی).	مطابق دانشگاههای ملی	مطابق دانشگاههای ملی			دانشگاههای خصوصی در مالکیت سه نهاد مشارکتی دولتی تلکوم، تولید برق (تفاگاناسیونال) و شرکت ملی نفی (پترونـاس) هستند.

جدول شماره ۱۰ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مصر

جریان‌عرضه		هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
			آموزش		پژوهش		
			مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاهها	دولتی	تربیت نیروی انسانی مورد نیاز برای توسعه اقتصادی – اجتماعی کشور، اجرای پژوهش‌های علمی مورد نیاز ملت، آماده نمودن نیروی انسانی برای تدریس و آموزش (تربیت آموزگاران) و ارائه خدمات تخصصی مشاوره‌ای در تمام زمینه‌های مربوط به جامعه.	دوره ٤ تا ٥ ساله (لیسانس) دوره ۲ ساله بعد از لیسانس (فوق لیسانس). دوره ۲ ساله بعد از فوق‌لیسانس (دکتری).	در کلیه گروههای آموزشی با توجه به ساختار تعیین شده هر دانشگاه	پژوهش نقش مهمی در دانشگاهها دارد به طوری که بودجه جداگانه‌ای به تحقیقات دانشگاهی اختصاص یافته است. گذشته از این موسسات تجاری و افراد حقیقی نیز برای این امر بودجه‌ای فراهم می‌سازند. تحقیقات اصیل و تازه یکی از شروط لازم برای ارتقای علمی هیات علمی است. اعضاء هیات علمی ترغیب می‌گردند تا در طرح‌های پژوهشی کاربردی که با همکاری موسسات تجاری است مشارکت جویند. تمام پژوهش‌های دانشگاهی توسط «هیات علمی تحصیلات تکمیلی و تحقیقات» هماهنگ و راهنمایی می‌گردد تا از پژوهش‌های تکراری و تقلیدی جلوگیری شود.	برای عضویت در هیات علمی حداقل مدرک دکتری یا درجه معادل آن در زمینه تخصصی مورد نیاز است به اضافه تامین شرایط دیگر که در مورد پست هیات علمی به طور خاص مشخص می‌گردد. هر مربی یا مدرس باید ٦ سال قبل از انتصاب، فارغ‌التحصیل شده باشد. هر استادیار حداقل باید ٥ سال به عنوان مربی یا مدرس و هر استاد ٥ سال به عنوان استادیار خدمت کرده باشد. استادان و استایاران علاوه بر تدریس، راهنمایی کارهای تحقیقاتی گروه را نیز به عهده دارند مخصوصاً طرح‌های تحقیقاتی دستیاران و کمک مدرسان را که برای کسب درجه دکتری آماده می‌کنند.	منبع اصلی تامین منابع مالی از بودجه کشور است که از وجوه ناحیه‌ای و محلی نیز کمک می‌گیرد. و از وام‌های خارجی در سطح بین‌المللی نیز استفاده می‌کنند. حدود ۲۰ درصد از بودجه آموزش و پرورش کشور را دانشگاهها دریافت می‌کنند.

مآخذ:

ـ گزیده مقالات دایره‌المعارف آموزش عالی ١٣٧٦ جلد ١ وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

جدول شماره ۱۰ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مصر

جریان عرضه		هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
			آموزش		پژوهش		
			مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
(موسسات انستیتوهای تربیت شغل فنی)	ـ موسسات صنعتی دولتی. ـ موسسات بازرگانی دولتی. ـ موسسات بهداشتی دولتی. ـ موسسات خصوصی.	پرورش فن‌ورزان متخصص برای اشتغال در زمینه‌های مختلف اقتصادی بازرگانی، صنعتی و علمی و بهداشتی با نظارت وزارتخانه‌های آموزش عالی و وزارت بهداشت.	دوره ۲ ساله (فوق دیپلم).	در اغلب گروههای آموزشی.			
دانشگاه خصوصی (آمریکایی)		آموزش در زمینه علوم نظری و انسانی، سایر گروههای آموزشی به صورت دانشگاهی بین‌المللی با هویت جهانی.	لیسانس و بالاتر	ـ انسانی ـ علوم پایه ـ فنی و مهندسی		اعضاء هیات علمی این دانشگاه از کشورهای آمریکا، خاورمیانه و آسیا تامین می‌شوند.	با توجه به این که موسسه آموزش عالی خصوصی است لذا اعتبار آن نیز از محل منابع خصوصی و با استفاده از وام‌های خارجی در سطح بین‌المللی تامین می‌شود.

جدول شماره ۱۰ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مصر

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوه تامین اعضاء هیات علمی	نحوه تامین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		مقاطع تحصیلی	گروههای آموزشی			
موسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها (دولتی)	تربیت نیروی انسانی متخصص در زمینه‌های مورد نیاز خود.	فوق دیپلم (دو ساله) لیسانس (٤ ساله) یا فوق لیسانس (درجه کارشناسی ارشد).	اغلب گروههای مرتبط با زمینه شغلی وزارتخانه.	تحقیقات از طریق موسسات تحقیقاتی وابسته به وزارتخانه‌ها دنبال می‌شود.	دانشگاهها و موسسات آموزش عالی از خدمات استادان قبلی که بازنشست شده‌اند به صورت استادان پاره‌وقت استفاده می‌کنند. همچنین دانشگاهیانی که در موسسات دولتی یا سازمان‌های خصوصی مشاغل کلیدی دارند واجد شرایط احراز موقعیت استادی پاره‌وقت می‌باشند. نطام اشتغال پاره‌وقت استادان کمک می‌کند که دانشگاهها بر مشکل سن بازنشستگی استادان (٦٠ سال) غلبه کنند. هر گاه کمبود استاد در یکی از گروهها وجود داشت اعضای هیئت علمی دانشگاههای دیگر با اعضای هیات علمی گروههای مشابه آموزشی به صورت دو سال نیمه وقت حق‌التدریسی به کار گرفته می‌شوند. بعضی از اعضای هیات علمی با اجازه مخصوص می‌توانند علاوه بر کار خود در دانشگاه شغل‌های پاره‌وقت خارج از دانشگاه نیز داشته باشند.	توسط وزارتخانه‌های ذیربط تامین می‌شود.
موسسات آموزش عالی (خصوصی)	وابسته به شرکت‌ها و انجمن‌های غیردولتی بوده و به منظور تامین نیروی متخصص مورد نیاز در زمینه فعالیت‌های این ارگان‌ها از جمله خدمات اجتماعی، تعاون کشاورزی و مدیریت و مطالعات تعاونی فعالیت می‌نمایند.	لیسانس (٤ ساله)	ـ علوم انسانی، کشاورزی و دامپزشکی.	مطابق نظام‌های دانشگاهی.		توسط ارگان‌های ذیربط تامین مالی می‌شود.

جدول شماره ۱۰ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مصر

جریان عرضه		شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دانشگاهها	دولتی	پذیرش در دانشکده‌های مختلف از سال ۱۹۵٤ براساس اصل تامین فرصت برابر برای داوطلبان بوده است تنها معیار برتری بین داوطلبان استعداد فکری آنان است که از طریق آزمون ارزیابی می‌گردد لذا این نظر پذیرش افراد عمدتاً براساس نتایج حاصل از آزمون ملی و دریافت گواهینامه پایان تحصیلات متوسط عمومی تعیین می‌گردد. دارندگان گواهینامه پایان تحصیلات متوسط در رشته‌های مختلف (بازرگانی، کشاورزی، فنی و پرستاری) در موسسات مربوط به این رشته‌ها پذیرفته می‌شوند.	ــ مرحله اصلی آموزش شامل چهار تا ٥ سال تحصیل است. هر چند در پزشکی ٦ سال و به دنبال آن یکسال کار عملی است. در رشته‌های عملی مدت تحصیل اغلب ٥ سال است این دوره تحصیل به درجه لیسانس می‌انجامد. دانشجو را در یک رشته عمومی تربیت کرده و آماده اشتغال می‌سازد. ــ مرحله دوم آموزش به پیشرفته کردن دانش و جذب علاقه‌مندان به کار شخصی در پژوهش مربوط می‌شود و می‌تواند در یک دانشکده یا انستیتوی وابسته به یک دانشکده انجام شود. مدت تحصیل دو سال است (یک سال درس و یک سال کار پژوهشی و ارائه رساله که به دریافت دانشنامه فوق لیسانس می‌انجامد. ــ مرحله سوم آموزش تحصیل دو سال بعد از فوق لیسانس و انجام کار پژوهشی دقیق است که پس از ارائه رساله به مدرک دکتری می‌انجامد.	ــ پس از پایان ٤ سال تحصیل و در برخی از دانشکده‌ها با افزایش نخستین سال به منظور آمادگی اعطاء می‌شود. برای پزشکی پس از شش سال تحصیل و برای علوم و علوم مهندسی پس از پنج سال تحصیل و یکسال کارآموزی اعطاء می‌کنند. ــ گواهینامه استعداد آموزگاری که پس از اتمام دوره متوسط و ٥ سال تحصیل در یک دانشسرای مقدماتی به دست می‌آید حق تدریس در یک دبستان را به دانشجو اعطاء می‌کند. ــ فوق لیسانس پس از انجام دوره دو یا سه ساله تحصیل و ارائه یک پایان‌نامه اعطاء می‌شود. ــ دکتری – عالی‌ترین درجه آموزش عالی است که پس از فوق لیسانس و دو سال تحصیل و ارائه رساله اعطاء می‌شود. ــ دکتری علوم پس از اخذ درجه دکتری به فردی که کار شایسته‌ای در پیشرفت علوم عرضه کرده باشد اعطاء می‌شود.
موسسات فنی، صنعتی و بازرگانی (انستیتوهای تربیت شغلی فنی)	موارد صفحه اول	دارندگان گواهنامه پایان تحصیلات متوسط در رشته‌های شغلی (بازرگانی، کشاورزی، فنی، پرستاری و...) در موسسات مربوط به این رشته‌ها پذیرفته می‌شوند. در تمام موارد داوطلب باید حداقل ۷۰ درصد کل نمرات را به دست آورده و یک آزمون مکمل گواهینامه پایان تحصیلات متوسط عمومی را نیز گذرانیده باشد.	در این موسسات مدت تحصیلات دو سال است. در تکنولژی گاهی پس از سه سال تحصیل یک مدرک تکنیسینی معادل کاردانی اعطاء می‌شود. یا فوق دیپلم)	مدرک تکنیسینی عنوانی است که در برخی از انستیتوهای عالی شغلی پس از حدود دو تا سه سال تحصیل به دست می‌آید. این تحصیلات می‌تواند ادامه یابد و پس از دو سال به درجه لیسانس منتهی می‌شود.

جدول شماره ۱۰ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مصر

جریان عرضه		شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدرک تحصیلی
دانشگاهها	دولتی	پذیرش دانشجویان در رشته و اولویت مورد نظرشان به نتایج آزمون هر دانشجو بستگی دارد. دانشجویانی که در آزمون گواهینامه عمومی (GGE) قبول می‌شوند و در جستجوی پذیرش دانشگاهی هستند، درخواست خود را به دایره هماهنگی پذیرش دانشگاهی که وابسته به شورای عالی دانشگاهها است می‌فرستند. دانشجویان فهرست دانشکده‌های را که علاقه‌مند به پذیرش در آنها هستند به ترتیب اولویت ذکر می‌کنند.		
موسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها		مطابق دانشگاهها	مطابق دانشگاهها	مطابق دانشگاهها
موسسات آموزش عالی خصوصی		مطابق دانشگاهها	مطابق دانشگاهها	پس از پایان این دوره به دانشجویان مدرک پایان دوره اول دانشگاهی (لیسانس) اعطاء می‌شود.

جدول شماره ۱۰ - مشخصات جریان‌های مختلف عرضه آموزش عالی در کشور مصر

جریان عرضه	ارکان و وظایف				سایر موارد
	رئیس دانشگاه	شورای عالی دانشگاه (هیات مدیره)	شوراهای علمی دانشگاه	شورای دانشکده	
دانشگاهای دولتی	رئیس دانشگاه که در راس قرار دارد و ریاست جلسه‌های شورای دانشگاه را نیز به عهده دارد و با فرمان رئیس جمهور از بین کسانی که لااقل ۵ سال مرتبه استادی را در یکی از دانشگاههای مصر احراز کرده‌اند و وزیر آموزش عالی آنها را نامزد این مقام کرده است منصوب می‌گردند. دوره‌های ریاست چهارساله و قابل تمدید است. رئیس دانشگاه امور آموزشی، اداری و مالی دانشگاه را در چارچوب سیاست‌های تعیین شده در شورای عالی دانشگاهها اداره می‌کند و می‌تواند اختیاراتی در حد وزیر داشته باشد. وی دو معاون دارد، که یکی مسئول تحصیلات تکمیلی و تحقیقاتی و روابط فرهنگی است و دیگری مسئول دوره لیسانس و امور عمومی دانشجویان می‌باشد. معاونان نیز برای احراز این پست باید ۵ سال از مرتبه استادی آنها گذشته باشد و از طریق مشورت رئیس دانشگاه و توصیه وزیر آموزش عالی و با فرمان رئیس جمهور تعیین می‌شوند.	شورای عالی دانشگاه همان هیات مدیره دانشگاه است. که متشکل از رئیس دانشگاه که ریاست هیات مدیره را بر عهده دارد، معاونان دانشگاه، رؤسای دانشکده‌ها، رئیس دبیرخانه دانشگاه و چهار عضو با تجارب آموزش دانشگاهی است که برای دو سال که قابل تمدید هم می‌باشد منصوب می‌شوند.	دانشگاه دارای دو شورای علمی است یکی شورای آموزشی و امور دانشجویی که رئیس آن را معاون تحصیلات دوره لیسانس و امور دانشجویی است و متشکل از معاونان دانشکده‌ها و موسسات آموزش عالی دوره تحصیلات لیسانس و ۵ عضو با تجربه در آموزش و پرورش دانشگاهی واحدی عمومی است. دوم شورای مربوط به تحصیلات تکمیلی و تحقیقات است و از معاونان دانشکده‌ها و موسسات آموزش عالی دوره تحصیلات تکمیلی و تحقیقات و سه تا پنج عضو با تجربه در تولید و خدمات عمومی (دولتی) متشکل است.	شورای هر دانشکده از رئیس دانشکده که ریاست شورا را به عهده دارد، معاونان دانشکده، روسای گروههای آموزشی، یک استاد از هر گروه، استادیار و مربی دانشکده و سه عضو باتجربه در رشته‌های علمی دانشکده تشکیل می‌شود. هر دانشکده از تعدادی گروه یا بخش تشکیل می‌گردد که هر یک از آنها از نظر وضعیت علمی، اداری و امور مالی مستقل‌اند. مدیریت و گروه را استاد ارشد گروه عهده‌دار است. شورای گروه از استادان استادیاران و پنج مربی که براساس ارشدیت انتخاب می‌شوند تشکیل می‌گردد.	شورای عالی دانشگاهها به عنوان تشکیلاتی مرکزی برای برنامه‌ریزی و هماهنگی بین دانشگاهها و به دنبال روند چند برابر شدن دانشگاهها ایجاد شده است. تعداد دانشجویانی که باید برای هر دانشکده پذیرفته شوند شورای عالی دانشگاهها در پایان هر سال تحصیلی تعیین می‌کند. این شورا مقررات پذیرش را نیز مشخص می‌نماید. دانشجویان از طریق اداره هماهنگی پذیرش دانشگاهی که به این شورا وابسته است دانشکده خاصی جایابی می‌شوند.

پیوست ۲

جداول مربوط به مشخصات جـریـان‌هـاي مختـلف عرضه آموزش عالي در ایران

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای ع

جریان عرضه	هدف
دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی تابع وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی	ـ بسط و ترویج علوم و فنون در مختلف کشور ـ تربیت نیروی انسانی متخصص نیاز کشور و تربیت دبیران و کار آموزشی ـ فراهم نمودن زمینه رشد شخ تزکیه جوانان کشور و آشنا نمودن معارف اسلامی ـ اهتمام در توسعه پژوهشهای ع سراسر کشور و تشویق و ارشاد پژو جمعی و فردی ـ تربیت مهندسان پلی‌تکنیک رشته‌های صنعتی و عمرانی م کشور ـ تربیت افرادی که با احاطه یافتن زمینه خاص و با روش های پ تحقیق بتوانند با نوآوری در زم علمی و تحقیقی در رفع نیازهای گسترش دانش در رشته تخصص (پزشکی) مؤثر بوده و به تازه‌ها دانش دست یابند.

مأخذ: ۱- آئین‌نامه مدیریت دانشگاهها و مؤسسات آ
۳- آئین‌نامه مالی و معاملاتی دانشگاهها و مؤ
۵- آئین‌نامه‌های آموزشی دوره‌های کاردانی و ک

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی حضوری ـ پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی تابع وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی					ـ استفاده از معلمان حق‌التدریس و مدرسان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی(هیأت‌های علمی تمام وقت، کادر آموزشی آموزش و پرورش و مؤسسات آموزش فنی و حرفه‌ای وابسته به وزارتخانه و سازمانهای دولتی حداکثر تا ۱۶ ساعت درس نظری و یا معادل عملی آن در هفته مجاز می‌باشد.(۵) ـ مؤسسات آموزشی و پژوهشی اعضای هیأت علمی خارجی مورد نیاز خود را به تفکیک رشته تحصیلی و تعداد (حسب مورد) به وزارتخانه‌های فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت و درمان و آموزش پزشکی اعلام می‌نمایند. این وزارتخانه‌ها با هماهنگی با هیأت نمایندگی جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور (حسب مورد) اعضاء هیأت علمی داوطلب را در حد رشته‌های تحصیلی و تعداد پیش‌بینی شده در قانون بودجه سالانه کل کشور شناسایی ر مشخصات کامل آنها را جهت بررسی صلاحیتهای عمومی به وزارت اطلاعات اعلام می‌نمائید تا پس از تأیید و انتخاب اعضای هیأت علمی مدارک و مشخصات آنها جهت صدور پروانه کار به وزارت کار و امور اجتماعی ارائه می‌شود استخدام این اعضاء هیأت علمی پس از تصویب هیأت سه نفره جانشین هیأت امناء دانشگاهها صورت می‌گیرد.	ـ کلیه اعتبارات جاری عمرانی و اختصاصی تا آخر سال مالی قابل تعهد و پرداخت است و مانده وجوه اعتبارات مصرف نشده هر سال به سال بعد منتقل و ضمن بودجه تفصیلی آن سال منظور خواهد شد.

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای

جریان عرضه	
دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی تابع به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی	- مجاز بودن به عمومی ورود - داشتن گواه وزارت آموزش شورایعالی انق به دورهٔ کارش آموزش عالی - پذیرفته شد - سپردن تعه شهریه مطاب - فرزندان اعض می توانند از مقطع و گروم - فارغ‌التحص دانشجوی نم عالی کشور ارشد براساس آنها در هر م اضافی اقدام - کارگر نمون وزارت کار و معرفی تقاض وزارت کار کارگر، مدار به سازمان

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی حضوری - پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی تابع به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی	بعلاوه کارگران نمونه‌ای که دیپلم داشته باشند می‌توانند بدون توجه به رشته‌های تحصیلی در آزمون یکی از رشته‌های آموزشکده‌های فنی شرکت نمایند و در صورت پذیرش در آموزشکده همانند کارگر نمونه سال مشغول تحصیلی شوند. - برگزیدگان رتبه اول تا سوم طرحهای تحقیقاتی و بنیادیی کاربردی، اختراعی - ابتکاری و دانش‌آموزی جشنوارهٔ خوارزمی در صورتی که شرایط عمومی و اختصاصی تحصیل در رشته، شرکت در آزمون سراسری مربوط به مقطع تحصیلی مورد تقاضا و مدرک تحصیلی مقطع ماقبل دوره مورد تقاضا را داشته باشند به شرط احراز ۸۵ درصد نمره گزینش آزاد همان رشته، برای ادامه تحصیل در دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی معرفی می‌شوند.	- در صورت لزوم و به تشخیص گروه آموزشی، درهررشته از دوره‌های کارشناسی، تا ۲۰ ساعت، در دوره‌ی کاردانی و کارشناسی ناپیوسته تا ۱۰ ساعت به عنوان حل تمرین به ساعات تدریس رشته، در طول دوره بیفزاید. - تعداد واحدهای درسی لازم‌برای‌گذراندن دوره‌های کاردانی : ۶۸ تا ۷۲ واحد درس با طول دورهٔ حداکثر ۳ سال کارشناسی‌پیوسته غیرازرشته‌ای فنی‌وحرفه‌ای، ۱۳۰تا۱۳۵واحد و ۶سال حداکثر طول دوره کارشناسی پیوسته فنی و مهندسی ۱۳۰ تا ۱۴۰ واحد درسی و حداکثر۶ سال طول دوره کارشناسی ناپیوسته ۶۷ تا ۷۰ واحد حداکثر ۳ سال طول دوره. کارشناسی ارشد پیوسته ۱۷۲ تا ۱۸۳ واحد و حداکثر ۳ سال طول دوره. - هر دانشجو در هر نیمسال تحصیلی حداقل ۱۲ واحد و حداکثر ۲۰ واحد درسی می‌تواند انتخاب کند. - تعداد واحدهای انتخابی در تابستان ۶ واحد درسی است. - آن دسته از پذیرفته شدگان که نمره خام آن‌ها در آزمون ورودی در یک یا چند درس به تشخیص شورای آموزشی دانشگاه پذیرنده از حد نصاب معینی کمتر باشد، موظفند حسب نیاز رشته، دروسی را که آن دانشگاه تعیین می‌کند به عنوان دروس پیشنیاز یا دروس جبرانی بگذرانند. - دانشجو در طول دورهٔ تحصیل در مقطع کاردانی و کارشناسی می‌تواند، با داشتن شرایط زیر و موافقت گروه آموزشی ذیربط از یک رشته به رشته دیگر در همان دانشگاه تغییر رشته دهد. ۱- ادامه تحصیل متقاضی در رشته قبلی بلامانع باشد. ۲- حداقل $\frac{1}{6}$ و حداکثر $\frac{2}{3}$ واحدی دوره را گذرانده باشد. ۳- نمره آزمون ورودی متقاضی از نمره آزمون پائین‌ترین فرد پذیرفته شده در همان سال کمتر نباشد. ۴- با توجه به حداکثر مدت مجاز تحصیل، امکان گذراندن واحدهای موردنیاز در رشته جدید را داشته باشد.	

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای عرضه آموزش

جریان عرضه	هیأت امناء
دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی تابع به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	ترکیب اعضاء هیأت امناء عبارتنداز: - وزیر وزارتخانه متبوع - رئیس دانشگاه یا مؤسسه آموزشی یا پژو - ۴ تا ۶ نفر از شخصیتهای علمی و فر اجتماعی محلی وکشوری که نقش مؤثری پیش‌رفت مؤسسه مربوطه داشته باشند. - وزیر یا نماینده وزیر سازمان برنامه تبصره: حداقل دوتن از شخصیتهای علمی باشند این اعضاء به پیشنهاد وزیر و یا تأ ریاست جمهوری برای مدت ۴ سال منصو در یک زمان حداکثر می توانند عضو دو ه باشند انتخاب مجدد آنها بلامانع است. - دبیر هیأت امناء رئیس دانشگاه یا مؤسس - وزارتخانه‌های فرهنگ و آموزش عالی درمان و آموزش پزشکی می توانند در صور یا چند مؤسسه و دانشگاه مربوط به خود را هیأت امناء قرار دهند. در چنین مواردی ک دانشگاهها عضو هیأت امناء و دبیر آن را میان یکی از این روساء انتخاب خواهند ک - در مورد مؤسسات پژوهشی ارائه کننده آم حداقل دو تن از اعضاء هیأت علمی عض هستند.

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی حضوری - پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) برا

جریان‌عرضه	ارکـــان و وظائـــف		
	هیأت امناء	رئیـــس	شور
دانشگـــاهها و مـؤسسات آموزش عالی تابع بـه وزارت علوم، تحقیقات و فـنآوری و وزارت بـــهداشت، درمـــان و آموزش پزشکی	وظائف و اختیارات هیأت امناء : - تصویب آئین‌نامه داخلی - تصویب سازمان اداری مؤسسه براساس ضوابطی کـه بـه پیشنهاد وزارتخانه‌های مربوط با هماهنگی سازمان امور اداری و استخدامی به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی خواهد رسید. - بررسی و تصویب بودجه مؤسسه که از طرف رئیس مؤسسه پیشنهاد می‌شود. - تصویب بودجه تفصیلی مؤسسه - تصویب حسابها و ترازنامه سالانه مؤسسه - تصویب نحوهٔ وصول درآمدهای اختصاصی و مصرف آن - تصویب آئین‌نامه‌های مالی و معاملاتی که برحسب مورد پس از تأیید وزارتخانه مربوطه قابل اجرا می‌باشد. - پیشنهاد میزان فوق‌العاده‌های اعضاء هیأت علمی و غیرهیأت علمی (کارشناسان و تکنیسین‌ها) که برحسب مورد پس از تأکید وزارتخانه‌های ذیربط قابل اجرا می‌باشد. - تعیین نحوه ادارهٔ واحدهای تولیدی، خدماتی و کـارگاهی و بهداشت درمانی مؤسسه در چارچوب ضوابطی که به تصویب هیأت امناء خواهد رسید. - تـعیین مـیزان پـرداخت حق‌التحقیق، حق‌التدریس، حق‌الترجمه و حق‌التالیف و نظایر آن. - بررسی گزارش مؤسسه که از طرف مؤسسه ارائه می‌شود. - تصویب مقررات استخدامی هیأت علمی	وظایف واختیارات هیأت رئیسه دانشگاه : - فراهم کردن زمینه‌های اجرائی مصوبات شورایعالی انقلاب فرهنگی و آئین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های صادر شده از سوی وزارتخانه - پیشنهاد نمودار تشکیلاتی و اصلاحات اداری برای ادارهٔ امور داخلی دانشگاه به هیأت امناء از طریق رئیس دانشگاه - بررسی و ارزیابی نحوهٔ اجرای تصمیمات هیأت رئیسه و نظارت بر عملکرد واحدهای دانشگاه - فراهم کردن زمینه مردمی کردن دانشگاه وکمک به خودکفایی دانشگاه و واحدهای تابعه - ایـجاد هـماهنگی لازم بین حوزه‌های مختلف معاونت - بررسی آئین‌نامه‌های اداری و مـالی و مـعاملاتی دانشگاه برای طرح در هیأت امناء و تهیه پیشنهادها، طرحها و برنامه‌هایی که در دستور کار هیأت امناء باید قرار گیرد. - پیشنهاد بودجه سالانه دانشگاه به هیأت امـناء از طریق رئیس دانشگاه - پیشنهاد توزیع و تخصیص فرصت‌های مطالعاتی و دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی و تحقیقاتی داخـل و خارج که طبق ضوابط به اعضاء آموزشی و پژوهشی تعلق می‌گیرد از طریق رئیس دانشگاه بـ وزارت - -	شوراهـای تـخصیصی هماهنگی در امور اجرائی شـورای دانشگـاه و هـ حوزه‌های معاونت‌های دانشجویی و تحصیلات خود و به ریاست هرکدا شورای دانشگاه می توا برای بـررسی و اظـها تخصصی محول کند. ۱- شورای آموزشی ۲- شورای پژوهشی ۳- شورای دانشجویی ۴- تحصیلات تکمیلی ۵- شـــورای تـــحصی دانشگاههای تخصصی ۶- شـــورای تـــحصی دانشگاههای جامع ۷- شـــورای آمـــوزشی آموزشکده‌ها

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی حضوری - پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
مؤسسات پژوهشی وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری	- استفاده مؤثرتر از توان مازاد مؤسسات پژوهشی به منظور گسترش آموزش عالی در کشور - افزایش ظرفیت دوره‌های تحصیلات تکمیلی به منظور تربیت و تأمین نیروی انسانی تخصصی موردنیاز مؤسسات پژوهشی کشور - ایجاد زمینه برای همکاری بیشتر بین مؤسسات پژوهشی دانشگاههای کشور	کارشناسی ارشد و دکتری با عنوان تحصیلات تکمیلی.	اغلب گروههای آموزشی	- بررسی و شناسایی نیازهای پژوهشی - انجام طرح‌های پژوهشی بنیادی/کاربردی/ توسعه‌ای - فراهم آوردن امکانات لازم و متناسب برای ارتقاء فعالیت‌های پژوهشی در زمینه مرتبط	- اعضاء هیأت علمی مرکز/ پژوهشکده/ پژوهشگاه از نظر مقررات استخدامی و نحوه انتخاب و گزینش (علمی و عمومی) تابع ضوابط و مقررات جاری وزارت علوم، تحققات و فناوری می‌باشد. - مؤسسات پژوهشی وابسته و غیروابسته پس از اخذ موافقت قطعی نسبت به تطبیق وضعیت استخدامی هیأت علمی خود اقدام می‌کنند. - برای دورهٔ کارشناسی ارشد حداقل ۶ نفر هیأت علمی با مدرک دکترا و مرتبه علمی استادیار به بالا با تخصص مربوط لازم است. - برای ایجاد دورهٔ دکتری داشتن دو نفر هیأت علمی با مرتبهٔ دانشیاری یا بالاتر علاوه بر اعضای لازم برای کارشناسی ارشد ضروری است.	مرکز/ پژوهشکده / پژوهشگاه از نظر مقررات مالی مشمول قانون نحوهٔ انجام امور مالی و معاملاتی دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی و سایر مقررات مربوطه است. و بودجه آنها از محل بودجه عمومی دولت تأمین می‌شود. - اخذ شهریه و هزینه‌های تحصیلی براساس دستورالعملی خواهد بود که به تصویب وزارت فرهنگ و آموزش عالی می‌رسد.

مأخذ : آئین‌نامه توسعه دوره‌های تحصیلات تکمیلی در مؤسسات پژوهشی مصوب ۷۷/۲/۵ شورای گسترش آموزش عالی

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی حضوری ـ پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
مؤسسات پژوهشی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	پذیرش در دوره‌های مصوب این مؤسسات طبق ضوابط و آئین‌نامه‌های مصوب و خط مشی وزارت علوم و تحقیقات و فناوری صورت خواهد گرفت.	ـ در اجرای دوره‌های تحصیلات تکمیلی موظف به رعایت و برنامه آموزشی مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی هستند. ـ مؤسسات پژوهشی که دارای امکانات و تجهیزات کافی هستند چنانچه حداقل پنجاه درصد اعضاء هیأت علمی مورد نیاز را در استخدام داشته باشند می‌توانند بصورت مشترک با یک دانشگاه دورهٔ تحصیلات تکمیلی برگزار کنند.	ـ اعطای مدرک در چارچوب ضوابط وزارت متبوع است. ـ اعطای مدرک در دوره‌های مشترک مطابق مفاد قرارداد تنظیمی میان دانشگاه و مؤسسه پژوهشی با رعایت ضوابط مصوب خواهد بود.

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی حضوری - پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاه تربیت مدرس وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری	- تربیت اعضای هیأت علمی و محققان مؤمن و متعهد به انقلاب اسلامی و متخصص در رشته‌های علمی مورد نیاز دانشگاهها و مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی کشور به منظور ارتقاء کیفیت علمی و آموزشی و پژوهشی و کمک به گسترش تحصیلات عالی و تحول اساسی آن	مقاطع کارشناسی ارشد، دکترا و دکتری تخصصی اولویت با دوره‌های کارشناسی ارشد و بالاتر است.	کلیه گروههای آموزشی	دانشگاه دارای دوره‌های آموزشی و تحقیقاتی برای تربیت استاد و محقق خواهد بود.	- دانشگاه استادان مورد نیاز خود در رشته‌های مختلف علمی را که حداقل دارای دکتری باشند به استخدام رسمی درمی‌آورد. وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری موظف است برای تأمین استادان موردنیاز دانشگاه اولویت قائل شود. - استخدام دارندگان مدرک کارشناسی ارشد برای تدریس در دوره‌های کارشناسی بلامانع است. - دانشگاه می‌تواند با هماهنگی و نظارت وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری طبق آئین‌نامه‌ای که به تصویب هیأت امناء خواهد رسید از متخصصان و استادان برجسته خارجی برای اشتغال در امور آموزشی و پژوهشی دعوت به همکاری نماید و با مراکز علمی و دانشگاهی و اشخاص قراردادهای فرهنگی و علمی برای اشتغال استادان خارجی منعقد کند. - دانشگاه مجاز است دانشمندان برجسته داخلی و خارجی را با تصویب شورای دانشگاه به عضویت افتخاری بپذیرد.	- از نظر مالی و اداری تابع مقررات خاص که به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگ خواهد رسید و اعتبارات آن تحت نظر وزارت علوم، ... هزینه خواهد شد. - دانشگاه میتواند وجوه و اموال منقول و غیرمنقولی را که از طرف اشخاص حقیقی یا حقوقی اهداء می‌شود بپذیرد. این هدایا بایستی با ذکر مشخصات کامل ثبت گردد و به نظر شورای دانشگاه به مصرف برسد. - دانشگاه می‌تواند با حفظ وظایف اصلی خود در تربیت استاد، با اشخاص و مؤسسات دولتی و غیر دولتی قرارداد انجام خدمات آموزشی و پژوهشی منعقد کنند و در مقابل حق‌الزحمه دریافت دارد.

۱- اساسنامه دانشگاه تربیت مدرس مصوب

مأخذ: آئین‌نامه توسعه دوره‌های تحصیلات تکمیلی در مؤسسات پژوهشی مصوب ۷۷/۲/۵ شورای گسترش آموزش عالی

جدول ۱۱- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی حضوری - پزشکی و غیرپزشکی (روزانه) براساس مف

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش
دانشگاه تربیت مدرس وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فنآوری	ـ گزینش دانشجو برای دانشگاه شامل دو مرحله عمومی و علمی خواهد بود. گزینش عمومی توسط هیأت مرکزی گزینش استاد و با ضوابط ویژه گزینش علمی توسط دانشگاه و تحت نظارت دقیق وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری انجام می‌شود.	ـ برنامه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه با توجه به اهداف دانشگاه تو دانشگاه تهیه و از طریق گروههای برنامه‌ریزی با اولویت به تص شورای عالی برنامه‌ریزی خواهد رسید. ـ دانشجویان موظفند در نیمه دوم تحصیلات خود حداقل ۴ واحد درس عنوان کارآموزی به تدریس بپردازند. ـ دانشگاه می‌تواند با تصویب شورای دانشگاه و در چارچوب مق دانشجویان خود را برای طی بخشی از برنامه‌های آموزشی یا پژوه مربوط به یکی از دانشگاههای معتبر داخل یا خارج برای تحصیل نماید و دانشگاه می‌تواند تا تکمیل امکانات آموزشی و پژوهشی خ امکانات دانشگاهها و مراکز آموزشی عالی و تحقیقاتی استفاده کند. دانشگاههای داخلی لازم است با دانشجویان درحد امکان همک نمایند. ـ آئین‌نامه مربوط به اعزام دانشجویان به دانشگاههای دیگر توسط دان تهیه و به تصویب وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری خواهد رسید. ـ دانشجویان موظفند تمام وقت خود را به تحصیل اختصاص دهند و کارکردن در خارج از دانشگاه را ندارند. دانشگاه به پیشنهاد ش دانشگاها و تصویب مراجع ذیربط به دانشجویان کمک هزینه تحص پرداخت خواهد کرد.

جدول ۱۱- مشخصات جریان عرضه آموزش عال دولتی خصوصی پزشک

جریان‌عرضه	هیأت امناء	ارکـــان و شورای
دانشگـاه تـربیت مـدرس وابســته بـه وزارت عــلوم تحقیقات و فنآوری	اعضاء عبارتنداز: ـ رئیس جمهوری ـ نخست وزیرآ ـ وزیر علوم، تحقیقات و فنآوری ـ وزیر بهداشت ، درمان و آموزش پزشکی ـ رئیس دانشگاه ، شش تن از شخصیتهای فرهنگی و علمی کشور در رشته‌های مختلف علوم که توسط وزیر علوم، تحقیقات و فنآوری جهت تأیید به شورای عالی انقلاب فرهنگی معرفی خواهند شد. و به مدت ۵ سال عهده‌دار عضویت در هیأت خواهند بود وظائف هیأت امناء ـ تعیین خط مشی کلی دانشگاه ـ تصویب اصول برنامه‌ریزی توسعه دانشگاه ـ تصویب بودجه سالانه دانشگاه ـ تـخصیص ضـرورت تأسیس مـقاطع تـحصیلی و دانشکده‌های جدید و مؤسسات تـحقیقاتی و عـلمی تابع دانشگاه ـ تصویب تشکیلات دانشگاه و ارائه آن به مراجع ذیربط ـ نظارت بر امور آموزشی، اداری و مالی دانشگاه ـ بررسی مسائلی که طرح آن به نظر رئیس دانشگـاه ضرورت دارد ـ جلب و قـبول کـمک‌ها و هـدایـا بـصورت نـقدی و غیرنقدی ـ اخذ تصمیم درباب ایجاد ارتباط با سایر دانشگاهها و مؤسسات علمی بین‌المللی	اعضای شورا عبارتنداز: ـ رئس دانشگاه که ریاس ـ معاونین دانشگاه ـ رؤسای دانشکده‌ها و تـحقیقاتی مستقل ا دانشگاه ـ یک نفر عضو رسمی گروههای تخصصی به مربوطه ـ دو نفر از دانشجویان د (یکنفر علوم انسانی و انتخاب خود دانشجویان ـ وظایف شورا ـ پیشنهاد تأسیس رشت جدید ـ پیشنهاد ظرفیت پذی هیأت امناء ـ بررسی طرح جامع و پیشنهاد اصول کلی آنه ـ تصویب آئین نامه‌ها دانشگاه در چارچوب قا ـ بررسی مسائل پیشنه

۲) آئین‌نامه اجرائی اعطای بورس تحصیلی داخل کشور مصوب ۶۹/۵/۲۴ وزیر علوم

جدول ۱۲- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی ـ حضوری (شبانه) براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها مربوطه

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
دوره‌های شبانه	ـ کمک به تأمین اهداف تعیین شده در برنامه پنج ساله بخش آموزش عالی و تحقیقات با استفاده از امکانات موجود و بلااستفاده دانشگاهها و کمکهای مردمی ـ تسریع در تأمین نیروی انسانی متخصص مورد نیاز کشور ـ فراهم نمودن امکانات ادامه تحصیل شاغلین ـ آزاد ساختن امکانات دانشگاهها و دیگر مؤسسات آموزش عالی مستعد برای تأمین و گسترش دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری ـ استفاده حداکثر از امکانات موجود دانشگاهها و دیگر مؤسسات آموزش عالی ـ کمک به تامین نیروی انسانی مورد نیاز مناطق محروم ـ کمک به رفع کمبود هیأت علمی با استفاده از وقت آزاد اعضاء هیأت علمی موجود ـ بهره‌گیری از امکانات مردمی در جهت تأمین بخشی از هزینه‌های آموزشی ـ پاسخگوئی به تقاضای اجتماعی	دوره شبانه جز در موارد خاص محدود به سطوح کاردانی و کارشناسی است.	دانشگاهها می‌توانند در رشته‌های فعال و دایر روزانه، برای دوره شبانه دانشجو بپذیرند لکن برای سایر رشته‌ها باید مجوز لازم گرفته شود.		ـ از اعضاء هیأت علمی موظف دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و یامدرسین حق‌التدریس استفاده می‌شود.	ـ درآمد دوره‌های شبانه از طریق شهریه دانشجویان تأمین و طبق تبصره ۴۸ برنامه اول دولت جمهوری اسلامی ایران، صرف هزینه‌های مربوط به دانشگاه مجری خواهاد شد و هر ساله نیز مبلغی در حدود ۳۰ درصد ازا درآمد حاصله برای خرید وسایل و تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی منظور می‌شود. ـ میزان شهریه دوره شبانه حسب مورد و لزوم، با توجه به عملکرد دانشگاههای مجری دوره شبانه چند ساله توسط وزارت فرهنگ و آموزش عالی، تغییر و اعلام خواهد شد. ـ شهریه دوره شبانه شامل دو قسمت شهریه ثابت و متغیر خواهد بود. برای سال تحصیلی ۷۰-۶۹ شهریه ثابت هر نیمسال در تمامی گروههای آموزشی ۵۰،۰۰۰ ریال و شهریه هر واحد درسی در گروه علوم انسانی، ۷۵۰۰ ریال، گروه علوم پایه و فنی و مهندسی ۹۰۰۰ ریال و گروه کشاورزی و دامپزشکی و هنر ۱۰۰۰۰ ریال تعیین می‌گردد.

مأخذ: طرح ایجاد دوره شبانه موضوع تبصره ۴۸ قانون برنامه اول مصوب وزارت فرهنگ و آموزش عالی

جدول ۱۲- مشخصات جریانهای عرضه آ

نظام عرضه	ش
دوره‌های شبانه	ـ پذیرش دانشجو به میزان ظرفیتی تا ۱۰ درصد بـ دانشگاهها و مؤسسات آموز آموزش عالی و پژوهشی وابـ می‌یابد دستگاههای دولتی درصدی از ظرفیت دوره ج مورد اولویت با وزارت آموزش ـ قراردادهای منعقده بین د دفتر شورای گسترش برسد الزامی است ـ تعداد دانشجویان پذیرفت برحسب توان اجرائی دانشگ فرهنگ و آموزش عالی، تع ـ ورود به دورهٔ شبانه دانشگ آزمون سراسری صورت می

جدول ۱۲- مشخصات جریانهای عرضه آموزش عالی دولتی ـ حضوری (شبانه) براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها مربوطه

جریان‌عرضه	ارکـــان و وظائـــف			سـایر مـوارد
دوره‌های شبانه	در آئین‌نامه مشخص نشده است.			ـ دوره شبانه با پیشنهاد دانشگاههای مجری دوره و تصویب مراجع ذیربط، دارای تشکیلات مستقل از دورهٔ روزانه خواهد بود. ـ دانشجویان دوره شبانه جز در موارد استثنایی و به تشخیص دانشگاه، نمی‌توانند در کلاسهای دوره روزانه ثبت نام کنند. ـ تقدیم دانشگاهی در اختیار دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی مجری دوره، می‌باشد.

جدول ۱۳- مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی ـ حرفه‌ای براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها مربوطه

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
مراکز و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای (وابسته به وزارت آموزش و پرورش)	ـ تربیت بخشی از دبیران متعهد و متخصص بمنظور تدریس در واحدها و مراکز آموزشی تابع وزارتخانه ـ همکاری با دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی که دارای فعالیت علمی در زمینه تربیت دبیر می‌باشند ـ ارتقای سطح آموزش و پروهش در وزارتخانه ـ کمک به ارتقاء سطح فرهنگ و دانش جامعه ـ تربیت و تأمین نیروی انسانی متخصص ماهر و نیمه‌ماهر مورد نیاز ـ آموزش برمبنای تعلیم مهارت‌هائی که جنبه کاربردی و عملی دارد و فرد را برای احراز شغل و یا حرفه معینی آماده می‌سازد و یا بر توانائی و کارآئی افراد شاغل می‌افزاید		رشته‌های تحصیلی : بهداشت ساختمان قدرت ماشین ابزار تأسیسات ریخته گری سرامیک صنایع اتومبیل صنایع چوب صنایع شیمیایی صنایع چوب صنایع شیمیایی طراحی و تکنولوژی دوخت	تابع ضوابط و مقررات مؤسسات آموزش عالی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری است.	اعضاء هیأت علمی از نظر نحوه انتخاب و گزینش (علمی و عمومی) تابع مقررات استخدامی و ضوابط و مقررات جاری وزارت علوم تحقیقات و فنآوری هستند.	از محل بودجه عمومی دولت و از سرفصل بودجه آموزش و پرورش تأمین می‌شود و تابع مقررات مالی وزارت متبوع است.

۱- قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش، مصوب ۱۳۶۶/۱۱/۲۵ مجلس شورای اسلامی
۲- اساسنامه دانشگاه تربیت دبیر فنی شهید رجائی
۳- راهنمای آزمون ورودی دوره‌های کاردانی نظام جدید آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای، ۱۳۷۸، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ـ سازمان سنجش و آموزش کشور.
۴- آئین‌نامه آموزشی دوره‌های کاردانی، کارشناسی ناپیوسته و پیوسته مصوبه ۱۲۵ شورای عالی برنامه‌ریزی ۱۳۶۳ وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری

جدول ۱۳- مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی ـ حرفه‌ای براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها مربوطه

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
مراکز و آموزشکده‌های فنی ـ حرفه‌ای (وابسته به وزارت آموزش و پرورش)	گزینش علمی و اخلاقی دانشجویان مطابق مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و پذیرش دانشجویان از طریق کنکور سراسری صورت می‌گیرد. ـ شرایط پذیرش عبارتنداز: دارا بودن دیپلم فنی و حرفه‌ای نظام قدیم و دیپلم کار و دانش نظام جدید ـ جانبازان و فرزندان خانواده‌های شهدا و آزادگان و رزمندگان از سهمیهٔ مربوط استفاده می‌کنند. ـ دارندگان مدرک کاردانی که در هنرستانهای مختلف شاغل هستند می‌توانند در دوره کارشناسی ناپیوسته نیز از طریق کنکور سراسری پذیرش شوند.	برنامه درسی مراکز تربیت دبیر فنی و حرفه‌ای در دوره‌های کاردانی و کارشناسی شامل دروس تخصصی، پایه، عمومی و تربیتی و تابع نظاما واحدی است. برای گذراندن هر یک از دوره کاردانی ۷۲ تا ۷۸ واحد و کارشناسی ۱۴۲ تا ۱۴۶ واحد درسی برحسب رشته می‌باشد (۲۲ واحد عمومی، ۲۸ واحد دروس تربیتی و بقیه اختصاصی) ـ واحد عملی یا آزمایشگاهی، کارگاهی و عملیات صحرائی طی ۱۷، ۳۴ و ۵۱ ساعت در طول هر نیمسال تحصیلی یادورهٔ تابستانی طبق برنامه مصوب تدریس می‌شود. هر نیمسال تحصیلی ۱۷ هفته و هر دورهٔ تابستانی ۶ هفته آموزشی است.	مدارک تحصیلی طبق ضوابط وزارت علوم و تحقیقات و فناوری پس از اتمام تحصیل در رشته مربوطه اعطاء می‌شود.

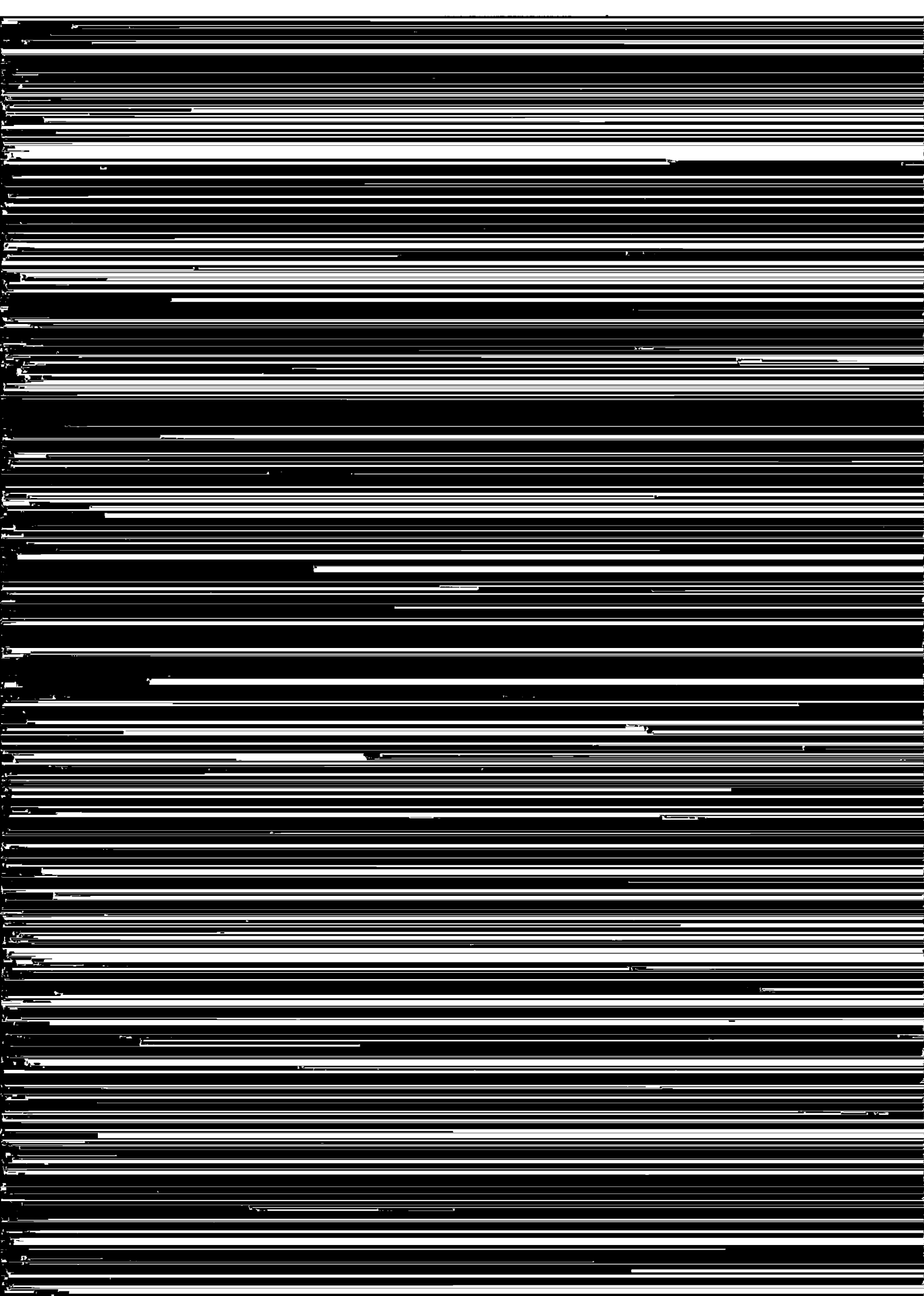

جدول ۱۳- مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی فنی - حرفه‌ای براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها مربوطه

جریان عرضه	ارکـــان و وظائـــف			سـایر مـــوارد
	هیأت امناء	رئیس مرکز یا آموزشگاه	شورای مرکز یا آموزشگاه	
مراکز و آموزشکده‌های فنی وحرفه‌ای (وابسته به وزارت آموزش و پرورش)	- تعیین میزان پرداخت حق‌التدریس و حق‌التحقیق، حق‌الزحمه، حق‌التألیف و نظایر آن با رعایت ضوابط و مقررات مربوطه - بررسی گزارش عملکرد سالانه دانشگاه که از طرف رئیس دانشگاه ارائه می‌شود - تأیید سیاستها، اهداف و خط مشی‌های دانشگاه و ارائه آن به وزارت علوم تحقیقات و فنآوری	- اجرای مصوبات و آئین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های صادر شده از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری - ارایه پیشنهاد توسعه و ایجاد رشته‌های تحصیلی جدید و برنامه‌های آموزشی مربوط به شورای دانشگاه - ارایه پیشنهاد همکاری‌های علمی با سایر مؤسسات آموزشی یا پژوهشی داخلی و خارجی به شورای دانشگاه در چارچوب ضوابط و مقررات مربوطه - نمایندگی حقوقی دانشگاه - نظارت بر امور انضباطی دانشگاه (هیأت علمی دانشجویان و کارکنان) در چارچوب ضوابط و مقررات مربوطه - عقد قرارداد با اشخاص حقیقی و حقوقی برای انجام امور دانشگاه - امضاء کلیه اسناد و اوراق بهادار و تعهدآور دانشگاه در چارچوب قوانین مربوطه - استخدام، انتصاب و عزل کارکنان آموزشی و غیرآموزشی در چارچوب ضوابط و مقررات مربوط	- بررسی مسائلی که توسط رئیس دانشگاه در دستور کار شورا قرار می‌گیرد و ارائه راهکارهای مناسب - بررسی مشکلات آموزشی و پژوهشی دانشگاه و ارائه راه‌حلهای لازم - بررسی و تصویب طرحها و برنامه‌های پیشنهادی شوراهای تخصصی - ارزیابی کلی عملکرد گذشته - رئیس دانشگاه می‌تواند در مورد مسائلی که مربوط به دروس معارف است از رئیس گروه معارف دعوت کند تا با حق رأی در شورای دانشگاه شرکت کند. - دورهٔ شورا دو سال است.	

جدول ۱۴- مشخص

جـریان عرضه	
دانشگاه جامع علمی ـ کاربردی	ـ آم آموز انـ افـ اسـ مشا تا تو که مطل دانش آورد سازـ غیرـ متخ اقتص مـ فارغ وابس کارـ مهار

مأخذ: ۱- آئین نامه آموزشهای عا
۴- راهنمای آزمون ور

جدول ۱۴- مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی، علمی ـ کاربردی براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها مربوطه

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاه جامع علمی ـ کاربردی	ـ دانشگاه جامع تکنولوژی با عنایت به مواد ۹ و ۱۲ اساسنامه خود مبنی بر سازماندهی مجموعه امکانات و قابلیت‌های کشور در راستای توسعه و گسترش آموزش‌های علمی ـ کاربردی با درنظر داشتن اصول علم تمرکز و لزوم مشارکت دادن مسئولان اجرایی استانها به عنوان بهره‌برداران اصلی از اینگونه آموزشها، ستادی در هر استان با هدف سازماندهی ساماندهی و هدایت آموزشهای علمی ـ کاربردی در هر استان تشکیل می‌شود[۲].					ـ هزینه اجرای برنامه‌ها و دوره‌های آموزشی علمی ـ کاربردی در استانها عمدتاً به عهده مؤسسات مراکز اجرائی متقاضی در استان‌ها می‌باشد. هزینه‌های جانبی ستاد و نهادهای تحت پوشش آن از محلی که استاندار در هر استان بعنوان رئیس ستاد استانی تعیین خواهد نمود، تأمین می‌گردد.

جدول ۱۴- مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی، علمی ـ کاربردی براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها مربوطه

نظام عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
دانشگاه جامع علمی ـ کاربردی	ـ برنامه‌ها و ضوابط پذیرش دانشجو برای سطوح مختلف آموزش‌های علمی ـ کاربردی وابسته براساس سیاستهای مصوب شورای عالی، توسط دستگاههای اجرائی و مؤسسات آموزش عالی علمی ـ کاربردی تهیه و پیشنهاد می‌شود. دانشگاه جامع این پیشنهادها را بررسی و پس از طی مراحل قانونی لازم به دستگاههای اجرایی ذیربط ابلاغ می‌کند، کلیه پذیرفته شدگان مراکز آموزش علمی ـ کاربردی تابع قوانین و ضوابط دانشگاه علمی ـ کاربردی و وزارت علوم تحقیقات و فناوری می‌باشند. شرایط اختصاصی پذیرش، داشتن دیپلم نظام جدید فنی و حرفه‌ای و یا کار و دانش و دیپلم نظام قدیم و قبولی در آزمون سراسری دوره‌های علمی ـ کاربردی. داوطلبان این دوره‌ها به دو گروه تقسیم می‌شوند: **داوطلب شاغل:** که در یکی از بخش‌های دولتی یا غیردولتی در حرفه منطبق و مرتبط با رشته تحصیلی مورد تقاضا یا حداقل یکسال سابقه کار مفید و نیز برحسب رشته انتخابی از هر یک از ارگانهای مشخص شده شرایطی منطبق با تعاریف آنها از داوطلب شاغل داشته باشند. داوطلب آزاد: افرادی که شرایط آنها منطبق با تعاریف هر یک از سازمانهای ذیربط از داوطلب شاغل نباشد. شرایط عمومی : نداشتن عناد با نظام جمهوری و برخورداری از توانایی جسمی لازم و تناسب با رشته‌های انتخابی و دارا بودن شرایط سنی برای برخی از مؤسسات.	اصول برنامه‌ریزی آموزش‌های علمی ـ کاربردی و هدایت پژوهشهای وابسته عبارتنداز: الف) به کاربردن نظریه‌های علمی و مکتسبات فنی در جهت رشد توانایی‌های عملی. ب) برقراری پیوند و هماهنگی میان آموزش و پژوهش و نیازهای شغلی. ج) انعطاف‌پذیر کردن برنامه‌های آموزشی و پژوهشی کاربردی به تناسب تحولات علوم و فنون. د) آماده‌سازی و تربیت تدریجی و مستمر افراد برای اشتغال آنها در حیطهٔ شغلی خاص یا طیفی از مشاغل همگون. ه) طراحی این آموزشها به نحوی که فارغ‌التحصیلان هر یک از مراحل و مقاطع مختلف دارای کارائی لازم برای اشتغال باشند و امکان بازگشت به آموزش یا ادامه برای آنها فراهم باشد. و) کار آموزی و کسب مهارتهای شغلی با برنامه‌ریزی هماهنگ. ز) توجه به تناسب و هماهنگی بین دانش و مهارت در هر دوره و در هر سطح و پیوستگی و انسجام بین مقاطع در دوره‌های مختلف. ح) قرار گرفتن آموزشهای کاربردی به عنوان یکی از شروط اصلی ارتقای شغلی در مشاغل تخصصی و به تناسب آن متحول کردن نظام اشتغال و دستمزد. ـ تدوین و پیشنهاد دوره‌ها و برنامه‌های آموزش‌های علمی ـ کاربردی خاص مورد نیاز هر استان توسط کمیته‌های تخصصی ستادهای استانی صورت می‌گیرد و برای تصویب به دانشگاه ارسال می‌گردد.(۳) آموزش‌های ارائه شده در این جریان عبارتست از: ۱- آموزش‌های بلندمدت که از دوره‌های کاردانی شروع و تا بالاترین سطوح آموزش عالی ادامه می‌یابد. ۲- آموزش‌های پودمانی که مطالب درسی در قالب بسته‌های مستقل به نام پودمان به فراگیران ارائه می‌شود. ۳- آموزش‌های کوتاه مدت که با هدف تأمین مهارت و دانش یک حرفه یا گروهی حرف وابسته بهم در جهت بالا بردن دانش کارکنان برگزار می‌شود.	ـ کلیه مؤسسات آموزش عالی علمی ـ کاربردی که براساس ضوابط دانشگاه اداره می‌شود مدارک تخصیصی آنها توسط دانشگاه جامع صادر می‌شود. ـ آموزش‌های علمی ـ کاربردی اعم از آموزشهای فنی حرفه‌ای که خارج از نظام رسمی کشور و بصورت دوره‌های کوتاه مدت به اجرا در می‌آید و آموزش‌هائی که در قالب نظام آموزش رسمی کشور در یکی از مقاطع سلسله مراتب آموزش اجرا می‌شود و به دریافت گواهینامه یا مدرک تحصیلی منجر می‌شود.(۱)

جدول ۱۴- مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی، علمی ـ کاربردی براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌ها مربوطه

جریان‌عرضه	ارکـــان و وظائـــف			سـایر مـــوارد
	هیأت امناء	شورای مرکزی	رئیس دانشگاه	
دانشگاه جامع علمی ـ کاربردی	ـ ترکیب و نحوهٔ تشکیل هیأت امنای دانشگاه جامع تکـنولژی مـانند هـیأت امـنای سـایر دانشگـاهها و مؤسسات آموزش عالی وابسته بـه وزارت فـرهنگ و آموزش عالی خواهد بود.	اعضاء: ۱- وزیر فرهنگ و آموزش عالی (رئیس شورا) ۲- معاونان آموزشی و پژوهشی وزارت فرهنگ و آموزشی عالی ۳- یکی از معاونان ذیربط وزارتخانه صـنایع سـنگین، صنایع، معادن و فلزات، کشاورزی، بـهداشت، درمـان و آموزش پزشکی و آموزش پرورش ۴- رئیس دانشگاه جامع (دبیر شورا) ۵- پنج نفر از خبرگان آموزش عالی علمی ـ کاربردی ۶- دبیر شورای عالی آموزشهای علمی ـ کاربردی وظایف و اختیارات: ـ بررسی و تصویب طرحهای ایجاد و توسعه مؤسسات، رشته‌ها و دوره‌های آموزش عـالی عـلمی ـ کـاربردی و پیشنهاد تأمین آنها به وزارتخانه‌های فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت درمان و ... برحسب مورد ـ همکاری با گروه آموزشهای علمی ـ کاربردی و شورای برنامه‌ریزی به منظور تهیه و تنظیم برنامه‌های درسی ـ بررسی و پیشنهاد و ضوابط احراز شرایط و صـلاحیت عضویت و ارتقاء در هیأت علمی مؤسسات آموزش عالی علمی ـ کاربردی به وزارتخانه‌های فـرهنگ و آمـوزش عالی و بهداشت درمان و ... حسب مورد. ـ بررسی و تصویب اساسنامهٔ مؤسسات وابسته و پیشنهاد به وزارتین ذیربط حسب مورد. ـ تصویب ضوابط معیارها و اسـتانداردهـای آمـوزشی و پیشنهاد آن به مراجع ذیربط. ـ تهیه و پیشنهاد تشکیلات دانشگاه جامع به هیأت امناء	رئیس دانشگاه از میان خبرگان آموزش عـالی عـلمی ـ کاربردی به پیشنهاد وزیر فرهنگ و آموزش عالی و تأیید شورای عالی علمی ـ کاربردی و تصویب شـورای عـالی انقلاب فرهنگی و حکم وزیر فرهنگ و آمـوزش عـالی منصوب خواهد شد. وظایف و اختیارات ـ اجرای مصوبات وزارت فرهنگ و آموزش عالی و هیأت امناء ـ تشکیل جلسات شورای مرکزی ـ نظارت برحسن اجرای امور آموزشی و پژوهشی و توسعه و تجهیز مالی اداری و معاملاتی و استخدامی دانشگاه و مؤسسات وابسته براساس ضوابط و مقررات آموزشی ـ عقد قرارداد با اشخاص حقیقی و حقوقی به نام دانشگاه ـ امضای کلیه اسناد و اوراق بهادار و تعهدآور دانشگاه ـ رئیس دانشگاه نماینده قانونی دانشگاه با حق توکیل به غیر در برابر اشخاص حقیقی و حقوقی و نزد کلیه مراجع قانونی و محاکم حقوقی و جزایی است.	ـ دانشگاه جامع تکنولژی که تحت عـنوان «دانشگـاه جـامع» نامیده می‌شود، مؤسسه‌ای آموزشی و تحقیقاتی با شخصیت حقوقی مستقل است که زیرنظر وزیر فرهنگ و آموزش عالی اداره می‌شود. ـ مؤسسات آموزشی عالی علمی ـ کاربردی وابسته، رکن اجرائی اینگونه دوره‌ها را تشکیل می‌دهند و ایـن مـؤسسات تـوسط بخشهای دولتی و غیردولتی و با اخذ مجوز قانونی لازم، از طریق دانشگاه جامع تأسیس و برگزاری دوره‌های آموزش عالی علمی ـ کاربردی را عهده‌دار می‌شوند. ـ مؤسسات آمـوزش عـالی عـلمی کـاربردی دانشگـاه جـامع عبارتنداز: ۱- مؤسسات با شخصیت حقوقی مستقل از دانشگاه که به یکی از دستگاههای اجرائی دولتی یا غیردولتی وابسته بوده و مطابق اساسنامه مصوب اداره می‌شود. ۲- مؤسساتی و مراکز آموزشی و پژوهشی که میتوانند با کسب مجوزهای لازم نسبت به اجرای یک یا چند دوره آموزش عالی علمی ـ کاربردی اقدام نمایند. ۳- مؤسساتی که مطابق اساسنامه دانشگاه جامع و زیر نـظر سازمانی آن دانشگاه اداره می‌شوند. ـ در انجام فعالیت‌های دانشگاه جامع، تأکید بر استفاده از کلیه منابع انسانی و مالی و تأسیساتی و تجهیزاتی کشـور اعـم از بخشهای دولتی و غیردولتی است.

جدول ۱۵- مشخصات جریان‌عرضه‌آموزش عالی‌مؤسسات وابسته‌به سایروزارتخانه‌هاو سازمانهای دولتی براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوطه

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
مراکز تربیت معلم (وابسته به وزارت آموزش و پرورش)	تربیت معلمان صالح، ذی‌فن، آگاه و معتقد به ولایت فقیه، جهت تأمین نیروی انسانی مورد نیاز آموزش و پرورش در دوره‌های قبل از دبستان، دبستان و راهنمایی تحصیلی سراسر کشور	دورهٔ دو ساله فوق دیپلم (کاردانی)	رشته‌های تحصیلی عمدتاً در گروههای آموزشی، هنر، علوم انسانی و اجتماعی و علوم پایه است.	گسترش امر پژوهش بمنظور اصلاح ساختار آموزشی و تربیتی و اصلاح کتب درسی از طریق گروههای آموزشی و پژوهشی مراکز صورت می‌گیرد.	افرادی که در این مراکز تدریس می‌کنند عنوان مدرس دارند و احکام آنها به پیشنهاد رئیس مرکز و تأیید مدیرکل آموزش و پرورش استان (در محدودهٔ ضوابط) صادر می‌شود.	از محل بودجه عمومی دولت و از سرفصل بودجه آموزش و پرورش تأمین می‌شود

مأخذ: ۱- اساسنامه مراکز تربیت معلم مصوب شورای عالی آموزش و پرورش در اجلاس ۳۱۱ مورخ ۱۳۶۲/۶/۲

۲ـ مصوبه جلسه ۵۵ مورخ ۱۳۶۴/۱۲/۱۳ شورای عالی انقلاب فرهنگی

۳- قانون متعهدین خدمت در آموزش و پرورش مصوب جلسه مورخ ۱۳۶۹/۹/۲۵ هیأت وزیران.

جدول شماره ۱۵ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی مؤسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط

نظام عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
مراکز تربیت معلم (وابسته وزارت آموزش و پرورش)	داوطلبان با شرایط زیر پذیرفته می‌شوند: حداقل سن ۱۷ سال و حداکثر ۲۲ سال داشتن مدرک دیپلم کامل متوسطه در یکی از رشته‌های مربوطه موفقیت در کنکور سراسری برای این مرکز	برنامه‌های درسی این مراکز در دروس عمومی، اختصاصی و تربیتی است که طی ۴ ترم تحصیلی در رشته‌های مختلف ارائه می‌شود. هر نیمسال ۱۸ ساعت دروس عمومی به تناسب رشته بین ۱۶ تا ۲۲ ساعت دروس اختصاصی بصورت واحدی جمعاً ۷۲ تا ۷۸ واحد (عمومی ۱۵ واحد، تربیتی ۱۹ واحد و بقیه به دروس اختصاصی) ارائه می‌گردد. ـ دانشجویان از نظر ثبت‌نام، دورهٔ تحصیلی، تعداد واحدهای درسی و مقررات امتحانی تابع آئین‌نامه‌های وزارت فرهنگ و آموزش عالی می‌باشند.	گواهینامه فوق دیپلم در رشته مربوطه اعطاء می‌شود که دارای ارزش استخدامی و علمی است.

جدول شماره ۱۵ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش

مراکز تربیت معلم (وابسته وزارت آموزش و پرورش)	سطح ملی : شورایعالی انقلاب فرهنگی، شورا برنامه‌ریزی تحت عنوان دفتر هماهنگی مراکز گروههای برنامه‌ریزی علوم پایه، علوم انسانی تحقیقات و فناوری، چهارنفر صاحبنظران در ام می‌شوند. وظایف این گروه عبارتست از تدوین دانشگاهی، تعیین سطوح تحصیلی دوره‌ها و م عمومی و تخصصی. شورای استان : به منظور حسن اجرای آئین‌نام مدیرکل آموزش و پرورش، معاونت آموزشی، ک تشکیل می‌شود. گروههای آموزشی و پژوهشی: در مراکز تربیت اصلاح کتب و منابع درسی تشکیل می‌شوند. رئیس مرکز : که توسط اداره کل آموزش و پرور

جدول شماره ۱۵ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دو

جریان عرضه	هدف	حـ آمـ سطوح تحصیلی
مؤسسات آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی	ـ سازمانهای دولتی و وزارتخانه‌ها می‌توانند برای تأمین نیازهای خود به نیروی انسانی (و همچنین زاید مایحتاج خود را برای تأمین نیازهای سازمانهای دیگر) دوره‌های کاردانی دائر نمایند. دوره‌های کارشناسی فقط در رشته‌های خاص موردنیاز پس از بررسی وزارت فرهنگ و آموزش عالی و تصویب شورایعالی انقلاب فرهنگی تأسیس نمایند.	کاردانی کارشناسی پس از بررسی شو گسترش دانشگاهها و ... در وز فرهنگ و آموزش عالی و تص نهایی شورای عالی انق فرهنگی تبصره : در صورتی که کارشناسی وزارت فرهنگ آموزش عالی درباره ط پیشنهادی وزارتخانه یا سا دولتی منفی بود حق اعتراض شورای عالی انقلاب فره برای آن وزارتخانه یا سا دولتی محفوظ است.

مأخذ : ۱- آئین‌نامه تأسیس مؤسسات آموزش عالی وابسته به سازمان‌های دولتی و وزارتخانه
۳- اساسنامه دانشکده روابط بین‌المللی وزارت امور خارجه

جدول شماره ۱۵ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی مؤسسات وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط

نظام عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
مؤسسات آموزشی عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی	ـ گزینش علمی و اخلاقی دانشجویان در این مؤسسات آموزشی باید مطابق مصوبات شورایعالی انقلاب فرهنگی و زیرنظر وزارت فرهنگ و آموزش عالی انجام گیرد. ـ در گزینش دانشجو برای وزارتخانه‌ها و سازمان‌های دولتی که دارای کارمندان با تجربه و با سابقه در رشته‌های ذیربطاند طبق آئین‌نامه‌ای که وزارت فرهنگ و آموزش عالی تعیین خواهد کرد سهمیه خاصی برای کارمندان مزبور درنظر گرفته خواهد شد.	کلیه برنامه‌های آموزشی در دانشکده‌ها یا مدارس عالی وابسته وزارتخانه‌ها یا سازمانهای دولتی باید مطابق برنامه‌های آموزشی مصوب شورایعالی برنامه‌ریزی باشد. در صورتی که برنامه‌های درسی در رشته یا رشته‌های خاص و منحصر به فردی باشد، برنامه‌های مزبور باید جهت بررسی و تصویب به شورایعالی برنامه‌ریزی ارسال شود و شورا مکلف است حداکثر ظرف ۶ ماه به این برنامه رسیدگی کند و در صورت عدم رسیدگی شورا سازمان دولتی یا وزارتخانه متقاضی می‌تواند برنامه‌های خود را مستقیماً به شورایعالی انقلاب فرهنگی تقدیم نماید. ـ کلیه آئین‌نامه‌ها و مقررات اصلی آموزشی و دانشجویی که وزارت علوم و تحقیقات و فناوری تعیین می‌نماید لازم‌الاجرا خواهد بود.	ـ مدرک تحصیلی فارغ‌التحصیلان طبق ضوابط وزارت فرهنگ و آموزش عالی صادر خواهد شد. فارغ التحصیلان متعهد خدمت در وزارتخانه مربوطه و واحدهای تابعه و وابسته خواهند بود.

جدول شماره ۱۵ ـ مشخصات جریان عرض

جریان عرضه	هیأت امناء (شو
مؤسسات آموزش عالی وابسته به سایر وزارتخانه‌ها و سازمانهای دولتی	اعضاء: ـ وزیر یا رئیس وزارتخانه یا سازما ـ وزیر فرهنگ و آموزش عالی یا نـ ـ یک نفرازاعضاء هیأت علمی‌دانش بااهداف دانشکده‌به‌انتخاب وزیر ف ـ رئیس دانشکده وظایف و اختیارات: ـ تعیین خط مشی آموزشی، پژوه مرکز در چارچوب قوانین و مقررات اجرای آنها. ـ بررسی و ارائه برنامه‌های علمی آنـها بـمنظور پـیشنهاد بـه مـ آئین‌نامه‌های داخلی و ضوابط اخت به پیشنهاد رئیس آن. ـ رسیدگی و اتخاذ تصمیم در م دانشکده یا مرکز و شورای آموزش رئیس دانشکده یا مرکز ارائه می‌ش ـ تصویب گزارش‌ها و ارائه طـر ارتباطات با مراکز آموزشی دیگر ـ تصویب بودجه و اعتبارات دانـ دانشکده یا مرکز. ـ بررسی و اتخاذ تصمیم در مورد شورایعالی دانشگاه یـا رئـیس آموزشی و پژوهشی ارائه مـی‌گر مقررات.

جدول شماره ۱۶ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی ـ نیمه‌حضوری (دانشگاه پیام نور) براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاه پیام نور	اجرای برنامه‌های آموزشی در سطح دانشگاه از طریق آموزش نیمه‌حضوری و از راه دور بمنظور: ـ ارتقای سطح علمی و فرهنگی جامعه ـ فراهم آوردن امکان ادامه تحصیلات دانشگاهی برای علاقه‌مندان در داخل و خارج ـ ایجاد امکان تحصیل برای افرادی که ادامه تحصیل آنان در نظام سنتی مقدور نیست (کارمندان و زنان خانه‌دار) ـ تربیت بخشی از نیروهای متخصص مورد نیاز جامعه ـ بهنگام نمودن دانش برخی از نیروهای کارآمد جامعه ـ افزایش ظرفیت پذیرش دانشجو با استفاده از امکانات بالقوه که در نظام آموزش حضوری کمتر مورد استفاده کار می‌گیرد.	مقطع کاردانی مقطع کارشناسی ناپیوسته مقطع کارشناسی پیوسته تبصره: فارغ‌التحصیلان این دانشگاه برای ادامه تحصیل می‌توانند در امتحانات ورودی دانشگاه‌های دیگر شرکت کنند و در صورت قبولی به تحصیل ادامه دهند.	ـ ضوابط تأسیس رشته‌های گوناگون و همچنین نوع رشته‌ها توسط شورای دانشگاه تدوین و به شورای مشترک کمیسیون‌های شورایعالی انقلاب فرهنگی جهت تصویب ارائه خواهد شد، دادن مجوز برای تأسیس رشته‌ها با شورای گسترش دانشگاههاست.		تابع ضوابط و مقررات وزارت فرهنگ و آموزش عالی است. براساس نرم تعیین شده در تشکیلات مصوب دانشگاه به ازاء هر ۵۹ دانشجو یک نفر عضو هیأت علمی تصویب شده است.	منابع مالی دانشگاه عبارتند از: ۱ـ اعتباراتی که همه ساله تحت عنوان کمک در بودجه دولت منظور می‌شود. ۲ـ وجوهی که دانشگاه بابت خدمات یا فروش تولیدات خود یا مؤسسات وابسته دریافت می‌دارد. ۳ـ شهریه دانشجویان که برابر تعرفه مربوطه دریافت می‌شود. ـ هدایا و کمک‌های اشخاص و مؤسسات

مأخذ: ۱) اساسنامه دانشگاه پیام نور مصوب ۶۷/۹/۸ شورای انقلاب فرهنگی (جلسات ۹۴ و ۹۷)

۲) آئین‌نامه آموزشی دانشگاه پیام نور مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی ۶۹/۳/۲۷

۳) مصوبه ۱۵۰ جلسه ۶۹/۳/۸ شورای مشترک کمیسیون‌های ۱ و ۲ شورای انقلاب فرهنگی و وزارت علوم و ....

جدول شماره ۱۶ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی ـ نیمه‌حضوری (دانشگاه پیام نور) براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوط

نظام عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
دولتی نیمه‌حضوری (پیام نور)	ـ دانشجویان این دانشگاه از طریق آزمون سراسری اختصاصی انتخاب خواهند شد. ـ داشتن حداقل دیپلم کامل متوسطه مورد تأیید وزارت آموزش و پرورش برای پذیرفته شدگان دوره‌های کاردانی و کارشناسی و حداقل گواهینامه دورهٔ کاردانی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای پذیرفته شدگان دورهٔ کارشناسی ناپیوسته الزامی است. ـ در هر نوبت پذیرش دانشجو به پیشنهاد دانشگاه و تصویب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری سهمیه‌ای برای کارکنان رسمی دولت منظور خواهد شد. ـ پذیرش فراگیر با ضابطه معدل و گذراندن موفقیت‌آمیز آزمون مربوطه پس از طی یک نیمسال تحصیلی. ـ پذیرش اتباع سایر کشورها و ایرانیان مقیم خارج پس از برگزاری آزمون سراسری براساس مجوز فعالیت‌های برون‌مرزی. ـ پذیرش دانشجو برای دوره‌های آزاد و تکدرس	ـ آموزش مبتنی بر نظام واحدی است. ـ دانشگاه مجهز به وسایل لازم از قبیل کتابخانه و مراکز محاسبات و خدمات ماشینی و تولید وسایل آموزشی از قبیل نوارها و فیلمهای تلویزیونی و اسلاید و غیره خواهد بود. ـ پس از هماهنگ شدن برنامه‌های دانشگاه با ساعات پخش برنامه‌های سازمان صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران این سازمان قسمتی از ساعات شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی خود را به پخش دروس دانشگاه اختصاص خواهد داد. ـ برنامه‌های درسی و سرفصل دروس توسط شورای دانشگاه تعیین و پس از تصویب به شورایعالی برنامه‌ریزی به روش آموزش از راه دور انجام می‌شود. دانشگاه ـ حسب مورد نسبت به تشکیل کلاسهای حضوری و رفع اشکال در مورد هر یک از دروس اقدام می‌نماید. حضور دانشجویان در این کلاسها الزامی خواهد بود. ـ تعداد واحدهای درسی برگذراندن هر یک از دوره‌های کاردانی و کارشناسی ناپیوسته و پیوسته به ترتیب ۷۲ واحد، ۷۸ واحد و ۱۴۲ تا ۱۴۶ واحد برحسب رشته است. حداکثر مدت برای کاردانی و کارشناسی ناپیوسته ۵ سال و کارشناسی پیوسته حداکثر ۱۰ سال است. هزینه‌های مربوط به برنامه‌ها در بودجه دانشگاه و هزینه‌های مربوط به بخش دروس در بودجه صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران منظور خواهد شد.	دانشگاه به فارغ‌التحصیلان خود در هر مقطع گواهینامه پایان تحصیل اعطاء خواهد کرد این گواهینامه رسمی و مورد تأیید وزارت فرهنگ و آموزش عالی خواهد بود. در گواهینامه باید قید شود که آموزش این دانشگاه از راه دور و به طریق نیمه‌حضوری بوده است. ـ به دانشجویانی که به دلایل آموزشی و یا دلایل دیگر ادامه تحصیل آنها امکان‌پذیر نباشد طبق ضوابط زیر مدرک تحصیلی معادل اعطاء می‌شود. ـ برای گذراندن ۷۲ واحد درسی با نمره قبولی گواهی‌نامه تحصیلی با ذکر جمله «ارزش تحصیلات معادل کاردانی عمومی است» اعطاء می‌شود. چنانچه دانشجو پیش از ۷۸ واحد درسی را با موقعیت گذرانده باشد اگر حداقل ۲۵ واحد آن دروس اصلی تخصصی رشته باشد، گواهینامه با ذکر جمله «ارزش تحصیلات معادل کاردانی در رشته ..... » اعطاء خواهد شد. ـ دانشجویانی که دوره‌های کاردانی و کارشناسی را با میانگین کل نمرات ۱۰ تا ۱۲ در پایان دوره به اتمام رسانده باشند مدرک معادل در مقطع مربوط اعطاء می‌شود. ـ گواهی تحصیل معادل برای ادامهٔ تحصیل اعتبار ندارد و صرفاً ارزش استخدامی دارد.

جدول شماره ۱۶ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی دولتی ـ نیمه‌حضوری (دانشگاه پیام نور) براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان‌عرضه	ارکـــان و وظائـــف			سـایر مـوارد
	هیأت امناء	شورای دانشگاه	رئیس دانشگاه	
دولتی نیمه حضوری (پیام نور)	اعضاء: ۱- وزیر فرهنگ و آموزش عالی، رئیس هیأت امناء ۲- وزیر آموزش و پرورش ۳- وزیر برنامه و بودجه ۴- مدیر عامل صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران ۵- رئیس دانشگاه ۶- دوتن از شخصیتهای علمی کشور با انتخاب وزیر فرهنگ و آموزش عالی وظایف و اختیارات: ۱- تعیین خط مشی کلی دانشگاه ۲- تصویب اصول برنامه‌های توسعه دانشگاه و یا انحلال رشته یا واحدهای دانشگاه ۳- تصویب‌بودجه سالانه‌دانشگاه‌وپیشنهادآن‌به‌مراجع‌ذیربط ۴- تعیین میزان شهریه سالانه و تصویب آئین‌نامه‌های مالی و معاملاتی و اداری و استخدامی ۵- تصویب تشکیلات و نمودار سازمانی دانشگاه ۶- تصویب حسابها و ترازنامه سالانه دانشگاه ۷- تصویب مقررات بهره‌مندی از کارکرد و عرضه تولیدات از مراکز چاپ و انتشارات، مرکز رسانه‌های دیداری و شنیداری و سایر موارد ۸- تصمیم‌گیری در مورد (قبول هدایا و کمک از اشخاص حقیقی و حقوقی ۹- تصویب آئین‌نامه‌های داخلی ۱۰- نظارت و ارزیابی کیفیت ۱۱- پیشنهادانحلال‌دانشگاه‌به‌شورایعالی‌انقلاب‌فرهنگی	اعضاء: ۱- رئیس دانشگاه بعنوان رئیس شورا ۲- معاونان دانشگاه ۳- دو نفر از رؤسای مراکز آموزشی با انتخاب رئیس دانشگاه وظایف و اختیارات: ۱- پیشنهاد خط مشی و اصول برنامه‌های توسعه دانشگاه جهت تصویب به هیأت امناء ۲- پیشنهاد ظرفیت پذیرش دانشجو درهر رشته جهت تصویب به هیأت امناء ۳- پیشنهاد کلیه مواردیکه در پیشبرد اهداف دانشگاه مؤثر باشد به هیأت امناء	بنا به پیشنهاد وزیر فرهنگ و آموزش عالی و تأیید شورای عالی انقلاب فرهنگی تعیین و با حکم وزیر فرهنگ و آموزش عالی منصوب خواهد شد. وظایف و اختیارات: ۱-اجرای کلیه مصوبات هیأت امناء و شورای دانشگاه ۲- تهیه و پیشنهاد آئین‌نامه‌های مالی و معاملاتی و اداری و استخدامی و ارائه حسابها و ترازنامه سالانه دانشگاه به هیأت امناء برای تصویب ۳- نمایندگی دانشگاه در مراجع رسمی و اجرای کلیه مصوبات هیأت امناء و شورای دانشگاه ۴-ادارهٔ کلیه امور دانشگاه	ـ « دانشگاه » دارای شخصیت حقوقی و از مؤسسات دولتی وابسته به وزارت فرهنگ و آموزش عالی است و از نظر اداری و مالی تابع مقررات خاص است که به تصویب هیأت امناء خواهد رسید. ـ انحلال دانشگاه به پیشنهاد هیأت امناء و تصویب شورایعالی انقلاب فرهنگی امکان‌پذیر است اتخاذ تصمیم در مورد تعیین تکلیف اموال و دارائی‌های دانشگاه پس از انحلال به عهده وزارت فرهنگ و آموزش عالی خواهد بود. ـ هرگونه اصلاح و با تغییر در این اساسنامه به پیشنهاد هیأت امناء و تصویب شورایعالی انقلاب فرهنگی انجام خواهد شد.

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی‌غیرانتفاعی براساس مفاد اساسنامه‌ها و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
دانشگاه آزاد اسلامی	تحقق اهداف مندرج در آئین‌نامه تأسیس مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی شامل : ـ کمک به ارتقای سطح فرهنگ و دانش جامعه. ـ مشارکت در تربیت نیروی انسانی کاردان مورد نیاز کشور ـ ایجاد زمینه مناسب برای مشارکت همه جانبه مردم در امر گسترش آموزش عالی در کشور ـ استفاده از امکانات و قابلیت‌های موجود استان در توسعه آموزش عالی ـ کمک به بالا بردن ظرفیت دانشجویی استان	حدود فعالیت آموزش و پژوهش دانشگاه چه از حیث مقطع و رشته تحصیلی و چه از حیث ایجاد واحدهای وابسته به تناسب رشته با توجه به مجوز شورای گسترش دو وزارتخانه علوم، تحقیقات و فنآوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تعیین می‌گردد. وزارتخانه‌ها موظفند نظر خود را در خصوص رشته‌های تحصیلی ظرف دو ماه به کمیته ارزیابی ابلاغ نمایند و کمیته ارزیابی موارد نقض را به دانشگاه اعلام نموده و ضرب العجلی برای رفع آنها تعیین می‌نماید.			دانشگاه تابع کلیه مقررات و آئین‌نامه‌های مربوط به مؤسسات آموزش عالی غیردولتی ـ غیرانتفاعی مصوب شورایعالی انقلاب فرهنگی است. گزینش اخلاقی و سیاسی و علمی اعضاء هیأت علمی با ضوابط معمول در سایر دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و با نظارت هیأت‌های مرکزی گزینش استاد انجام می‌گیرد. ـ استفاده از عناوین مرتبه‌های دانشگاهی مشتمل بر مربی آموزشیار، مربی، استادیار، دانشیار و استاد باید مطابق ضوابط مورد تأیید هیأت ممیزه مرکزی وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برسد.	دانشگاه مؤسسه‌ای «غیرانتفاعی» است که در آمدهای آن منحصراً صرف هزینه‌ها و پیشرفت و توسعه فعالیت‌های آن خواهد شد. ـ دانشگاه مؤسسه‌ای است عام‌المنفعه و غیرانتفاعی که بودجه آن از محل کمک‌های اهدائی مردم و شهریه‌های تحصیلی دانشجویان و وجوه شرعی و کمک‌های نقدی و غیرنقدی نهادهای انقلابی و سازمان‌های دولتی و یا دولت تأمین می‌شود.

مأخذ : ۱) اساسنامه دانشگاه آزاد اسلامی مصوب شورای انقلاب فرهنگی

۲) آئین‌نامه آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی برا

نظام عرضه	شیوه پذیرش	
دانشگاه آزاد اسلامی	شرایط ورود به دانشگاه : ـ داشتن شرایط عمومی ورود به آموزش عالی برابر مصوبات مربوط ـ نداشتن منع قانونی از نظر خدمت وظیفه عمومی ـ داشتن گواهینامه پایان تحصیلات متوسط مورد تأیید وزارت آموزش و پرورش برای دوره‌های کاردانی، کارشناسی و کارشناسی ارشد پیوسته و دکتری حرفه‌ای. ـ داشتن گواهینامه دورهٔ کاردانی رشته مربوطه برحسب مورد از دانشگاه آزاد یا دیگر مؤسسات، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری یا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی برای دوره‌های کارشناسی ناپیوسته. دارندگان مدرک معادل فوق دیپلم یا معادل لیسانس نمی‌توانند در آزمون ورودی دورهٔ کارشناسی ناپیوسته و کارشناسی ارشد ناپیوسته شرکت نمایند مگر آن دسته از فارغ‌التحصیلان خارج از کشور که در مدرک تحصیلی ارزیابی شده آنان اجازهٔ ادامه تحصیل در مقطع بالاتر قید شده باشد. ـ پذیرفته شدگان در آزمون ورودی ـ پرداخت شهریه تعیین شده برابر ضوابط مربوطه ـ ظرفیت پذیرش دانشجویان برای هر سال تحصیلی باید حسب مورد به تصویب وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری برسد.	ـ نظام آموزشی دانش حوزه‌های علمیه خو ـ تحصیل در دانشگ شده باشند. ـ آموزش براساس ن واحدهای آن درس همان درس محدود ـ هر سال تحصیلی است. هر نیمسال ۷ ـ هر واحد درس نظر ۳۴ ساعت، کارگاهی ـ اجرای دوره‌های ک شده در برنامه صور واحدهای درسی در ـ دروس دانشگاهی می‌شود. ـ تعداد واحدهای در واحد

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی براساس مفاد اساسن

نظام عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش
دانشگاه آزاد اسلامی		کارشناسی ناپیوسته ۶۷ تا ۷۰ واحد درسی کارشناسی پیوسته ۱۳۰ تا ۱۴۰ واحد درسی کارشناسی ارشد پیوسته ۱۷۲ تا ۱۸۲ واحد در دکتری حرفه‌ای ۲۰۳ تا ۲۹۰ واحد درسی برح واحدهای کارآموزی و کارورزی و پروژه می تو تعیین شده در برنامه منظور شوند. برای برنامه‌هایی که به تصویب شورای عالی برنامه‌های مصوب سازمان مرکزی دانشگاه م ـ در مواردی که دانشجو برای فراغت از تحصیل داشته باشد در صورتی که میانگین نمرات آخ ۱۲ کمتر نباشد می تواند با تأیید گروه آموزشی مانده را در یک نیمسال تحصیلی انتخاب کند ـ در مواردی که دانشجو برای فراغت از تحص باقی‌مانده داشته باشد می توان خارج از تقوی طرف گروه آموزشی مربوط تعیین می‌شود امت معرفی به استاد بگذراند. ـ حداکثر مدت مجاز تحصیلی دانشجوی تم ناپیوسته ۳ سال، کارشناسی پیوسته ۶ سال سال و دکتری حرفه‌ای ۱۰ سال است. در ش آموزشی دانشگاه مدت مجاز تحصیل برای نیمسال و برای پیوسته دو نیمسال قابل افزای

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان‌عرضه	ارکـــان و وظائـــف				سـایر مـوارد
	هیأت مؤسس	هیأت امناء	رئیـــس	شـورای دانشگاه	
دانشگاه آزاد اسلامی	هیأت مؤسس متشکل از ۶ نفر می‌باشد وظایف و اختیارات: ـ کسب امتیاز تأسیس و دیگر مجوزهای لازم به منظور ادارهٔ دانشگاه از وزارت فرهنگ و آموزش عالی و سایر مراجع ذیصلاح ـ فراهم آوردن مقدمات و امکانات لازم برای رسیدن به اهداف دانشگاه ـ تعیین آن عده از اعضاء هیأت امناء که بعهدهٔ هیأت مؤسس است ـ تعیین هر یک از اعضاء هیأت امناء با اکثریت آراء کل اعضاء هیأت مؤسس و عزل هر یک از آنها با حداقل دو سوم آراء کل اعضاء هیأت مؤسس امکانپذیر است. ـ نظارت بر فعالیت‌های دانشگاه جهت نیل به اهداف تعیین شده ـ بررسی و تأیید پیشنهادهای رسیده در مورد تأسیس، توسعه و انحلال واحدها و مراکز وابسته و ارائه آن جهت تصویب به وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری	اعضاء هیأت امناء عبارتنداز: ـ ۴ نفر از اعضاء هیأت علمی تمام وقت دانشگاهها در مرتبه استادیاری یا بالاتر با حداقل سه سال سابقه کار آموزشی یا پژوهشی ـ ۳ نفر از اعضاءهیأت مؤسس ـ نمایندهٔ وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ـ استاندار تهران هیأت امناء در اولین جلسه از بین اعضاء یک نفر را برای چهارسال به ریاست هیأت امناء انتخاب می‌کند. ـ چنانچه رئیس دانشگاه عضو می‌باشد بدون حق رأی در جلسات شرکت می‌کند و بعنوان دبیر هیأت امناء موظف است یک نسخه از صورت جلسات را برای هر یک از اعضاء هیأت امناء و هیأت موسس و وزارت علوم و تحقیقات و فنآوری ارسال نماید. ـ هیأت امناء حداقل ماهی یکبار به دعوت رئیس هیأت تشکیل جلسه می‌دهند. وظایف و اختیارات: ـ انتخاب رئیس دانشگاه و معرفی وی به شوایعالی انقلاب فرهنگی ـ عزل رئیس دانشگاه	ـ ادارهٔ امور دانشگاه با رئیس دانشگاه است که به پیشنهاد هیأت امناء و تأیید شورای عالی انقلاب فرهنگی و حکم رئیس هیأت امناء منصوب می‌شود همچنین پذیرش استعفاء و عزل رئیس دانشگاه پس از تصویب هیأت امناء با حکم هیأت امناء خواهد بود. وظایف و اختیارات: ـ شرکت در جلسات هیأت امناء ـ طرح مسائل قابل طرح در جلسه هیأت امناء ـ اجرای مفاد اساسنامه و مقررات و آئین‌نامه‌های مصوب ـ نظارت برحسن اجرای کلیهٔ امور دانشگاه و ایجاد هماهنگی میان مسئولان آموزشی و پژوهشی و دانشجویی و سایر واحدهای تحت بررسی ـ نصب و عزل رؤسای واحدها و مسئولانی که مستقیماً زیرنظر رئیس دانشگاه انجام وظیفه می‌نمایند و همچنین تأیید معاونان پیشنهادی آنها ـ تهیه و تنظیم بودجه سالانه دانشگاه و واحدهای تابعه و ارائه آن به هیأت امناء جهت تصویب ـ ارائه پیشنهادهای مربوط به تأسیس، توسعه و انحلال و ادغام واحدها و مؤسسات تابعه به هیأت امناء	تشکیل شورای دانشگاه و شورای دانشکده‌ها و کمیسیون‌های آموزشی و پژوهشی و دانشجویی حسب مورد طبق ضوابط معمول در دانشگاهها و مؤسسات آموزشی عالی تابع وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی خواهد بود	ـ دانشگاه یک محل آموزشی و پژوهشی با تابعیت ایرانی است که برای مدت نامحدود تأسیس می‌گردد و مرکز آن تهران است. تغییر این محل با پیشنهاد هیأت مؤسس و تصویب وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری امکانپذیر است. ـ دانشگاه از تاریخ صدور جواز تأسیس توسط شورای گسترش آموزش عالی رسمیت می‌یابد و رئیس دانشگاه نماینده قانونی دانشگاه خواهد بود. ـ دانشگاه تابع کلیه مقررات آئین‌نامه‌های مربوط به مؤسسات آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی و برحسب مورد وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری یا وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی خواهد بود. ـ ایجاد دانشکده جدید منوط به احراز شرایط و ضوابط تعیین شده توسط شورای گسترش آموزش عالی است.

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان‌عرضه	ارکـــان و وظائـــف				سـایر مـوارد
	هیأت مؤسس	هیأت امناء	رئیـــس	شورای دانشگاه	
دانشگاه آزاد اسلامی		ـ تصویب سازمان و تشکیلات دانشگاه و آئین‌نامه‌های اداری که از طرف رئیس دانشگاه پیشنهاد می‌شود. ـ تصویب بودجه دانشگاه و پیشنهاد طرح‌های توسعه آن به هیأت مؤسس ـ تعیین خزانه‌دار دانشگاهی و هم‌چنین اشخاصی که حق گشایش حسابهای بانکی به نام دانشگاه و حق برداشت از حسابهای آنرا دارند و تعیین حسابرسی برای دانشگاه ـ تایید و تصویب حسابها و ترازنامه سالانه دانشگاه و تقدیم به هیأت مؤسس ـ جلب کمک‌های مالی و امکانات ـ تصویب مقررات استخدامی اعضاء هیأت علمی و کارکنان اداری دانشگاه ـ پیشنهاد هر نوع تأسیس، توسعه یا انحلال واحدهای دانشگاه به هیأت مؤسس ـ تنظیم آئین‌نامه مالی و معاملاتی و ارائه آن به وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ـ پیشنهاد میزان شهریه دانشجویان و آئین‌نامه چگونگی دریافت آن جهت تقویت به وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ـ تنظیم و تصویب آیین‌نامه داخلی ـ تصویب اخذ وام ـ تصویب ظرفیت پذیرش دانشجو که از طرف رئیس دانشگاه پیشنهاد می‌شود.	ـ تهیه و تنظیم سازمان و تشکیلات دانشگاه و آئین‌نامه‌های مربوط و ارائه آن به هیأت امناء جهت تصویب ـ ایجاد هماهنگی لازم در بهره‌وری از امکانات علمی، آموزشی و پژوهشی و فنی و جذب نیروهای موزدنیاز برای نیل به اهداف دانشگاه		ـ انحلال دانشگاه با تأیید دوسوم اعضاء هیأت مؤسس و تصویب شورای گسترش آموزش عالی امکانپذیر خواهد بود. پس از تصویب انحلال دانشگاه هیأت تصفیه‌ای مرکب از سه نفر (دو نفر به انتخاب هیأت مؤسس و یک نفر نماینده وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری) با رعایت مقررات قانونی امر تصفیه را به عهده خواهند داشت. پس از تصفیه کلیه دارائی‌های باقیمانده حسب مورد در اختیار وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری و وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی قرار خواهد گرفت. ـ در صورت انحلال ، هیأت مؤسس موظف است کلیه تعهدات مربوط به دانشجویان موجود را تا اتمام دوره تحصیلات آنان به نحو مطلوب انجام رساند. ـ هرگونه تغییر و یا اصلاح در این اساسنامه با پیشنهاد هیأت مؤسس و حسب مورد با تأیید شورای گسترش وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و تصویب شورایعالی انقلاب فرهنگی امکانپذیر خواهد بود.

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیر دولتی غیرانتفاعی براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
مؤسسات آموزش عالی غیردولتی ـ غیرانتفاعی	۱- کمک به ارتقای سطح فرهنگ و دانش جامعه ۲- مشارکت در تربیت نیروی انسانی کاردان مورد نیاز کشور ۳- ایجاد زمینه مناسب برای مشارکت همه جانبه مردم در امر گسترش آموزش عالی در کشور ۴- استفاده از امکانات و قابلیت‌های موجود استان در توسعه آموزش عالی ۵- کمک به بالا بردن ظرفیت دانشجویی استان	ـ کاردانی با اخذ مجوز از شورای گسترش آموزش عالی ـ در صورت اجرای کیفی دوره‌های کاردانی می‌تواند در دوره‌های کارشناسی نیز با اخذ مجوز از شورای گسترش آموزش عالی فعالیت کند.	فعالیت در رشته‌های تحصیلی با مجوز شورای گسترش آموزش عالی امکان‌پذیر است.	تابع مقررات و ضوابط شورایعالی انقلاب فرهنگی و وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری می‌باشد.	ـ گزینش عمومی و علمی اعضاء هیأت علمی مؤسس طبق ضوابط و مقررات جاری وزارت علوم تحقیقات و فنآوری و توسط مراجع ذیصلاح انجام می‌شود.	منابع مالی موسسه عبارتنداز: ۱- سرمایه اولیه هیأت مؤسس ۲- شهریه دریافتی از دانشجویان ۳- درآمدهائی که از محل سایر فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی با رعایت کامل ضوابط مقررات مربوط حاصل می‌شود. ۴- هدایا و کمک‌های بخش خصوصی و سایر عوائد محلی که با رعایت ضوابط و مقررات مربوطه دریافت می‌شود. این مؤسسات هر کدام واحدی است غیردولتی ـ غیرانتفاعی که درآمدهای آن صرف هزینه‌ها و سرمایه گذاریهای عمرانی و تجهیزاتی و توسعه فعالیت‌های آن می‌شود.

مأخذ:

۱) اساسنامه مؤسسه آموزش عالی غیردولتی ـ غیرانتفاعی مصوب جلسات ۴۲۹ و ۴۳۰ شورای عالی انقلاب فرهنگی

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
مؤسسات آموزش عالی غیردولتی ـ غیرانتفاعی	ـ ظرفیت پذیرش دانشجو را رئیس مؤسسه برای هر سال و دورهٔ تحصیلی پیشنهاد و به شورای گسترش آموزش عالی ارسال می‌نماید. تصویب نهائی توسط هیأت امناء انجام می‌گردد. ـ پذیرش دانشجو برای مؤسسه در چارچوب ضوابط و مقررات مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری از طریق آزمون‌های متمرکزی که توسط سازمان سنجش، آموزش کشور برگزار می‌شود، صورت می‌پذیرد.	برنامه‌های آموزش و آئین‌نامه که مربوط به امور آموزشی و امتحانی و انضباطی و شرایط پذیرش علمی دانشجو و مدت دورهٔ تحصیلی توسط رئیس مؤسسه تهیه و پس از تأیید هیأت امناء برای تصویب به وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ارسال می‌گردد. ـ مؤسسه از تاریخ صدور مجوز تأسیس توسط شورای گسترش آموزش عالی، رسمیت یافته و فعالیت آموزشی آن از نظر دوره‌ها و رشته‌های تحصیلی با مجوز شورای گسترش آموزش عالی امکانپذیر می‌باشد.	مدارک دانش آموختگان مؤسسه طبق ضوابط مصوب توسط وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری صادر می‌شود. ـ نوع دانشنامه‌ای که به دانش آموختگان مؤسسه اعطاء می‌شود توسط رئیس مؤسسه تهیه و پس از تأیید هیأت امناء برای تصویب به وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ارسال می‌گردد.

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نا

جریان‌عرضه	ارکـــان و وظائـــف		
	هیأت مؤسس	هیأت امناء	رئیس مؤسسه
مؤسسات عالی غیردولتی ـ غیرانتفاعی	هیأت مؤسس براساس تصویب شورای انقلاب فرهنگی ۸ نفر تعیین شده است. چنانچه تعداد اعضاء به هردلیل از حد نصاب مقرر در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی کمتر شود به تعداد موردنیاز افرادواجد شرایط دیگر با تأکید دوسوم کل اعضاء هیأت مؤسس به شورای گسترش آموزش عالی معرفی و پس از احراز صلاحیت آنان و تائیدنهایی شورای عالی انقلاب فرهنگی به عضویت هیأت موسس پذیرفته می‌شوند. وظایف و اختیارات هیأت مؤسس: ۱- کسب امتیاز تأسیس و دیگر مجوزهای لازم از وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ۲- تدوین اساسنامه مؤسسه و پیشنهاد آن به وزارتخانه فوق‌الذکر ۳- پیشنهاد انتصاب آن عده از اعضای هیأت امناء که باید توسط هیأت مؤسس انتخاب شوند به وزارتخانه مذکور و پیشنهاد عزل هریک از آنان با کسب دو سوم آرای کل اعضاء هیأت مؤسس ۴- ثبت مؤسسه در اداره ثبت شرکتها پس از اخذ مجوز تأسیس از شورای گسترش آموزش عالی ۵- فراهم کردن خدمات و امکانات لازم اعم از فضای کالبدی، اعضاء هیأت علمی برای شروع و ادامه فعالیت مؤسسه	ترکیب اعضاء هیأت امناء: ۱- یک تن روحانی واجد شرایط ۲- سه تن از اعضاء هیأت مؤسس ۳- نماینده وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ۴- استاندار ۵- یک تا هفت تن از اعضاء هیأت علمی رسمی قطعی حداقل در مرتبه استادیاری با پنج سال سابقه آموزشی در دانشگاهها مؤسسات آموزش عالی - دو سال پس از شروع کار مؤسسه تعداد اعضای هیأت علمی هیأت امناء باید حداقل به سه تن برسد. این افراد باید حداقل یکسال عضو رسمی مؤسسه بوده باشند. ـ اعضاء مذکور در ردیف ۱ ، ۲ و ۵ با اکثریت مطلق آرای هیأت مؤسس معرفی می‌شوند. - رئیس مؤسسه به عنوان دبیر هیأت امناء بدون حق رأی در جلسات شرکت می‌کند ـ هیأت امناء دارای یک رئیس به انتخاب اکثریت اعضاء خواهد بود ـ نحوه ادارهٔ جلسات هیأت امناء بر اساس آئین‌نامه داخلی است که در اولین جلسه آن تهیه و به تصویب مؤسس می‌باشد ـ هرگاه استاندار در بیش از سه هیأت امناء از مؤسسات آموزش عالی غیردولتی ـ غیرانتفاعی عضو باشد، مشاور یا معاون وی می‌تواند بجای و شرکت کند ، مشروط بر اینکه به مسائل دانشگاهی آگاه باشد.	رئیس مؤسسه که نمایندهٔ قانونی مؤسسه در مراجع ذیصلاح می‌باشد به پیشنهاد هیأت امناء و تأیید شورای عالی انقلاب فرهنگی منصوب می‌شود. پذیرش استعفاء و یا عزل وی پس از تصویب هیأت امناء باحکم رئیس هیأت امناء با حکم رئیس هیأت امناء خواهد بود. وظایف و اختیارات: ۱- اداره کلیه امور مؤسسه ۲- اجرای مصوبات و ضوابط شورایعالی انقلاب فرهنگی، وزارت علوم و تحقیقات و فنآوری و هیأت امناء ۳- پیشنهاد ظرفیت پذیرش دانشجوهای هر سال و دورهٔ تحصیلی به هیأت امناء ۴- نظارت بر حسن اجرای امور آموزشی، پژوهشی، اداری، معاملاتی، توسعه‌ای و استخدامی براساس مقررات مربوطه ۵- پیشنهاد طرح‌ها و برنامه‌های آموزشی و پژوهشی و اجرایی به هیأت امناء. ۶- استخدام، انتصاب و عزل کارکنان آموزشی و غیرآموزشی با رعایت مقررات مراجع ذیصلاح. ۷- تهیه و تنظیم بودجه سالانه به هیأت امناء برای تصویب. ۸- امضاء کلیه اسناد و اوراق بهادار و تعهدآور مؤسسه ۹- انعقاد قرارداد با اشخاص حقیقی و حقوقی به نام و حساب مؤسسه در چارچوب ضوابط ۱۰- پیشنهاد دستورالعمل مالی و معاملاتی مؤسسه به هیأت امناء جهت تصویب

جدول شماره

جریان	مؤسسات عالی غیردو

جدول شماره ۱۷ ـ مشخصات جریان عرضه آموزش عالی غیردولتی غیرانتفاعی براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوط

جریان‌عرضه	ارکـــان و وظائـــف				سـایر مـوارد
	هیأت مؤسس	هیأت امناء	رئیـس مؤسسه	شورای مؤسسه	
مؤسسات عالی غیردولتی ـ غیرانتفاعی		۸- تـــعیین مـیزان حـق‌التـدریس ، حق‌التحقیق و حق‌التألیف با رعایت مقررات وزارت علوم و تحقیقات و فنآوری ۹- پیشنهاد هرگونه توسعه یا انحلال رشته‌های آموزشی به هیأت مؤسس ۱۰- تصویب آئین‌نامه تشکیل شورای مؤسسه ۱۱- تـصویب دسـتورالعـمل مـالی و معاملاتی در چارچوب آئین‌نامه مربوطه ۱۲- پیشنهاد میزان شهریه و چگـونگی دریافت آن به وزارت علوم، تـحقیقات و فنآوری ۱۳- پـیشنهاد عـزل رئـیس مـؤسس و انحلال مؤسسه به هیأت مؤسس ۱۴- تصویب واحد تسهیلات بانکی بـنا به پیشنهاد هیأت مؤسس			

جدول شماره ۱۸ ـ مشخصات سایر جر

جریان عرضه	هدف
دوره‌های معادل (آموزش‌های غیررسمی)	به منظور ارتقای سطح آموزش کارکنان مؤسسات دولتی و غیردولتی و مشارکت بیشتر دانشگاهها در امو آموزش و گسترش آموزشهای آزاد با توجه به سیاستها و امکانات، به دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی اجازه داده می‌شود براساس این آئین‌نامه، آموزش‌های مورد نیا بخش دولتی و غیردولتی را تأمین نمایند.

۱) آئین‌نامه دوره‌های آموزش غیررسمی (معادل) مصوب ۱۲/۵
۲) نامه شمارهٔ ۱۱۳/۲۲۱۸ مورخ ۱۳۷۴/۷/۲۵ دبیر شورای عالی

جدول شماره ۱۸ ـ مشخصات سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نا

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش
دوره‌هـای مـعادل (آمـوزش‌های غیررسمی)	برای یک دانشگاه حداکثر مجموع ظرفیت‌های دوره، معادل و بورس داخلی یک رشته در یک مقطع تحصیلی برابر با ظرفیت آزاد آن رشته در همان مقطع خواهد بود ظرفیت پذیرش در این دوره‌ها مجزا از ظرفیت‌های مندرج در برنامه، توسعه آموزش عالی کشور است. گزینش داوطلبان با توجه به حد نصاب نمره‌قبولی، از طریق آزمون توسط دانشگاه انجام می‌شود.	محتوای برنامه‌های آموزشی دوره‌های معادل در چارچوب برنامه مقطع مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی است و اجرای آن م برنامه‌های آموزش رسمی دانشگاه انجام می‌پذیرد. دانشگاه می‌تواند حسب نیاز، دروس جبرانی برای ارتقای سط پذیرفته شدگان منظور کند. ـ ادامه تحصیل از یک مقطع معادل به مقطع معادل بعدی مجاز ادامه تحصیل از یک مقطع به مقطع رسمی بعدی امکان پذیر نی ـ چنانچه دانشجویان دوره‌های معادل در آزمون سراسری برای ه و مقطع پذیرفته شوند دانشگاه با تصویب گروه آموزشی مربوط تعدادی از واحدهای گذرانده در دوره معادل را بعنوان واحدهای د قبول کند. ـ گذراندن پایان‌نامه در کلیه رشته‌ها (۴ تا ۱۰ واحد) برای دا کارشناسی ارشد الزامی است.

جدول شماره ۱۸ ـ مشخصات سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوطه

جریان عرضه	ارکـــان و وظائـــف				سـایر مـوارد
دوره‌های معادل (آموزشهای غیررسمی)			ـ در آئیـن‌نامه مربوطه مشـخص نشـده اسـت.		دانشگاههائی می‌توانند دوره‌های معادل را برگزار کنند که قبلاً مـجوز رسـمی آن دوره‌ها را در همان مقطع و رشته از شورای گسترش آموزش عالی کسب نموده باشند و حـداقـل یک دوره رسـمی را در آن دانشگاه به اجرا گذارده باشند. دانشگاهها با توجه به امکـانات علـمی، تخصصی، مکانی و آزمـایشگاهی خـود بطریقی که در اجرای برنامه‌های آموزشی رسـمی دانشگـاه خـللی ایـجاد نکـند قـراردادهـا را بـا مـؤسسات دولتـی و غیردولتی منعقد می‌کنند. ارسال یک نسخه از قـراردادهـا و سـایر اطلاعات مورد نیاز به دفتر آمـوزش‌های آزاد حوزه معاونت آموزشی الزامی است.

جدول شماره ۱۸ ـ مشخصات سایر جریان‌های عرضه نیروی انسانی متخصص براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌های مربوطه

جریان عرضه	هدف	حوزه فعالیت			نحوهٔ تأمین اعضاء هیأت علمی	نحوهٔ تأمین منابع مالی
		آموزش		پژوهش		
		سطوح تحصیلی	گروههای آموزشی			
دورههای آموزش عالی آزاد	ـ تداوم بخشیدن و همگانی کردن آموزش عالی ـ کمک به ارتقای سطح دانش و فرهنگ در جامعه ـ ایجاد زمینه مناسب برای افزایش دسترسی به آموزش عالی ـ تعمیم و توسعه آموزش عالی کاربردی و تخصصی ـ کاهش تقاضای اجتماعی برای ورود به آموزش عالی رسمی ـ ارائه آموزشهای مداوم برای دانش آموختگان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی					مؤسسه یک واحد غیردولتی غیرانتفاعی است که درآمدهای آن صرف هزینه‌های جاری و توسعه و تکمیل و تجهیز همان مؤسسه می‌شود و تابع قوانین، مقررات و ضوابط و آئین‌نامه‌های مربوط به مؤسسات آموزش عالی آزاد مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و سایر قوانین جاری کشور خواهد بود. منابع مالی مؤسسه عبارتنداز: ۱- سرمایه و دارایی‌های مؤسسه ۲- شهریه ۳- هدایا و کمک‌های بخش خصوصی

مأخذ:

۱) آئین‌نامه دورههای آموزش عالی آزاد مصوب مورخ ۱۳۷۸/۸/۷ وزیر علوم، تحقیقات و فناوری

۲) آئیننامه نحوهٔ تأسیس و فعالیت مؤسسات آموزش عالی آزاد مصوب مورخ ۱۳۷۷/۵/۱۰ شورای گسترش آموزش عالی

۳) اساسنامه الگو برای مؤسسات آموزش عالی آزاد

جدول شماره ۱۸ ـ مشخصات سایر جریان عرضه آموزش عالی براساس مفاد اساسنامه و آئین‌نامه‌ها

جریان عرضه	شیوه پذیرش	شیوه آموزش	شیوه ارائه مدارک تحصیلی
دوره‌های آموزش عالی آزاد	داشتن حداقل دیپلم متوسطه برای متقاضیان این دوره‌ها الزامی است. ظرفیت پذیرش دانشجو توسط رئیس مؤسسه برای تأیید به هیئت مؤسس پیشنهاد می‌شود.	دوره‌های آموزش عالی آزاد شامل انواع زیر است : ۱- باز آموزی و آموزش تکمیلی دانش آموختگان دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی ۲- آموزش ضمن خدمت کارکنان سازمانهای دولتی و غیردولتی ۳- آموزش تخصصی متناسب با بازار کار ۴- آموزش مورد نیاز و علاقه آحاد جامعه مؤسسه برای ایجاد دوره‌های کوتاه مدت و تکدرس باید مجوزهای لازم را از دفتر آموزشهای آزاد وزارتخانه اخذ نماید شاغلین به تحصیل در مؤسسات علمی آزاد از معافیت تحصیلی برخوردار نمی‌شوند. برنامه‌های آموزشی و دستورالعمل‌های مربوط به امور آموزشی امتحانی و انضباطی توسط رئیس مؤسسه تهیه و پس از تأیید هیئت مؤسس برای تأیید نهایی به وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری ارسال می‌گردد	به دانش آموختگان این دوره‌ها گواهی گذراندن دوره بدون استفاده از عناوین رسمی دانشگاهی (مانند کاردانی، کارشناسی و یا... معادل آنها) اعطاء می‌شود. این گواهی نامه توسط مؤسسات مجری در پایان دوره آموزشی براساس نمونه‌ای که از سوی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تعیین می‌شود برای دانش‌آموختگان دوره صادر می‌گردد.

پيوست ۳

جداول مربوط به عملكردهاي كمي جريان عرضه آموزش عالي غيردولتي آزاد و غيرانتفاعي

جدول شماره ۱۹ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالي غیردولتي (دانشگاه آزاد اسلامي) برحسب گروههاي آموزشي، ۷۸-۱۳٦۸

گروههاي آموزشي	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
علوم انسانی و اجتماعی	۴۸۲۵	۶۱/۹	۲۱۴۲۹	۶۶/۶	۳۲۸۰۲	۶۹/۷	۹۱۷۷۸	۶۵/۳۵	۳۴/۲
علوم پایه	۱۴۱۶	۱۸/۱	۲۴۰۲	۷/۵	۳۵۸۵	۷/۶	۱۲۹۱۴	۹/۲	۲۴/۷
کشاورزی و دامپزشکی	۷۱۷	۹/۲	۲۵۳۲	۷/۹	۴۳۹۳	۹/۳	۸۴۵۲	۶	۲۷/۹
پزشکی	۱۷۰	۲/۲	۲۰۵۸	۶/۴	۲۵۱۹	۵/۳	۵۶۷۹	۴	۴۲
فنی و مهندسی	۶۷۱	۸/۶	۳۶۱۶	۱۱/۲	۳۷۴۷	۸	۲۰۶۵۷	۱۴/۷	۴۰/۸
هنر	ـــــ	ـــــ	۱۲۹	۰/۴	۶۰	۰/۱	۱۱۷۷	۰/۸	۴۴/۵
جمـــع	۷۷۹۹	۱۰۰	۳۲۱۶۶	۱۰۰	۴۷۱۰۶	۱۰۰	۱۴۰۶۵۷	۱۰۰	۳۳/۵

مآخذ: مرکز آمار و اطلاعات کامپیوتر، ۷۸-۱۳۶۸ ، دانشگاه آزاد اسلامی.

جدول شماره ۲۰ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالي غیردولتي (دانشگاه آزاد اسلامي) برحسب سطوح تحصیلي، ۷۸-۱۳٦۸

مقاطع تحصیلي	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
کاردانی	۴۰۴۶	۵۱/۹	۶۹۶۶	۲۱/۷	۸۳۷۷	۱۷/۸	۳۱۰۰۷	۲۲/۰۳	۲۲/۶
کارشناسی	۳۴۵۲	۴۴/۳	۲۳۶۶۵	۷۳/۶	۳۵۸۳۴	۷۶/۰۵	۱۰۲۲۸۸	۷۲/۷	۴۰/۳
کارشناسی ارشد	۲۹۲	۳/۷	۷۶۰	۲/۳	۲۱۱۶	۴/۵	۶۳۳۵	۴/۵	۳۶
دکتری حرفه‌ای	ـــــ	ـــــ	۷۴۹	۲/۳	۷۵۲	۱/۶	۹۲۹	۰/۷	۳/۶
دکتری تخصصی	۹	۰/۱	۲۶	۰/۱	۲۷	۰/۰۵	۹۸	۰/۰۷	۲۶/۹
جمـــع	۷۷۹۹	۱۰۰	۳۲۱۶۶	۱۰۰	۴۷۱۰۶	۱۰۰	۱۴۰۶۵۷	۱۰۰	۳۳/۵

همان مآخذ.

جدول شماره ۲۱ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالي غیردولتي (موسسات غیرانتفاعي) برحسب گروههاي آموزشي، ۷۸-۱۳٦۸

گروههاي آموزشي	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
علوم انسانی و اجتماعی	۱۹۲	۱۰۰	۳۶۵	۱۰۰	۸۲۳	۹۳/۶	۱۰۳۵	۷۹	۱۸/۳
علوم پایه	—		—		—		۱۳	۱	
کشاورزی و دامپزشکی	—				—		—		
فنی و مهندسی	—				۵۶	۶/۴	۲۶۴	۲۰	۴۷/۳
هنر	—				—		—		
پزشکی	—				—		—		
جمـــع	۱۹۲	۱۰۰	۳۶۵	۱۰۰	۸۷۹	۱۰۰	۱۳۱۲	۱۰۰	۲۱/۲

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

جدول شماره ۲۲ : عملکرد تعداد فارغ‌التحصیلان جریان عرضه آموزش عالي غیردولتي (موسسات غیرانتفاعي) برحسب سطوح تحصیلي، ۷۸-۱۳٦۸

مقاطع تحصیلي	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
کاردانی	—		۲۵۳	۶۹/۳	۱۰۶	۱۲/۱	۵۹۹	۴۵/۷	۱۵/۴
کارشناسی	۱۱۵	۶۰	—		۶۳۵	۷۲/۲	۴۱۳	۳۱/۵	۱۳/۶
کارشناسی ارشد	۷۷	۴۰	۱۱۲	۳۰/۷	۱۳۸	۱۵/۷	۲۹۹	۲۲/۸	۱۴/۵
دکتری حرفه‌ای	—		—		—		—		
دکتری تخصصی	—		—		—		۱		
جمـــع	۱۹۲	۱۰۰	۳۶۵	۱۰۰	۸۷۹	۱۰۰	۱۳۱۲	۱۰۰	۲۱/۲

همان مآخذ.

جدول شماره ۲۳ : تعداد اعضاء هیات علمي تمام وقت جریان آموزش عالي غیردولتي (دانشگاه آزاد اسلامي) برحسب مرتبه علمي، ۷۸-۱۳٦۸

	۱۳٦۸-٦۹		۱۳۷۲-۷۳		۱۳۷٤-۷۵		۱۳۷۷-۷۸		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
استاد	۴۳	۲/۸	۱۴۱	۲/۹	۱۱۸	۱/۸	۳۸۱	۳/۴	۲۴/۳
دانشیار	۳۹	۲/۶	۱۲۱	۲/۵	۱۶۴	۲/۴	۳۱۴	۲/۹	۲۳/۱
استادیار	۲۱۶	۱۴/۳	۷۰۰	۱۴/۲	۱۰۴۳	۱۵/۶	۱۶۳۱	۱۴/۸	۲۲/۴
مربی و مربی آموزشیار	۱۱۱۳	۷۳/۴	۳۶۱۰	۷۳/۴	۴۸۹۹	۷۳/۴	۷۱۰۹	۶۴/۵	۲۰/۳
سایر مدرسین تمام وقت (غیرهیات علمی)	۱۰۴	۶/۹	۳۴۳	۷	۴۵۵	۶/۸	۱۵۸۴	۱۴/۴	۳۱/۳
جمـــع	۱۵۱۵	۱۰۰	۴۹۱۵	۱۰۰	۶۶۷۹	۱۰۰	۱۱۰۱۹	۱۰۰	۲۱/۹

مآخذ: مرکز آمار و اطلاعات و کامپیوتر، ۷۸-۱۳۶۸ ، دانشگاه آزاد اسلامی.

جدول شماره ٢٤ : تعداد اعضاء هيات علمي تمام وقت جريان عرضه آموزش عالي غيردولتي (موسسات غيرانتفاعي) برحسب مرتبه علمي، ٧٨-١٣٦٨

	١٣٦٨-٦٩		١٣٧٢-٧٣		١٣٧٤-٧٥		١٣٧٧-٧٨		متوسط رشد سالانه
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	درصد
استاد	۶	۴/۴	۱۰	۶/۱	۹	۳	۶	۱	
دانشیار	۱۲	۸/۹	۷	۴/۲	۹	۳	۱۱	۱/۹	-۰/۸
استادیار	۲۱	۱۵/۶	۳۲	۱۹/۵	۷۷	۲۵/۶	۱۳۴	۲۲/۷	۲۰/۴
مربی و مربی آموزشیار	۷۷	۵۷	۸۸	۵۳/۷	۱۹۲	۶۳/۸	۴۱۶	۷۰/۳	۱۸/۴
سایر مدرسین تمام وقت (غیرهیات علمی)	۱۹	۱۴/۱	۲۷	۱۶/۵	۱۴	۴/۶	۲۴	۴/۱	۲/۴
جمـــع	۱۳۵	۱۰۰	۱۶۴	۱۰۰	۳۰۱	۱۰۰	۵۹۱	۱۰۰	۱۵/۹

مآخذ: آمار آموزش عالی ایران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

پیوست ٤

فهرست منابع و مآخذ

(فارسي و لاتين)

فهرست منابع و مآخذ فارسی:

۱- آموزش در ایران «از عهد باستان تا امروز»، ۱۳۵۰ ، انتشارات دانشگاه جندی شاهپور، اهواز.

۲- آدمیت، فریدون، ۱۳۵۰ ، سازمان‌ها و نهادهای علمی در ایران، وزارت علوم و آموزش عالی، تهران.

۳- آمار آموزش عالی ایـران، ۷۸-۱۳۶۸ ، وزارت علـوم، تحقیقـات و فنـاوری، موسسـه پژوهـش و برنامـه‌ریزی آموزش عالی.

۴- آشنایی با آموزش‌های عالی بلند مدت علمی - کاربردی ۱۳۷۷، دانشگاه جامع علمی - کاربردی.

۵- اجتهادی، مصطفی، ۱۳۷۴ ، بررسـی تـوان دانشـگاه‌ها در اسـتفاده از مصوبـه شـورای عـالی برنامـه‌ریزی در خصوص واگذاری پاره‌ای از اختیارات شورا به دانشگاه‌ها، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، شماره ۹.

۶- اجتهادی، مصطفی، ۱۳۷۷ ، تحلیل توانمندی‌ها و کاستی‌های نظام آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایـران، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۱۷.

۷- انتظاری، یعقوب، ۱۳۷۴ ، سرمایه‌گذاری بهینه در سرمایه انسانی تحت شرایط اطمینان، فصلنامـه پژوهـش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۹.

۸- و. استاتمن، ۱۳۷۸ ، ایالات متحده امریکا، ترجمه محمدعلی نائلی، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد دوم، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۹- بیانیه جهانی آموزش عالی برای قرن آینده، کنفرانس جهانی آموزش عالی، یونسکو، ۱۹۹۸ ، موسسه پژوهش برنامه‌ریزی آموزش عالی، ۱۳۷۸.

۱۰- برگزیده مقالات آموزش از راه دور، به نقل از شین Shane ، ۱۳۷۲ ، ترجمه محمود علیمحمـدی، معشـوره عالی پور، تهران.

۱۱- پون‌یورنی، س - دوران، ۱۳۷۸، فرانسه، ترجمه علیمحمد کـاردان، گزیـده مقـالات دایرةالمعـارف آمـوزش عالی، جلد دوم، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.

۱۲- پروند، محمدحسین، ۱۳۵۱ ، مقدمات برنامه‌ریزی آموزشی، تهران.

۱۳- توفیق، علی اصغر، ویژه‌نامه دانشگاه جامع علمی - کاربردی.

۱۴- جونز، آر، ۱۳۷۶ ، خصوصی سازی (در بخش آموزش عالی)، ترجمه هادی شیرازی بهشتی، گزیـده مقـالات دایرةالمعارف آموزش عالی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، تهران.

۱۵- حکیمی‌ها، لاهیجانیان، ۱۳۷۲ ، عملکرد برنامه بخش فنی و حرفه‌ای، دوره کـاردانی (صنعـت، کشـاورزی و خدمات)، وزارت آموزش و پرورش، دفتر مدارس عالی فنی و حرفه‌ای، تهران.

۱۶- چن، اف، ۱۳۷۶، پیش‌بینی نیاز به نیروی انسانی متخصص، ترجمه حسن طائی، گزیده مقالات دایرةاالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، تهران

۱۷- دورانت، ویل، ۱۳۷۲ ، تاریخ تمدن، جلدهای ۱ تا ۸ ، انتشارات امیرکبیر تهران.

۱۸– دائره‌المعارف آموزش عالی، ۱۳۷۶، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
۱۹– دفترچه آزمون سراسری سال ۱۳۷۸، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان سنجش و آموزش کشور.
۲۰– دفتر گسترش آموزش عالی، ۱۳۷۸ ، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
۲۱– دانشگاه آزاد ایران، ۱۳۵۲ ، گزارش کمیته اجرایی، موسسه تحقیقات برنامه‌ریزی علمی و آموزشی، تهران.
۲۲– رحمان‌سرشت. ح، به نقل از (Vught) ، ۱۳۷۶ ، کنترل دولتی آموزش عالی در جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی
۲۳– راهنمای انتخاب رشته‌های تحصیلی برای دانشگاه‌ها و موسسات، ۷۸–۱۳۶۸ ، وزارت علوم تحقیقات و فناوری، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی، آموزش عالی.
۲۴– روزنامه همشهری، آشنایی با نظام آموزشی دانشگاه جامع علمی – کاربردی، ۱۳۷۹/۱/۲۴.
۲۵– روزنامه همشهری، دانشگاههای خصوصی، آینه‌أی جدید را برای جوانان رقم می‌زنند، ۱۳۷۹/۲/۱۲.
۲۶– راهنمای آزمون سراسری سال ۱۳۷۸ ، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
۲۷– روشن، احمدرضا، ۱۳۷۹ ، بررسی جایگاه آموزش‌های عالی آزاد در دانشگاههای زیر نظر وزارت علوم، تحقیقات وفناوری، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری، موسسه پژوهش وبرنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.
۲۸– راهنمای آزمون دوره‌های کاردانی، کارشناسی ناپیوسته علمی – کاربردی ۱۳۷۸ دانشگاه جامع علمی– کاربردی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، سازمان سنجش و آموزش کشور.
۲۹– زرین کوب، عبدالحسین، ۱۳۷۶ ، کارنامه اسلام، انتشارات امیرکبیر، تهران.
۳۰– سلطان‌زاده، حسین، ۱۳۶۴، تاریخ مدارس‌ایرانی، از عهد باستان تا تاسیس دارالفنون، تهران، انتشارات آگاه.
۳۱– سهرابی، حمید، ۱۳۷۷ ، ارزیابی عملکرد گذشته و وضع موجود بخش آموزش عالی و چشم‌انداز آینده، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، دفتر امور آموزش عالی.
۳۲– سهرابی و همکاران، ۱۳۷۶ ، عرضه و تقاضای نیروی انسانی متخصص در ایران، سازمان برنامه و بودجه، معاونت فرهنگی، آموزشی و پژوهشی.
۳۳– سلطانی، علی، ۱۳۷۳ ، نقش آموزش‌های علمی – کاربردی، خلاصه مقالات سمینار بین‌المللی آموزش‌های علمی – کاربردی و فنی و حرفه‌ای، تهران.
۳۴– صالحی، علیرضا، ۱۳۷۸ ، هویت و سابقه تاریخی نهاد دانشگاه. موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.
۳۵– صافی، احمد، ۱۳۷۱ ، تربیت معلم در ایران، هند و پاکستان، وزارت آموزش و پرورش، انتشارات مدرسه، تهران.
۳۶– علاقه‌بند، علی، ۱۳۶۲ ، مقدمات مدیریت آموزشی، انتشارات رز، تهران.

۳۷- فرشاد، مهدی، ۱۳۶۵ ، تاریخ علم در ایران، جلد اول، انتشارات امیرکبیر، تهران.
۳۸- «فلسفه تعلیم و تربیت» به نقل از تاریخ دانشگاههای بزرگ اسلامی.
۳۹- فولتون، او، ۱۳۷۶ ، برابری و آموزش عالی، ترجمه غلامعلی سرمد، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، تهران.
۴۰- کوپ، ر، ۱۳۷۶ ، برنامه‌ریزی: در سطح موسسات، ترجمه عبدالحسین نفیسی، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، تهران.
۴۱- کوبایاشی، تی، ژاپن، ۱۳۷۸، ترجمه غلامعلی سرمد، دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد دوم، تهران.
۴۲- کرد، باقر، ۱۳۷۳، آموزش‌های علمی - کاربردی و اشتغال، خلاصه مقالات سمینار بین‌المللی آموزش‌های علمی - کاربردی، فنی و حرفه‌ای، تهران.
۴۳- کارنامه دانشگاه جامع علمی - کاربردی، ۱۳۷۸ ، حوزه نظارت و سنجش واحد آمار، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
۴۴- کارنامه آزمون تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد داخل)، ۱۳۷۸، وزارت علوم، تحقیقات و فنآوری سازمان سنجش و آموزش کشور، تهران.
۴۵- گرایی‌نژاد، غلامرضا، ۱۳۷۷، زمینه‌ها و چشم‌انداز آموزش از راه دور در جهان و ایران، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهران.
۴۶- میتر، و، ۱۳۷۶، آموزش و پرورش مقایسه‌أی، ترجمه دکتر غلامعلی سرمد، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.
۴۷- منصوری. رضا، ۱۳۷۷ ، ایران ۱۴۲۷ ، تهران.
۴۸- محسنی‌نیا، تاج‌محرابی، ۱۳۷۶، بررسی رابطه بین بازار کار و آموزش‌های موجود در سطوح عالی و فنی و حرفه‌ای، سازمان برنامه و بودجه، تهران.
۴۹- مجله دانشگاه جامع علمی - کاربردی، ۱۳۷۸، شماره ۴ .
۵۰- مستندات مربوط به عملکرد برنامه دوم (۷۸-۱۳۷۴)، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.
۵۱- مرکز اطلاعات، آمار و کامپیوتر، ۱۳۷۹ ، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران.
۵۲- موله، اچ، ۱۳۷۸ ، جمهوری دمکراتیک آلمان، ترجمه پروین احمدی، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد دوم، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.
۵۳- نادری، عزت اله، سیف نراقی، مریم، ۱۳۷۴، روش‌های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم اجتماعی، تهران.

۵۴- نفیسی، عبدالحسین، ۱۳۷۵ ، بررسی و تحلیل نیروها و عوامل موثر در شکل‌گیری و عملکرد نظام آموزش عالی ایران، سازمان برنامه و بودجه، تهران.
۵۵- نجف راد، ۱۳۷۸ ، گزارش مراکز و آموزشکده‌های فنی و حرفه‌ای، دفتر امور آموزش و پرورش، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، تهران.
۵۶- نورشاهی، نسرین، ۱۳۷۷ ، تحولات نظام گزینش دانشجو برای دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی دولتی در ایران و ... ، فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۱۸ .
۵۷- وودهال، ام، ۱۳۷۶ ، توسعه اقتصادی و آموزش عالی، ترجمه هادی شیرازی بهشتی، گزیده مقالات دایرةاالعمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.
۵۸- هوزن، تورستن، ۱۳۷۴ ، آموزش عالی و قشربندی اجتماعی یک مقایسه بین‌المللی، ترجمه زهرا گوتاش، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.
۵۹- هوگ، جی. آر، ۱۳۷۶ ، امور مالی، ترجمه معصومه قارون، گزیده مقالات دایرةالمعارف آموزش عالی، جلد اول، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، تهران.
۶۰- کیت، هاری. اسماعیلی، نظیره، اطلاع رسانی در آموزش از راه دور، مرکز بین‌المللی آموزش از راه دور، انگلستان، ۱۹۹۱، ترجمه محمود علیمحمدی.
۶۱- هوشمند، محمود، ۱۳۷۳ ، ساختار آموزش‌های علمی - کاربردی در ایران، خلاصه مقالات سمینار بین‌المللی آموزش‌های علمی - کاربردی، فنی و حرفه‌ای، تهران.

نکته:

مآخذ اساسنامه‌ها و آیین‌نامه‌های مربوط به هر یک از جریان‌های عرضه آموزش عالی در کشورهای منتخب ذیل جداول ۱ تا ۱۰ پیوست ۱ و در نظام آموزش عالی ایران ذیل جداول ۱۱ تا ۱۸ پیوست ۲ درج شده است.

فهرست منابع و مآخذ لاتین:

۱ - C o ntor. L. ۱۹۸۹ a vocational Education and learning in the developed world . Routledge London.

۲ - D . R. Jones. ۱ĔēĒ. Privatizing higher Education – A new strategic Issue university Melbourne.

۳ - G e iger. L. ۱۹۸۶. Private sectors in Higher Education: structure, Function , and changes in Eight Countries. Uhiversity of Michigan Press. PIO.

۴ - B i kasc. Sanyal, Innovations in University Mangements, Unesco. Paris. ۱۹۹۵.

۵ - T h e Compulsory Annual Residential Intensive Course. F. H. Aziz, N. A. Azli and N. Rahman. University sains malaysia malasia.

Assess ment & different systems &

Higher Education in Projection of

supply of specialized Human Power in

IRAN

T. Firoozkohi

Moy 2001

Abstract

The Present Study introduces different components of higher education system in Iran and analysis the effects of each components on the supply side of specialised humanpower. In order to do this all the available documents related to this subject have been revied and the quantitative as well as qualitative goals of each component have benn analysed. The results of the survey is summerised as follows:

1- The development of differnt components are not necessiarly inline with their initial goals, indicated in their statute.

2- All the components are a kind of initiation of public higher education.

3- The development of higher education is unequal with more emphasis on the quantity rather than quality.

4- The quantity growth of higher education for most components even exceed the initial goals.

5- There is a downward trend in quqlity of higher education inspite of preliminary goals its derelopment plan.

6- Inspite of the quantitative growth in Applied - Scientefic higher education, the place and role of this kind of education in overall system of higher education is not clear.

-7 We are witnessed a kind of rigidity in some components of higher education in Iran.

8- Some of the components (such as long distance education) are not quite consistent with the appreprite methods and facilities needed for them.

9- We are witnessed with a log of approprite evaluation and supervision in higher education system.

10- Approprite information system for tracer studies are not available.

11- Some policy recommendations have been proposed at the end of the paper.